

A DUNA-TISZA KÖZI HOMOKHÁTSÁG TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA ÉS PROGRAMJA – STRATÉGIAI ÉS OPERATÍV PROGRAM 2024 - 2030

2024. 06. 07.

KRTK RKI Alföldi Tudományos Osztály

Témavezető: Farkas Jenő Zsolt, tudományos főmunkatárs

Szerzők: Farkas Jenő Zsolt, Lennert József, Hoyk Edit, Szalai Ádám,

Kovács András Donát, Vasárus Gábor, Óvári Ágnes

A Duna-Tisza Közi Homokhátság Területfejlesztési Konceptiója és Programja – Stratégiai és Operatív Program 2024 - 2030

KRTK RKI ALFÖLDI TUDOMÁNYOS OSZTÁLY

Tartalomjegyzék

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
STRATÉGIAI PROGRAM.....	8
1. BEVEZETÉS.....	9
2. A TERVEZÉSI FOLYAMAT ELJÁRÁSAINAK, A TERVEZÉS TÁRGYKÖRÉNEK ÉS KÖRÜLMÉNYEINEK LEÍRÁSA	10
2.1 A DTKH TÉRSÉGI FEJLESZTÉSI TANÁCS TERÜLETFEJLESZTÉSEL KAPCSOLATOS FELADATAI	10
2.2 A TERVEZÉSI KERETEK BEMUTATÁSA.....	12
2.3 A TERVEZÉSI FOLYAMAT FŐBB RÉSZTVEVŐI	16
2.4 A TERVEZÉSI FOLYAMAT BEMUTATÁSA	17
3. CÉLRENDSZER	18
3.1 JÖVŐKÉP – KLÍMAREZILIENS ALFÖLDI NAGYTÉRSÉG, ÉRTÉKES KULTÚRTÁJAKKAL ÉS ÉLHETŐ TELEPÜLÉSEKKEL	18
3.1.1 A térségi célmondat értelmezése	18
3.1.2 Peremfeltételek a jövőképhez	18
3.1.3 A „gyors cselekvés” térségi víziója	20
3.2 TÉRSZERKEZETI JÖVŐKÉP.....	22
3.3 ÁTFOGÓ CÉLOK	25
3.3.1 Fenntartható természeti környezet	25
3.3.2 Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság.....	27
3.3.3 Megújuló és innovatív társadalom	28
3.4 HOMOKHÁTSÁG FEJLESZTÉSÉNEK SPECIFIKUS CÉLJAI.....	30
3.4.1 Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása	30
3.4.2 Tanyák megőrzése és revitalizációja	31
3.4.3 Helyi adottságokra épülő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés	32
3.4.4 A Homokhátság területfejlesztési térségeinek térségi céljai	33
3.5 ÉLVEK ÉS HORIZONTÁLIS CÉLOK.....	37
3.5.1 Elvek.....	37
3.5.2 Horizontális célok	38
4. A CÉLOK BELSŐ ÉS KÜLSŐ KOHERENCIÁJA ÉS AZOK KAPCSOLATA A PRIORITÁSOKKAL	39
4.1 A CÉLRENDSZER KOHERENCIÁJÁNAK VIZSGÁLATA	39
4.1.1 Külső koherencia	39
4.1.2 Belső koherencia	44
4.2 A CÉLOK ÉS A PRIORITÁSOK KÖZÖTTI KAPCSOLATOK	44
5. A PRIORITÁSOK BEMUTATÁSA.....	47

5.1. A VÍZGAZDÁLKODÁSI MÓDOK ÖSSZEHANGOLÁSA, TÉRSÉGI VÍZ- ÉS TÁJGAZDÁLKODÁSI PLATFORMOK LÉTREHOZÁSÁVAL ..	47
5.2 A TANYARENDSZER REVITALIZÁCIÓJA, KOMPLEX KÜLTERÜLETI PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSÁVAL	53
5.3 A ZÖLDGAZDASÁG MODELLJÉNEK SZÉLESKÖRŰ ALKALMAZÁSA, ENERGIAHATÉKONY BERUHÁZÁSOK TÁMOGATÁSÁVAL	59
5.4 A VÁRMEGYÉKEN ÁTNYÚLÓ TELEPÜLÉSKAPCSOLATOK KIALAKÍTÁSA, PARTNERSÉGET ÖSZTÖNZŐ INTÉZKEDÉSEKKEL	61
5.5 KECSKEMÉT KÖZPONTÚ INNOVÁCIÓS KÖRNYEZET, A KREATÍV TUDÁSTÉR ÉS KULTÚRA MEGERŐSÍTÉSÉVEL	66
5.6 MAGAS MINŐSÉGŰ ÉLELMISZERGAZDASÁG, KLÍMABARÁT AGRÁRBERUHÁZÁSOK TÁMOGATÁSÁVAL	70
5.7 SZÉLES KÖRŰ TÁRSADALMI FELZÁRKÓZTATÁS, PROFESSZIONÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSSEL ÉS JÓ GYAKORLATOK IMPORTJÁVAL	73
5.8 ÖNÁLLÓ ÉS EGYEDI IDEGENFORGALMI PROGRESSZIÓ, ÚJ TURISZTIKAI STRUKTÚRÁK ÉS TERMÉKEK BEVEZETÉSÉVEL	77
6. A TERVEZÉSKÍSÉRŐ ELJÁRÁSOK DOKUMENTÁCIÓJA	81
7. A VÉGREHAJTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK KÖZTI MUNKAMEGOSZTÁS, EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS INFORMÁCIÓCSERE MEGHATÁROZÁSA, AZ ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS RENDSZERE	83
7.1 A PARTNERSÉGI TERV CÉLCSOPORTJAI ÉS A BEVONÁS MÓDSZEREI	83
7.2 A PARTNERSÉGI TERV VÉGREHAJTÁSA	84
7.3 AZ ÁLLAMPOLGÁROK ÉS SZAKMAI KÖZÖSSÉGEK RÉSZVÉTELÉNEK FORMÁI A VÉGREHAJTÁS SORÁN	86
8. A VÉGREHAJTÁS ÉS A FINANSZÍROZÁS INTÉZMÉNYI ÉS ELJÁRÁSRENDI RENDSZERÉNEK ÁTFOGÓ BEMUTATÁSA	87
9. MONITORING ÉS ÉRTÉKELÉSI TERV	90
9.1 A MONITORING SZEREPE A DTKH FEJLESZTÉSE SORÁN	90
9.2 A DTKH TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁBAN MEGFOGALMAZOTT PRIORITÁSOKHOZ JAVASOLT INDIKÁTOROK	91
9.3 A DTKH ÉRTÉKELÉSI TERVÉRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK	93
OPERATÍV PROGRAM	95
1. AZ OPERATÍV PROGRAM TERVEZÉSI HÁTTÉRÉNEK BEMUTATÁSA	96
2. TÁMOGATÁS SEGÍTSÉGÉVEL MEGVALÓSÍTANDÓ PROGRAMOK	98
2.1 TERVEZÉSI INFORMÁCIÓK	98
2.2 A FEJLESZTÉSI FORRÁSOK ÁTTEKINTÉSE	98
2.3 A DTKH TÉRSÉG INDIKATÍV FORRÁSTÁBLÁJA 2023-2027	101
3. A TERVEZETT TÉRSÉGI FEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK PRIORITÁS SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSBAN	104
3.1 A VÍZGAZDÁLKODÁSI MÓDOK ÖSSZEHANGOLÁSA, TÉRSÉGI VÍZ- ÉS TÁJGAZDÁLKODÁSI PLATFORMOK LÉTREHOZÁSÁVAL	104
3.2 A TANYARENDSZER REVITALIZÁCIÓJA, KOMPLEX KÜLTERÜLETI PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSÁVAL	111
3.3 A ZÖLDGAZDASÁG MODELLJÉNEK SZÉLESKÖRŰ ALKALMAZÁSA, ENERGIAHATÉKONY BERUHÁZÁSOK TÁMOGATÁSÁVAL	120
3.4 A VÁRMEGYÉKEN ÁTNYÚLÓ TELEPÜLÉSKAPCSOLATOK KIALAKÍTÁSA, PARTNERSÉGET ÖSZTÖNZŐ INTÉZKEDÉSEKKEL	123
3.5 KECSKEMÉT KÖZPONTÚ INNOVÁCIÓS KÖRNYEZET, A KREATÍV TUDÁSTÉR ÉS KULTÚRA MEGERŐSÍTÉSÉVEL	128
3.6 MAGAS MINŐSÉGŰ ÉLELMISZERGAZDASÁG, KLÍMABARÁT AGRÁRBERUHÁZÁSOK TÁMOGATÁSÁVAL	133
3.7 SZÉLES KÖRŰ TÁRSADALMI FELZÁRKÓZTATÁS, PROFESSZIONÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSSEL ÉS JÓ GYAKORLATOK IMPORTJÁVAL	136
3.8 ÖNÁLLÓ ÉS EGYEDI IDEGENFORGALMI PROGRESSZIÓ, ÚJ TURISZTIKAI STRUKTÚRÁK ÉS TERMÉKEK BEVEZETÉSÉVEL	140
4. HORIZONTÁLIS JELLEGŰ INFORMÁCIÓK	145
4.1 A VÉGREHAJTÁS MÓDJA ÉS FELTÉTELRENDSZERE, ELLENŐRZÉSI RENDSZERE	145
4.1.1 Aktualitások és változó szakpolitikai körülmények	145
4.1.2 A Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács szerepe	145
4.1.3 Humán erőforrások, lehetséges szereplők, partnerek	146

4.1.4 A végrehajtás során bevonható intézmények és szervezetek	147
4.1.5 A végrehajtás ellenőrzésének módjai	148
4.1.6 A 2027-ig tartó időszak uniós és hazai forrásainak felhasználása terén várható feladatok..	149
4.2 KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS	149
4.3 A TELJESÍTÉS-IGAZOLÁS KÖVETELMÉNYRENDSZERÉNEK KIALAKÍTÁSA	150
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	151
ÁBRÁK JEGYZÉKE	151
MELLÉKLETEK.....	152
1. SZÁMÚ MELLÉKLET – A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM MONITORINGJÁHOZ JAVASOLT INDIKÁTOROK BÁZIS ÉS CÉLÉRTÉKEI	153
2. SZÁMÚ MELLÉKLET - A TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM MONITORINGJÁHOZ JAVASOLT INDIKÁTOROK ADATFORRÁSAI....	155

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A Duna-Tisza Közi Homokhátság térsége Magyarország egyik legsérülékenyebb ökológiai rendszere. A környezeti problémák mellett kedvezőtlen gazdasági és társadalmi folyamatok is jellemzik, melyeket az alábbiakban foglalhatunk össze:

Környezeti kihívások

A klímaváltozás hatásai a Homokhátság térségében már napjainkban is erősen érzékelhetők. A hőmérséklet emelkedése és a csapadék időbeli eloszlásának kedvezőtlenebbé válása miatt a tervezési területen egyre súlyosabb a szárazodás, a talajvíz szintjének süllyedése, ami negatívan befolyásolja a mezőgazdasági termelést és az ökoszisztéma stabilitását. A változó környezeti körülmények mellett a táj antropogén terhelése, annak túlhasználata is egyre nyilvánvalóbb. Az éghajlatváltozás és a tájterhelés komplex negatív hatásainak mérséklése érdekében a térségnek alkalmazkodnia kell, például a vízgazdálkodás, a földhasználat átalakításával és a mezőgazdaság adaptációjával.

Gazdasági kihívások

A gazdasági diverzifikáció szükségessége a térségben különösen fontos. A hagyományos gazdasági tevékenységek, mint például a növénytermesztés, a szőlő-gyümölcs ágazat és az állattenyésztés, már nem biztosítanak elegendő munkahelyet és jövedelmet a helyi lakosság számára. Emellett az elmúlt évtized egyoldalú autóiipari fejlesztéseinek és a jelentős É-D irányú fejlettségbeli különbségeknek az ellensúlyozása is szükséges. Mindezek miatt az új gazdasági lehetőségek keresése és a helyi gazdaság diverzifikálása a következő évtized fontos feladata.

Társadalmi kihívások

A népesség elöregedése, elvándorlása és fogyása a következő 30 évben a Homokhátság térségében meghatározó folyamatává válik. Emellett jelenleg is jellemző, hogy a tervezési terület lakóinak iskolai képzettsége kis mértékben az országos átlag alatt van. Részben emiatt és a jelentős területi fejlettségbeli különbségek okán a jövedelmi viszonyok is kedvezőtlenül alakulnak, elsősorban a déli járásokban. A területi különbségek nivellálása érdekében tehát komplex humánerőforrás és szociális gazdaságfejlesztésre van szükség.

Településrendszert érintő kihívások

A tanyarendszer fenntarthatósága szintén kiemelt kérdés a Homokhátság térségében. A tanyák hagyományos életmódja és gazdálkodása jelentős kulturális és természeti értéket képvisel, amelyet meg kell őrizni és revitalizálni kell. A tanyarendszer fenntartása és fejlesztése érdekében komplex külterületi programok megvalósítására van szükség.

A tervezési folyamatban azonosított kihívásokra reagálva a megfogalmazott átfogó fejlesztési célok a következők: fenntartható természeti környezet, kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdasági fejlődés, valamint megújuló és innovatív társadalom. További térségspecifikus célok: a fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása, a tanyák megőrzése és revitalizációja, valamint a helyi adottságokra épülő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés.

A Homokhátság régiójának fejlesztése összetett, sok ágazat és szakterület összehangolását igénylő feladat, melyben a DTkH (továbbiakban: Duna-Tisza Közi Homokhátság) Térségi Fejlesztési Tanács szerepe egyre fontosabb. Az azonosított kihívások és a megfogalmazott célok mellett a fejlesztési folyamat sikeres

megalapozása érdekében a következő tényezőket szükséges még figyelembe venni a területfejlesztési prioritások meghatározásakor:

Erősségek

A Homokhátság egyedi ökológiai és kulturális területként geográfiai egységet képez. Gazdag természeti értékekkel és biodiverzitással rendelkezik, amelyek a Kiskunsági Nemzeti Park és a Natura 2000 területeken keresztül védettek. A térség jelentős napenergia-potenciállal bír, ami a magas geotermikus gradiens értékekkel együtt jelentős megújuló energetikai lehetőségeket rejt.

Gyengeségek

A Homokhátság térségében a humán erőforrás állapota – a szegregáció és a periferizálódás, illetve az alacsonyabb iskolázottság –, valamint a környezeti problémák – mint például a vízellátás kiegyensúlyozatlansága – együttes jelenléte erősen korlátozza gazdaságfejlesztés lehetőségeit minden szektorban.

Veszélyek

A Homokhátság a klímaváltozásnak különösen kitett terület, emiatt jövőbeni helyzete nagyban függ a hazai és nemzetközi klímavédelmi törekvések alakulásától. További sajátosság, hogy a térség környezeti problémái gazdasági és társadalmi kihívásként is megjelennek. Az éghajlatváltozás hatásai azonban Magyarország más térségeiben is egyre hangsúlyosabbá válnak, így a tervezési területre jellemző súlyos vízhiány és ennek következményei relativizálódnak. Területfejlesztési szempontból tehát reális veszélye van egyrészt a forrásszerző, másrészt a forrásabszorpciók képesség meggyengülésének.

Lehetőségek

A térség fejlesztése során kiaknázható lehetőségek közé tartozik a megújuló energiaforrások hasznosítása, az ezekre épülő környezetipar megteremtése, a természeti és kulturális értékek, mint például a tanyák turisztikai célú fejlesztése, a magas hozzáadott értéket előállító agrár- és élelmiszertermelés támogatása, valamint a határon átnyúló együttműködések erősítése, elsősorban a Vajdaság irányában.

Prioritások

A kihívások, a célrendszer és a fejlesztési folyamat sikerét befolyásoló tényezők, illetve a 2027-ig fennálló fejlesztéspolitikai keretek – mint például a vármegyei területfejlesztési dokumentumok – figyelembevételével a DTkH Területfejlesztési Konceptiója és Programja nyolc fejlesztési prioritására tesz javaslatot az alábbi tartalommal:

1. A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával

A térség környezeti problémáinak megoldása nélkül sikeres területfejlesztés nem megvalósítható, így a legfontosabb a vízgazdálkodás és a területhasználat új alapokra helyezése. Ennek során fontos a vízhasználat hatékonyságának növelése, a víztakarékos technológiák alkalmazása, a vízgyűjtő és vízpótló rendszerek kiépítése, valamint a megváltozott adottságokhoz és a táj eltartóképeségéhez igazodó mezőgazdasági és települési földhasználat.

2. A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával

A tanyák a térség hagyományos életmódjának és gazdálkodásának megőrzését szolgálják. A tanyarendszer fejlesztése során fontos a népességmegtartó képesség és a tanyák infrastrukturális ellátottságának javítása, a tanyai gazdálkodás modernizálása, valamint a tanyai turizmus fejlesztése.

3. A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával

A zöldgazdaság fejlesztése során a cél a fenntartható gazdasági tevékenységek előmozdítása, mint például a megújuló energiaforrások hasznosítása, az agrár- és ipari termelés új és fenntartható alapokra helyezése, valamint a térség fejlesztési igényeit is szolgáló környezetipar megteremtése.

4. A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel

A települések közötti együttműködés erősítése hozzájárul a térség egészének fejlődéséhez. A településkapcsolatok fejlesztése során fontos a közös projektek megvalósítása, a közlekedési kapcsolatok javítása, valamint a határon átnyúló együttműködések erősítése.

5. Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével

A prioritás célja, hogy Kecskemétet, mint a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centrumát megerősítse és olyan regionális központtá fejlessze, melynek révén pozíciói javulnak a hazai és nemzetközi városversenyben. A térség további fejlődésének kulcsa az innovációs potenciál kiaknázása, a tudásgazdaság és a kreatív ipar fejlesztése, amelyhez az alapot a Neumann János Egyetem és a város hagyományai adhatják.

6. Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával

A Homokhátság térségében a mezőgazdaság hagyományosan fontos szerepet játszik. Az agrártermelés fejlesztése során fontos a fenntartható gazdálkodási módszerek alkalmazása, a természeti erőforrások megőrzése, valamint a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás. A termelés diverzifikálása, a helyi piacok fejlesztése, a termékfeldolgozottság szintjének emelése, az élelmiszeripar korszerűsítése és a termékértékesítés javítása a leghangsúlyosabb feladatok.

7. Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával

A Homokhátság déli térségében kiemelt cél a társadalmi felzárkózás, melyet professzionális közösségfejlesztéssel és máshol már bevált módszerek átvételével kívánunk elérni. A prioritás magában foglalja az elnéptelenedés és az elöregedés kezelését, az időskor aktív eltöltésének támogatását, a szociális szolgáltatások térbeli kiegyenlítését, valamint a munkaerőpiacról kiszorultak differenciált támogatását is.

8. Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével

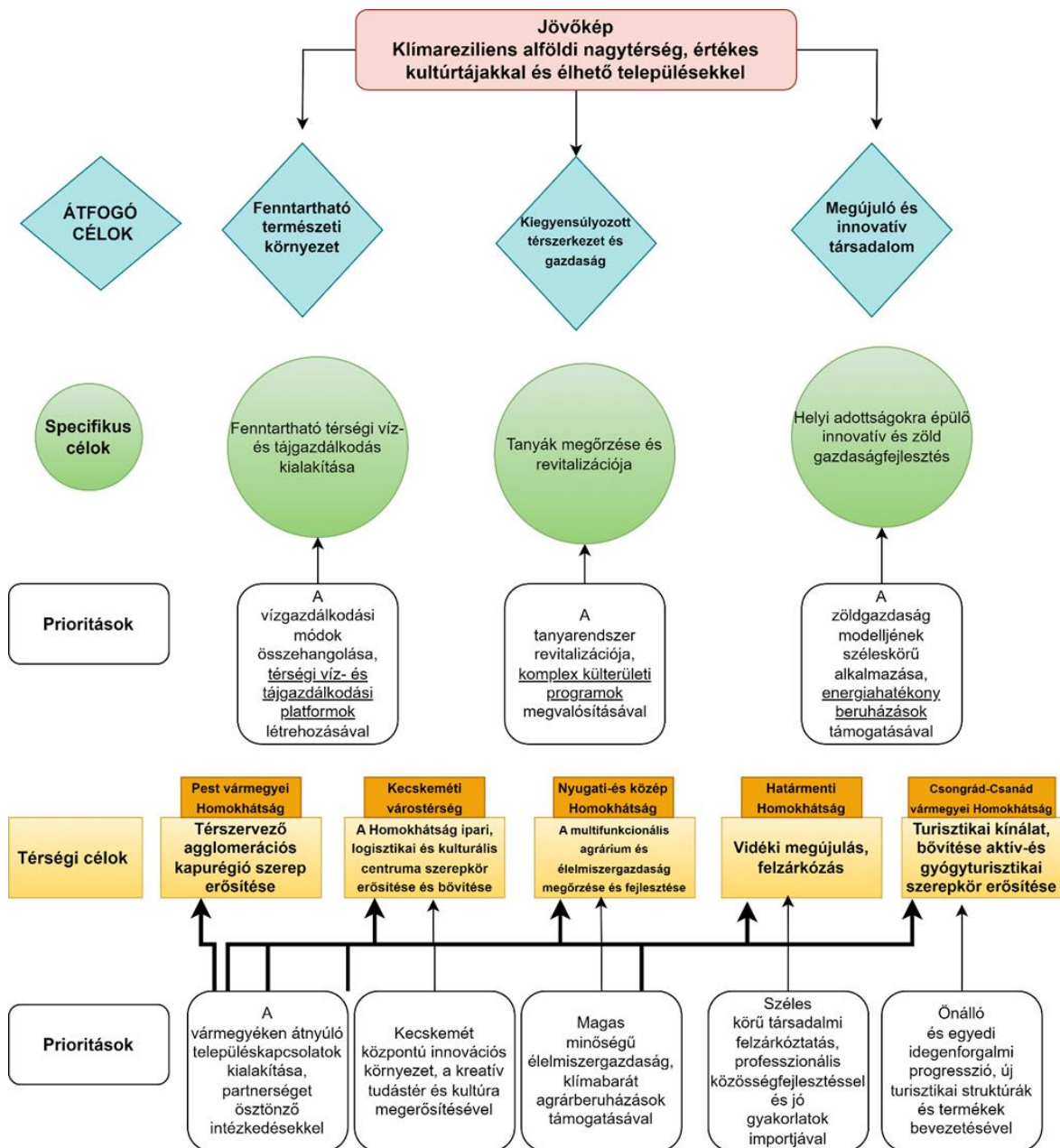
A Homokhátság térségében jelentős turisztikai potenciál rejlik. A természeti és kulturális értékekre, valamint a tanyákra alapozott turizmusfejlesztés hozzájárulhat a térség gazdasági fejlődéséhez és a helyi munkahelyteremtéshez. E célok eléréséhez fontos az ágazat és a kapcsolódó területek infrastruktúrájának fejlesztése, a szolgáltatások minőségének javítása, valamint a térségi marketing és promóció erősítése.

A térség fejlesztésének forrásigényét az Operatív Program összesen 780 mrd Ft-ban határozta meg a jelenleg futó európai fiskális ciklus időszakára vonatkozóan. Ennek több mint negyedét (225 mrd Ft-ot) az első, a

fenntartható vízgazdálkodást és területhasználatot, míg 185 Mrd Ft-ot a negyedik térszerkezeti kapcsolatokat erősítő prioritáshoz rendelve. A tanyarendszer revitalizációjára és komplex külterületi programokra 100 Mrd Ft került meghatározásra, így e három prioritás összesen a forrásigény 65%-át fedi le.

A program sikeres végrehajtásához szükséges a partnerségi terv következetes végrehajtása, illetve a monitoring terv szerint a térségi folyamatok legalább kétévenkénti felülvizsgálata.

1. ábra A Duna Tisza közti Homokhátság fejlesztési céljainak és prioritásainak kapcsolatrendszere

Forrás: saját szerkesztés

STRATÉGIAI PROGRAM

1. BEVEZETÉS

A DTkH Térségi Fejlesztési Tanács megbízásából 2022-2024-ben készülő területfejlesztési koncepció és program megírásakor, az EU és Magyarország által kötött partnerségi megállapodás, az operatív programok prioritásai, beavatkozási területei, valamint a forrásallokáció már ismertek voltak. A TOP Plusz (továbbiakban: Terület-és Településfejlesztési Operatív Program Plusz) programban már előrehaladott a források lekötése (50% fölött), mely valószínűleg a tervezési dokumentum várható elfogadásáig (2024. április) szinte teljesen meg is történik. Ugyanakkor vannak olyan operatív programok, amelyek esetében még nem tettek közzé egyetlen felhívást sem, mint például a térség számára fontos KEHOP Plusz (továbbiakban: Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz). Emellett kevés információ áll rendelkezésre a vidékfejlesztésről, amely szintén egy kulcsterület a Homokhátság esetében.

A fenti tények tükrében a jelen koncepció és program már érdemben nem tudja befolyásolni a térségi szereplők fejlesztési döntéseit az egyik legfontosabb forrás a TOP Plusz esetében. Hatása valószínűleg más területeken is csekély marad, hiszen a vármegyei területfejlesztési dokumentumokat már elfogadták, kialakult egy fejlesztési stratégia a 2021-2027-es időszakra vonatkozóan. Ebben a helyzetben tervezői döntés lehetett volna az, hogy a dokumentumok már teljes egészében a 2027 utáni időszakra vonatkozzanak, azonban ezt a lehetőséget a várható keretek ismerete nélkül nem lehetett felvállalni. Köztes megoldásként mind a koncepciót és a ráépülő területfejlesztési programot úgy igyekeztünk kidolgozni, hogy az alapvetően a 2024-2030-as időszakra vonatkozzon, ami magában foglalja a jelenlegi 2021-2027-es EU-s programozási időszak hátralevő részét, valamint ezen időtávon túlmutatva középtávú célokat és prioritásokat jelöljön ki 2030-ig.

Emiatt már a Duna-Tisza közti Homokhátság Területfejlesztési Konceptiójának fő ambíciója is az volt, hogy a térség sajátos adottságaira építve és problémáira reagálva alkosson meg egy olyan tervezési dokumentumot, amely kiegészíti Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád és Pest vármegyék területfejlesztési elképzeléseit. Azonban azok általánosabb, az európai tervezéshez szorosabban igazodó területfejlesztési orientációja helyett a tervezési terület specifikus fejlesztési megfontolásaira helyeződött a hangsúly. Ezzel párhuzamosan volt jelen az a tervezői elhatározás is, hogy a koncepció, valamint a ráépülő program egy gondolkodási keretet adjon a helyi területfejlesztésnek, hiszen nem biztos, hogy az európai területfejlesztési rendszerben megjelenő célok, prioritások és beavatkozások lefedik a tervezési terület fejlesztési szükségleteit. Célunk ezzel az volt, hogy a sikeres Tanyafejlesztési Program tapasztalataira építve más területeken, például a térségi vízgazdálkodásban, vagy a mezőgazdaság klímaváltozáshoz történő adaptációjában is elősegítsük a hazai forrásokra alapozott fejlesztések megindulását.

A jelen stratégiai program alapját képező prioritások és intézkedések a területfejlesztési koncepció helyzetfeltáró munkarészének megállapításaira és a javaslattevő munkarészben kialakított célrendszerre épülnek. A prioritásokat és intézkedéseket a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács és a program által potenciálisan érintett egyéb szereplők közötti partnerségi tervezési együttműködések is segítették, elsősorban a térség településeinek, valamint az állami tulajdonú vállalatoknak és intézményeknek a fejlesztési elképzeléseire és preferenciáira vonatkozó adatgyűjtések révén.

2. A TERVEZÉSI FOLYAMAT ELJÁRÁSAINAK, A TERVEZÉS TÁRGYKÖRÉNEK ÉS KÖRÜLMÉNYEINEK LEÍRÁSA

2.1 A DTkH Térségi Fejlesztési Tanács területfejlesztéssel kapcsolatos feladatai

A rendszerváltást követően – az európai gyakorlathoz igazodva – a legalapvetőbb általános jogi keretet és a területfejlesztési tevékenység célrendszerének leírását az 1996. évi XXI. törvény adta meg. Ezen jogszabály, akárcsak a területfejlesztést övező intézményrendszer és a fejlesztéspolitika fókuszpontjai, számos módosításon esett át azóta. Napjainkra a legfontosabb változások közé sorolandó a területi rendszer megváltozása (kistérségek helyett járások kialakítása a 2012. évi XCIII. törvény nyomán), a területi tervezés szemléletmódjának allokatív irányba történő elmozdulása, valamint a közfeladatok szervezésének módját tekintve a centralizáció erősödése. Ez utóbbi a megnövekedett közvetlen állami szolgáltatás-szervezés, az ágazat-politikai és hatósági területi feladatellátásban nyilvánul meg. A 2023. évi CII. törvény a területfejlesztésről továbbra is lehetővé teszi a települési önkormányzatok számára, hogy területfejlesztési társulásokat hozzanak létre, azonban az utóbbi időben ezek jelentősége egyre kisebb.

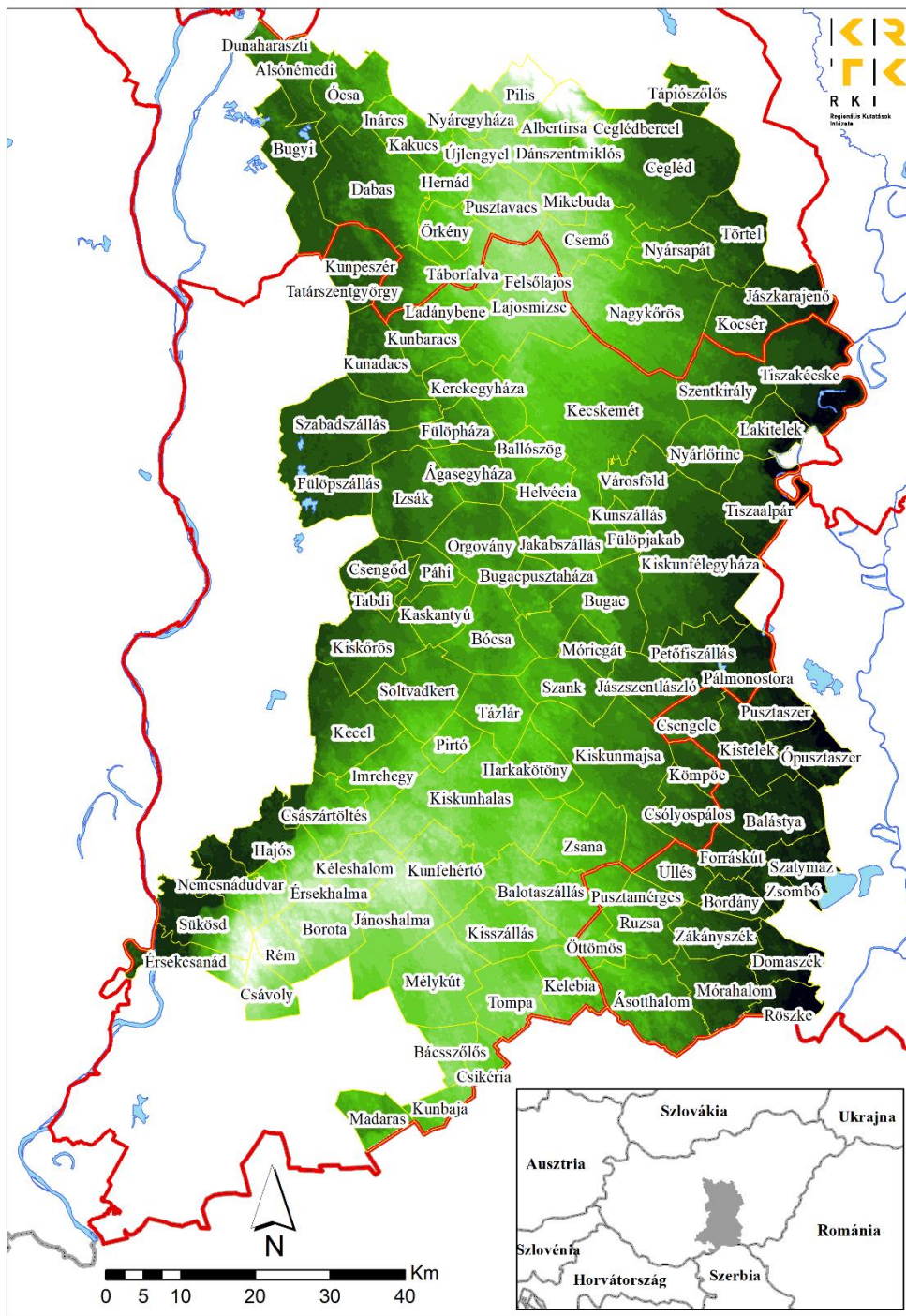
A 2010-es reformoktól kezdve a területfejlesztés helyi (települési önkormányzat) és központi (kormányzat) között legfontosabb fejlesztési kompetenciákkal rendelkező szintté a megyék váltak. A regionális és vármegyei területfejlesztési tanácsok szerepét a területileg érintett vármegyei önkormányzatok örökölték meg. Ez utóbbiak feladatait alapvetően a 2011. évi CLXXXIX. törvény (Magyarország helyi önkormányzatairól) szabályozza: „27. § (1) A vármegyei önkormányzat területi önkormányzat, amely törvényben meghatározottak szerint területfejlesztési, vidékfejlesztési, területrendezési, valamint koordinációs feladatokat lát el”. A vármegyei önkormányzatok további feladata, a területfejlesztési koncepció mentén, az integrált területi programok megvalósítása, a területi kiválasztási eljárásrendben meghirdetésre kerülő felhívás-tervezetek véleményezése és a területi értékelési szempontok meghatározása, valamint a döntés-előkészítő bizottság ülésén való részvétel.

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (Tftv) 15. § (1) bekezdése lehetővé teszi a vármegyei közgyűléseknek, hogy régió, illetve vármegyehatárokon átnyúló, térségi fejlesztési tanácsot hozzanak létre, bizonyos kiemelt területfejlesztési feladatok ellátására. A térségi fejlesztési tanácsok önálló jogi személyiséggel bíró szervezetek, amelyeket a Magyar Államkincstár regisztrál. A térségi fejlesztési tanácsokra vonatkozó szabályokat a 2020. évi XXIII. tv. módosította, majd 2023. évi CII. törvény a területfejlesztésről (11-13. §) szabályozta újra. Ennek megfelelően a tevékenységükről minden év március 31-ig kötelesek beszámolni a területfejlesztésért felelős miniszternek. Törvényességi felügyeletüket pedig a fejlesztési tanács székhelye szerinti illetékességű kormányhivatal látja el. Jelenleg kilenc ilyen tanács működik Magyarországon, melyek közül az új területfejlesztési törvény négy kiemelt térségi fejlesztési tanácsot nevesít: a Balaton Fejlesztési Tanácsot, a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanácsot, a Közép-Duna Menti Fejlesztési Tanácsot és a Budapesti Agglomeráció Fejlesztési Tanácsot.

A térségi fejlesztési tanácsok feladatai sokrétűek, általánosságban a feladataik közé tartozik a térségük területfejlesztési koncepciójának és programjának kidolgozása, a térségi környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatok monitoringja, a vármegyei területfejlesztési dokumentumok elkészítésében való részvétel, azok véleményezése. Emellett kiemelt feladatuk lehet a hatáskörükbe utalt fejlesztési támogatások felhasználása is. A térségi fejlesztési tanácsok feladataira és működésére vonatkozóan a 2023. évi CII. számú új területfejlesztési törvény jelentős változásokat nem hozott. Működésükben jelentős segítség nyújthat a jövőben a

Területfejlesztési Szolgálat, mely szakmai kapacitásával segíti a térségi fejlesztési tanácsok tervező, döntés-előkészítő tevékenységét.

2. ábra A Duna-Tisza közti Homokhátság térbeli elhelyezkedése és települései

Forrás: ArcMagyarország, Geox Kft; GISCO, Eurostat; saját szerkesztés

A tervezési területet (lásd. 2. ábra) egységbe foglaló Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács (DTKH TFT) 2013. februárjában alakult meg a Homokhátság régió fejlesztésének koordinációját elősegítendő. Ennek keretében a Tanács Alapító Okirata alapján feladatai közé tartozik többek között:

- A DTKH TFT közreműködik a térségre vonatkozó fejlesztési koncepció és területrendezési terv elkészítésében,
- részt vesz a vidékfejlesztés Homokhátságra vonatkozó speciális programjának tervezésében, végrehajtásában,
- elősegíti a térségi fejlesztésben érdekelt aktorok együttműködését, a fejlesztési feladatok összehangolását,
- javaslatot tesz a térség tekintetében a vármegyei fejlesztési koncepciókra,
- kiemelt figyelmet fordít a térség gazdasági erőforrásainak, valamint környezetállapotának fejlesztésére,
- hozzájárul a térségében élők életfeltételeinek javításához, a humán erőforrások fejlesztéséhez, a térségi identitás fenntartásához,
- összehangolja a térségre vonatkozó gazdasági és társadalomszervező döntéseket.

A Tanács Szervezeti és Működési Szabályzata szerint ezek mellett kétfévente értékeli a térség környezeti állapotát, gazdasági és társadalmi folyamatait, melynek eredményét nyilvánossá teszi. Feladatai közé tartozik, hogy az OFTK-val összhangban kidolgozza a térség területfejlesztési koncepcióját és programját.

A 2023. évi CII. törvény alapján a DTKH Térségi Fejlesztési Tanács tagjai:

- A Bács-Kiskun vármegyei közgyűlés elnöke, illetve egy további delegáltja,
- a Csongrád-Csanád vármegyei közgyűlés elnöke, illetve egy további delegáltja,
- a Pest vármegyei közgyűlés elnöke, illetve egy további delegáltja,
- valamint a területfejlesztésért felelős miniszter képviselője.

A DTKH Térségi Fejlesztési Tanács ülésein állandó meghívottként részt vesz:

- A Bács-Kiskun Vármegyei Kereskedelmi és Iparkamara, a Csongrád-Csanádi Kereskedelmi és Iparkamara és a Pest Vármegyei és Érdi Kereskedelmi és Iparkamara egy-egy képviselője,
- a Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád és Pest vármegyei kormányhivatalok vezetője és állami főépítésze,
- valamint a gazdaságfejlesztésért felelős miniszter képviselője.

DTKH Térségi Fejlesztési Tanács üléseire a tanács döntése alapján egyéb, a feladatellátásban érdekelt szervezetek is meghívást kaphatnak. A Tanács a döntéseinek megalapozása céljából szakértőket és szakértői szervezeteket kérhet fel, míg munkaszervezeti feladatait Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzati Hivatala látja el.

2.2 A tervezési keretek bemutatása

A területfejlesztést alapjaiban határozzák meg a különböző területi léptékekre vonatkozó jogszabályok, irányelvek, stratégiák. A területi tervek tartalmi és strukturális elemei alapvetően igazodnak a magasabb hierarchiaszinteken (elsősorban Európai Unió és nemzeti) lefektetett alapelvekhez. Ennek megfelelően a magyarországi fejlesztési elképzelések egyben az integrációs célokat is szolgálják, ennek részleteit rögzíti a

Partnerségi Megállapodás (PM). Az Uniós társfinanszírozású fejlesztési projektek pénzügyi háttérét Strukturális és Befektetési Alapok adják:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA): a társadalmi-gazdasági fejlettségbe történő befektetéseket finanszírozza
- Kohéziós Alap (KA): a kevésbé fejlett EU országok környezetvédelmi és közlekedési fejlesztéseit támogatja
- Európai Szociális Alap+(ESZA+): a munkahelyteremtésért és társadalmilag befogadó társadalom eléréséért
- Igazságos Átmenet Alap (IÁA): a legfrissebb pénzügyi eszköz, amely az EU zöld átállásának méltányos és inkluzív mivoltáért felel.

Az IÁA kulcsszava az alkalmazkodás: az alap fő célja, hogy segítse az embereket az új foglalkoztatási lehetőségekhez való alkalmazkodásban a munkavállalók és álláskeresők képzésébe és átképzésébe való beruházás, az álláskeresőkhöz nyújtott segítség, valamint a társadalmi befogadást célzó intézkedések révén. Ennek gyújtópontja a kibocsátás intenzív iparágak leépítése és a helyi gazdaság diverzifikálása. Az Igazságos Átmenet Alap összköltségvetése a 2021–2027-es időszakra 17,5 milliárd EUR. 7,5 milliárd EUR-t a többéves pénzügyi keretből, további 10 milliárd EUR-t pedig az Európai Unió Helyreállítási Eszköz keretében finanszíroznak.

Utóbbi célja elsősorban a koronavírus járvány gazdasági és társadalmi hatásainak ellensúlyozása, illetve a gazdaság ellenállóképességének, fenntarthatóságának és a zöld és a digitális átmenettel kapcsolatos kihívásokra és lehetőségekre való felkészültség növelése. A tervben foglalt forrásallokáció potenciálisan finanszírozási lehetőségekkel kecsgetet a DTKH számára, mivel klímacélokhoz való hozzájárulás 48,1%, míg digitalizációs célokra a terv szerint a források 29,8%-fordítódik majd.

A különböző szereplők által benyújtott támogatási kérelmek az ún. operatív programok által finanszírozottak. A 2021-2027-es ciklusban a területfejlesztési intézkedések leginkább egy operatív programban koncentrálnak (TOP Plusz), amely hozzájárul az EU Kohéziós politikájának szakpolitikai célkitűzéseéhez, nevezetesen:

- A polgárokhoz közelebb álló Európa, integrált térségi/települési fejlesztések (ERFA forrásból),
- szociálisabb és befogadóbb Európa, humán programok és humán infrastruktúra (ERFA és ESZA+ forrásból),
- zöldebb Európa: energiahatékonysági és megújuló energiára alapozott önkormányzati fejlesztések (ERFA forrásból).

A TOP PLUSZ vármegyei szintű területi forrásallokációja a négy legkevésbé fejlett régióra, azon belül is a vármegyékre jutó keret 10%-a a komplex programmal fejlesztendő járásokra irányítja a források felhasználását.

TOP Plusz pályázatokból megvalósult projektek értékelésére vármegyei szintű prioritások elérésének tükrében kerülhet sor, mint:

- TOP Plusz-1: élhető vármegye (kerékpáros infrastruktúra, forgalomcsillapítás, belvízvédelem, szemléletformálás stb.),
- TOP Plusz-2: klímabarát vármegye (megújuló termelőkapacitás, középületek energiahatékonyság-fejlesztése, fürdőfejlesztés stb.),

- TOP Plusz-3: gondoskodó vármegye (munkaerőpiaci alkalmazkodás támogatása, hátrányos helyzetűek felzárkóztatása, akcióterületi szociális fejlesztések stb.),
- TOP Plusz-6: versenyképes vármegye (vállalkozások támogatása, közút korszerűsítés, nemzeti-és geoparkok fejlesztése stb.).

A TOP Plusz mellett a legnagyobb forrástömeggel a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz rendelkezik.

A forrásfelhasználás tekintetében kiemelt elv a megosztott irányítás, amely lehetővé teszi, hogy a felelősség a megfelelő szinten maradjon, elősegítve az egyes alapok felhasználásával elérni kívánt célokat. Tehát a Bizottság és a tagállamok közös felelősséggel viseltetnek a célok végrehajtásáért. Például a Bizottság és valamelyik tagállam megállapodhat abban, hogy nagyobb hangsúlyt kell fektetni az ifjúsági munkanélküliség enyhítésére vagy az állami oktatási rendszer javítására az adott országban. Az operatív programok elfogadását követően a tagállamok felelősek a tervezett intézkedések végrehajtásáért, beleértve a finanszírozandó projektek kiválasztását és a pénzforrások folyósítását a projektszervezők számára. A tagállamok a szervezetek széles körének – állami szervezeteknek, magánvállalkozásoknak és civil társadalmi szervezeteknek – biztosítanak finanszírozást. A Bizottság nyomon követi a programok végrehajtását, megtéríti a kiadásokat, és végső soron felelős a költségvetésért. Az 2021-2027-es Európai Unió programozási időszak pénzügyi kerete a nettó befizető Egyesült Királyság kilépése miatt jelentősen csökkent. Ennek eredményeként a tagállamok, köztük Magyarország költségvetési előirányzata több mint 5%-kal alacsonyabb a 2014-2020-as időszakhoz képest. Ezért a felelős gazdálkodás és a stratégiai jellegű beavatkozási irányok meghatározása még fontosabbá vált.

Az 2021-2027-es Európai Unió programozási ciklus a klímavédelemre és a gazdaság "zöld" átmenetére összpontosít. A Strukturális és Befektetési Alapok elosztása kapcsán intenzív viták zajlottak, különösen a Közös Agrárpolitika (továbbiakban: KAP) támogatásai tekintetében, amelyek a Homokhátságot is érintik. A KAP forráselosztása, elsősorban a vidékfejlesztési szakpolitika ambíciói terén, reformkísérletekkel jártak. Összességében megállapítható, hogy a KAP részesedése a teljes uniós költségvetésből csökken, míg a vidékfejlesztési intézkedésekre vonatkozó II. pillér kifizetései növekednek. Ebben a vonatkozásban a generációs megújulás, a vidéki közösségek fejlesztése és a vidékgazdaság diverzifikációja kiemelt szerepet kapnak. Ezek a célok fontosak a Homokhátság területén is, és kapcsolódnak más társadalmi témakörökhöz (például társadalmi befogadás, szegénységcsökkentés, egészségvédelem), amelyek más alrendszer által is kezelt problématerületeket jelentenek. Ennek megfelelően ajánlott lenne az általános vidékfejlesztés (KAP II. pillér) és a KAP-on kívüli (ESZA-, ERFA- alapokból finanszírozott) programok összehangolása.

A városok szintjén is nagyobb hangsúly terelődik a fenntarthatóságra: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) 8%-a Fenntartható Városfejlesztési Stratégiára (FVS) alapozott projektek megvalósítására fordítandó. Az érintett konkrét városok körét az uniós szabályozás alapján (ERFA rendelet 11. cikkely), a vármegyék jelölték ki. A térségből Kecskemét, Nagykőrös, Mórahalom részesülhet a dedikált forrásokból. Az FVS-ben érvényesülnek az EU által kidolgozott kézikönyvben meghatározott elvek és tervezési dimenziók, amelyek összefüggenek a jelen koncepcióban és a területfejlesztésben általában alkalmazottakkal. Mindezek öt tervezési dimenzió keresztül futnak végig:

- prosperáló város – helyi gazdaságfejlesztési célok, befektetésösztönzés, innováció,
- zöldülő város – zöld átállásra való felkészülés a klímasemlegesség irányába történő elmozdulás érdekében,
- digitális város – digitális átállás megvalósítása a városi társadalom bevonásával,

- megtartó város – társadalmi befogadás és közösségfejlesztés, népességmegtartás,
- kiszolgáló város – épített és művi környezet, fenntartható területhasználat.

A korábban említett TOP Plusz prioritások is rendelkeznek városfejlesztési törekvésekkel. Egyes beavatkozási területekre a TOP Plusz források jelentékeny hányadát kell fordítani, ilyen pl. Integrált településfejlesztés (kerékpározási infrastruktúra, közterületek, zöld és kék infrastruktúra fejlesztése 13,9%). A prioritások átalakulása a 2014-2020-as ciklushoz képest a több esetben is a kiírások koncentrálódását hozta, amely a források lehívását a jövőben könnyítheti (1. táblázat).

1. tábla Példák a TOP Plusz kapcsolódásokra a 2014-2020 közti kiírásokhoz képest

TOP felhívás, azonosító, cím 2014-2020	TOP felhívás, azonosító, cím 2021-2027
TOP-2.1.1-15, TOP-2.1.1-16 Barnamezős területek rehabilitációja	TOP_Plusz-1.2.1-21 Élhető települések
TOP-2.1.2-15, TOP-2.1.2-16 Zöld város kialakítása	
TOP-2.1.3-15, TOP-2.1.3-16 Települési környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések	
TOP-3.1.1-15, TOP-3.1.1-16 Fenntartható települési közlekedésfejlesztés	
TOP-1.1.1-15 és TOP-1.1.1-16 Ipari parkok, iparterületek fejlesztése	TOP_Plusz-6.1.1-21 Helyi gazdaságfejlesztés
TOP-1.1.3-15 és TOP-1.1.3-16 Helyi gazdaságfejlesztés	

Forrás: saját szerkesztés

A Homokhátság klímavédelmi és agrárszemponthoz egyaránt figyelembe vevő fejlesztése kapcsán kiemelendők még az operatív Programok közül a KEHOP Plusz prioritásai is:

- Vízgazdálkodás és katasztrófakockázat csökkentés
- Körforgásos gazdasági rendszerek és fenntarthatóság
- Környezet- és természetvédelem
- Megújuló energiagazdaság

A megfogalmazott prioritásokhoz alapvetően illeszkednek a Konceptió és Program célkitűzései, prioritásai és az ezekhez rendelt intézkedési javaslatok egyaránt. Ugyanakkor a nagyléptékű és költségigényű víziközmű rendszerek kiépítése mellett még nagyobb hangsúlyt fektetnek a javaslatok a vízviszatarásra az, agrotechnológiai újításokra és az ökológiai szempontok figyelembevételére. A forrásallokációs környezet kedvező alakulása esetén (a Program megalkotásakor KEHOP Plusz pályázatok kis részére szerződtek le, az indikatív keret túlnyomó része még lekötetlen maradt) jelentős energetikai (pl. távhőrendszerek) és katasztrófavédelmi fejlesztések valósulhatnak meg, szavatolva az OP tervezés során is hangsúlyozott DNSH (ne okozz jelentős kárt) elvet.

Mindazonáltal a DTkH, mint alapvető karakterét tekintve rurális térség szempontjából lényeges elem, hogy az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA) költségvetésének vidékfejlesztési része 15 milliárd euróval növekedik annak érdekében, hogy a mezőgazdasági termelők, valamint a vidéki területek az Európai Zöld Megállapodásnak (European Green Deal) megfelelően képesek legyenek a strukturális változások elvégzésére. Mindemelllett az Európai Bizottság által 2021 végén elindított Vidéki Paktum létrehozásával elköteleződését fejezte ki az erősebb, összekapcsolt, ellenálló és virágzó vidéki területek és közösségek felé

vezető jövőkép mellett. E célok elérését a Cselekvési Terv szolgálja, a Paktumhoz történő csatlakozás továbbra is nyitott a potenciális új partnerek számára.

Az Uniós források mellett említést érdemlő változás a nemzeti társfinanszírozás mértékének megemelése vidékfejlesztési beavatkozások finanszírozását illetően. A 2021-ben bejelentett „Megújuló Vidék, Megújuló Agrárium” program keretében a nemzeti társfinanszírozás mértéke a 80%-ot is elérheti.

A COVID pandémiát követő időszakban az állami szerepvállalás nagyban erősödött, amely új elemekben öltött testet az energiaválság beköszöntével. A turbulens gazdasági folyamatok bizonyos beruházásokat a prioritizálási sorrendben hátrébb soroltak. Összességében a közelmúlt nemzeti finanszírozású támogatási programjai közé az alábbiak sorolandók:

- HEPA Magyar Exportfejlesztési Ügynökség Nonprofit Zrt. támogatásai,
- Irinyi-terv iparstratégiai támogatási program pályázat,
- Magyar Falu Program,
- Modern Városok Program,
- Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program,
- Nemzeti Környezetvédelmi Program keretében meghirdetett támogatások,
- Széchenyi Hitelprogram, MNB hitelprogram,
- Baross Gábor Újraiparosodási Hitelprogram,
- Gyármentő Program,
- 5. Nemzeti Környezetvédelmi Program támogatásai,
- 2023. évben közvetlen irányítású uniós programok keretében megvalósuló projektek önerőköltségének költségvetési támogatása.

2.3 A tervezési folyamat főbb résztvevői

A tervezés, valamint az egyes fejlesztési dokumentumok megírása során a Regionális Kutatások Intézetének munkatársai alapvetően tarották szem előtt a partnerség elvét. Éppen ezért folyamatos és aktív munkakapcsolat állt fenn a tervezők és a megbízó (Duna-Tisza közti Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács) között. Utóbbi szervezet feladata az OFTK-nak megfelelően megalkotni a térségre vonatkozó fejlesztési dokumentumokat. Alapvetően a Tanács tagjai és az érintett önkormányzatok a térségre vonatkozó terület- és vidékfejlesztés kulcsszereplői. E feladat mellett a területrendezési és a koordinációs feladatok elvégzése szintén a vármegyei önkormányzatok hatáskörébe tartoznak.

A korábban elkészült koncepció és jelen dokumentum képezi a meglévő és potenciális fejlesztési források felhasználásának feltételeit rögzítő Területfejlesztési Program operatív munkarészének alapjait. A forrásigények megismerése érdekében 2023 augusztus 21 és 2023 szeptember 5 között online igényfelmérést végeztünk. A kérdőív zömében a Széchenyi Terv Pluszban foglalt operatív programok, a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz, valamint a központi költségvetésből származó forrásigényeket volt hivatott lekérdezni. A kérdéssor véglegesítése előtt többszöri tartalmi felülvizsgálat történt. Az igényfelmérés tervezett válaszadói köre is meghatározásra került, amelyet a pályázati rendszerekről rendelkezésre álló információk függvényében főképp a közsféra szereplőire szűkítettünk. A területi tervezésben történő bevonás során releváns szereplőnek tekinthetők a tankerületi központok, pedagógiai szakszolgálatok, a közútkezelő, civil szervezetek, turisztikai szervezetek és nemzeti park igazgatóságok, továbbá kereskedelmi és iparkamarák.

2.4 A tervezési folyamat bemutatása

A Duna-Tisza közti Homokhátság Térségi Fejlesztési Tanács 2022. július 12.-én tette ki indikatív árajánlat-benyújtására vonatkozó felhívását. Ennek tartalma szerint a törvényi előírásoknak és az alapító okiratának megfelelően, a Tanács Területfejlesztési Konceptiót és Programot kíván kidolgozni az illetékességi területére. A munka komplexitását az ágazati, a nemzeti szintű és vármegyei terveknek, továbbá fejlesztési kereteket befolyásoló jogszabályoknak való megfelelés, illetve az adja, hogy a tervezési térség több vármegyét és régiót érint. Az ajánlattételt követően, közbeszerzésnek nem minősülő meghívásos beszerzési eljárásban való sikeres részvétel folytán nyerte el a megbízást a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének Alföldi Tudományos Osztálya. A szerződés 2022. decemberében kötött meg, meghatározott részfeladatok fázisonként történő teljesítésére. 2023.04.18-ig a kutatócsoport elkészítette területfejlesztési koncepció helyzetelemző és helyzetértékelő részeit tartalmazó előkészítő, illetve a fejlesztési irányokat tartalmazó javaslattevő munkarészt is.

A fejlesztések megalapozottságának növelése végett, valamint, az Európai Unió fejlesztési normákkal összhangban az elkészült dokumentumok társadalmi egyeztetésére is sor kerül. Ezen tevékenység a Tanács munkaszervezetének kompetenciája, akik az elkészült dokumentumokat Bács- Kiskun Vármegye önkormányzati honlapján a véleményezésre való felhívással együtt közzétették. 2023. 07. 15. volt lehetőség az elkészült dokumentumokhoz észrevételt és javaslatot tenni, melyek figyelembevételével a KRTK 2023.08.21-ig elkészítette az átdolgozott verziót a Területfejlesztési Tanács számára.

A területfejlesztési program stratégiai programrészének összeállítása 2023.10. 03-ig készül el. Ezt követi a területfejlesztési program operatív program kidolgozása, valamint a területi hatásvizsgálat első változatának elkészítése 2023.12. 01-ig. A területfejlesztési program és a területi hatásvizsgálat társadalmi egyeztetése 2023 decembere és 2024 februárja között zajlik, mely során a beérkezett releváns javaslatok alapján a KRTK 2024. 04. 15-ig dolgozza át a területfejlesztési programot. A Tanács ezt követően megtárgyalja az elkészített dokumentumokat (területfejlesztési koncepció és program) és a tervezőkkel együttműködésben véglegesíti azokat.

A munkát a HUN-REN KRTK RKI Alföldi Tudományos Osztályának munkatársai végzik, akik a Homokhátság természeti és társadalmi folyamatait folyamatosan kutatják és ellenőrzik. Az tervezési folyamat egyes részfeladatai specializáltan kerültek elosztásra az egyes kutató-tervező szakemberek között, nagyban építve a korábbi tudományos és fejlesztési munkák tapasztalataira. A fejezetek szövegezése során a tervezők statisztikai adatelemzést-és vizualizációt, szakirodalom és szakpolitikai, továbbá ágazati dokumentumok elemzését is elvégzik. A tervezőcsapat tagjai a különböző szakirányú végzettségeik révén (szociológus, geográfus, környezetvédelmi mérnök) több szakma ismeretanyagával rendelkeznek, így komplex szemléletben tudták feldolgozni a tervezési térséget érintő kihívásokat.

Az Unió fejlesztési gyakorlattal összhangban (hasonlóan a Nemzeti Fejlesztési Tervekhez), az egyes intézkedések végrehajtását és projektelemek kivitelezését követően fontos feladat lesz a Konceptióban és Stratégiában foglaltak ex-post értékelése is.

3. CÉLRENDSZER

3.1 Jövőkép – Klímareziliens alföldi nagytérség, értékes kultúrtájakkal és élhető településekkel

3.1.1 A térségi célmondat értelmezése

A Homokhátság számára a tervezés során megfogalmazott célmondat három alapvető célt tűz ki a terület- és vidékfejlesztés számára. Az első, hogy a térség klímarezilienssé válik, amely önmagában nem jelent mást, mint a klímaváltozás negatív hatásainak kivédését. A reziliencia ellenálló- és megújulóképességet jelent, tehát azt, hogy egy környezeti (akár természeti-táji, akár települési) rendszer hogyan és milyen gyorsan tud visszaállni az őt ért sokkhatás előtti állapotba. Fontos, hogy ez önmagában nem egyenlő a fenntarthatósággal és célunk nem is az, hogy az eddigi fenntarthatatlan folyamatokat a tervezett fejlesztések sorával tegyük azzá (épp ezért helyezzük a hangsúlyt elsődlegesen a vízviszatarításra és csak másodsorban a vízpótlásra), hanem az, hogy a javasolt beavatkozásokkal úgy alakítsuk át a meglévő agrár- (tágabban a gazdasági) és települési rendszereket, hogy azok utána a klímaváltozás hatásaival szemben ellenállók legyenek. E folyamat eredményeként érhetjük el a másik két célt; azaz az értékes kultúrtájak kialakítását és az élhető településeket. Az előbbi egyértelműen azt jelenti, hogy a gazdaságnak – és nemcsak a mezőgazdaságnak – általában hatékonyabbá kell válnia, energia, illetve vízfelhasználását és környezetterhelését csökkentenie kell. Ez együtt jár azzal is, hogy vissza kell adnunk bizonyos területeket a természetes ökoszisztémáknak, melyek az ökoszisztéma szolgáltatások stabilizálása révén multiplikátor hatásukkal segítik a terület- és vidékfejlesztési célok elérését, így az élhető települések kialakítását is. Ez utóbbiak létrejöttének a feltétele is egyben a változó adottságokhoz igazodó és okszerű tájhasználat, mely a települések beépített területeinek komplex átalakítását és a települések műszaki rendszereinek innovatív fejlesztését is jelentik a kitűzött célok elérése érdekében.

3.1.2 Peremfeltételek a jövőképhez

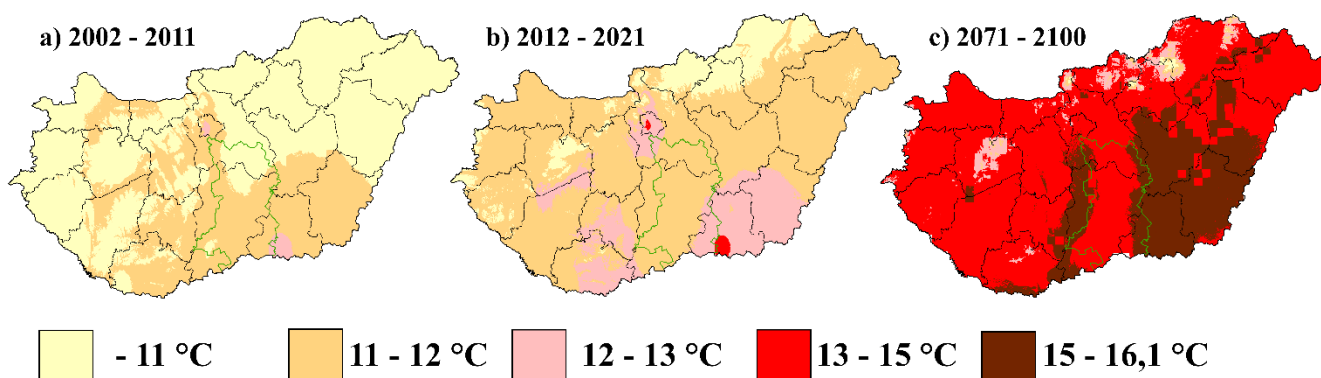
A Területfejlesztési Konceptióban két különböző; egy negatív és egy pozitív kimenetelű jövőképet fogalmaztunk meg. Az előbbit figyelemfelhívás jelleggel, hogy rávilágítsunk arra, hogy az nem opció, hogy mindent ugyanúgy csinálunk tovább, mint eddig. A Területfejlesztési Programba azonban már csak a pozitív, a „gyors cselekvés” forgatókönyvet emeljük át, melynek megalkotásakor a HungaroMet Meteorológiai Adattárának adatait, a HungaroMet Klimadat adatbázisát, valamint az EU-CORDEX adatbázisban megtalálható CNRM45 és 85, valamint EC45 és 85 klímamodellek előrejelzéseit vettük figyelembe. Ez utóbbiak alapján a tervezési térség éghajlatának egyes elemei alapvetően változnak meg a 2035-2046-os időszakra az 1971-2000 közötti bázis időszakhoz képest. A legfontosabb változás az éves átlaghőmérséklet 10-23%-os (1,1-2,1 °C) növekedése. A csapadék mennyisége a modellek szerint a bázishoz képest -8% és 6% között várható, azonban annak éven belüli eloszlása jelentősen megváltozik, megnő a téli évszak csapadékösszege, mely elsősorban eső formájában hullik, hiszen a felmelegedés hatására a fagyos napok száma akár 15-25%-kal csökkenhet. Megnő az extrém időjárási események száma, a légkörben tárolt energia növekedésével nő a viharok intenzitása. A hőmérséklet növekedése miatt nő a párolgás, ami a vegetációs időszakban hulló kevesebb csapadékkal együtt az aszályhajlam erősödéséhez vezet, a Pálfai-féle aszály index számított értéke 2-23%-kal nő.

Ezen előrejelzések összhangban vannak a közelmúlt trendjeit tartalmazó Meteorológiai Adattár megfigyeléseivel, illetve a Klimadat adatbázis jövőre vonatkozó forgatókönyveivel is. Az elmúlt két évtizedben (a 2012-2021 évek átlaga a 2002-2011-es évekhez viszonyítva) a HungaroMet mérőállomásainak interpolált

adatai alapján az országos évi középhőmérséklet mintegy 0,8 celsius fokkal emelkedett és a legkedvezőtlenebb klímaforgatókönyv szerint a század végéig akár további 2 °C-ot meghaladó emelkedés is várható (3. ábra). Ilyen mértékű hőmérséklet-emelkedés még a csapadékmennyiség változatlansága vagy enyhe csökkenése esetén is drasztikusan növeli az átlagos aszályhajlamot (4. ábra). Az átlagos aszályhajlam növekedése esetén pedig számottevően megnő az extrém aszályos időszakok bekövetkeztének gyakorisága és kockázata.

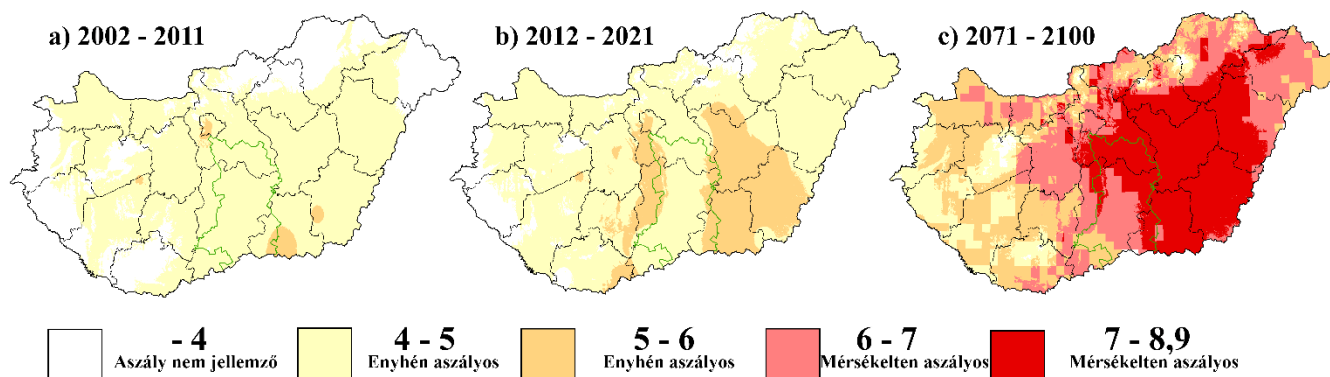
A fentiek összegzéseként fontos kiemelni, hogy a legkedvezőbb esetben is a Homokhátság térsége vízhiányos lesz, így a klímaváltozáshoz az itt élőknek mindenképpen alkalmazkodniuk kell. Ehhez a lakosságnak a döntéshozókkal és minden érdekelt szereplővel karöltve, vállalnia kell egy jóval környezet- és klímatudatosabb életmódot.

3. ábra Az évi középhőmérséklet a 2002-2011 (a) és 2012-2021 időszakban (b), prognózis a 2071-2100-as klímaablakra (c)

Forrás: saját szerkesztés a Hungaromet Meteorológiai Adattár és a HungaroMet Klimadat adatbázis adatai alapján

4. ábra A PaDI aszályindex alapértéke a 2002-2011 (a) és 2012-2021 időszakban (b), prognózis a 2071-2100-as klímaablakra (c)

Forrás: saját szerkesztés a HungaroMet Meteorológiai Adattár és a HungaroMet Klimadat adatbázis adatai alapján

3.1.3 A „gyors cselekvés” térségi víziója

Az okszerű és az térségi adottságokhoz igazodó földhasználat kialakítása révén a 2020-as évek második felére jelentősen csökken a szántóföldek területe (akár 25-35%-kal), melyet elősegíthet a 2027-re várhatóan jelentősen átalakuló agrártámogatási rendszer is. Elsősorban a legrosszabb adottságú területeken, illetve a természetközeli állapotú és védett területek pufferzónáiban zajlik majd le a változások jelentős része. A szántók helyét gyepek, erdős sztyeppék és a vízvisszatartást szolgáló területek vehetik át. Az intenzív kultúrák esetében a gyümölcsösöknél hasonló mértékű, a szőlők esetében kisebb ültetvény felszámolás következik be. Az erdőtelepítések a hátság déli részén, a már egyébként is magas erdősültségi arány és a kedvezőtlen adottságok miatt megállnak, sőt az erdők területe némileg (3-5%) csökkenhet is. A hátság középső és részben északi területein célzott erdőtelepítések valósulnak meg, elsősorban a talajerózió megakadályozása és a települések levegőtisztaságának védelmében. Itt fontos utalni a különböző légszennyezők, a por- és pollenkoncentráció csökkentésének fontosságára. Összességében az erdők aránya nem csökken, területileg azonban egyenlőbben oszlik el a tervezési területen, jobban igazodva a természetes erdős sztyepp állapothoz. A Homokhátság területén az erdőgazdálkodás keretében végzett erdőtelepítések csak rendkívül körültekintően végezhetők. A kiterjedt erdőállományok hozzájárulhatnak a talajvízszint csökkenéséhez, ezért olyan mértékű erdősítés képzelhető csak el, amelynek nincs kimutatható negatív hatása a vízháztartásra. Szem előtt kell tartani, hogy a Homokhátság természetes növénytakarója nem az összefüggő erdőállomány, hanem a fás-ligetes környezet, nagy kiterjedésű füves pusztákkal. A lágyszárú vegetációnak igen nagy jelentősége van a talajok szénmegkötésében, valamint a talajnedvesség fenntartásában is. Ugyanakkor nincs kapcsolatuk a talajvízzel, ezáltal a természetközeli növénytakaró helyreállítása, megóvása a terület vízvisszatartásában is számottevő szerepet tud játszani.

A megmaradt kultúrák vízigényét egyrészt fedezi, hogy tovább csökken a hátságról leengedett víz mennyisége (pl. a belvizek megtartása, a szürkevizet hasznosítása), illetve a hátsági vízpótlás is elindul. Másrészt a megváltozott termelési módszerek (pl. a regeneratív mezőgazdaság révén, ahol a talajok szervesanyagtartalmának növelésével jelentősen megnő a talajban tárolható vízmennyiség) alacsonyabb vízigény mellett kisebb, de stabilabb terméshozamot biztosítanak, illetve segítenek helyreállítani az ökoszisztéma szolgáltatásokat is, melynek következményeként csökkenthető a növényvédő és gombaölő szerek kijuttatása is.

A területhasználatban kettős, hármas haszonvételek terjednek el, melyek fokozzák az agrártermelés hatékonyságát. Ilyen lehet például a fotovoltaikus naperőművek területének állattenyésztési (juhtartás) hasznosítása, mely mindkét ágazat számára előnyös. Hasonló hatásokkal járhat az agrárerdészeti rendszerek (silvopasture) elterjedése, melyben a fás és szántóföldi növények termesztése történik legeltetési haszonvételek mellett. Emellett a mezőgazdaság visszatér települések területére, a házkörül kertekbe. A növénytermesztés tekintetében ez a folyamat már a Covid-19 pandémia alatt elkezdődött. Ez a tendencia a 2030-as évek elejére kiteljesedhet, míg az állattenyésztésben ez a 2030-as években a nagyüzemek leépülésével fog újra megkezdődni, elsősorban a baromfi és a sertéságazatban. Mindezek 2035 környékére jelentősen növelik a területhasználat hatékonyságát és ezzel párhuzamosan javul a környezet állapota is.

Emellett szükséges egy diverzifikált gazdálkodási rendszer létrehozása (eltérő termelési módok, mint pl. öko- és biogazdálkodás, alacsony ráfordítású termelés stb. és eltérő gazdaságméreteket jelen a térségben) már 2030-ra. Ez segítené a hagyományos, a mezőgazdasági munkahely és lakóhely egységét jelentő tanyák megőrzését, újak kialakítását. Ehhez mindenképpen szükséges, hogy a digitalizációs és hatékonyságjavító intézkedések mellett a 2020-as évek második felében a magyar agrárpolitika új agroszociális mintaprogramokat indítson a korábban a mezőgazdasággal nem foglalkozó fiatalok (és idősebbek) részére, hiszen csak az új belépők oldhatják meg az ágazat generációváltási kihívását. A földhöz jutás biztosítása

alapvető fontosságú e folyamatban, de a Közös Agrárpolitika 2027 után elsősorban a természetmegőrzési (élőhelyvédelmi) és élőhely rekonstrukciós tevékenységeket fogja támogatni, így a földjáradék jövedelmek jelentősen lecsökkennek, amely tőkekiáramláshoz, végső soron a földárak csökkenéséhez vezethet.

Az állattenyésztés 2035-2040-re egyrészt a települések háztáji gazdaságaiban, másrészt a revitalizált és újonnan megjelenő tanyákon lévő kisüzemi állatállományokkal fenntarthatóbb pályára kerül. Az alapvetően extenzív állattartás hasznosítja a megnövekedett gyepterületeket, illetve az agrárerdészeti kezelésbe vont erdőket. Ez pozitív ökológiai hozadékkal járna, növelné a biodiverzitást, lelassítaná az invazív növényfajok terjedését. Összességében javítaná az állattenyésztés vízfelhasználásának a hatékonyságát, hiszen annak vízigényét 95%-ban a takarmányok előállítására adja. Ezek a folyamatok érdemben ellensúlyoznák a nagyüzemi állattartás környezeti problémáit, másrészt annak folyamatos leépülése mellett az állomány nagysága is kevésbé csökkenne, amely még ilyen feltételek mellett is elkerülhetetlen 2050-ig.

A 2020-as évek második felében elsősorban a pest vármegyei részeken, illetve a nagyobb városokban (Kecskemét és Kiskunfélegyháza) a helyi vásárlóerőre alapozva megjelenhet a vertikális mezőgazdaság is. A természettől elszakadt agrártermelés technológiája iránt jelentős lehet a nemzetközi érdeklődés is, hiszen a térségben lejátszódó folyamat nem egyedi.

Az agráriumban a 2030-as évekre már egyre hatékonyabban hasznosítják a melléktermékeket és hulladékokat például komplex több lépcsős energetikai és talajerő utánpótlási célú hasznosítások révén (a borászatok, a térségi biogáz üzemnek átadják a törkölyt, a biogáz fermentációs-maradék feldolgozás, komposztálás után visszakerül az ültetvényekre).

Összességében a természeti és agrárterületek kezelésében a 2030-as évek közepére komplex átalakulásnak kell megtörténnie, amely a térségi vízkormányzás, a területhasználat és a termelés gazdasági és társadalmi rendszerének alapvető megváltoztatásával éri el a fenntarthatóságot. Ebben a digitalizációnak lehet szerepe, de nem tud elsődleges lenni, hiszen csak a hatékonyságot lehet vele javítani, ami a tervezési térségben önmagában nem elég, a már felvázolt ökológizációs célok teljesítése és a klímareziliencia megerősítése szükséges. Emellett fontos, hogy Homokhátságon a vízügy, a természetvédelem, a mezőgazdaság és az ökoturisztikai szektor szoros kooperációban dolgozzon, komplex tájmenedzsmentre van szükség a pozitív eredmények eléréséhez.

A tanyák revitalizációja, a területhasználat átalakulása kedvezni fog az aktív turizmusnak, illetve a mezőgazdasági és erdészeti termelésre épülő egyéb tevékenységeknek. A térségben megtalálható, fa, csont és bőr alapanyagokra építve egyedi kézműves termékek készülnek, melyeket egy márkanév alatt értékesítenek, hogy az egyediség mellett nagyobb termelési volument lehessen elérni. A termékek előállítása otthon történik, a termelés menedzsmentjét pedig egy a közös cég végzi, hasonlóan a mezőgazdasági TÉSZ-ekhez. A szövetkezeti formákat tehát az agrárszektor mellett az idegenforgalomban is érdemes támogatni. A termelés összehangolásának egyik potenciális módja a szociális szövetkezetek létrehozása, melynek potenciálisan jelentős hatása lehetne a térségben, amennyiben kritikus létszámú gazdálkodó vesz részt ilyen társulásokban.

Az ipart érintő negatív hatások egy része a települések tudatos fejlesztésével elkerülhető. Ennek fontos lépése, hogy a 2020-as évek második felében a települési szennyvizek és az ipari szürkevizek a hátságon hasznosulnak. A városokban a terek és az utak alatt esővíz gyűjtő rendszerek kapnak helyett a villámárvizek kivédése és a korábban elvezetett csapadék hatékony hasznosítása céljából már a 2020-as évek végén.

A szálló por elleni védekezésként az uralkodó szélirányba erdőket telepítenek. A nagyobb városokban az épületállomány megújulásának ciklusához igazodva a zárt sorú beépítéseket visszaszorítják, sok esetben egy-egy telket felszabadítanak és mini parkokat hoznak létre, a városok átszellőzősét biztosító beépítést alakítanak ki. Ezáltal csökkenhet a nagyobb településekre jellemző hősziget hatás és javulnak a lefolyási viszonyok. A városok épületállományának fokozatos felújítása és a távhőszolgáltatás kiterjesztése révén a lakások egyre nagyobb része megújuló energiaforrásra támaszkodik. Ezt a célt szolgálja a városok mellett létesített kettős hasznosítású (állattenyésztés és energiatermelés) fotovoltaikus erőművek építése is, a korábbi egyedi megoldások helyett a városi szintűek részesülnek előnyben.

Összefoglalva a forgatókönyv bizonyos értelemben egy fokozatos és tervezett visszavonulást jelent a tájból. Ez a kevésbé intenzív, sok esetben természetközeli tájhasználatra történő tudatos áttérés lehetőséget biztosít arra, hogy az agráriumból felszabaduló munkaerő helyben találjon megélhetést a tájfenntartásban és a lokális erőforrásokra épülő iparban vagy a kultúra-gazdaságban. Továbbá segít megőrizni a Homokhátság több lábbon állását, amely gazdasági biztonságot jelent és a városi központokban is enyhíti a klímaváltozás hatásait. A térség környezeti, gazdasági és társadalmi alrendszerének a külső hatásokkal szembeni ellenálló és regenerációs képessége – rezilienciája – megnő, a fenntarthatóság legfontosabb pillérévé válik.

3.2 Térszerkezeti jövőkép

A DTkH térszerkezetében bekövetkező jövőbeni változások számos tényezőtől függenek. A változásokra kihatással vannak a makrokörülmenyek, azaz a globális és EU-s folyamatok, valamint a szomszédos országokban, régiókban zajló események, az ottani elképzelések és fejlesztések is. Emellett a belső hatások is lehetnek hangsúlyosak e tekintetben, így a DTkH térszerkezetére ható, koncepcionális célkitűzéseket úgy fogalmaztuk meg, hogy azok az egész tervezési területre hatással lehessenek. Ezeket azonban a jövőben mindenképpen érdemes folyamatosan finomhangolni, hogy a megjelölt feladatok megvalósulásában az összes érintett településnek szerepe lehessen. A partnerség ugyanis nagyban hozzásegíthet a kiegyenlítettebb fejlődéshez. Kétségtelen azonban, hogy vannak olyan kulcspozícióban lévő települések, amelyekre nagyobb felelősség hárul, így kiemelten fontos Kecskemét és vonzásövezete, amelyen áthúzódó térszerkezeti vonalak az egész Homokhátság társadalmi, gazdasági viszonyaira nagy hatással vannak. További jelentősebb települések sorakoznak a fővárosi agglomeráció külső gyűrűjében (Ócsa, Dabas, Cegléd) és a vármegyehatárok mentén (Nagykőrös, Kiskőrös, Tiszakécske, Kiskunfélegyháza, Mórahalom). Fontosak emellett mindazon városok is, amelyek járásszékhelyi funkcióikkal, avagy tranzit zónában való pozícióikkal hozzájárulhatnak a Homokhátság külső kapcsolatainak fenntartásához és megerősítéséhez (Albertirsa, Kiskunhalas, Lakitelek, Szabadszállás). Ezen városok ereje és fejlődése nagyban segítheti majd a Homokhátság térbeli nyitottságát és kapcsolatteremtő képességét. A város-vidék kapcsolatrendszer fejlesztése így még hangsúlyosabbá válhat a DTkH tervezése során, ami befolyásolja a társadalmi-gazdasági vonzáson alapuló valós város-vidék együttműködéseket. A beavatkozások megvalósítása során alapvető szempont a térségben történő gondolkodás, a szinergiák kihasználása, amely elősegítheti a kiegyenlítettebb térszerkezet kialakulását.

A napjainkban zajló folyamatok egyértelműen jelzik, hogy a DTkH nemzetközi és belföldi híd szerepe egyre erősödik, amely több dimenzióban megmutatkozik. Kiemelt jelentőségűvé válik majd a Kiskőröst és Kiskunhalast érintő Belgrád-Budapest vasútvonal, amely ma a legnagyobb volumenű hazai vasútfejlesztési projekt. E vonal nem csupán a két fővárost köti össze, de része a Mediterráneumot Közép-Európával összekötő vasúti hálózatnak, sőt a Kínát Európával összekötő “selyemútnak” is. A fővonalakon a települések vasúti elérhetősége a modernizációval országos viszonylatban is jónak lesz mondható, a Szeged-Röszke, Szeged-

Szabadka átjárhatóság pedig könnyebbé válik mind az egyének, mind a nagytömegű szállítás számára. A Budapest-Belgrád, illetve Budapest-Bukarest növekedési tengelyeken elfoglalt pozíciónak köszönhetően a térség Dél Európa irányába is nyitott. A DTkH szempontjából fontos távlati szempont Szeged makroregionális pozíciója, azáltal, hogy a Nürnberg-Bécs-Budapest-Belgrád-Isztambul IV. Helsinki folyosót itt keresztezi a Fekete-tengertől az Adriai-tengerig összeköttetést biztosító vasútvonal. Azaz a nemzetközi térszerkezeti tengelyek, így a IV. Helsinki folyosó dinamizáló szerepe is tovább erősödik.

A DTkH életére nagy hatást fog gyakorolni a határ menti közlekedési-gazdasági-intézményi integráció és a három határon átnyúló, Arad, Temesvár, illetve Szabadka körzeteit is magában foglaló, egymillió lakost meghaladó népességű, urbanizálódó térség Szeged központtal. Ez Szerbia Európai Unió tagsága révén a határok jó átjárhatóságát jelenti majd. Amennyiben erősödik Szeged és környéke logisztikai pozíciója a közlekedési csomópont szerepköréből adódó lehetőségek kihasználásával, a DTkH-ban is további logisztikai központok kialakítását teszi lehetővé. Szerbia várható Európai Unió tagsága révén a térség déli határforgalma erősödhet, új gazdasági innovációk és társadalmi együttműködések várhatók. A hármashatárhoz kötődő szerep kihasználása, valamint a Balkán és Közép-Európa közötti fekvés miatt, a DTkH Közép-Európa jelentős tranzit- és logisztikai térségévé válhat. Ebben a jövőképpen a régió országhatár-menti szakaszai a nemzetközi migráció kezelésében kulcsszerepet kapnak. A déli határ nemcsak a Homokhátság, de az EU külső határát képezi, ami egyúttal schengeni választóvonal. Ez a pozíció számos határon átnyúló lehetőséget ad és szerves kapcsolatot jelent a Balkán-félsziget irányába. A határvidék munkaerőpiaca, oktatási körzetei, kulturális terei, piacai, szolgáltatásai terei egységesednek, természetessé és akadálymentessé válik a határon átlépő napi és időszakos ingázás.

A DTkH nyitottsága minden tekintetben javul. Északról Közép-Magyarország és a budapesti agglomeráció közlekedési folyosói, délről pedig a Szerbia irányába mutató nemzetközi vonalak továbbra is nagy forgalmat bonyolítanak majd (M5, M4, M0 közutak és a 100a, 140, 150 vasutak). Ezt azonban csak akkor lehet kiaknázni, ha az ezekre kapcsolódó közlekedési infrastruktúra megfelelően ki van építve és a szükséges egyéb szolgáltatások is biztosítottak (Pl. olyan ösztönzőrendszert kell kidolgozni, amely új forgalmakat generál a vasúti és vízi intermodális fuvarozási rendszerekre: fuvarszköz-, terminálfejlesztés-, fuvardíj támogatás stb.), valamint korszerűsíteni kell a vasúti szabályrendszert. A közlekedési hálózat részeként, a 142-es számú vasútvonal fejlesztésével, valamint a V0 vasútvonal lehetséges jövőbeli szerepével szintén korszerűsödhet a térség közlekedése. Az autópályák terhelhetősége tovább növelhető, miután részben új építésűek, másrészt megfelelő műszaki színvonalúak és rendszeres karbantartásuknak köszönhetően nemzetközi összevetésben is a jó állapotúak közé tartoznak. Figyelembe véve a térség folyamatban lévő ipari fejlesztéseit (pl. Kecskemét, Szeged), valamint a tágabb környezetben (pl. Balkán, Erdély) várhatóan emelkedő áruszállítást, a jelenlegi forgalmi kapacitások kimerülése várható. Az M8-as gyorsforgalmi út, a V0-as és 150-es vasútvonalak és más meglévő vasúti kapacitások (140, 142) fejlesztése nélkül, az M5 autópálya 5-10 éven belül nem tudja kielégíteni a nyugat felé irányuló szállítmányozási igényeket. A Magyar Koncessziós Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. vállalása szerint a következő évtizedben várható az M8-as alföldi szakaszának elkészülte, amely Sárospácsról, az M6-os autópályát érintve, a Dunán át egészen Kecskemét északi részéig halad majd, 76 km hosszan. A nyugati irányú térségi kapcsolatok erősödése részben már adott, az M9-es gyorsforgalmi útnak köszönhetően, illetve tovább javulhat a várhatóan 2024 folyamán átadandó Kalocsa-Paks Duna-híddal. 2026-ig további állami fejlesztések várhatók az M44-en a Szentkirály-Lakitelek szakaszon (39 km), valamint ennek folytatásaként Kecskemét (5 sz. főút) és Szentkirály között (32,3 km). 2023-2024 során vélhetően befejeződik a 441-es út korszerűsítése, mely felgyorsítja a két vármegye közötti kapcsolatot is. Hosszabb távon, ennek további szerves folytatása lesz a Cegléd és Nagykőrös közötti útpálya-fejlesztés. A kelet-nyugati irányú közúti hálózati elemek bővülésével pedig a belföldi hálózati kapcsolatok is erősödnek. A gyorsforgalmi utak bővülése

kedvező lehet a jövőben, pl.: Baja-Kecskemét vonalon. Az elmúlt években leromlott főutak korszerűsítése az egyes járáások elérhetőségét segítheti. Komoly utasforgalmi és teherforgalmi bővülést jelenthet a kelet-nyugati irányú 52-es főút (Kecskemét-Solt) az észak-déli irányú 441-es főút (Cegléd-Nagykőrös-Kecskemét), vagy a központoktól távolabbi másod- és harmadrendű utak, illetve az M5 “árnyékában” lévő térségekben lévő utak (pl. Kunszentmiklós-Cegléd között) teljes felújítása. A közlekedési hálózat összességében már jelenleg is javulóban van, az erre épülő integritás és területi kooperáció 2030-ra, de főként hosszabb távon; 2050-re bontakozhat ki. Intermodális funkciója a jövőben is leginkább Kecskemétnek és Ceglédnek lehet, de megerősödhetnek más csomópontok is, pl. Soltvadkert vagy Kiskunhalas környékén. A közlekedési szolgáltatók harmonizációja (egységes jegy- és tarifa rendszer, a közös információs rendszer és marketing tevékenység) nagy előrelépést hozhat, illetve várhatóan a kötőtpályás és a közúti közösségi közlekedés összehangolása is megoldódik a jövőben.

A térségbe érkező, nagy forgalmat bonyolító autópályák, főutak, vasutak mentén kiépülő módváltási zónák (P+R, autóbusz és vasúti megállók, járműmegosztó rendszerek, stb.), a megfelelő színvonalú pihenő és szolgáltatói infrastruktúra nem csak a helyi ingázási, vagy átmenő forgalom kényelmét szolgálják, hanem az ide irányuló idegenforgalom egyik fontos pillérét jelentik. A településekhez tartozó bevezető utak közlekedési folyosókhoz való csatlakozásával az turizmus is kedvezően alakulhat. Ennek lényeges belföldi tényezője a Tisza, a Körös és a Maros turisztikai-rekreációs tér erejének javulása, ami a városhálózati csomóponti szakaszon az urbanizálódó térség tagolásában és életminőségének megőrzésében-fejlesztésében javításában is fontos szerepet tölt be. A Tiszán, a Maroson és a Körösön tovább épülő vízitúra infrastruktúra-hálózat és a velük párhuzamosan kiépülő kerékpárutak fűzik fel és szervezik egységes rendszerbe a folyóktól távolabbi lágyabb turisztikai desztinációkat is. E tekintetben, a térség kapcsolatai szempontjából is említésre méltó a Duna melletti EuroVelo-os nemzetközi kerékpárút, amely nemzetközileg is fontos szereppel bír és erősítheti a régió összeköttetéseit. Mindez elsősorban a természeti látnivalókra és gazdag kulturális örökségére építve, megfelelő turisztikai marketinggel támogatva valósul meg. Ennek köszönhetően a fesztiválturizmus, a konferenciaturizmus és a fürdőkre alapozott gyógyturizmus húzóágazata lehet, mely a növekvő belföldi mellett egyre növekvő számban és arányban fogadja a külföldi vendégeket. A Homokhátság és a Tisza-mente többszintű szervezésében kistérségi szinten a kisvárosok: Mórahalom, Kistelek, Csongrád játszanak szerepet, míg mikrotérségi szinten a jól elérhető egykori tanyasi iskolákhoz kapcsolódóan, vagy újonnan létrehozott többfunkciós tanyaközpontok alkotnak szerves hálózatot.

A térszerkezeti tengelyek megerősödése jó hatással lesz majd a térség gazdaságára és társadalmi mobilitására. Kecskemét makroregionális vonzásereje és a nagyobb városok regionális szerepe javulhat. Tovább erősödhet Kecskemét és környéke logisztikai pozíciója a közlekedési csomópont szerepkörből adódó lehetőségek kihasználásával, mely nagytérségi központok kialakítását teszi lehetővé. A bővülő gazdasági és társadalmi funkciók elősegíthetik a népességmegtartást és a vonzáskörzetek felzárkózását, ezáltal az itt élők életminőségének javulását. Emellett a város-vidék kapcsolatrendszer is megerősödik, mindez tovább generálja a területi egységben való gondolkodást és szinergiák kihasználását. A kisebb városok is új szerepekhez juthatnak, aminek megfelelően magas színvonalú szolgáltatások erősítik majd e városok és vonzáskörzetük helyzetét, ezáltal az itt élők életminősége emelkedik.

A tervezési területet alkotó - élesen ugyan nem elhatárolható, mégis egyedi jellemzőkkel rendelkező - öt különböző egység, alapvető jellegét megőrizve, a pozitív tulajdonságokat kiaknázva, együttesen képes elérni a megjelölt stratégiai célokat. Ezzel együtt a térszerkezeti egységek arculata megmarad, mégis egy kiegyenlítődés irányába ható kooperáció jön létre. A térségi fejlődés egymáshoz közelebb hozza az egyes járáásokat, regionális szereplőket, így a partnerségi gondolkodás előnyei érzékelhetővé válnak a környezeti állapot, a gazdasági potenciál és a társadalmi teljesítőképeség tekintetében is.

A térkapcsolatok bővülésével a társadalmi mozgástér és mobilitás is javul. A térség társadalmi potenciálja megerősödik, a szociális viszonyok javulnak, a munkaerőpiac, oktatási, kulturális terek országos viszonylatban és egymáshoz képest is felzárkóznak.

3.3 Átfogó célok

2. tábla A Területfejlesztési Konceptió és Program célrendszerének összefoglaló táblázata.

Átfogó célok	Specifikus célok	Elvek és horizontális célok
Fenntartható természeti környezet	Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása	Szemléletformálás és értékvédelem
Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság	Tanyák megőrzése és revitalizációja	Együttműködésen alapuló integratív tervezés
Megújuló és innovatív társadalom	Helyi adottságokra épülő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés	Partnerség
	Térségspecifikus beavatkozások megvalósítása	Területi egyenlőtlenségek csökkentése a klímasemlegesség elérésével
		Koncentráció és programozás
		Reziliencia
		Monitoring
		Város – vidék együttműködések erősítése
		Fenntartható fejlődés
		Területi különbségek csökkentése
		Inkluzív fejlődés

Forrás: saját szerkesztés

3.3.1 Fenntartható természeti környezet

A Homokhátságnak, mint Magyarország klímaváltozásnak leginkább kitett térségének jövője, fejlesztése elsősorban azon múlik, hogy hogyan tudjuk a természeti környezetet megőrizni, illetve állapotát javítani. A klímaváltozás kedvezőtlen tendenciái elsősorban a vízzel kapcsolatos problémákban nyilvánulnak meg. Ennek

következtében a Homokhátság településeinek fejlesztése is a vízmegtartáson, a vízhez való megfelelő hozzáálláson, összegzésében a fenntartható vízgazdálkodáson alapul.

A fejlesztések átfogó céljaként szereplő fenntartható természeti környezetet is alapvetően meghatározza a vízmegtartás. Ennek tükrében fogalmazhatók meg azok a célkitűzések, amelyek biztosítani tudják a Homokhátság életterét, fennmaradását.

A térségben évtizedek óta a legnagyobb probléma a természeti környezet romlása, amelynek összetevői a talajvízszint süllyedése, a biodiverzitás csökkenése, a szárazodás következtében tapasztalható problémák sokasodása; a szikes tavak eltűnése, a növényzeti kép homogenizálódása, a talajok leromlása, a gazdálkodás feltételeinek ellehetetlenülése, az állattartás háttérbe szorulása, a legeltetés csökkenése.

A fenntartható természeti környezet biztosítása összetett kérdés. Szoros az egymásra hatás a természeti feltételek romlása, valamint a nem megfelelő gazdálkodási gyakorlat között. A túlzott vízkitermelés hozzájárul a talajvízszint csökkenéséhez, miközben a hagyományos növénytermesztés és állattenyésztés jelentős mennyiségű vizet igényel, amelynek kielégítése a romló feltételek között egyre problémásabb. Emiatt elsőként a gazdálkodáson kell változtatni, hiszen annak ellenére, hogy a Homokhátság csapadékmennyisége az elmúlt években átlagosan nem csökkent számottevően, a rossz, és egyre rosszabb eloszlásban érkező csapadék miatt mégis arra kell felkészülni, hogy a víz egyre szűkösebben fog a jövőben rendelkezésre állni.

Amennyiben a mezőgazdaság, az ipar és a lakosság a víztakarékosságot és a vízmegtartást helyezi előtérbe, ez szolgálja a gazdasági érdekeket is, valamint a természeti környezet fenntarthatóságát is. A településeken kívüli környezet megóvása mellett kiemelten kell kezelni a települések belterületének természetközeli felszíneit, zöldfelületeit is. A városok és falvak hosszútávú életterét alapvetően meghatározza a zöld környezet mennyisége és minősége. Mind a fás, mind a lágyszárú vegetációval fedett területek kulcsfontosságúak a klímaváltozás elleni küzdelemben. A fák árnyékolásukkal, valamint párologtatásukkal akár több tíz fokkal is alacsonyabb hőmérsékletű környezetet tudnak biztosítani, mint a csupasz, burkolt felszínek. Emellett fotoszintézisük révén szén-dioxidot kötnek meg, megkötik a port, ezáltal javítják a levegőminőséget, segítik a csapadék talajba szivárgását, így hatékony segítséget nyújtanak a túlzott csapadékok által okozott villámárvizekkel szemben, valamint javítják a talaj szerkezetét és vízgazdálkodását, élőhelyet jelentenek sok más élőlény számára, amivel segítik a biodiverzitás fenntartását stb. Emiatt a zöldfelületekkel történő bánásmód is alapvető változtatásra szorul. A jelenlegi gyakorlat a zöld környezetet háttérbe szorítja minden egyéb igénnyel szemben. Így pl. földkábelek lefektetése, vagy útépitések során átvágják a fák gyökereit, amivel megsebesítik a fák sorsát; vagy építkezések, parkolóhelyek kialakítása stb. miatt kivágják azokat, holott nemzetközi példák is szemléltetik, hogy a növényzet megtartásának elsődlegesnek kell lennie annak érdekében, hogy településeink hosszútávon élhetőek maradjanak a klímaváltozás körülményei között. A városok terület

A megfogalmazott célok összhangban vannak a vármegyei településfejlesztési programokban szereplő átfogó célokkal. Így pl. Csongrád-Csanád vármegye Területfejlesztési Programjában is megfogalmazták, hogy a Homokhátság esetében „Kiemelten fontos a térségi vízgazdálkodási tervek elkészítése, illetve a vízgazdálkodási rendszerek változó adottságokra (aszályos és csapadékos időszakok) történő felkészítése, integrált és környezetbarát, kisléptékű vízgazdálkodási fejlesztések, ideiglenes- és véstározók fejlesztése és komplex tájgazdálkodási hasznosítása. Az öntözési infrastruktúra fejlesztése során a beavatkozásokat a vízgyűjtő-gazdálkodási szempontoknak megfelelően szükséges megvalósítani, különös figyelmet fordítva a talajadottságokra.”

Az Európai Unió 2020-ban elfogadott Zöld Megállapodás (European Green Deal) c. dokumentumában megfogalmazott átfogó cél, hogy az Európai Unió 2050-re klímasemlegessé váljon. Ennek eléréséhez gazdasági és társadalmi oldalról egyaránt olyan átalakításokra, fejlesztésekre van szükség, amelyek a fenntarthatóságot, a zöld gazdaságot, a klímatudatosságot helyezik előtérbe. Ehhez elengedhetetlen a fenntartható természeti környezet szem előtt tartása, ami ily módon, mint a Homokhátság területfejlesztésének átfogó célkitűzése, összhangban áll az EU céljaival, követelményeivel.

3.3.2 Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság

A Duna-Tisza Közi Homokhátság Területfejlesztési Konceptiója és Programja a különböző szektorokon átívelő fejlesztési célokat és javaslatokat fogalmazott meg. Ezek között hangsúlyosak a területpolitikai és gazdasági vonatkozások.

A DTkH területén markáns fejlettségbeli különbségek figyelhetők meg, amelyek konzerválódtak a rendszerváltás óta. Ennek következtében szükség van olyan fejlesztési stratégia kidolgozására, amely figyelembe veszi a különböző területek sajátosságait, és tudatosan fejleszti a belső perifériákat. Ennek célja az, hogy lehetőséget teremtsünk azoknak az embereknek, akik kevésbé előnyös gazdasági környezetben élnek, hogy egyenlő esélyeket kapjanak az oktatásban, az egészségügyben, a munkaerőpiacon és más területeken. A területi egyenlőtlenségek csökkentése nem csupán gazdasági előnyökkel jár, hanem hozzájárul a társadalmi igazságosság és az egyenlőség előmozdításához is.

A térbeli folyamatokban történő beavatkozás azonban nem lehet egyveretű: az eltérő fejlettségű régiók más-más beavatkozási formákat igényelnek. Azon periférikus helyzetű régiók, amelyek a regionális fejlődés tényező-vezérelt szakaszában állnak, igénylik leginkább a célzott támogatásokat, amelyek együtt járnak gyakran régió kívüli cégek letelepedésének ösztönzésével. Ennek hazánkban is gyakran használt eszköze az ipari parkok létrehozása. Azonban fontos szempont, hogy a (külföldi) cégek térségbe vonzása a régió a gazdasági fejlődésének beindítását szolgálja, amely mentén a helyi cégek, döntően újonnan alakuló KKV-k „öngerjesztő módon” is becsatornázódhatnak nagyobb értékláncokba. Míg a térség fejlettebb területein a célzott támogatásokon túl nagyobb hangsúlyt kell fektetni a helyi cégek megerősítésére aktív vállalkozásfejlesztési politikával. Ennek kulcsa a kereslet-orientált fejlesztéspolitika, amelyhez fejlett üzleti szolgáltatások és képzett munkaerő szükséges.

A gazdaság fejlesztése során azonban tudatosan kell gazdálkodni az erőforrásokkal. Az alapanyag és erőforrásigényes gazdasági ágazatok átgondolt telepítése során a környezet teherbíró képességét és a tájterhelhetőséget jobban figyelembe vevő gazdasági térszerkezet kialakítása a alapvető fontosságú. Ennek oka, hogy egyes erőforrások lokális túlhasználatát meg kell előzzük. Különösen fontos a környezeti adottságokhoz jobban illeszkedő gazdasági ágazatok preferálása és magas hozzáadott értékű, kevésbé alapanyagigényes szektorok és tevékenységek arányának folyamatos növelése.

A magasabb hozzáadott értékű gazdaság felé történő orientációhoz elengedhetetlenek az infokommunikációs fejlesztések. Az IKT szektorban erősödő új kisvállalkozások, startupok megjelenése kulcsszerepet játszhat a kistelepülések az információs társadalom felé történő integrálásában. Ennek megvalósításában hasznos megvalósítandó projektelemek lehetnek a távmunkához szükséges feltételek biztosítása, nevezetesen hálózatfejlesztés, távmunka-házak vagy közösségi (co-working) irodák létesítése.

Mindemellett a kiemелendő, hogy településhálózatnak valós településközi kapcsolatokon kell alapulnia, különös tekintettel a gazdasági (al)centrumokként működő kis-és középvárosok között, amelyek térségi szervező erővel

bírnak. Ebben az összefüggésben az önkormányzatok, különösen a városok és azok vonzáskörzetei, fontos szerepet játszanak, önkéntes alapon kell együttműködniük, nemcsak a gazdasági fejlődés, hanem a társadalmi fenntarthatóság érdekében is. A települések közötti nagyobb léptékű együttműködések ösztönzése rendkívül fontos lenne.

A települések élhetőségének egy fontos tényezője az, hogy a helyi szolgáltatások jó minőségben és könnyen elérhetők legyenek. Az önkormányzati és állami szolgáltatásokhoz való könnyebb hozzáférhetőséget okos megoldásokkal is lehet biztosítani, és szolgáltatási platformokat és együttműködéseket kell kialakítani a versenyszférával és a lakossággal. Emellett a városi intézmények szolgáltatásait vidéki településekre is ki kell terjeszteni, és hatékony együttműködést kell kialakítani a szolgáltatási központok és a falvak között. Az egyenlő hozzáférés biztosítása a szociális, gyermekjóléti, oktatási, egészségügyi és kulturális szolgáltatásokhoz segít megelőzni a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek leszakadását, és hozzájárul a felzárkózásukhoz.

A DTkH közlekedésföldrajzi adottságai kedvezőek, hiszen középpontban helyezkedik el az Európai Unióban, és az európai dél-keleti térség kapuját is képezi. Az M5-ös autópálya és a Belgrád-Budapest, valamint a Budapest-Szeged vasútvonalak által érintett települések rendelkeznek kiemelt logisztikai potenciállal. Azonban ezeket a lehetőségeket csak akkor tudjuk teljes mértékben kiaknázni, ha a kapcsolódó közlekedési infrastruktúra megfelelően ki van építve, és a szükséges egyéb szolgáltatások is rendelkezésre állnak. Rövid távon érdemes a már meglévő jelentős kapacitásokat modernizálni és hatékonyabbá tenni. Ennek legneuralgikusabb pontja a mellékvonali vasúthálózat és a kistelepüléseket a járásközpontokkal összekötő buszközlekedés. Igényeken alapuló és átszállási kapcsolatokat biztosító menetrendharmonizációval tovább javítható az elérhetőség, amely a környezetet kímélő közlekedési módok felé történő orientációt is erősíti.

3.3.3 Megújuló és innovatív társadalom

A térség területfejlesztésének jövőképe egy olyan dinamikus és fejlődő közösségekkel teli Homokhátság, ahol mindenki lehetőséget kap a fejlődésre és a kibontakozásra. Ennek az eléréséhez alapvető fontosságú, hogy a helyi tudás és tehetség kibontakozhasson. Ehhez el kell érniük, hogy olyan munkahelyek jöjjenek létre a térségben, amelyek szavatolják a termelékenységet, versenyképes béreket kínálnak a foglalkoztatottaknak, tehát magas hozzáadott értéket teremtenek, ezért szükség van jól képzett munkaerőre. Ennek érdekében fejleszteni fogjuk a képzési rendszert és javítani kívánjuk az oktatás minőségét. Fontosnak tartjuk az élethosszig tartó tanulás lehetőségének előtérbe helyezését, amely segíti az embereket a munkaerőpiaci kihívásokhoz való alkalmazkodásban. A képzési rendszer átalakítása során különös figyelmet fordítunk a környezet- és természetvédelmi szemléletformálásra, kiemelve a tényleges környezetvédelmi tevékenységek és az ún. "zöldre mosás" közötti különbséget.

Célzott befektetéseket tervezünk a helyi tudásba, hogy támogathassuk a tehetségeket a különböző korcsoportokban és településtípusokban. Így kiemelt figyelmet fordítunk az oktatás és tudásfejlesztés támogatására a hátrányos helyzetű településeken és tanyákon élők számára. Mindezek mellett szorgalmazzuk a digitális megoldások bevezetését, melyek hatékony és költséghatékony módon segíthetik a fejlesztéseket ezeken a területeken.

Az egész térség lakosságának egészségügyi állapotát is javítani szükséges. Egészségmegőrző és -fejlesztő programok révén a hatékony, boldog és minőségi élet elérését tesszük lehetővé a lakosok számára.

A jelenlegi elvándorlás trendjét meg kell fordítani, hogy a térség fejlődésének új lendületet adjunk. A fiatalok számára a jövőbeni lehetőségeknek bőségesnek és vonzónak kell lennie ahhoz, hogy a helyi közösségekben

maradjanak. Olyan, a fiatalok korcsoportjainak megfelelő, az ő egyedi igényeikhez igazodó támogatási rendszerek és szolgáltatások kialakítása és fenntartása szükséges, amelyek megkönnyítik számukra a helyben maradást.

Ennek részeként a beavatkozásokat mind települési, mind településhálózati szinten ki kell alakítani a vonzó társadalmi környezet megteremtésére, amelyben a fiataloknak lehetőségük van az aktív részvételre a térség fejlődésében. A magas hozzáadott értékű foglalkoztatás előmozdításának érdekében támogatni kell a technológiai fejlesztéseket, amelyek segítenek optimalizálni a folyamatokat és növelni a termelékenységét. A helyi közösségekben található innovációk és szaktudás kihasználására ösztönző rendszereket hozunk létre, hogy a helyi gazdaság és társadalom mindenki számára előnyére válhasson. Ehhez növeljük a vállalkozások és más szereplők közötti együttműködést és ösztönözzük a klaszterek kialakítását.

A jövőbeni új foglalkoztatási formák megjelenésére van szükség a munkaerőpiacon, amely a hagyományos mellett az alternatív foglalkoztatási megoldásoknak is teret nyit. Civil szervezetek, önkormányzatok és szociális szövetkezetek gazdasági kezdeményezései új perspektívákat teremtenek. Emellett különös figyelmet fordítunk a kisgyermekes szülőkre, és olyan intézkedéseket vezetünk be, amelyek segítik az atipikus foglalkoztatást az anyák számára és könnyebbé teszik a munka és család egyensúlyának megteremtését.

A vidéki területek felvirágoztatása érdekében tovább folytatjuk az úthálózat, víziközmű-infrastruktúra és villamos hálózat fejlesztését. Ezek az infrastruktúrák elengedhetetlenek a tanyasi lakosság megőrzése és fejlődése szempontjából. Mivel egy részük idős lakos, különös gondot fordítunk a tanyagondnoki és falugondnoki szolgáltatások fejlesztésére, hogy biztosítsuk a komfortos és biztonságos életkörülményeket számukra.

A kistelepüléseket integráljuk az információs társadalomba és fejlesztjük a digitális kompetenciákat. Ennek érdekében aktívan építjük ki az infrastruktúrát, modernizáljuk és elérhetőbbé tesszük a közösségi hozzáférési pontokat. Mindezt a szükséges szolgáltatások bővítése mellett tesszük, elősegítve ezzel az IKT képességek és kompetenciák növekedését. Ez az előrelépés számos területen hoz pozitív változásokat: felpozícionálja a gazdaságot, fejleszti a vállalkozásokat, javítja az életminőséget és növeli a szociális ellátás hatékonyságát.

A társadalom képes lesz gazdasági hullámok leküzdésére és a klímaváltozás hatásainak mitigálására az adaptációs képességének fokozása és a reziliencia erősítése révén. Az emberek mobilitását a vároktól távolabb eső területeken is elősegítjük, fejlesztjük az infrastruktúrát, fenntartható közlekedési megoldásokkal és innovatív költségcsökkentő eszközökkel. Mindemellett a digitális készségfejlesztést minden településen elérhetővé tesszük, hogy még többen részesülhessenek az előnyeiből. Az intézmények teljes körű online ügyintézését biztosítanak, és az okosrendszerek terjedését felgyorsítjuk. Ezek az intelligens megoldások nemcsak gazdasági előnyöket hoznak, hanem jelentős költségmegtakarítást is eredményeznek, miközben könnyebbé és hatékonyabbá teszik mindennapjainkat.

A teljes fejlesztési folyamat során kiemelten kell kezelni – a vármegyei településfejlesztési programokkal összhangban – a területileg kiegyensúlyozott szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítását minden társadalmi csoport számára. A társadalmi befogadás és a nagy ellátórendszerekhez való egyenlő hozzáférés révén a jelenleg hátrányos helyzetben lévők társadalmi rétegek leszakadásának megakadályozása és felzárkóztatásuk támogatása. Ezen célok megvalósítása révén biztosítjuk, hogy minden társadalmi csoport számára elérhető legyen a minőségi élet, amelynek alapfeltétele a minőségi foglalkoztatás és a szociális ellátórendszerek hozzáférhetősége.

3.4 Homokhátság fejlesztésének specifikus céljai

3.4.1 Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása

A Homokhátság fenntarthatóságának a vízmegtartás a záloga. Ennek keretében kell a gazdaság és a társadalom minden szegmensében a vízzel való bánásmódot előtérbe helyezni, a célkitűzéseket megfogalmazni, a programokat végrehajtani.

A lakosság, az ipar, a mezőgazdaság és a közintézmények részéről egyaránt fontos a vízfelhasználás növekedésének megakadályozása, ami a víztakarékos technológiák alkalmazására helyezi a hangsúlyt. A víztakarékosság részét képezi a tisztított szennyvíz (szürkevíz) megtartása, felhasználása ipari és mezőgazdasági célokra egyaránt.

A technológiai korszerűsítés mellett kiemelt jelentősége van a vízmegtartás különböző formáinak és lehetőségeinek. Ennek szellemében prioritásként kezelendő a lehullott csapadék felszíni és felszín alatti tárolókban, valamint talajban történő megtartása. Települési környezetben egyrészt a felszíni és felszín alatti tározók (ciszternák, víztározó terek, víztározó tavak), másrészt a nem burkolt talajfelszínnek víztárolásának fokozása szükséges. Mezőgazdasági környezetben a talajtakarás, a beszivárgást elősegítő mezőgazdasági művelés, a növényfajták körültekintő megválasztása segíti elő a víz talajban történő tárolását.

Kiemelt jelentőséggel bír a települési csapadékvíz-menedzsment rendszerek megvalósítása, amelynek keretében a csapadék elvezetése helyett a vízmegtartás kerül fókuszba. Ennek részeként szem előtt kell tartani a tározást, a burkolt felületek csökkentését, a talajok vízbefogadó képességének növelését olyan eszközökkel, mint pl. az esőkertek kialakítása, illetve a települési zöldfelületek megőrzése, megfelelő kezelése. A zöldfelületek kérdését kiemelten kell kezelni, hiszen a jelenlegi gyakorlat – elsősorban a városok esetében – azt a módszert követi a rendezési, fejlesztési beavatkozások során, amelyben a növények megtartása nem elsődleges. Ennek a gyakorlatnak a fordítottjára van szükség, amikor alapvető cél az egészséges, több évtizedes fák, illetve burkolatmentes felszín megőrzése, az infrastrukturális igények kielégítése, vezetékek, útszélesítés, parkolók kialakítása stb., csak ezután következhet.

A fenntartható Homokhátság fontos eleme a megfelelő tájgazdálkodás. Ennek érdekében szem előtt kell tartani a Homokhátság mezőgazdasági hasznosításának átalakítását, ami jelenti az intenzív, nagyüzemi mezőgazdaság háttérbe szorítását, a környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlatok széles körű elterjesztését (pl. biogazdálkodás, regeneratív mezőgazdaság), a táji adottságoknak megfelelő gazdálkodást. A regeneratív mezőgazdaság a talaj felől közelíti a termelést, amelynek állapota az elmúlt évtizedekben jelentősen romlott, különösen azokon a területeken, ahol a kiindulásnak tekinthető talajminőség sem volt igazán megfelelő a növénykultúrák számára. Elsődleges feladat emiatt a talaj állapotának helyreállítása, aminek során javul a biodiverzitás, a vízgazdálkodás, több szervesanyag, illetve szén kötődik meg a talajban. A talajokkal történő megfelelő bánásmód végsősoron a klímaváltozással szemben is hatékony eszközt jelent.

A Homokhátság mozaikos tájszerkezetéhez a gazdálkodásnak is illeszkednie kell. A térség jelentős részén a nagytáblás szántóföldi gazdálkodás háttérbe szorítása és az intenzív állattartás volumenének csökkentése indokolt, amit a természeti adottságoknak jobban megfelelő kisparcellás művelés, a kertkultúra, valamint háztáji gazdálkodás válthat fel. A táj egykori természetes növénytakarója – a ligetes, facsoportokkal tarkított vegetáció – a legeltetési állattartásnak kedvez, ami tájgazdálkodási és környezetvédelmi oldalról is pozitív. A legelők növényzete igényli a közepes mértékű taposást, ami segít a biodiverzitás fenntartásában/visszaállításában, valamint a legeltetési állattartás üvegházgáz-kibocsátása is kedvezőbb, a változatos táplálék-összetételnek köszönhetően.

A környezetkímélő tájgazdálkodásnak a fenntartható vízgazdálkodás is részét képezi. A tájgazdálkodás adottságokhoz illeszkedő megvalósítása maga után vonja a víztakarékos technológiák alkalmazását, a vízigény csökkenését, az öntözés előtérbe helyezése helyett az agrotechnika és a termelési módszerek átalakítását. A Homokhátság vízvisszatartásának egyik záloga a jelenlegi vízigényes mezőgazdasági gyakorlat átalakítása. Ennek részeként elengedhetetlen, hogy az öntözővíz mennyiségének növelése helyett olyan földművelési és növénytermesztési gyakorlatot folytassanak a területen gazdálkodók, amelynek kiindulópontja a víz talajban történő megtartása, illetve olyan növényfajták (pl. ősi változatok vagy nemesített szárazságtűrő fajták) termesztése, amelyek a vízszegény körülmények közepette is eredményesen alkalmazhatók.

3.4.2 Tanyák megőrzése és revitalizációja

A tanyavilágot szervesen be kell illeszteni az Alföld karakteres természeti-táji rendszerébe. Ennek érdekében a fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítására irányuló célkitűzéssel történő mély integráció szükséges a szociális és infrastrukturális beavatkozások kialakításakor a két célcsoport kölcsönhatásai miatt. A szinergiák elérése érdekében a tanyák megújítása és hosszú távon való fenntarthatósága összhangban kell legyen a természeti értékek megóvásával. Ennek érdekében a hagyományok és modernizáció szoros együttesére van szükség.

Az elmúlt évtizedekben a tanyák társadalmát két ellentétes folyamat befolyásolta. Bár sokan megtartották a hagyományos életmódot, ők jellemzően az elérhetőségükben korlátozottabb tanyákon élnek. Itt azonban az idősebb generációk dominálnak, és az egészségügyi ellátás hiánya jelent kihívást. Ugyanakkor a városok környékén az elővárosi fejlődés logikájának megfelelően egyre több a városból életmódváltási céllal kiköltöző, akik a tanyát kertvárosias lakóhelyként használják, jellemzően termelést nem folytatnak. Fontos, hogy az előregedés miatti felhagyás és az alvótelepülési képpé alakulás is magával vonja a hagyományos tájhasználat eltűnésének kockázatát. Ennek érdekében a tanya hagyományokat elismerő, de a modern technológiákat alkalmazó, a tagjait aktívan bevonó és támogató közösségek kialakítása elengedhetetlen az egyes külterületeken, ahol összetartó csoporttá kell kovácsolni a családokat.

Az infrastruktúra fejlesztése, a gazdaság fellendítése és a társadalom fejlődése kulcsfontosságú a pozitív jövő kialakításához. A tanyák továbbra is fontosak a termelés és a környezetvédelem területén, miközben új szerepek is előtérbe kerülnek, például a természetvédelem, a rekreációs és biokertészetek és a tanya-turizmus révén. Emellett az internet-hozzáférés kiépítése és a minőségi használathoz szükséges tudáskészlet terjesztése is létfontosságú lenne, hogy a külterületen élők hozzáférhessenek az információkhoz, online piacokhoz és más digitális eszközökhöz.

Az infrastruktúra fejlesztése és a társadalmi helyzet javulása lehetővé teszi az itt élők számára, hogy lépést tartva a változásokkal, felzárkózzanak, mindez kulcsfontosságú a külterületen élők életminőségének javításában. Ez magában foglalja a mezőgazdasági és településközi úthálózat fejlesztését és kerékpárutak kiépítését. A tanya területek jellemzője, hogy a tömegközlekedés bár elhalad az utakon a megállók ritkák és nagyon sok járat még feltételelesen sem áll meg, így a lakosok egy része kimarad a létező szolgáltatásból. A buszmegállók környezetében a hiányzó közvilágítás – különösen a gyermekek téli iskolába járását tekintve – veszélyes.

A különböző szolgáltatások elérhetőségének javítása hozzájárulna a reziliencia növeléséhez. Az egészségügyi és oktatási intézmények megközelíthetőségének javítása kritikus lenne, hogy a külterületeken élők gyorsabban

és hatékonyabban kapjanak segítséget és képzést, így a gyermekek könnyebben tudjanak bejárni iskolaidőn túli tehetséggondozási és felzárkóztatási programokra.

A különböző infrastruktúraelemek fejlesztésénél a tanyavilág esetében különös hangsúlyt kell fektetni a környezeti értékek védelmére és a természetvédelmi szempontok érvényesítésére. Ennek keretében a háztartási szennyvíz kezelésére - különösen a belvíz által érintett területeken - és az útfejlesztéseknél a védő erdőságok megőrzésére kell figyelmet fordítani.

A Homokhátság megőrzése érdekében nélkülözhetetlen, hogy a tanyák szerves részét képezzék az Alföld természeti és táji rendszerének. A tanyák szerepének elvesztése vagy nem megfelelő használata a táj pusztulásához és idegenhonos inváziós tulajdonságú fajok terjedéséhez vezethet, ami súlyos károkat okozhat az ökológiai rendszerben. Az előbbiek elérése érdekében fontos, hogy könnyen hozzáférhető környezetvédelmi és ökológiai oktatást és képzést biztosítsunk a tanyasi lakók számára. Ezen oktatásnak közérthetőnek és inspirálónak kell lennie, elősegítve a környezettudatosság fejlesztését és a társadalmi szemléletváltást.

A gazdasági sokféleség támogatása is fontos szerepet játszana a tanyákon élők adaptációjában. Az alternatív mezőgazdasági termelési rendszerek bevezetése, például a fenntartható biogazdálkodás, lehetőséget teremtene a tanyákon élők számára a változatosabb jövedelemforrásokra és az agrár-élelmiszeripar fejlesztésére akár főállás melletti másodlagos bevételként is. Az innováció és képzés is kulcsfontosságú lenne. A tanyákon élőknek lehetőséget kell kapniuk a modern mezőgazdasági technológiák (pl. szántásmentes gazdálkodás, vízviszatartás) megismerésére és alkalmazására. Ez növelné a külterületen élők gazdaságainak produktivitását és segítene elérni a fenntartható természeti környezet eléréséhez szükséges célkitűzések elérését is.

3.4.3 Helyi adottságokra épülő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés

Az alulról felfelé építkező gazdaságfejlesztési beavatkozási politika elvei mentén a kiemelten fontos a helyi kis-közép vállalkozói szféra támogatása és bevonása a gazdaság zöld átmenetének folyamatába. A célkitűzés fejlesztési prioritásai a specifikus térségi problémák, illetve lehetőségek megoldására vagy kiaknázására irányulnak. A főbb fejlesztési irányok lehetnek:

- A zöld energiatermelést össze kell kötni a mezőgazdasággal és élelmiszertermeléssel: hulladékáramok és a klimatikus adottságok gondos felmérése révén meg kell határozni, hogy milyen zöld energiatermelési lehetőségek adóttak, például napenergia, biomassza stb.
- A környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése során olyan helyi adottságokra épülő projekteket kell megvalósítani, mint például vízkezelési rendszerek, hulladékkezelés fejlesztése, mivel ezek hozzájárulhatnak a környezeti fenntarthatósághoz, valamint új munkahelyek teremtéséhez.
- Know-how tudástranszfer kiemelt fontosságú, különösen a generációváltás nehézségeivel terhelt agrárszektorban. Az agrárinnovációk elterjedését támogatni szükséges.
- A természeti és kulturális örökség védelmének és turisztikai hasznosításának összekötése a „lassú turizmus” promotálása révén: a lassú turizmus fejlesztése egy ökológiai és társadalmi fenntarthatóságot előtérbe helyező stratégiát igényel, amelynek célja a helyi gazdaság támogatása és a túlszűfolt turisztikai területek kialakulásának elkerülése. Középpontba állítja a helyi közösségeket, edukatív abból a szempontból, hogy szemléletformáló akciók révén a turisták tudatosságát próbálja növelni.

Ennek módja a Homokhátság sajátos természeti környezetváltozásának bemutatására alapuló turisztikai termékcsoportok létrehozatala lehet.

3.4.4 A Homokhátság területfejlesztési térségeinek térségi céljai

A területfejlesztési koncepcióban a helyzetértékelés eredményei, valamint a három vármegye területfejlesztési dokumentumai alapján öt sajátos jellemzőkkel bíró térséget határoztunk meg Homokhátságon belül, amelyekhez egyedi térségi célokat rendeltünk hozzá (5. ábra). Az öt terület a következő:

1. Pest vármegyei Homokhátság - a térszervező agglomerációs kapurégió,
2. Kecskeméti várostérség - a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centruma,
3. Nyugati- és Közép-Homokhátság - a multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság térsége,
4. Határ menti Homokhátság - a felzárkózó és megújuló vidék,
5. Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság - az aktív- és gyógyturizmus övezete.

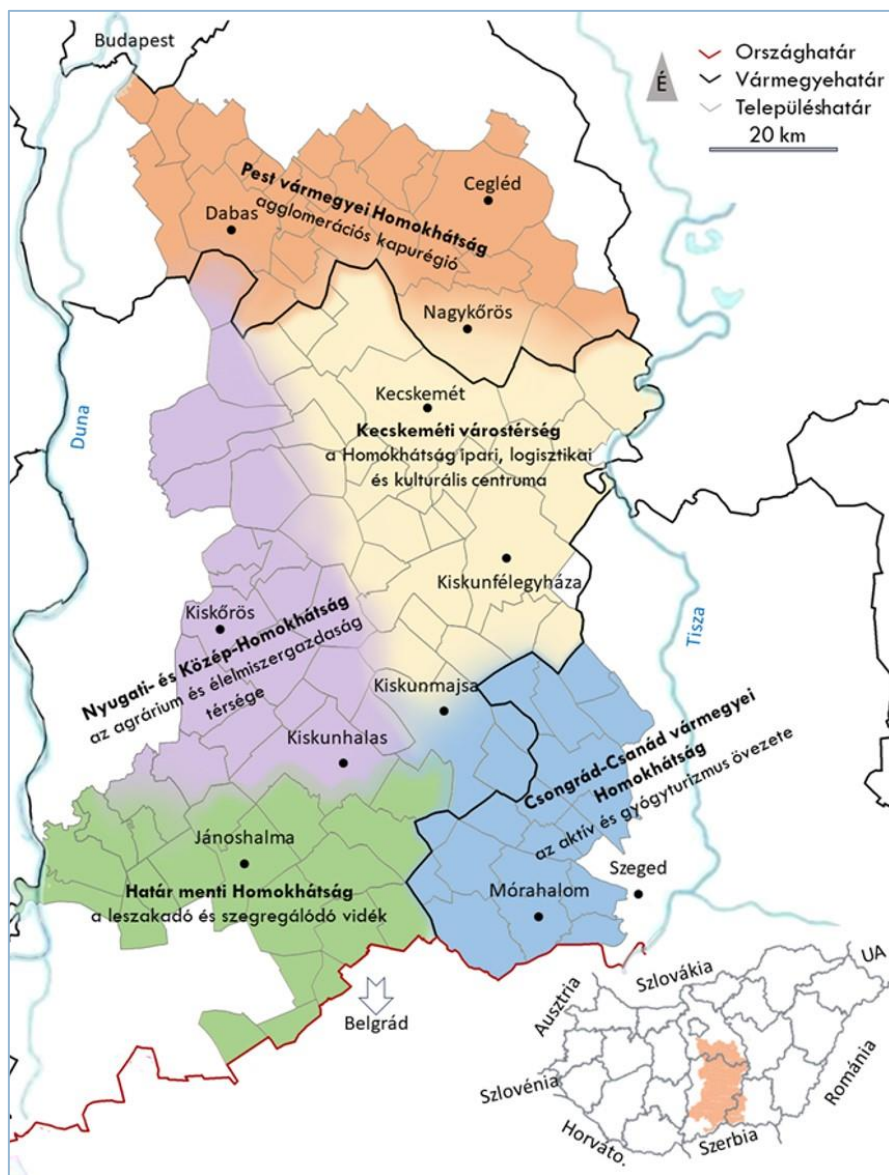
Fontos azonban leszögezni, hogy az alkalmazott lehatárolások nem kizárólagosak és merevek. Az egyes területfejlesztési térségek helyenként keskenyebb, máshol szélesebb átmeneti övezetekkel kapcsolódnak egymáshoz. Bár az egyes térségeknek vannak eltérő jellemvonásaik, bizonyos adottságaikon és kihívásaikon osztoznak. Ennek megfelelően az egyes térségekre megfogalmazott célokat sem érdemes kizárólagosnak tekinteni, az egyes kapcsolódó intézkedéseknek, beavatkozási területeknek a fókuszterületeken kívül is lehet relevanciája. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy bizonyos fejlesztési irányokat (esetenként némileg eltérő tartalommal) több térség esetében is kiemelten fontosnak tartottunk.

1. A **Pest vármegyei Homokhátság** északi Pest vármegyei területén a Csepeli-sík, Kiskunsági és Pilis-Alpári Homokhát osztozik. A térség nyugat-keleti kiterjedése mentén erőteljes differenciálódást figyelhetünk meg mind a természeti környezet, mind a társadalmi-gazdasági adottságok tekintetében. A terület társadalmi-gazdasági fejlődését meghatározó legfontosabb tényező a főváros közelsége. Budapest közvetlen szomszédságában található települések (különösen Dunaharaszti, Alsónémedi) kiemelten profitálnak centrális pozíciójukból és kiváló közlekedési infrastruktúrájuknak is köszönhetően országos szinten kiemelkedő logisztikai potenciállal rendelkeznek. A főváros környezetében zajló intenzív szuburbanizációnak köszönhetően a települések népessége gyorsan nő, demográfiai jövőképük középtávon is kedvező. A gazdasági és társadalmi folyamatok azonban nyomást helyeznek a természeti környezetre és mezőgazdaságra, a különböző területhasználati lehetőségek közötti konfliktusokhoz vezetnek. A térség keleti és déli részén, a fővárostól távolodva a települések elővárosi jellege csökken, a Homokhátság átlagára jellemző gazdasági-társadalmi dinamikát mutatva, a tervezési térség egészére általánosságban jellemző problémákkal és kihívásokkal. Pest és Bács-Kiskun vármegye határa a belső perifériára utaló jegyeket mutat, országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliségű településekkel (pl. Tatárszentgyörgy, Örkény, Nyársapát). A térség határai Budapest kisugárzásának függvényében tolódnak kiejebb, illetve húzódnak össze. A térség nyugati részén Bács-Kiskun vármegye északi részei még erőteljesen kapcsolódnak a főváros munkaerőpiacához, ugyanakkor a térség keleti része sok szállal kapcsolódik a kecskeméti várostérséghez.

A Pest vármegyei Homokhátság számára az adottságait figyelembe véve a **térszervező agglomerációs kapurégió szerep erősítése** célkitűzést fogalmaztuk meg. Ennek a célkitűzésnek fontos kulcselemei a jelenleg térben erősen koncentrált gazdasági fejlődés szétterítése, a fenntartható fejlődés biztosítása kiegyensúlyozott területhasználattal és az elővárosi települések sokoldalú infrastrukturális és funkciófejlesztése. Kihhasználva a fővárosi felvevőpiac közelségét, a magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenység ösztönzése segítene a térség gazdaságának differenciálásában, és más társadalmilag inkluzív fejlesztést elősegítő intézkedésekkel

együtt a gazdasági dinamizálódásból eddig kimaradt társadalmi csoportok munkaerőpiaci reintegrációját is segíti.

5. ábra A Homokhátság öt sajátos jellemzőkkel rendelkező területi egysége

Forrás: saját szerkesztés

2. A **Kecskeméti várostérség** a Homokhátság szívében található, nyugati részén a Kiskunsági- és Bugaci-Homokhát, keleti részén a Kiskunsági löszös hát található. Változatos táji viszonyai kedvező feltételeket teremtenek a diverszifikált mezőgazdasági tevékenység számára, ugyanakkor a térség környezeti érzékenysége is rámutatnak. A térség gazdasági társadalmi viszonyait Kecskemét határozza meg. A Homokhátság legnagyobb népességű városa, a vármegye és az ország egyik gazdasági motorja, az OFTK alapján a Budapest körüli belső városgyűrű kulcsfontosságú eleme, országos jelentőségű központ. A rendszerváltást követő beruházásoknak, különösen a Mercedes-Benz Kecskeméten felépülő üzemének

köszönhetően, a város széles munkaerőpiaci vonzáskörzettel rendelkezik. Emellett oktatási, egészségügyi és kereskedelmi funkciók tekintetében is jelentősegtöbblettel bír. Bár kisebb mértékben, mint a Budapestet övező településgyűrű esetében, de a vármegyeszékhelyről kiköltözőknek köszönhetően több Kecskeméttel szomszédos település népessége is növekedett, az elővárosi fejlődés jellegzetességeit mutatják. A távolabbi települések ingázótelepülésekként kapcsolódnak a várostérséghez. Vármegyén belüli periférikus fekvése miatt Kecskemét vonzáskörzete túlnyúlik a vármegyehatáron, Pest és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék egyes területeit is magába foglalja. Nyugati és déli irányban pedig széles átmeneti zónával kapcsolódik a Nyugati- és közép Homokhátság, illetve a Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság területfejlesztési térségeihez.

Kecskemét erős gazdasági hátterére és az elmúlt évtized dinamikus gazdasági fejlődésére alapozva a **Homokhátság innovációs, gazdasági, logisztikai és kulturális centruma szerepkör bővítése és erősítése** célkitűzést fogalmaztuk meg a Kecskeméti várostérség területfejlesztési térség számára. E célkitűzés elérése érdekében kulcsfontosságú az elővárosi közlekedés és mobilitás fenntartható fejlesztése, a várostérség vármegyehatáron túli településeinek integrálása, az innovatív és kreatív iparágak irányába történő elmozdulás. A térségi potenciál erősítéséhez fontos a városüzemeltetés és szolgáltatások tágabb térségre szabott ellátása az okos város koncepcióhoz igazodva, valamint megnövekedett lakhatási, szolgáltatási, sport, kulturális és szabadidős igények kiszolgálása. Emellett a Kecskeméti várostérség számára térség érzékeny természeti környezetéhez és hagyományaihoz igazodó, klímaadaptív táj- és vízgazdálkodás alapvető fontosságú. A város fejlődéséhez szükséges lenne az elővárosi öv (szuburbán települések és a szatellitvárosrészek) erőteljesebb bekapcsolása a vármegyeszékhely vérkeingésébe a kerékpáros- és tömegközlekedés, valamint a szolgáltatások fejlesztése révén.

3. A Kiskunsági- Bugaci- és Majsa-Dorozsmai homokhát kistájakra kiterjedő **Nyugati- és Közép-Homokhátság területfejlesztési térség** karakterisztikusan mutatja a Homokhátság tipikus jegyeit és problémáit. A homokhátak élővilága természet- és környezetvédelmi szempontból különösen értékes, ugyanakkor ezek a kistájak hazánk környezetileg legérzékenyebb, klímaváltozás által leginkább veszélyeztetett területei közé tartoznak, és ezek tekinthetők a vízhiány által leginkább sújtott területeknek is. A térségben az országos és homokhátsági viszonylatban is magas maradt az agrárnépesség aránya, amit az intenzív kultúrák jelenléte, zöldség, gyümölcs és szőlőtermelés tesz lehetővé. A térség hagyományosan erőteljes kisvároshálózattal rendelkezik (Kiskunhalas, Kiskőrös, illetve Soltvadkert és Kecel), azonban kérdéses, hogy e csökkenő népességű központok milyen mértékben és meddig tudják ellátni a lakosságot magas szintű oktatási, egészségügyi és kereskedelmi szolgáltatásokkal, illetve képesek-e a munkalehetőségek széles palettáját kínálni a községekben állást nem találóknak. A fentiek tükrében érthető, hogy a Nyugati- és Közép-Homokhátság térségére a távolabbi központok (Budapest, Kecskemét, illetve kisebb részben Szeged és Baja) egyre nagyobb vonzerőt gyakorolnak. A térség jelentős külterületi népességgel is rendelkezik. Azonban míg a korábban virágzó tanyarendszer 21. századi sikeres továbbélése a nagyvárosi központok (Kecskemét, Szeged) környezetében teljes vagy részleges funkcióváltással (lakó- és rekreációs funkciók) jobban biztosítottak látszik, addig a Nyugati- és Közép-Homokhátság területén következetes intézkedésekkel van esély csak ennek biztosítására.

A fentiek figyelembevételével a Nyugati- és Közép-Homokhátság területfejlesztési térség számára a **multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság megőrzését és fejlesztését** fogalmaztuk meg fő célkitűzésként. Ez magába foglalja a gyümölcs- és zöldségtermesztés versenyképességének növelését, klimatikus adottságoktól és szezonaritástól való függésének csökkentését, valamint a fenntartható tájhasználat irányába történő elmozdulást, az alternatív, környezettudatos gazdálkodási formák fejlesztését. A homokhátakat sújtó vízhiány miatt a vízmegtartást megvalósító vízgazdálkodás és a kapcsolódó vízügyi beruházások mindenképpen magas prioritásúak. A térség jelentős külterületi lakossága miatt kiemelten fontos a tanyákon élők életminőségének javítása. Az erősebb makrotérségi integráció a Homokhátság más térségeivel

és a Homokhátságon kívül hozzájárul a kisebb településeken a megélhetés javulásához, az elvándorlás mérsékléséhez.

4. A **Határ menti Homokhátság** a Bácskai löszös síkság területére esik, amit hagyományosan az ország egyik legtermékenyebb talajának tartanak. Az elterjedtebb nagytáblás gabonatermelés azonban kevesebb embernek biztosít munkalehetőséget, illetve a tanyavilág elszorvadása is előrehaladottabb itt. A homogénebb földhasználat következményeként a térség természeti értékekben is szegényebb. A határmentiség a térség meghatározó jellemzője. A térség 1920 után egyik pillanatról a másikra az ország egyik külső periferiájává vált elvesztette egyik hagyományos központját (Szabadka), korábbi kapcsolatrendszere meggyengült (Baja-Szabadka-Szeged vasútvonal felszámolódása). Bár az utóbbi két évtizedben történnek törekvések a határon átnyúló együttműködés erősítésére, a korábbi kapcsolatok visszaépítésére, középtávon azzal kell számolni, hogy Szerbia nem lesz a Schengeni-övezet része, és az illegális migráció kontrollálására tett erőfeszítések a határon átnyúló kapcsolatok kialakítását is nehezítik. A térség gazdasági, társadalmi mutatói kedvezőtlenek, a Jánoshalmi és Bácsalmási járások az ország leginkább hátrányos helyzetű járásai közé tartoznak.

A fentieknek megfelelően a Határ menti Homokhátság elsődleges célkitűzése a **vidéki megújulás, felzárkózás**. Ennek eszközei a gazdasági alapok erősítése, a befektetés ösztönzése, új beruházások, KKV-k támogatása, valamint a mezőgazdasági termékek piacra jutásának segítése. A munkanélküliek szociális szempontokat figyelembe vevő visszaintegrálása a munkaerőpiacra szintén elsődleges fontosságú. Az erősebb makroregionális integráció, a távmunkavállalás elősegítése, a határon átnyúló kapcsolatok élénkítése szintén ezt a célt szolgálja. Mivel még a térségben jövőben remélhetőleg bekövetkező pozitív gazdasági fordulat; felzárkózó fejlődési pályára állás sem tudja eltörölni a több évtizede zajló negatív demográfiai folyamatokat, ezért az elöregedés és elnéptelenedés következményeinek kezelése is a térség egyik fontos kihívása.

5. A Majsai-Dorozsmai homokháton található **Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság** adottságok szempontjából sok hasonlóságot mutat a Nyugati- és Közép-Homokhátsággal. Ilyen a természeti értékekben gazdag, de környezetileg érzékeny, a klímaváltozás és a szárazodás hatásainak fokozottan kitett táj; a nagy hagyományokkal rendelkező zöltség, gyümölcs- és szőlőkultúra; a kiterjedt tanyarendszer. Kulcsfontosságú különbséget jelent azonban a regionális központ Szeged szomszédossága, ami még a hasonló adottságok esetében is eltérő fejlesztési igényeket és lehetőségeket von magával. Szeged vonzáskörzete messze túlterjed Csongrád-Csanád vármegyén, tágabb vonzáskörzete Csongrád-Csanád megye területfejlesztési koncepciójában is rögzítetten Bács-Kiskun vármegye jelentős részére kiterjed. Különösen Kiskunmajsa és környezete kapcsolódik szorosan a Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátsághoz a turizmusra fókuszáló beavatkozási terület tekintetében. A térséget határmentisége a Határ menti Homokhátság területfejlesztési térséggel is kapcsolatba hozza, és részben osztozik a problémákon, azonban az erős regionális központ szomszédossága jelentősen tompítja a peremi helyzetből eredő hátrányokat.

A térség meglévő turisztikai adottságaiból kiindulva fő célkitűzésként **az aktív- és gyógyturisztikai szerepkör erősítése** került megfogalmazásra. A gyógy- és egészségturizmus fejlesztéséhez kötődő beruházások mellett az aktív- és ökoturizmus fejlesztése is kiemelkedően fontos, ami egyúttal hozzájárul a természeti környezet, természeti értékek megőrzéséhez is. A tanyasi vendéglátás, gasztroturizmus fejlesztése segít a komplex turisztikai programcsomagok kialakításában, egyúttal a tanyák multifunkcionális fejlődését, a Tanyás tájszerkezet megőrzését is szolgálja. Az érzékeny természeti környezet megőrzésének feltétele a fenntartható tájgazdálkodás és a termőhelyi adottságokhoz igazodó, precíziós mezőgazdaság preferálása. Szeged közelsége számos lehetőséget jelent a térség számára, ugyanakkor ennek kihasználásához fontos a hagyományos településszerkezetben gyökerező, többszintű város-vidék kapcsolatrendszer fejlesztése.

3.5 Elvek és horizontális célok

Az Európai Unió és a magyarországi területpolitikai beavatkozások hatékony megvalósítását egységes alapelvekhez való igazodás szavatolja. Ezen elvek a stratégiai tervezés koncepcionális háttérét adják, míg a horizontális célok a harmonikus, társadalmilag méltányos fejlesztések alapját képezik.

3.5.1 Elvek

- *Szemléletformálás és értékvédelem:* Erősíteni kell a Homokhátsághoz köthető értékek védelmét, felhívva a figyelmet a tájegységhez kötődő identitás erősítésére. Ennek részét kell képezze a hagyományőrzés és a környezeti nevelés, amely a jövő generációinak formálása szempontjából kulcsfontosságú.
- *Együtműködésen alapuló integratív tervezés:* A terület-és intézményrendszer sokszereplős (állam, piaci szereplők, önkormányzatok, háztartások, nonprofit szervezetek, egyesületek) volta, valamint ezek léptékeken átívelő (országos, regionális, térségi, települési) hatásai folytán a harmonikus területi fejlődéshez nélkülözhetetlen a folyamatos kapcsolattartás és kooperáció a szereplők között. A multiszektoriális együttműködések nyugvó fejlesztés kultúrája hiányzik magyar területfejlesztési gyakorlatból. Különösen a Homokhátság esetében kiemelt fontosságú a nagyszámú kisebb szereplő együttműködése, elsősorban a vidékfejlesztés területén. A területi szinteket átívelő integrált tervezés több tématerületet és nagyobb területegységeket is egyesíthet, így az összes fejlesztési alrendszer érdemi, komplex hatással bíró beavatkozásokat tervezhet meg és hajthat végre. Ez a Homokhátság tekintetében különösen fontos, mivel a jelenlegi szakpolitikai törekvések és dokumentumok egyrészt ágazati orientációjuk, másrészt leginkább közigazgatási határokhöz kötődnek.
- *Partnerség:* A partnerség elve szoros összefüggésben áll a kooperációval. Partnerség révén más EU-s területfejlesztési alapelvekből fakadó pozitív externáliák szavatolhatók. A partnerség immáron számos részvételi gyakorlaton keresztül elérhető akár online, akár jelenléti formában (konferenciák, ötletpályázatok, workshopok, world café, közös tervezés, nemzetközi és hazai városhálózatokban való részvétel stb.). Szinergiák alakulnak ki, az egymástól történő kölcsönös tanulási folyamatok révén, amelyek helyspecifikus tudás felhalmozódásához járulhatnak hozzá. Ez alatt nem csupán tapasztalatok gyűjtését értjük, hanem a kapcsolati tőke, a lobbierő növekedését is, amely hatással van az intézmények fejlődésére.
- *Területi egyenlőtlenségek csökkentése a klímasemlegesség elérésével:* Kedvező gazdasági-társadalmi folyamatok és hatékonyan működő intézmények megléte esetén van reális esély a területi egyenlőtlenségek csökkentésére, amelyek igen markánsak a térségben. A térség túlnyomó része európai léptékben is félperifériának számít. Az rendszerváltás óta eltelt 33 évben változó intenzitással került a térség a területi politikai fókuszába. A koncepció által lehatárolt öt altérség szintén markáns különbségekkel jellemezhető. E különbségek csökkentése gondosan megválasztott szakpolitikai eszközök segítségével lehetséges a gazdasági dinamizálása és az infrastruktúra fejlesztése révén. Összhangban Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád és Pest vármegyék terveivel, szintén fontosnak tartjuk a projektek fenntarthatósági szempontból történő értékelését, priorizálva az megújuló energiatermelést vagy épp az energia szükséglettel nem rendelkező projektek megvalósítását és a körkörös gazdaság felé történő átmenet ösztönzését.
- *Koncentráció és programozás:* A fejlesztendő térség jellemzőire szabott, koncentrált fejlesztésekre van szükség, melyek során tekintettel kell lenni a programozás elvére. Az Európai Unió Strukturális és Kohéziós Alapjainak célkitűzéseit többéves programozási rendszer keretében kell megvalósítani, vagyis az egyes stratégiák, programok meghatározását, egymásra épülését kell biztosítani annak érdekében, hogy ne csupán elszigetelt projektek kerüljenek megvalósításra. Az említettekkel összefüggésben állnak az Operatív Programok változásai is, pl. a vármegyékre jutó indikatív

forráskeret legalább 10%-át a komplex programmal fejlesztendő járásokra szükséges irányítani, a térség szempontjából ez a Bácsalmási és Jánoshalmi járáshoz tartozó településeket jelenti.

- *Reziliencia:* Az alkalmazkodóképesség különösen felértékelődött napjainkra, mivel az elmúlt néhány évben sorozatos válságok övezik a mindennapi életünket és ezzel egyidejűleg a területfejlesztést is. Így a különböző forgatókönyvekkel számoló, reakcióképes helyi, térségi, központi kormányzatok lehetnek képesek rugalmasan beavatkozni. A reziliens térségeket az jellemzi, hogy válságokat enyhítő intézkedéseket tesz, majd alkalmazkodása révén képes átalakítani működését.
- *Monitoring:* A fejlődés és a fejlesztések hatásainak értékelése, azaz a monitoring folyamat nemcsak a célok és beavatkozások helyességét igazolhatja vissza, hanem a felesleges párhuzamosságok elkerülése és a fejlesztések üzemeltetése szempontjából is kritikus tevékenység.

3.5.2 Horizontális célok

- *Város – vidék együttműködések erősítése:* a területi különbségek csökkentéséhez nélkülözhetetlen a városokat vonzáskörzetükkel együtt értelmezni és fejleszteni. A közlekedésfejlesztés, valamint a közszolgáltatások szervezése mind-mind olya fejlesztési területek, amelyek területi szempontú megközelítést igényelnek. Ennek célterületei a térség nagyobb városai, amelyek a vállalkozások kapcsolati és földrajzi közelségéből adódóan a térség gazdasági motorjai. A vidéki térségek az agrár-rekreációs profil erősítésén keresztül kapcsolódhatnak be a térség felzárkózásába, illetve a bővülő távmunka lehetőségek révén ez tovább erősödhet. A Homokhátság változatos természeti környezete megfelelő feltételeket biztosít a térségi lakosság számára, ezáltal – a vidékről szerzett ismeretek bővülésével – a társadalmi, kulturális és rekreációs kapcsolatok is erősödhetnek, ami szintén a város-vidék kapcsolatrendszer fejlődéséhez járulhat hozzá.
- *Fenntartható fejlődés:* A DTkH adottságait és a jelenlegi trendeket figyelembe véve a legnagyobb kihívás a környezeti feltételek javítása és a klímaváltozás hatásainak mérséklése. Az operatív programok megvalósítása során a zöld-és kékinfrastruktúra projektek előnybe részesítendőek. A környezet- és klímatudatosság erősítésével a megfogalmazott átfogó, térségi, valamint a specifikus célok is megvalósíthatók lesznek. A Fenntartható fejlődés horizontális céljai közé tartozik a klíma- és környezettudatos, ökológiai alapú terület- és településfejlesztés elve, amelyet mind a területhasználati/területrendezési tervezés, mind pedig a fejlesztési tevékenység során szem előtt kell tartani.
- *Területi különbségek csökkentése:* Az infrastrukturális feltételek változékonyságán kívül a területi különbségek a közpolitikai beavatkozások térben eltérő hatékonysága és hasznosulására is visszavezethetők. Kiterjedtsége révén a Homokhátság fejlettségi szempontból igen diverz, ami szükségessé teszi a kevésbé fejlett területek, települések – adottságaikhoz és lehetőségeikhez leginkább illeszkedő – intenzívebb és specializált fejlesztését, ami a térségi nivelláció (egységes szintre hozás) folyamatának elengedhetetlen alapfeltételét képezheti.
- *Inkluzív fejlődés:* A társadalmi-gazdasági fejlődés nem mehet végbe a térségi kohézió erősítése, valamint az akadálymentesség elvének konzekvens érvényesítése nélkül, ami az esélyegyenlőség biztosításával érhető csak el. Az inkluzív fejlesztések érdekében tudatos beavatkozásra/támogatásra van szükség, azzal a céllal, hogy a helyben élők kedvezőbb körülmények közé kerüljenek, illetve érdemben tudják befolyásolni saját lehetőségeiket. Ennek a folyamatnak fontos része, hogy a helyben élők eséllyel tudjanak bekapcsolódni az új kezdeményezésekbe, amely felveti a humán fejlesztési programok, képzések jelentőségét. Ezen feltételek mellett tud megvalósulni a befogadó és a helyi adottságokat figyelembe vevő, igényekhez alkalmazkodó fejlesztés

4. A CÉLOK BELSŐ ÉS KÜLSŐ KOHERENCIÁJA ÉS AZOK KAPCSOLATA A PRIORITÁSOKKAL

4.1 A célrendszer koherenciájának vizsgálata

4.1.1 Külső koherencia

Európai Unió szintű tervdokumentumok	Külső koherencia leírása
Közös Agrárpolitika	A Közös Agrárpolitika 2023-27 közötti időszakának fontos célkitűzése a klímaváltozás elleni küzdelem, aminek része a biogazdálkodás részarányának 25%-ra emelése uniós szinten. Ehhez a célkitűzéshez illeszkedik a Konceptió azokkal a törekvésekkel, amelyek a tájba illeszkedő, fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok elterjesztését szorgalmazzák. A „Fenntartható természeti környezet” átfogó cél kiemelten foglalkozik emellett a mezőgazdaság és a természet fenntartható kapcsolatának megteremtésével, a biodiverzitás és a természetes élőhelyek megőrzésével, a klímaváltozás hatásainak kivédésével.
Területi Agenda 2030	A dokumentum a felhívja a figyelmet a növekvő egyenlőtlenségekre Európában. Ez a Homokhátság vonatkozásában is fokozódó probléma a gazdasági-társadalmi folyamatok (tőke -és népességkoncentráció, vállalkozások sűrűsödése Kecskemét vonzáskörzetében, határmenti leszakadó területek stb.) nyomán. Mindemellet még súlyosabb a környezeti nyomás, amely mentén a Területi Agenda 2030 is minél gyorsabb cselekvésre szólít fel. A Területfejlesztési Konceptiónak és a városi terveknek (ld. 2.1.7 alfejezet) szinergiákat kell képezniük a célok eléréséhez. A „Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság” átfogó cél a területi különbségek csökkentését, a települések hálózati szemléletű, a szinergikus előnyök révén a térség kevésbé dinamikus településeinek felzárkózását célozza, egyben kiemelten kezelve a településközi együttműködések kialakulásának támogatását.
Partnerségi Megállapodás	A Partnerségi Megállapodás fókuszai több esetben osztoznak a Konceptióban foglalt javaslatokkal. Jelentős potenciálok és egyben szűk keresztmetszetek vannak a hulladékgazdálkodás, az energia-és nyersanyagfelhasználás területén. A térség szempontjából kritikus elemek a Partnerségi Megállapodás KEHOP Pluszhoz kapcsolódó külterületi fejlesztései, amelyek a Konceptió fejlesztési irányjaiban és a helyzetértékelésben is megjelennek.
Európai Zöld Megállapodás	Az Európai Zöld Megállapodás az Unió alapidokumentuma, amely összefoglalja az éghajlatváltozással szembeni küzdelem lépéseit, alapelveit, illetve összefüggésben áll a Közös Agrárpolitikával, illetve a Termőföldtől az Asztalig Stratégiával. A Konceptió is

	ehhez a Megállapodáshoz illeszkedik a fenntarthatóságot hangsúlyozó tájhasználati, fejlesztési irányok kapcsán. A „Fenntartható természeti környezet” átfogó cél a Megállapodás célkitűzéseinek megfelelően a helyi gazdaság fenntarthatóvá tételét, az ÜHG (üvegházhatású gáz)-kibocsátás csökkentését és a lakosság az élet minden területét érintő klímatudatosságának fokozását kiemelt prioritásként kezeli.
ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény	Az üvegházhatású gázok kibocsátásának korlátozását előíró dokumentumban a későbbi stratégiák és koncepciók elvi alapjait fektették le. Több, későbbi éghajlatpolitikai megállapodás sarkpontjaként szolgál a Keretegyezményben meghatározott 1990-es bázisév. Ezen esztendő kibocsátási értékeihez képest elérendőek a kibocsátáscsökkentési célok. Az 1992-es Keretegyezményre épülve kötött meg a Párizsi megállapodás, amely által az első egyetemes, jogilag kötelező erejű globális egyezmény jött létre. Ezt Magyarország az első között ratifikálta, részt vállalva az EU 55%-os kibocsátás csökkentési ambícióiban 2030-ig.
Talajvédelmi stratégia 2030	Az Európai Bizottság által 2021. november 17-én közzétett 2030-ig szóló új talajvédelmi stratégia keretét és konkrét intézkedéseket határoz meg a talajok védelme és helyreállítása, valamint fenntartható használatuk biztosítása érdekében. A dokumentum jövőképet és célkitűzéseket fogalmaz meg az egészséges talajok 2050-ig történő elérésére, konkrét intézkedésekkel 2030-ig. A stratégiához a Konceptió „Fenntartható természeti környezet” elnevezésű átfogó célja kapcsolódik a talajerózió csökkentésén és a talajok termőképességének megőrzésén keresztül.
Nemzeti szintű tervdokumentumok	Külső koherencia leírása
Nemzeti Fejlesztés 2030- Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió	A térség potenciális fejlesztései kapcsán különösen relevánsak az OFTK specifikus céljai, amelyek harmonizálnak a Konceptióban foglaltakkal. A Homokhátság vonatkozásában még fontosabb a természeti erőforrások fenntartható használata és védelme, hiszen ez adja az élhetőség bázisát és a térségben élők jövőjét. A tájgazdálkodás fenntartható alapokra helyezése, a biodiverzitás megőrzése Magyarország zöld átmenetének kulcselemei. A „Megújuló és innovatív társadalom” átfogó cél a Nemzeti Fejlesztés 2030 kívánalmainak megfelelően előmozdítja a teljes foglalkoztatottság és tudástársadalom, illetve a népesedési és közösségi fordulat felé történő haladást. A „Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság” átfogó cél, pedig ezek fenntartható gazdasági hátterét térben kiegyensúlyozott módon teremti meg összhangban a Konceptió célkitűzéseivel.

Országos Területrendezési Terv	A Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX törvény számos tekintetben magában hordozza a DTkH által is érintett településekre vonatkozó rendelkezéseket (területgazdálkodás, természetvédelem, infrastruktúra, településtervezés terén).
Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia NÉS2	A stratégia a DTkH-t több ízben nevesíti, mint "fokozottan sérülékeny" táj és a klímaváltozásra érzékeny térséget. A NÉS2 ajánlása szerint a térségre szabott komplex vidékfejlesztési programot kell készíteni, melynek egyes elemei a Konceptióban is megtalálhatók. A „Fenntartható természeti környezet” átfogó cél a stratégia célkitűzéseivel összhangban álló feladatokat fogalmaz meg.
5. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2021-2026	Az NKP "a klímaváltozásból eredő hatások enyhítését és az alkalmazkodás megvalósítását" a fő kormányzati cselekvések és intézkedési irányok közé sorolja a DTkH térségében, melyek a Konceptió célrendszerében is megjelennek, például a „Fenntartható természeti környezet” átfogó célban.
Kvassay Jenő Terv- Nemzeti Vízstratégia	A stratégia, mint vízügyi szakpolitikai dokumentum, a DTkH-t vízhiányos térségként kezeli és "térségi vízgazdálkodási rendszerek összehangolt fejlesztését" irányozza elő, mely a Konceptióban, mint specifikus cél jelenik meg, de az átfogó és horizontális célkitűzések is kapcsolódnak hozzá.
Digitális Jólét Program 2.0	Több infokommunikációs ágazati stratégiát összevonva a Digitális Jólét Program keretében megvalósuló, valamint a jövőben megvalósítani kívánt fejlesztés alapvetően befolyásolja Magyarország alkalmazkodóképességét a jövőbeni kihívásokhoz. Hasonlóképp igaz ez a Duna-Tisza közti Homokhátság esetében is, főleg vidékies karaktere miatt. Az egyes szolgáltatások online elérhetősége, elektronikus ügyintézés, alrendszerekhez kapcsolódó (pl. közművek) applikációk a térségben élők életminőségének javítását célozzák.
Magyarország Digitális Agrárstratégiája	A stratégiában megfogalmazott digitalizációs célkitűzések a homokhátsági szántóföldi, kertészeti termeléssel és állattenyésztéssel foglalkozó gazdálkodók és cégek számára relevánsak. A megcélzott technológiák bevezetése segíti az erőforrások hatékonyabb felhasználását és a környezetterhelés mérséklését, amely megegyezik a Konceptió agrárfejlesztési irányjaival. Ugyanakkor ezek alkalmazása az inkluzív fejlesztés miatt nem lehet kizárólagos.

Darányi Ignác Terv	A terv a DTkH-t, mint „speciális táji, környezeti problémák, adottságok alapján kijelölt vidéki térségként” nevezi meg, ahol a vízkészletgazdálkodás központi kérdés. A terv nevesíti a „Homokhátság programot”, amelyben központi elemként megjelenik a vízháztartás- és a tanyakérdés problematikája is. A Konceptióban mindkét terület specifikus célként jelenik meg.
Nemzeti Erdőstratégia	A Nemzeti Erdőstratégia két fő célja a meglévő erdők védelme, természetességük, szerkezetük javítása, valamint az új erdők telepítésével az ország erdőborítottságának növelése. A Homokhátság az ország kisebb mértékben erdőszült területe, ahol az utóbbi években az erdőtelepítések nagyobb lendületet kaptak. A Konceptió hangsúlyozza az erdősítés tájhoz illeszkedő megvalósításának fontosságát, amely a gyepek és ligetes térségek figyelembevételével történő erdészeti tevékenységeket, illetve az agrárerdészet elterjedését támogatja.
Nemzeti Biodiverzitás Stratégia	A Stratégia a biológiai sokszínűség védelmét helyezi előtérbe, amely a táj mozaikos szerkezetéből adódóan nagy jelentőségű a Homokhátságon. A Konceptió kiemeli azokat a jogszabályokat, Miniszteri Rendeleteket, amelyek a jelenleg védett területek megóvását szolgálják, valamint alapelveként megjelenik a táj-és természetvédelem.
Nemzeti Tájstratégia	A Nemzeti Tájstratégia célja, hogy a táj védelme, kezelése, tervezése társadalmilag elfogadott legyen. Ez a Homokhátság esetében külön jelentőséggel bír, hiszen mint természetileg lehatárolt és erősen sérülékeny térség, illetve kultúrtáj, védendő tájként kezelendő. Ez alapelveként végigvonul a Konceptión, amelyben a természeti környezet védelmének fontossága mellett megjelenik a hagyományos gazdálkodási formák és gyakorlatok - ld. tanyák, kisparscellás művelési szerkezet - fenntartására való törekvés is.
Magyarország Vízyűjtő-gazdálkodási Terve-2021 (VGT3)	A harmadik Vízyűjtő-gazdálkodási Terv a 2022-2027 időszakra vonatkozóan összefoglalja a Víz Keretirányelv (VKI) céljainak eléréséhez szükséges intézkedéseket. A kitűzött cél a vízfolyások, állóvizek jó ökológiai, valamint a felszín alatti vizek jó kémiai és mennyiségi állapotának vagy potenciáljának elérése. Ehhez kapcsolódik a Konceptió „Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása” elnevezésű specifikus célkitűzése
Országos Környezeti Kármentesítési Program	Az Országos Környezeti Kármentesítési Programot (a továbbiakban: OKKP) a Kormány 1996-ban fogadta el „az állami felelősségi körbe tartozó, hátrahagyott környezetkárosodások kármentesítéséről” szóló 2205/1996. (VII. 24.) Korm. határozattal. A hátrahagyott környezeti károk felmérése

	érdekében elindított OKKP rámutatott a szennyezett ivóvíz készletek és területek emberi egészséget károsító kockázataira, a környezet pusztulását okozó hatásaira, továbbá a gazdasági fejlődést akadályozó területhasználat korlátaira. Az intézkedés a Konceptió „Fenntartható természeti környezet” elnevezésű átfogó céljához kapcsolódik, mivel elősegíti a szennyezőanyagok mennyiségének és toxicitásának csökkentését, valamint a szennyezőanyagok okozta károk helyreállítását.
Térségi szintű tervdokumentumok	Külső koherencia leírása
Bács-Kiskun megye Területfejlesztési Konceptió	A megyei dokumentumhoz hasonlóan a Konceptió is meghatároz egy társadalmi-gazdasági- környezeti ismérveken alapuló térstruktúrát. E mentén fogalmazza meg a fejlesztési javaslatokat. A célrendszerbe foglalt elemek szintén illeszkednek a megyeiekhez, mindemellett a tanyák megőrzésére és a klímarezilienciára még nagyobb hangsúlyt helyez. A Konceptió szintén figyelembe veszi a megyei dokumentumhoz hasonlóan a nagyobb városok prioritásait és a megyében meglévő fejlettségi törésvonalakat.
Csongrád-Csanád megye Területfejlesztési Konceptió	A megyei célokkal összhangra törekedve került kijelölésre az „Aktív és gyógyturizmus övezete” térségi cél. A Covid-válság a turizmus szektort érintette a legmarkánsabban. Emiatt az eddig kevésbé ismert területeknek az idegenforgalom vérkeringésébe történő bekapcsolása előnyökkel járhat annak multiplikátor hatásai miatt. További potenciálok kihasználandók a határmentiségből is, ami szintén egy fontos megyei cél is egyben.
Pest megye Területfejlesztési Konceptió	A Duna-Tisza közti Homokhátság területének viszonylag kis részét teszik ki a Pest megyei települések, azonban ezek a térség gazdasági motorjai. A legfontosabb koherencia a megyei és a Homokhátság konceptiója között a térségi nivelláció és város-vidék kapcsolatok erősítésének szándékában rejlik, illetve a komplex és integrált fejlesztés érdekében történt meg a horizontális célok harmonizációja.
Duna-Tisza közti Homokhátság Fenntartható Fejlesztése	A korábban készült beavatkozási javaslat megállapításaira a Konceptió több fejezetében is épít. A korábbi tapasztalatok és a helyzetfeltárásból származó információk biztosítják a tervezési-fejlesztési folyamat kontinuitását, egymásra épülését. A fokozódó kihívások miatt a korábban elmaradt fejlesztési beavatkozások továbbra is fontos célként jelölhetők meg, mint pl. a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságával történő együttműködés a turizmusfejlesztésben, vagy a tanyás térségek komplex infrastrukturális, gazdasági és társadalmi fejlesztése.

4.1.2 Belső koherencia

Átfogó célok		Fenntartható természeti környezet	Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság	Megújuló és innovatív társadalom
Stratégiai célok				
Specifikus célok	Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása	++	+	+
	Tanyák megőrzése és revitalizációja	++	++	++
	Helyi adottságokra építő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés	+	++	++
Térségi célok	Pest vármegyei Homokhátság - a térszervező agglomerációs kapurégió	+	++	++
	Kecskeméti várostérség - a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centruma	+	++	++
	Nyugati- és Közép-Homokhátság - a multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság térsége	++	++	+
	Határ menti Homokhátság - a felzárkózó és megújuló vidék	+	++	++
	Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság - az aktív és gyógyturizmus övezete	++	++	++

4.2 A célok és a prioritások közötti kapcsolatok

A tervezési folyamat során azonosított prioritások térségspecifikusak (2. ábra), tehát a környezeti kihívások kezelését, a külterületek és a tanyák helyzetének javítását, a térség gazdaságának új alapokra helyezését, valamint a társadalmi felzárkózást hivatottak elérni. A specifikus célok teljesülése szolgálja az átfogó célok elérését, amelyek szavatolják a potenciális pozitív jövőkép megvalósulását. A specifikus célok sokrétűsége és a térségi célok meghatározása mögött a Program túlzottan ágazati szempontúvá, gazdaságfejlesztési fókuszúvá válásának elkerülése áll. Ugyanakkor a térségi célok prioritásai nem kizárólagosak, azaz nemcsak

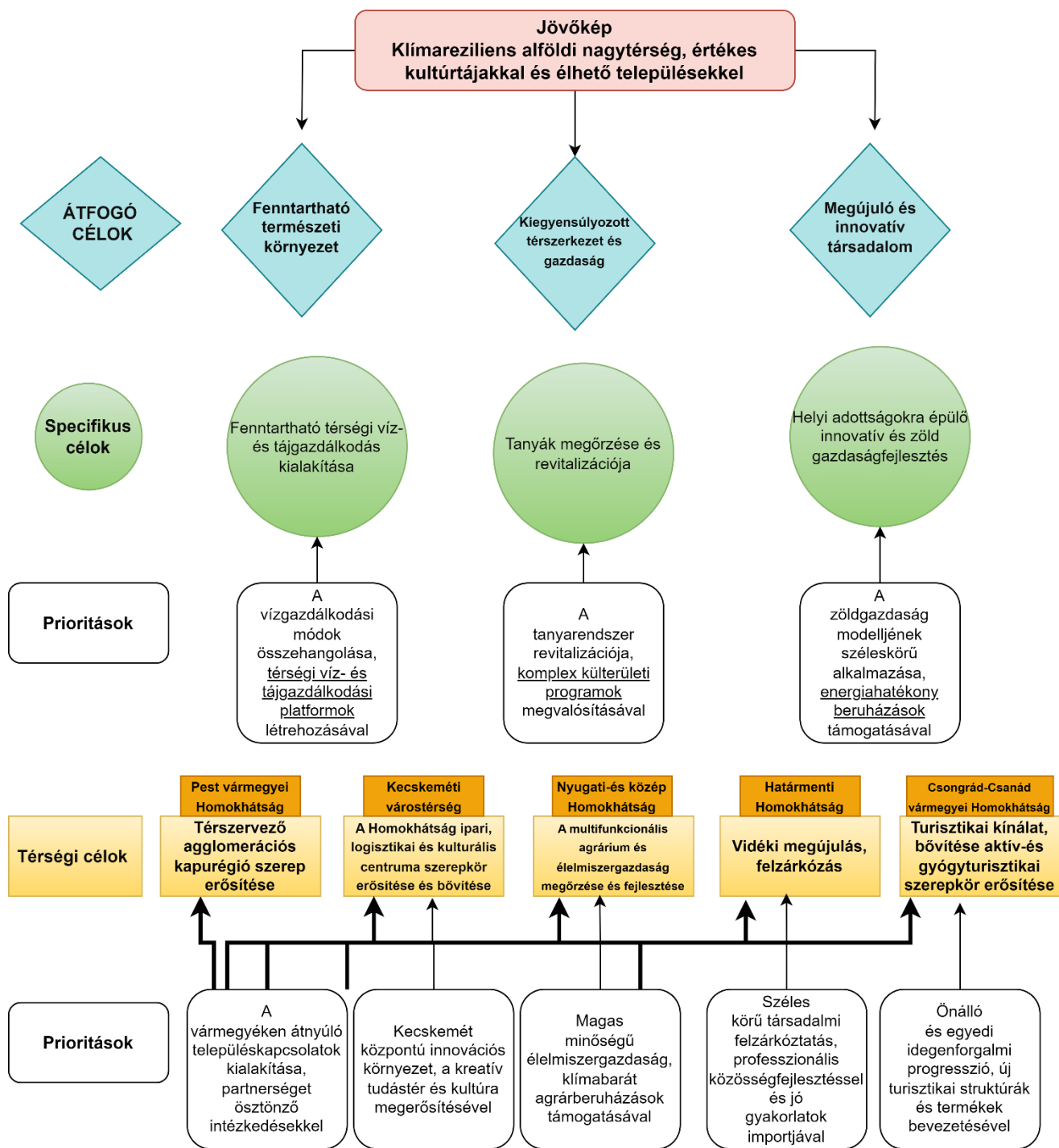
az adott térségre értelmezendők, a kapcsolódások az allokálható források adott térség felé való csatornázásának elsőbbségét szimbolizálják. Ezt indokolják a térségen belüli területi és településhálózatbeli különbségek, mint pl. a „magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával” térségi cél prioritás erősebb kapcsolódással bír az alapvetően agrárkarakterű, nagyobb külterületi népességaránnyal rendelkező Nyugat-és Közép Homokhátságon, mint a Pest vármegyei települések esetében, ahol erőteljesebb a Budapesti Agglomeráció gazdaságélénkítő hatása.

A Fenntartható térségi víz- és tájgazdálkodás kialakítása specifikus cél a hátság környezeti állapotának megőrzését és a mezőgazdaság természetet óvó korszerű termelési rendre történő átalakításának ösztönzésén keresztül járul hozzá a fenntartható természeti környezet stratégiai cél eléréhez. A tanyák megőrzése és revitalizációja specifikus cél a tanyás kultúrtáj értékmentő megújításán keresztül csökkenti a területi különbségeket, a szociális igazságtalanságokat, egyben támogatja a tanyasi termelés megújulását. Ennél fogva a cél elérése hozzájárul a fenntartható természeti környezet, valamint a megújuló és innovatív társadalom céljainak teljesüléséhez. Helyi adottságokra építő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés specifikus cél a helyi gazdasági környezet modernizációján, az innovációs képesség javításán keresztül segíti a kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság átfogó cél elérését, miközben azt összhangba hozza azt a természeti értékek védelmével.

A Pest vármegyei Homokhátság - a térszervező agglomerációs kapurégió térségi cél a kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság elérése érdekében a főváros agglomerációjának gazdasági-társadalmi potenciálját kívánja kiterjeszteni a Homokhátságra, ezáltal hosszú távon dinamizálni a teljes térséget. A Kecskeméti várostérség - a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centruma térségi cél egyszerre biztosítja gazdaság növekedését és az innovatív társadalom kialakítását a hátság szívében, ezáltal lehetővé téve a társadalmi és gazdasági megújulás megalapozását a térség egészében. A Nyugati- és Közép-Homokhátság - a multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság térsége területi cél érvényesíti a fenntartható tájgazdálkodás kialakulását és a közösségek funkcionális megújulásán keresztül hozzájárul a kiegyensúlyozottabb térszerkezet eléréséhez. A Határ menti Homokhátság - a felzárkózó és megújuló vidék térségi cél biztosítani fogja a Hátság déli településeinek felzárkózását, megújulását. Ezáltal az innovatív munkaerőpiac és a társadalmi megújulás kiterjedhet e közösségekre is, mely a tájhasználat tartós revitalizációját is magával hozza. A Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság - az aktív és gyógyturizmus övezete térségi cél a Hátság dél-keleti területeinek koherens fejlesztésével és a turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázásával, valamint a szegedi településeggyüttes agglomerációs előnyeinek becsatornázásával hozzá járul a kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság, valamint a megújuló és innovatív társadalom célok eléréséhez.

Összességében a célok és prioritások a DTkH klímavédelmi hangsúllyal rendelkező harmonikus területi fejlődését irányozzák elő, építve a tervezési térségben megjelenő három vármegye eltérő adottságaira és potenciáljaira.

5. ábra A Duna Tisza közti Homokhátság fejlesztési céljainak és prioritásainak kapcsolatrendszere

Forrás: saját szerkesztés

5. A PRIORITÁSOK BEMUTATÁSA

5.1. A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A Homokhátság fenntarthatóságának a vízmegtartás a záloga. A klímaváltozás kedvezőtlen tendenciái elsősorban a vízzel kapcsolatos problémákban nyilvánulnak meg, ezért a Homokhátság településeinek fejlesztése is a vízmegtartáson, a hatékony és fenntartható vízgazdálkodáson alapul. Ehhez a tájgazdálkodásnak is illeszkednie kell, amelynek során elsődleges feladat a Homokhátság mozaikos tájszerkezetéhez illeszkedő gazdálkodás kialakítása. A tájhasználat adottságokhoz illeszkedő megvalósítása maga után vonja a víztakarékos technológiák alkalmazását, a vízigény csökkenését, az öntözés előtérbe helyezése helyett az agrotechnika és a termelési módszerek átalakítását. A technológiai- váltás illeszkedik az EU Közös Agrárpolitikájának (KAP) legújabb célkitűzésibe, ami a talajok állapotának javítását, a biogazdálkodás térnyerését, a felhasznált növényvédő szerek mennyiségének a csökkentését irányozza elő. Ezen célok eléréséhez agrár-támogatások vehetők igénybe. Ezek felhasználásával elősegíthető a környezetkímélő, talajkímélő technológiák szélesebb körben történő alkalmazása. Ehhez azonban a gazdálkodók szemléletformálására is szükség van, amelynek megvalósításához a falugazdász hálózat aktív közreműködésére lehet számítani.

A Homokhátság fenntarthatóvá tétele érdekében az aktív vízpótló rendszerek kiépítésére a tervek elkészültek. Ugyanakkor ezek megvalósítása olyan mértékű pénzügyi ráfordítást igényel, amelynek rendelkezésre állása az elkövetkezendő években kérdéses. Emiatt a passzív vízmegtartás még nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon a Homokhátság vízzel kapcsolatos problémáinak kezelésében. Miután a legnagyobb víztároló közeg a talaj, azért a talajnedvesség fenntartását elősegítő földhasználati, illetve mezőgazdasági gyakorlatra van szükség. Ennek részét képezi a talajok egész éven át tartó fedettségének biztosítása, a fedetlen talajok arányának drasztikus csökkentése, valamint az uralkodó, forgatásos földművelési technikák talajkímélő technológiákra cserélése. Mindehhez a gazdálkodók szemléletváltása elengedhetetlen, amely a korábbi mezőgazdasági gyakorlatokkal történő – legalább részleges – szakítást követeli meg.

A mezőgazdaság mellett az egyéb vízkivételek, rekreációs célú vízhasználatok átgondolására, felülvizsgálatára is szükség van. Így pl. a horgásztavak nem szolgálják a vízvisszatartást, sőt, hozzájárulnak a terület ariditásához, jelentős párolgási felületükkel. Ezért ezen létesítmények számának csökkentésére van szükség.

A vízvisszatartás további feltétele, hogy az eredetileg a víz területről történő elvezetését szolgáló létesítmények – elsősorban a belvízelvezető csatornák – ne a víztelenítés szolgálatában álljanak. Ezeknek a csatornáknak a lezárásával, a környező területeken a vizenyős térségek kialakításával/visszaállításával jelentős mennyiségű víz visszatartása valószínűsíthető meg. Ehhez a tevékenységhez a Vízügyi Igazgatóságok aktív közreműködése elengedhetetlen, ami magában foglalja a jelenlegi vízkezelési/elvezetési gyakorlatot szabályozó előírások felülvizsgálatát is.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. A vízfelhasználás növekedésének megakadályozása

Víztakarékos technológiák alkalmazása a lakossági vízellátásban és az iparban, a mezőgazdasági művelés vízmegtartó képességének növelése, a növénytermesztés vízigényének csökkentése a megfelelő mezőgazdasági technológiák és földhasználat kialakításával. Az engedély nélkül létesített kutakból történő vízkivétel mennyiségének felmérése és az illegálisan fúrt kutak felülvizsgálata. Állattenyésztésben a külterjes állattartás volumenének bővítése, ami egy kg hús előállítása szempontjából kevesebb vizet igényel, mint a nagyüzemi istállózó állattartás.

Várható eredmények

Vízfelhasználás volumenének stagnálása, illetve csökkenése, a mezőgazdaság vízmegtartó képességének és a termelés biztonságának növekedése.

Érintettek köre

Lakosság, közintézmények, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

2. Felszíni és felszín alatti csapadékmegtartás

A településeken és a mezőgazdaságban egyaránt különös figyelmet kell fordítani a rendszertelenül érkező csapadékvíz megtartására. Települési környezetben egyrészt a felszíni és felszín alatti tározók (ciszternák, víztározó terek, víztározó tavak), másrészt a nem burkolt talajfelszínnek víztárolásának fokozása szükséges. A talaj víztároló-képességének bővítése érdekében a burkolt felületek csökkentésére, valamint a vízáteresztő burkolatok használatának elterjesztésére van szükség.

Várható eredmények

A lehulló csapadék jelentős részének helyben tartása, a települési villámárvizek kockázatának, mértékének csökkenése.

Érintettek köre

Önkormányzatok, lakosság, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

3. A víz talajban történő tárolásának elősegítése a mezőgazdaságban

A legnagyobb víztároló potenciállal a talaj rendelkezik. A talajművelési technológiák (mélyszántás, forgatásos talajművelés, nehézgépek okozta eketalp-réteg kialakulása) átalakítására, a talajszerkezet leromlásának visszafordítására van szükség. Ehhez minimális talajművelésre (minimum tillage), illetve talajforgatás nélküli művelésre (no till) van szükség. Ezen felül szükség van a folyamatos talajtakarás (növényi maradványok helyben hagyásával, takarónövények vetésével) megvalósítására, alkalmazására is. Szintén fontos azoknak a növényfajtáknak az előtérbe helyezése, amelyek szárazságtűrők, valamint jól viselik a szélsőséges időjárási körülményeket.

Várható eredmények

Terméshozamok növekedése, az élelmiszerellátás biztonságának emelkedése, a szárazodás negatív hatásainak mérséklődése.

Érintettek köre

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

4. A tisztított szennyvíz (szürkevíz) megtartása, felhasználása

A jelentős mennyiségű keletkező tisztított szennyvíz elvezetése helyett a szürkevíz hasznosítását kell megvalósítani, ami öntözési célokra, vagy ipari vízként hasznosítható. Ennek első lépése a keletkezett szennyvíz megfelelő tisztítása, tehát a szürkevíz „előállítás”. Ezzel nagyban csökkenthető a települési és ipari vízigény.

Várható eredmények

Települési, ipari vízigény csökkenése, környezetterhelés mérséklődése.

Érintettek köre

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

5. Lakossági víztakarékosság támogatása

A lakosság ivóvíz minőségű vízfelhasználásának csökkentésére van szükség, amelyre a csapadékvíz/szürkevíz hasznosítás kiterjesztése ad lehetőséget. Olyan esetekben, amikor nincs szükség ivóvíz minőségű vízre (pl. wc-öblítés, kocsimosás, kert öntözés stb.), támogatni kell – kifejezetten a családi házas övezetekben – az ivóvíz kiváltását, a csapadékvíz/szürkevíz használatát. Emellett szükséges a lakosság szemléletformálása annak érdekében, hogy a víztakarékosság beépüljön a mindennapi gyakorlatba. Ennek keretében az engedély nélkül létesített kutakból történő vízkivétel negatív hatásainak és veszélyeinek kiemelése, valamint a vízjogi engedélyeztetés fontosságának hangsúlyozása a lakosság számára.

Várható eredmények

Vízigény csökkenése, vízmegtartó technológiák elterjedése, csapadékvíz/szürkevíz hasznosítás mértékének növekedése.

Érintettek köre

Önkormányzatok, lakosság, víziközmű szolgáltatók

6. Városi csapadékvíz-menedzsment rendszerek megvalósítása

A települések jelenlegi pazarló csapadékvíz-kezelési gyakorlatának felülvizsgálatára van szükség, aminek keretében a lehulló csapadékot nem elvezetik, hanem megtartják. Ehhez ki kell építeni a városi csapadékvíz-menedzsment rendszereket, amelyek részét képezik a felszíni és felszín alatti tárolók és esőkertek kialakítása, a burkolt felületek csökkentése, illetve a települések területén a talajok vízbefogadó képességének növelése, a zöldfelületek arányának növelésével és megfelelő kezelésével.

Várható eredmények

Csapadékvíz helyben történő megtartása, a szárazodás mértékének csökkenése, a települések zöldfelületeinek mennyiségi és minőségi javulása, hatékony alkalmazkodás a klímaváltozás negatív hatásaihoz, elérhető települési környezet kialakulása/megtartása.

Érintettek köre

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, lakosság

7. Vízpótló rendszerek kiépítése

A vízpótló rendszerek elsősorban a vegetációs időszakban a mezőgazdaság és a természeti rendszerek számára szállítanának megfelelő mennyiségű és minőségű vízpótlást. Ezáltal dúsíthatják az alászórt talajvizet, illetve táplálhatják csapadékhiány idején a csatornák vizét és az azokra támaszkodó ökoszisztémákat. A vízpótló rendszerek vízforrása a Homokhátság körüli vízfolyások szabad vízkészlete, mely elosztó hálózatokon keresztül jut el a célterületre. Az ilyen rendszerek üzemeltetése megkívánja a területi vízgazdálkodás szemléletének megváltoztatását, a vízmegtartás elvének horizontális érvényesítését, az egyes csatornák infrastruktúrájának átépítését.

Várható eredmények

Vízhiány csökkenése, szárazodás negatív hatásainak mérséklődése, a természetvédelem és a mezőgazdasági termelés feltételeinek javulása.

Érintettek köre

Vízügyi Igazgatóságok, önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások

8. Fenntartható tájgazdálkodás

A fenntartható tájgazdálkodás elengedhetetlen része a Homokhátság mezőgazdasági hasznosításának átalakítása, ami jelenti az intenzív, nagyüzemi mezőgazdaság háttérbe szorítását, a környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlatok széles körű elterjesztését (pl. biogazdálkodás, talajmegújító mezőgazdaság), a táji adottságoknak megfelelő gazdálkodást. A Homokhátság mozaikos tájszerkezetéhez a gazdálkodásnak is illeszkednie kell. A térség jelentős részén a nagytáblás szántóföldi gazdálkodás háttérbe szorítása és az intenzív állattartás volumenének csökkentése indokolt, amit a természeti adottságoknak jobban megfelelő kisparcellás művelés, a kertkultúra, valamint háztáji gazdálkodás válthat fel. A táj egykori

természetes növénytakarója – a ligetes, facsoportokkal tarkított vegetáció – a legeltetési állattartásnak kedvez, ami tájgazdálkodási és környezetvédelmi oldalról is pozitív. A legelők növényzete igényli a közepes mértékű taposást, ami segít a biodiverzitás fenntartásában/visszaállításában, valamint a legeltetési állattartás üvegházgáz-kibocsátása is kedvezőbb, a változatos táplálék-összetételnek köszönhetően.

Emellett szükséges olyan innovatív területhasználati módok elterjesztése, mint az agrovoltaikus energiatermelés vagy az agrárerdészet.

Fontos, hogy a táj menedzsmentjében az egyes szektorok, azaz a természetvédelem, agrárium, vízügy vagy a turizmus egyenlő partnerként jelenjenek meg.

Várható eredmények

Nagyüzemi mezőgazdaság háttérbe szorulása, kisparcellás művelés és kertkultúra jelentőségének növekedése, háztáji gazdálkodás bővülése, természeti környezet állapotának javulása, szárazodás negatív hatásainak mérséklődése, állattenyésztés üvegházgáz kibocsátásának csökkenése, innovatív területhasználati módok elterjedése.

Érintettek köre

Természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók, önkormányzatok, lakosság

9. Alap- és alkalmazott kutatások támogatása

A táji folyamatok megértéséhez, nyomon követéséhez és a fejlesztési irányok pontos kijelöléséhez új adatokra és ismeretekre van szükség. Ezek hiánya érinti a területfejlesztési tervezést is, hiszen a környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatok mélyebb ismerete nélkül nem lehet megalapozott koncepciót és stratégiát alkotni. Emiatt a térséget érintő kihívások kezelésének elengedhetetlen eszköze a helyi multidiszciplináris tudományos kapacitás megtartása és erősítése. Ennek elősegítése történhet például kutatási témapályázatok kiírása és támogatása révén, vagy a Homokhátság kihívásaihoz kapcsolódó innovációk kidolgozásának és gyakorlati megvalósításának szponzorálásával a térségi felsőoktatásban.

Várható eredmények

Megalapozott területfejlesztési koncepciók és stratégiák megalkotása, gyakorlatban alkalmazható tudományos eredmények születése, térségi kutatási és felsőoktatási potenciál erősödése.

Érintettek köre

Önkormányzatok, felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

Fenntartható természeti környezet

A fejlesztések átfogó céljaként szereplő fenntartható természeti környezetet alapvetően meghatározza a vízmegtartás. Ennek tükrében fogalmazhatók meg azok a célkitűzések, amelyek biztosítani tudják a Homokhátság élhetőségét, fennmaradását.

Amennyiben a mezőgazdaság, az ipar és a lakosság a fenntartható természeti környezet biztosítása érdekében a víztakarékosságot és a vízmegtartást helyezi előtérbe, ez szolgálja a gazdasági érdekeket is, valamint a természeti környezet fenntarthatóságát is.

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO5 - Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme.

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok¹

Indikátor	Mérési egység
szolgáltatott víz mennyisége	1000 m ³
felszín alatti víztározók száma	db
városi zöldterületek területe	m ²
öntözött mezőgazdasági terület	ha
ökológiai vízpótlással érintett terület nagysága	ha
környezetvédelmi, tájvédelmi projektek száma	db / programozási ciklus
állatlétszám	db
nemzeti parki terület	ha
kutatásra fordított forrás nagysága	Ft
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	225

¹ Az indikátorok bázis és cél értékei az 1. számú, míg az adatforrásaik a 2. számú mellékletben találhatók meg.

5.2 A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A homokhátsági kultúrtáj alapköve a tanyavilág, ez határozza meg a tájhasználat képét, a településhálózat történelmi fejlődésének szerves eleme és a helyi közösségek identitásának egyik jelképe. Az elmúlt évtizedek azonban olyan kihívások elé állították a tanyavilágot, melynek önerőből már nem képes megfelelni. Ennélfogva a fenntartható táj, az adaptív és innovatív társadalom és a kiegyensúlyozott térszerkezet elérése lehetetlen a tanyák tartós, értékteremtő fennmaradásának biztosítása nélkül.

Elsődleges feladat tehát a hagyományos tanyás táj megőrzése, melyhez szükséges a népességmegtartó képességet és a képesség megtartó népességet biztosító közösségek megteremtése a tanyákon. E közösségeket pedig fel kell vértetni korunk kihívásainak megfelelni képes adaptációs képességekkel, rezilienciával. A fiatalok helyben megtartása, képzettségük és munkaerőpiaci helyzetük javítása mellett szükséges az idősebbek életminőségét garantáló szolgáltatások jobb elérhetőségének biztosítása. A tanya, mint termelési forma megőrzéséhez a modern technológiákat és alternatív termelési módokat kell elterjeszteni. E prioritás teljesülése egyben a kultúrtáj megőrzésén keresztül a klíma- és környezetvédelmi célok elérését is megkönnyíti.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. Külterületi lakosság életminőségének javítása, a népességmegtartó képesség fokozása

A lakosság helyben maradásának érdekében elengedhetetlen az értékteremtő életpálya lehetőségeinek garantálása minden generáció számára. Ebben a folyamatban kulcsfontosságú szerepe van a szociális szolgáltatásoknak, ideértve az idősök gondozását, a nappali és otthoni ápolást, a kisgyermekes anyák gyakorlati támogatását, valamint a tanyasi diákok esetleges felzárkóztatását. Az intézményeknek és szolgáltató helyeknek erre fel kell készülniük a tanyasi lakosok egyedi igényeire szabott eljárásokkal, programokkal és információk terjesztésével. A tanyasi lakosok hozzáféréseinek biztosítása kiemelten fontos, valamint az is, hogy a szolgáltatók rendszeresen eljussanak a tanyákra.

Várható eredmények

A külterületeken élő lakosság életminőségének javulása, a népesség elvándorlásának csökkenése.

Érintettek köre

Lakosság, szociális- és egészségügyi ellátóhelyek, önkormányzatok, kulturális intézmények.

2. Közösségi és kerékpáros közlekedés fejlesztése a tanyás területeken

A külterületen élők megfizethető mobilitásának biztosítása érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a közösségi közlekedés megfelelő szervezésére. Ebben szempont a környezetvédelmi célkitűzések teljesítése és a társadalmi esélyegyenlőség megteremtése. Az innovatív, intermodális és igényvezérelt intelligens megoldások bevezetése elengedhetetlen a közösségi közlekedés hatékonyságának növelése érdekében. A meglévő járatoknál el kell érni, hogy igény szerint a külterületeken is megálljanak, az eddig be nem kapcsolt tanyás területeken új járatokat kell kialakítani. A megállókat közvilágítással kell ellátni. Mivel a

tanyasi közösségben a szépkorúak nagy arányban vannak jelen, ezért kiemelten fontos az akadálymentesítés minden vonalon. A közlekedési igények változásában figyelembe kell venni az atipikus foglalkoztatásokat, részmunkaidős alkalmazottakat és a diákok iskolai utáni tevékenységét. A nagyobb lélekszámú, sűrűn beépült külterületi tanyás területeket és a zártkerteket a meglévő kerékpárutak kiegészítésével össze kell kötni a belterületekkel. A külterületek mellett az egyéb szatelitvárosrészek bekapcsolására is törekedni kell a fejlesztések során.

A tervezés, szervezés során figyelembe véve a településhatárokon átnyúló útvonalakat és azokat a külterületeket, amelyekről a napi ingázás nem a közigazgatási központra, hanem más településre irányul.

Várható eredmények

A külterületen élők hatékonyabban el tudják érni a közszolgáltatásokat, a munkába ingázás és a kulturális intézmények látogatása rugalmasabbá válik. Így a települések életébe, az innovatív, adaptív társadalomba beágyazódnak a tanyasiak. A kerékpárutak a fiatalok mobilitását növelhetik, egyben a tanyaturizmusban is hasznosulnak.

Érintettek köre

Önkormányzatok, lakosság, közlekedési vállalatok.

3. Tehetséggondozás és innovatív foglalkoztatás kialakítása a külterületeken

A külterületi lakosság megtartása érdekében szükséges javítani munkaerőpiaci helyzetüket. Elő kell segíteni az olyan tehetséggondozó és felzárkóztató iskolai foglalkozásokat, amelyek megkönnyítik a külterületi diákok tanulmányait. Az otthoni munkavégzés és a részmunkaidős foglalkoztatás (2-4-6 órás) támogatása elengedhetetlen mind a verseny- mind a közszektorban annak érdekében, hogy a külterületen élők számára több lehetőség nyíljon ezen a területen. Különösen fontos az ilyen munkavégzési lehetőségek kialakítása a tanyákon élő anyák számára. Emellett biztosítani kell az itt élők számára a szükséges tudásbázist az infokommunikációs eszközök használatához.

Várható eredmények

A külterületi lakosság foglalkoztatottságának mennyiségi és minőségi javulása.

Érintettek köre

Önkormányzatok, vállalkozások és gazdálkodók, lakosság

4. Falu- és tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése

A városoktól távolabb eső falvakban, valamint általában a külterületeken élők speciális ellátási igényeket támasztanak a falugondnoki szolgálattal szemben. Az idősök támogatása és a külterületen élő családok életminőségének javítása mellett, kulcsfontosságú további forrásokat garantálni a speciális helyzetű személyek ellátását és támogatását biztosító gondnoki szolgáltatások fejlesztése érdekében. Ezen felül a tanyagondnokoknak megfelelő eszközparkot kell biztosítani, és kiemelt figyelmet kell fordítani a képzésre, a kommunikációra és a gondnokok munkájának elismerésére. A gondnokok kulcsszerepet játszanak majd a

tudás terjesztésében és a társadalmi összetartozás növelésében, így jövőbeni feladatuk még inkább kiemelkedő lesz.

Várható eredmények

A tanyán élők ellátottságának javulása, a tanyán élők életminőségének javulása.

Érintettek köre

Helyi önkormányzatok, a szociális ellátó intézmények és civil szervezetek, a falugondokok egyesületei.

5. Tanyaépületek környezettudatos, energiahatékony megújítása

A tanyasi ingatlanok energiahatékonyságának fokozása magában foglalja az épületszigetelést és nyílászárók cseréjét, a fűtési rendszerek modernizálását, a háztartási eszközök energiatakarékos típusra történő cseréjét. Az energiafogyasztás csökkentése érdekében LED világításra kell váltani a háztartási és a kültéri fényforrások esetében is. Végül, az energiahatékony szokások kialakításának és fenntartásának elősegítése érdekében oktatási programot indítunk a tanyasi lakók részére. Érvényesíteni kell a programokban a körkörös gazdaság elvét, így helyben elérhető alapanyagokat, erőforrásokat és munkaerőt kell alkalmazni a programok során.

Kiemelt jelentőségű a lakosság életminőségét biztosító megfelelő ivóvíz biztosítása a tanyás területeken. Szükséges ezt kiegészíteni a víztakarékossággal kapcsolatos társadalmi oktatással is a hatékonyság biztosítása érdekében.

Várható eredmények

A fűtési célú károsanyag kibocsájtás és a felhasznált elektromos áram csökkenése, az életminőség javulása.

Érintettek köre

Lakosság, közmű szolgáltatók

6. Tanyasi gazdálkodás modernizációja és a tanyaturizmus fejlesztése

Az tanyán élők családi gazdaságainak, egyéni termelők és a háztáji – másodlagos bevételt nyújtó – mezőgazdasági tevékenységek modernizációjának érdekében az ott élők és gazdálkodók számára a korszerű, fenntartható, okos mezőgazdasági technológiák és termelési módszerek alkalmazásához szükséges tudást terjeszteni kell. Szükséges a tanyák elérhetőségének javítása a turizmus potenciáljának kiaknázásához és a gazdasági hatékonyság fejlesztéséhez. Emellett vállalkozásfejlesztésre, marketingre és az IKT technológiák használatára vonatkozó tudást is széles körben kell terjeszteni a helyi vállalkozók között. A vendégfogadás és turisztikai szolgáltatások fejlesztéséhez szükséges készségek és nyelvtudás fejlesztése is fontos a helyi közösségek részéről. Az online oktatási platformokon elérhető képzések lehetőséget nyújtanak a társadalom széles rétegei számára a készségek fejlesztésére. A képzések során kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntarthatóságra és az életen át tartó tanulás fontosságára. A támogatások egy részének fókuszában a talajkímélő és vízviszatartó mezőgazdaságra történő áttérés műszaki előfeltételeinek biztosítása áll, az összehangolt vízgazdálkodás és a térségi víz- és

tárgyazdálkodási platformok prioritást élveznek. Továbbá szükséges a kertek műveléséhez szükséges öntözővíz biztosítása a vízvisszatartás, ill. ahol ez nem lehetséges ott a vízpótlás eszközével, illetve a meglévő adottságokhoz igazodó művelési formák terjedésének előmozdítása.

Várható eredmények

A készségek és az innovációs kapacitás javulása révén az oktatás hozzájárul a tanyavilágban gazdálkodók versenyképességének növekedéséhez.

Érintettek köre

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók, lakosság

7. Külterületi lakóközösségek megújítása

A tanyákon élő családok közötti társadalmi összetartozás és funkcionális kapcsolatok kialakítása létfontosságú a vidéki közösségek fejlődése és fenntarthatósága szempontjából. Ennek érdekében elengedhetetlen a közösségi szerveződések és az együttműködések támogatása, lehetőséget teremtve a tudás- és tapasztalatcserére. A közösségi események és találkozók támogatása kiemelkedő fontosságú, mivel ezek ösztönzik a szociális interakciót és a kapcsolatok elmélyülését. Az online platformok és digitális eszközök használata lehetővé teszi a tágabb tanyás közösségek közötti kapcsolatok építését és a tudás megosztását. Emellett fontos a közös projektek létrehozásának ösztönzése, amelyek segítik a családok közötti együttműködést és az erőforrások hatékonyabb felhasználását. Különös figyelmet kell fordítani a városperemek külterületeire, ahol az újonnan érkezők magas száma miatt támogatásra lehet szükség a városból kiköltözők integrációjához.

Várható eredmények

A közösségi kapcsolatok és az együttműködés javulása révén a tanyák vonzóbb lakóhelyek lesznek.

Érintettek köre

Önkormányzatok, kulturális szolgáltatók, szociális ellátás, szakemberek és intézmények, lakosság.

8. Tanyás kultúrtáj értékeinek védelme

A tanyavilág sajátos tájhasználatának megőrzése érdekében kulcsfontosságú a hagyományos tájlép fenntartásának a védelme. Támogatni kell a történelmi földhasználati formák megőrzését, az épített és természeti környezet megóvását. Szükséges olyan mintatanyákat kialakítani, melyek jó példát mutató, a modern technológiát használva mentik át a hagyományokat a XXI. századba. Emellett oktatási programok a vidéki életmód és a mezőgazdasági ismeretek és a tanyasi hagyományok átadását célozzák meg, hozzájárulhatnak a fiatal generációk érdeklődésének felkeltéséhez és a tanyák sajátos tájhasználatának megértéséhez.

Szükséges a tanyás táj kurrens folyamatainak jobb megismerése az értékmentéshez, így általános, a homokhátságra kiterjedő tanyafelmérés szükséges a tervezési időszak folyamán.

Várható eredmények

A tanyás táj, mint a Homokhátság megyehatárokon átnyúló közös értéke hozzájárul a térségi tudat erősödéséhez.

Érintettek köre

Önkormányzatok, intézmények, gazdálkodók, lakosság, iskolák

9. Tanyás területek közötti közlekedési és kapcsolódó infrastruktúrájának fejlesztése

A tanyavilág népességmegtartó képességének javítása érdekében szükséges a közlekedési lehetőségek minőségi fejlesztése. A tanyákhoz vezető dűlőutak és a korábbi zártkerti területek földútjainak rendezése, burkolása vagy murvával való rögzítése, valamint a főbb csomópontokban történő közvilágítás kialakítása javítja az itt élők életkörülményeit, miközben elősegíti a tanyaturizmus és a gazdálkodás fejlődését is.

Várható eredmények

A külterületen élők életminőségének javulása és a vállalkozások elérhetőségének javulása.

Érintettek köre

Önkormányzatok, gazdálkodók, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

Fenntartható természeti környezet

A tanyavilág a Homokhátság tájhasználatának egyik alapvető építőeleme. A tanyasi épületek, és gazdaságok megújítása és adaptálása a fenntartható természeti környezet védelméhez, a vízmegtartáshoz elengedhetetlen a környezet megóvása érdekében. A kerékpáros és közösségi közlekedési fejlesztése közvetlenül hozzájárul a klímacélok teljesüléséhez.

Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság

A tanyán élők képzettségének, ingázási lehetőségeinek javítása és a helyi gazdálkodók megújulásának támogatása révén a tanyavilág intenzívebben képes kapcsolódni a Homokhátság gazdasági folyamataiba és a tanyák és tanyás községek elérhetőségének javítása révén az egyes sikeres projektek kisugárzó hatásaiból nagyobb területen alakulhatnak ki kedvező szinergiák, ezzel elősegítve a térség versenyképességét.

Megújuló és innovatív társadalom

A tanyán élők közösségeinek megerősítése, az innovációs képességük, valamint a reziliencia révén a külterületi lakosság is kapcsolódni tud a Hátság társadalmi megújulásába. Ennek révén az ott élőket súlytó területi igazságtalanságok mérséklődnek, megszűnnek, valamint a munkaerőpiaci lehetőségeik javulásával

és új készségek megszerzésével a tanyás táj népességmegtartó képessége növekszik, elősegítve a hátság innovatív megújulását.

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 – Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO4 – Szociálisabb és befogadóbb Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
külterületen élő lakónépesség	fő
külterületi lakások és egyéb lakóingatlanok száma	db
külterületeken kiépült új és felújított megállóhelyek száma	db / programozási ciklus
kerékpárutak hossza	km
új tehetséggondozási programban részesülő fiatalok száma	fő
falu- és tanyagondnoki feladatot ellátó személyek számának növekedése	%
modernizált lakótanyák száma	db / programozási ciklus
felmért tanyák száma	db
felújított dűlőutak száma	db
külterületi szilárd útburkolatú utak hossza	km

7. Indikatív forrásallokáció

A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	100
--	-----

5.3 A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A gazdaság zöld átmenete nem csupán a DTkH számára alapvető érdek, hanem nemzetgazdasági érdek is. Az agrár- és ipari termelés új alapokra helyezése mind energetikai vonatkozásban, mind gazdasági megfontolásokat tekintve kulcsfontosságú. Az energiaválság következtében a fosszilis energiatermelésről történő leválás új lendületet kapott, az energiaellátás biztosítása a korábbiaknál is még fontosabb szakpolitikai területté vált.

Ez irányban történő törekvéseket már a Területfejlesztési Konceptió is több esetben rögzítette:

- Fenntartható természeti környezet átfogó cél megfogalmazása
- Tanyák energiahatékonyságának növelése hangsúlyozó térségi célok meghatározása
- Helyi adottságokra építő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés specifikus cél kitűzése

Mindezen célok és a megfogalmazott prioritás is összhangban van az Európai Unió Kohéziós Politikájának „zöldebb Európa” szakpolitikai célkitűzéséhez is.

Összességében a zöld és energiahatékonyági beruházások a klímavédelmi célok mellett a gazdasági szerkezetváltást is elősegítik.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. Környezetvédelmi ipar fejlesztése

A fejlesztéspolitikának kiemelten kell foglalkoznia a felértékelődő új ipari tevékenységekkel, amelyek egyszerre szolgálják a gazdasági kibocsátást, a foglalkoztatás növelését és a klímavédelmet. A környezetvédelmi ipar tevékenységei közé beleértendő az új technológiák előállítás, vagy új eljárások kidolgozása is, pl. a különféle filterek, katalizátorok, tisztítóberendezések kifejlesztése, a veszélyes hulladékok ártalmatlanítási folyamatának megreformálása, hatékonyabb szennyvíz szállítás és kezelés, a mezőgazdasági és ipari hulladékok hasznosítása, stb.

Várható eredmények

Bruttó hozzáadott érték növekedése, környezetvédelmi ipar jelentőségének növekedése, hatékonyabb erőforrásmenedzsment, foglalkoztatottak számának növekedése

Érintettek köre

Transznacionális vállalatok, hazai vállalatok, KKV-k, startupok, spin-off vállalkozások, kommunális szolgáltatók, kereskedelmi és iparkamarák

2. Energhatékonyági fejlesztések

A dekarbonizációs célok elérése, valamint az energiafüggőség csökkentése miatt az energiahatékonyági fejlesztések megvalósítása megkerülhetetlenné vált. A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Energetikai állapotfelmérés elvégzése mind a gazdasági mind a lakossági ingatlanállomány tekintetében. Részletes adatbázisra építve lehet kiválasztani a legjobb megtérüléssel kecsegtető energiahatékonysági beavatkozásokat, ezzel szavatolva a pályázati források hatékony felhasználását.
- Az előző tevékenységhez szorosan kapcsolódva fel kell tárni a térség energiaipari hálózatát, amely a szektorban működő vállalkozásokat, kutatóhelyeket, egyéb szervezeteket is magába foglalja. Erre az információra építve kapunk pontos képet arról, hogy a nagyléptékű energetikai beruházások kínálati és keresleti viszonyrendszere miképpen alakul, milyen további esetleges külső kapacitásra van szükség.
- A már meglévő közintézményekben megvalósulás alatt lévő energetikai fejlesztéseket skálázni, tovább bővíteni szükséges. Ugyanakkor a kis belépési küszöbű, elsősorban az energia hatékony felhasználását lehetővé tevő projekteket priorizálni kell (homlokzati és tető hőszigetelés, nyílászáró csere).
- Az energiahatékonyságot, megújuló energiák használatát, az ÜHG kibocsátás csökkenését és a klímaváltozás hatásainak enyhítését célzó szemléletformálás elengedhetetlen.

Várható eredmények

Hatékony erőforrás-és projektmenedzsment révén nőhet a térség megújuló energiatermelési potenciálja, míg ezzel párhuzamosan csökken az energiafelhasználás.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, kkv-k, nagyvállalatok, potenciális beruházók, lakosság.

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Fenntartható természeti környezet
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseire

- PO1 - Intelligens Európa
- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseire

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,
- kreatív tudástársadalom, piacképes készségek, K+F+I,
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme,

Területi specifikus célok:

- az ország makro-regionális szerepének erősítése,
- a többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat,
- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
környezetvédelmi iparban tevékenykedő vállalkozások száma	db
energetikailag hasznosított hulladék mennyisége	t
napelemmel ellátott lakások és üdülők száma	db
napkollektorral ellátott lakások száma	db
hőszivattyúval ellátott lakások száma	db
egy főre jutó áramfogyasztás	1 000 kWh/fő
egy főre jutó gázfogyasztás	1 000 m ³ /fő
egy főre jutó hulladék kommunális mennyisége	t/fő
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	70

5.4 A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel prioritás elsődlegesen a Pest vármegyei Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő térszervező agglomerációs kapurégió szerep erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. A Pest vármegyei Homokhátsággal kapcsolatban is megfogalmazott szükségszerűség a gazdasági fejlődés koncentráltságának csökkentése. Ezen túlmutatóan a makrotérségi gazdasági környezetbe mostaninál mélyebben beágyazott fejlődés igénye is a teljes térségre kiterjedő, integrált, hálózatokban gondolkodó közlekedésfejlesztés szükségszerűségét támasztja alá. Ennek egyaránt részét képezi a vármegyék közötti közlekedési kapcsolatok fejlesztése, valamint dinamikusan fejlődő, nagy munkaerővonzó képességű nagyvárosok (Budapest, Kecskemét, Szeged) és elővárosaik közötti közlekedés fejlesztése, kiemelt figyelmet fordítva a fenntartható mobilitásra. Ahol a közlekedési infrastruktúra állapota nem kielégítő, ott továbbra is támogatandó az egy vármegyén belüli településeket összekapcsoló közlekedési infrastruktúra fejlesztése is. A Homokhátságot tágabb makrotérségével összekötő közlekedési kapcsolatok fejlesztése szintén továbbra is szükséges, különösen az eddig háttérbe szorult viszonylatok tekintetében, mind az országhatárokon belül, mind a határon átnyúló

kapcsolatok tekintetében. A kiemelt, legnagyobb forrásigényű közlekedési infrastruktúrafejlesztési beruházások egy része már kivitelezés alatt áll, a források rendelkezésre állnak (Budapest-Kelebia-Szabadka-Belgrád vasútvonal fejlesztése, M44-es autótű Lakitelek és az M5-ös autópálya közötti szakaszainak megépítése), míg más országos jelentőségű beruházások még csupán korai előkészületi szakaszban állnak (V0-ás vasúti korridor megépítése, M9-es autótű 51-es és 53-as főút közötti szakaszának megépítése). Figyelembe véve a közlekedési trendek változását (vasút előtérbe kerülése), a meglévő infrastruktúrális hálózatokat a jövőbeli közlekedéspolitikának mérlegelnie kell a korábbi bezárt vasúti szárnyvonalakon a vasúti szolgáltatások újraindítását. A térséget az elműt közel 20 évben minden alkalommal érintették a vasútbezárások (2007: Kecskemét alsó – Fűlőpszállás, 2009: Kecskeméti kisvasút, 2023: Lakitelek–Kunszentmárton-vonalszakasz). Az esetleges felűlvizsgálatnak érintenie szükséges a vonalak állapotának felmérését, valamint az esetleges rekonstrukciós munkálatok költségbecslését. Bár a közlekedési infrastruktúra fejlesztése továbbra is kulcsfontosságú, nem lehet kizárólagos, az egyéb gazdasági, munkaerőpiaci, kulturális kapcsolatok fejlesztése is a prioritás részét képezi, a térben kiegyenlített területi fejlődés elérését célozza.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. Fenntartható, térben szétterített gazdasági fejlődés a telepűlésközi kapcsolatok fejlesztésével

A Homokhátság egyes elkűlönített területfejlesztési térségei között jelentősek a különbségek, különösen a Homokhátság Pest vármegyére eső része, valamint a Nyugati- és a Határmenti Homokhátság között. A térségi nivelláció horizontális célját e prioritás beavatkozásai kiemelten szolgálják. Ezen intézkedések, tevékenységek egy része a közlekedési kapcsolatok javítását, közlekedési infrastruktúra fejlesztését szolgálja a különbözű vármegyék telepűlései között, illetve a vármegyéken belül, míg más tevékenységek az infrastuktúrafejlesztésen túlmutatóan szolgálnák a telepűlésközi kapcsolatok erősítését a foglalkoztatók munkaerőpiaci vonzáskörzetének kiterjesztésével, a távmunka és atipikus munkavállalás támogatásával.

A beavatkozási területhez illeszkedű intézkedések, tevékenységek:

- A vármegyék közötti közlekedési kapcsolatok erősítése, közlekedési infrastruktúra fejlesztése, kiemelten a munkaerőpiaci körzetekben, valamint a megyehatárokon fekvű telepűlések (pl. Kocsér-Szentkirály) közötti összeköttetések vonatkozásában;
- A vármegyéken belűli telepűlésközi közlekedési infrastruktúra fejlesztése, különös tekintettel a kevésbé feltárt járásokra;
- A foglalkoztatók ösztönzése, hogy munkaerőpiaci vonzáskörzetüket minél jobban terjesszék ki a szabad munkaerűvel rendelkező homokhátsági járásokra (céges járatok indításának ösztönzése);
- Foglalkoztatók ösztönzése a munkavállalók távmunkával történű alkalmazására.

Várható eredmények

A telepűlésközi közlekedési infrastruktúra javulű minűsége vármegyéken belül és vármegyék között; kiegyenlítettbb gazdasági aktivitás, munkanélküliség csökkenése a külsű és belű perifériák telepűlésein

Érintettek köre

Vármegyeyi és telepűlési önkormányzatok, közintézmények, kkv-k, nagyvállalatok, potenciális beruházók, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), lakosság

2. Elővárosi településkapcsolatok fejlesztése, mobilitás fenntartható fejlesztése

A Homokhátság területe három nagyvárosi vonzáskörzet településeinek egy részét is magába foglalja (Budapest, Kecskemét, Szeged). Míg Kecskemét esetében a központi település a Homokhátság területén található, és a vonzáskörzet nyúlik ki a Homokhátság területén kívülre, addig a fővárosi és a szegedi agglomeráció esetében a homokhátsági települések egy része kapcsolódik a térség határán kívüli dinamikus gazdasági centrumokhoz. Az elővárosok és központi településeik közötti ingázási igények kielégítése a gépjárművel történő egyéni közlekedéssel egyre kevésbé fenntartható a közúti infrastruktúra korlátozott és nehezen bővíthető kapacitása, valamint környezetvédelmi megfontolások miatt sem. Éppen ezért az elővárosi mobilitással kapcsolatos beruházások esetében előtérbe kerül a közösségi közlekedés, valamint egyéb fenntartható alternatívák fejlesztése, mint az elővárosi vasútközlekedés fejlesztése, az intermodalitás feltételeinek javítása és a hivatásforgalmi kerékpárhasználat elősegítése, a kerékpárút-hálózat hiányzó elemeinek megépítése.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Elővárosi vasútközlekedés fejlesztése (140-es, 142-es és 145-ös vasútvonal), megvalósíthatósági tanulmány készítése a személyszállítás újraindításáról a 152-es vasútvonalon;
- Községi közlekedés minőségének javítása (a községi közlekedés előnyben részesítése, az intermodalitás feltételeinek javítása, dinamikus buszsávok kialakítása);
- Hivatásforgalmi kerékpárhasználat ösztönzése, belvárosi kerékpárhálózat fejlesztése, települések közötti kerékpárhálózat hiányzó szakaszainak megépítése (fővárosi agglomeráció Homokhátságra eső települései, Talfája-Méntelek-Lajosmizse, Kunszállás-Kiskunfélegyháza, Nyárlőrinc).

Várható eredmények

Naprakész információk a személyszállítás újraindításának megvalósíthatóságáról, a várható forgalomról és költségekről a 152-es Fülöpszállás-Kecskemét vasútvonal kapcsán; A 140, 142-es és 145-ös elővárosi vasútvonalak megújulása, menetidők rövidülése, személyszállító kapacitás növekedése; vasúttal, egyéb közösségi közlekedési eszközzel és kerékpárral közlekedők számának és arányának emelkedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), lakosság

3. Erősebb makrotérségi integráció, Homokhátsággal szomszédos területek közlekedési kapcsolatainak fejlesztése

A Homokhátság területileg kiegyensúlyozott fejlődésének egyik fontos összetevője az erősebb makrotérségi integráció. Ennek részét képezi a még hiányzó közlekedési kapcsolatok kiépítése a Tiszántúllal és a Dunántúllal. Az M44-es autót út hiányzó, Lakitelek-Szentkirály, és Szentkirály-M5-ös autópálya közötti két szakasza már kivitelezés alatt van (várható átadás 2024, 2025). A Dunántúllal kapcsolatot teremtő gyorsforgalmi összeköttetések közül az M8-as autót út Dunavecse-Kecskemét közötti szakasza környezetvédelmi engedéllyel rendelkezik, az M9-es autót út 51 és 53-as főút közötti szakaszának előkészítéséről pedig az 1342/2023. (VII. 31.) Korm. határozat rendelkezik. A közúti mellett a folyamatban levő vasúti beruházások is makrotérségi integrációt erősítik. A Budapest-Kelebia 150-es vasútvonal felújítása várhatóan már 2025-re megvalósul, míg a fővárost mentesítő, vasúti teherszállítás számára kiemelt

fontosságú V0-ás vasúti korridor teljes (Záhonytól Győrig tartó kiépítése 2030-ra esedékes, a kivitelezés a Kecskemét és Adony közötti szakasszal kezdődik.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Az M9-es autót út 51 és 53-as főút közötti szakaszának megépítése;
- M44-es autót út hiányzó szakaszainak (Lakitelek – M5-ös autópálya) megépítése;
- Az M8-as gyorsforgalmi út Dunavecse – Kecskemét közötti szakaszának megépítése;
- V0-ás vasúti korridor megépítésével kapcsolatos tervezési munkálatok;
- V0-ás vasúti korridor Kecskemét és Adony közötti szakaszának elkészítése
- Kecskemét és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közötti tömegközlekedési kapcsolatok fejlesztése
- A Budapest-Kelebia 150-es vasútvonal felújításának befejezése,
- a magasabb elérhető sebesség kihasználása, korai és késői fővárosba jutást is lehetővé tevő, ütemes menetrenddel;

Várható eredmények

A tervezett M8-as, M9-es és M44-es gyorsforgalmi útszakaszok elkészülte; a V0-ás vasúti korridor építésének megkezdése, Kecskemét és Adony közötti szakaszának befejezése; Budapest-Kelebia vasútvonal fejlesztésének befejezése, személyforgalom feltételeinek javulása a szakaszon; a 150-es vasutat használók számának növekedése, vasút szerepének növekedése a teherforgalomban, az M5-ös autópálya forgalmi terhelésének mérséklődése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), lakosság

4. A határon átnyúló hálózatok és kapcsolatok erősítése

A makrotérsgégi kapcsolatok erősítésének egy kiemelt szeletét képezi a határon átnyúló kapcsolatrendszerek erősítése. Hosszú távon az átjárhatóságot leginkább Szerbia Európai Unióhoz és Schengeni övezethez való csatlakozása biztosítja, de addig a határátkelőhelyek fejlesztése, átbocsátó kapacitásuk növelése és az áthaladás gyorsabbá tétele kulcsfontosságú a kapcsolatok erősítéséhez. A határon átnyúló közlekedésfejlesztési beruházásokon belül a vasútfejlesztés élvez prioritást: az elsősorban teherszállítás számára fontos Budapest-Belgrád vasútvonal fejlesztése már folyamatban van, várható befejezése 2025. A másik fontos tengely, a Baja-Szabadka-Szeged vasúti összeköttetés helyreállításával kapcsolatos munkák is már megkezdődtek: ennek részét képezi a Szeged-Szabadka vasútvonal jelenleg is zajló felújítása. A Baja-Szabadka szakasz felújításával a, hiányzó szakaszok újraépítésével kapcsolatos munkák megkezdése, tervezési feladatok elvégzése még várat magára. Az M5-ös autópálya tehermentesítést, egyúttal a közúti közlekedési kapcsolatok erősítését szolgálja az M9-es autót út tervezett meghosszabbítása az 53-as útig, és tompai határátkelőig történő lekötése. Az infrastrukturális beruházásokon túl kiemelten fontos, a kulturális kapcsolatok ápolása és erősítése, a határmenti szomszédos, és testvértelépülések közötti együttműködés fokozása. Mivel a Homokhátság déli része és a határon túli területek természetföldrajzi értelemben egységet képeznek, ezért érdemes törekedni a környezet- és természetvédelmi, valamint vízügyi együttműködések fokozására is.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Határátkelőhelyek fejlesztése, határátkelőhelyeken való áthaladási idő rövidítése
- A Budapest-Kelebia-Szabadka-Belgrád vasútvonal fejlesztésének befejezése
- Az M9-es autópályát és az 53-as főút találkozási pontja, valamint a Tompai Határátkelőhely közötti közúti infrastruktúra fejlesztése;
- A Baja-Szabadka vasútvonal újraépítésével, fejlesztésével kapcsolatos tervezési feladatok megkezdése;
- Vízügyi, vízkormányzási feladatokkal, fejlesztési lehetőségekkel kapcsolatos tervezés;
- Környezet- és természetvédelmi együttműködés;
- Közös kulturális rendezvények, programok, testvértelepülési kapcsolatok erősítése.

Várható eredmények

Határátkelőhelyek átbocsátó képességének javulása; határátkelések növekvő száma; Baja-Szabadka vasútvonallal kapcsolatos tervezési munkálatok elkészülte; településközi kapcsolatok élénkülése, rendezvények látogatottságának növekedése, külföldiek által itt töltött vendégéjszakák számának növekedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), civil szervezetek, egyházak, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság, határon túli önkormányzatok

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseivel

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO3 - Jobban összekapcsolt Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseivel

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,

Területi specifikus célok:

- az ország makro-regionális szerepének erősítése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok	
Indikátor	Mérési egység
átépített vagy korszerűsített közutak hossza – nem TEN-T	km
épített gyorsforgalmi utak hossza	km
felújított vasútvonalak hossza	km
elkészült tervdokumentációk vasúti személyszállítás újraindításáról, új vasúti korridorokról	db
szállított utasok a kecskeméti helyi közösségi közlekedésben	fő
közösen, illetve határon túli részvétellel megvalósított rendezvények, kulturális és sportprogramok	db
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	185

5.5 Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével prioritás elsődlegesen a Kecskeméti várostérség területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centruma szerepkör bővítése és erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. Kecskemét a Homokhátság legnagyobb népességű városa, a vármegye és az ország egyik gazdasági motorja, az OFTK alapján a Budapest körüli belső városgyűrű kulcsfontosságú eleme, országos jelentőségű központ. A rendszerváltást követő beruházásoknak, különösen a Mercedes-Benz Kecskeméten felépülő üzemének köszönhetően, a város széles munkaerőpiaci vonzáskörzettel rendelkezik. Emellett oktatási, egészségügyi és kereskedelmi funkciók tekintetében is jelentőségtöbblettel bír. Stabil gazdasági háttérére támaszkodva, Kecskemét számára további fejlődési lehetőséget jelent innovációs potenciáljának kihasználása, a kreatív ipari hagyományaiban rejlő lehetőségek kiaknázása. A tudásgazdaság irányába mutató fejlesztések alapja a Neumann János Egyetem, míg a kreatív gazdaság alapját a város hagyományai (többek között zománc, kerámia, animáció) adhatják. Ezek a fejlesztési irányok a térség középvárosai (Cegléd, Kiskőrös, Kiskunhalas) valamint a Budapest innovációs és kreatív potenciáljából részesülő fővárosi agglomerációs térség települései számára is reálisak. Mind gazdasági, mind fenntarthatósági szempontból kiemelkedően fontos cél az okos és integrált, egyúttal a környezetbarát és költséghatékony közszolgáltatás-ellátás és városüzemeltetés Kecskemét és a térség minden nagyobb települése számára is.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. Okos város, okos térség

A fenntartható városfejlődést szolgálja valamennyi közszolgáltatás és a városüzemeltetés minőségi és innovatív fejlesztése. Kecskemét komoly előzményekkel rendelkezik e tekintetben, ideértve a munkaerő-piac orientált képzési struktúrát, amelynek a város dinamikus változó profiljához igazított fejlesztése a jövőben is kívánatos. A város korábban is komoly erőfeszítéseket tett a környezetbarát közszolgáltatás-nyújtásra (közösségi közlekedés hibrid buszokkal). A következő időszakban az okos és integrált közszolgáltatás-ellátás, egyúttal a környezetbarát és költséghatékony városüzemeltetés kiemelkedően fontos cél Kecskemét és a térség minden nagyobb települése számára is.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A munkaerő-piaci igényekhez illeszkedő, gyakorlatorientált oktatás-képzési rendszer kialakítása és a változó igényeket követő folyamatos fejlesztése, duális képzési rendszer folytatása és fejlesztése;
- Okos településfejlesztési alkalmazások a városüzemeltetésben és a városi szolgáltatásokban.
- Integrált szolgáltatásnyújtás fejlesztése, hangsúlyt fektetve a szatellitvárosrészekre;
- Környezetbarát és költséghatékony közszolgáltatások és városüzemeltetés;
- Kecskemét térségi szerepvállalásának, központi szerepköreinek és funkcióinak erősítése.

Várható eredmények

Duális képzésben részt vevők számának emelkedése; a pályakezdő munkanélküliség csökkenése; a közszolgáltatások és városüzemeltetés ökológiai lábnyomának és költségének csökkenése; a kecskeméti szolgáltatásokat igénybe vevők számának emelkedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, közműellátók, szakképzési és felnőttképzési intézmények, tankerületi központok, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, lakosság

2. Kreatív ipar, kultúragazdaság fejlesztése

A rendszerváltás óta a Homokhátságba érkező külföldi működőtőkeberuházások a térség és Kecskemét város fejlődését nagyban előmozdították. Azonban a több lábon álláshoz és a fenntartható gazdasági fejlődéshez szükséges a helyi erőforrásokon alapuló gazdasági ágazatok fejlesztése is. Ezek egy része a kreatív ipar, kultúragazdaság körébe tartozik, és Kecskemét e téren nagy hagyományokkal rendelkezik (animáció, kerámia, zománc, népi iparművészet). Ezen kulturális hagyományokat is ápoló kreatív tevékenységek minél jobb piaci, valamint az oktatási és szociális célú kihasználása a következő időszak üdvözlendő célja.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A kecskeméti hagyományos kreatív- és dizájnipari tevékenységek támogatása, piacra jutásának elősegítése;
- A kecskeméti kreatív ipar beépítése a város imázsába (kiállítóhelyek, installációk, street art),

- Kreatív tevékenységek minél nagyobb megjelenítése az alap és középfokú oktatásban;
- Lakosság nagyobb mértékű bevonása a kreatív alkotásba
- A kreatív tevékenységek felhasználása szociálpolitikai célokra (felzárkóztatás, képessé tevés, megváltozott munkaképességűek munkaerőpiacra történő visszaintegrálása)

Várható eredmények

Lakosság és fiatalok aktívabb bekapcsolódása a kreatív alkotásba; kreatív tevékenységek erőteljesebb beépítése Kecskemét város imázsába; kreatív iparhoz kapcsolódó vállalkozások piaci bevételeinek emelkedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, tankerületi központok, kkv-k, civil szervezetek, lakosság

3. Felsőoktatási szerepkör erősítése

Az utóbbi évtizedben az integráció és az egyetem cím elnyerése mellett a képzés kínálat is bővült, valamint komoly infrastrukturális fejlesztések zajlottak, mint a Kecskeméti Campus projekt. A projekt 2022-ben indult, amelynek a 2024-ben befejeződő második ütemének kiemelt céljai közt szerepelt a beruházások folytatása a kecskeméti felsőoktatási képzés színvonalának és versenyképességének növelése érdekében. A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A Neumann János Egyetem Izsáki úti telephelyének további fejlesztése;
- Új kollégiumi férőhelyek létesítése a Campus projekt második ütemében;
- Megújuló Energiák Nemzeti Laboratóriumhoz kapcsolódó beruházások a Neumann János Egyetemen.

Várható eredmények

Campus projekt második ütemének befejezése; kollégiumi férőhelyek számának növekedése; hallgatói létszám növekedése; tudományos teljesítmény növekedése a Megújuló Energiák Nemzeti Laboratóriumhoz kapcsolódóan,

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, felsőoktatási intézmények, lakosság

4. Igények kielégítése a kultúra, a sport, a szabadidő és rekreáció területén

A kultúragazdaság irányába elmozdulás, az egyetemvárosi profil, valamint a térségi szerepkör erősítésének egyik fontos része a sokrétű kulturális, sport, és szabadidős lehetőségek biztosítása. Az igények kiszolgálásakor törekedni kell a barnamezős és a rozsdáövezeti akcióterületek hasznosítására; ebben kiemelt fontosságú a meglévő szennyezett területek helyreállítása, a kármentesítés felgyorsítása. Kecskemét esetében a fejlesztések egyik potenciális színtere az Izsáki út környezete és a Sport utca, a volt Rudolf-laktanya térsége, ahol a szabadidős lehetőségek bővülése igazodik a szomszédos egyetemi és kollégiumi

fejlesztésekhez. További, funkcióváltásra alkalmas barnamezős területek lehetnek még a kiskunhalasi és a szabadszállási laktanyák területei, folytatandó a korábbiakban a barnamezős területek közvetlen rehabilitációját szolgáló fejlesztéseket. A kulturális, sport és rekreációs igények minél teljesebb körű kielégítése a Homokhátság minden települése számára fontos célkitűzés.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Szabadidős, rekreációs és sportolási lehetőségek bővítése
- Komplex sport- kulturális és szabadidőfejlesztés a Neumann János Egyetem és a volt Rudolf-laktanya térségében.
- Rendezvények látogatottságának folyamatos monitorozása;
- Folyamatos kétirányú kommunikáció a térség lakosságával a kulturális, sport és szabadidős programok iránti igény felméréséről.

Várható eredmények

Komplex sport- kulturális és szabadidőnegyed kialakulása a volt Rudolf- laktanya térségében; sportoló, szabadidős és kulturális programokon részt vevő lakosság számának növekedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, felsőoktatási intézmények, kkv-k, civil szervezetek, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Fenntartható természeti környezet
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO1 - Intelligens Európa
- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- kreatív tudástársadalom, piacképes készségek, K+F+I,
- jó állam, szolgáltató állam és biztonság,

Területi specifikus célok:

- a többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok	
Indikátor	Mérési egység
munkanélküliek száma	fő
kreatív alkotótevékenységbe bevont lakosság száma	fő
egyetemi hallgatók száma	fő
tudományos publikációk száma (Neumann János Egyetem)	db
felújított és épített kulturális, sport és szabadidős létesítmények	m2
kulturális és ismeretterjesztő rendezvények száma	db
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	40

5.6 Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával prioritás elsődlegesen a Nyugati- és Közép-Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő „a multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság megőrzése és fejlesztése” célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátságban, különösen annak középső és déli részén országos viszonylatban magas maradt az agrárnépesség aránya, amit a térség történelmi fejlődése, a nagyobb arányban fennmaradt külterületi lakosság, az intenzív kultúrák jelenléte, zöldség, gyümölcs és szőlőtermelés tesz lehetővé. Ugyanakkor a homokhátak élővilága természet- és környezetvédelmi szempontból különösen értékes, ezek a kistájak hazánk környezetileg legérzékenyebb, klímaváltozás által leginkább veszélyeztetett területei közé tartoznak, és ezek tekinthetők a vízhiány által leginkább sújtott területeknek is. Ezen okokból a térségi tájhasználat, mezőgazdasági tevékenységgel kapcsolatos beruházások, intézkedések fontos, hogy szolgálják a változó klimatikus viszonyokhoz történő adaptációt (alacsony vízigényű kultúrák előnyben részesítése, víztakarékos öntözési rendszerek, fagykár elleni védekezés). A gyepgazdálkodás arányának növelése a klímaadaptáció szintén egy természetvédelmi szempontból preferált formája. Az agrárerdészetet, agrárvoltatikus energiatermelést magába foglaló diverzifikált tájgazdálkodás szintén részét képezheti az adaptációs intézkedéseknek. A mezőgazdaság versenyképességének növeléséhez fontos a magas hozzáadott értékű termelés támogatása, és a piacra jutás elősegítése is, mind a Homokhátság határain belül, mind azon kívül.
2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek
1. Magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenység ösztönzése
A Homokhátság sajátos környezeti adottságai miatt a terület jó része kevésbé alkalmas a nagytáblás gabonatermesztésre. Ezen területek esetében a mezőgazdaság magasabb jövedelmezőségének egyik lehetséges módja a rövid ellátási láncú élelemtermelés előtérbe helyezése, a magas minőségű helyi

élelmiszerek népszerűsítése, az egyedi termékek térségi marketingje. A piacra juttatást segítő lehetséges intézkedések közé tartoznak a helyi termékekhez kapcsolódó rendezvények ösztönzése és térségi összehangolása, valamint a fővárosi termelői piacokra, rendezvényekre bekerülés segítése.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Talajkímélő és alacsony öntözési igényű precíziós mezőgazdaság ösztönzése;
- Bio- és ökológiai termelés ösztönzése;
- Magas minőségű helyi élelmiszer előállításának erősítése, rövid ellátási láncú élelemtermelés népszerűsítése;
- Erőteljesebb marketing és tájékoztató kampány a helyi élelmiszerfogyasztás pozitív (egészségügyi, környezeti, társadalmi) hatásairól, a helyi élelmiszerek beszerzési lehetőségeiről;
- Potenciális új gazdálkodók bevonása magas minőségű termékek előállítására, térségben új termékek meghonosítására (pl. levendula);
- A hozzáadott értéket képviselő termelők és termékeik beemelése a helyi identitásba;
- Az egyedi termékek térségi megjelenítése és marketingje;
- A helyi termékekhez kapcsolódó helyi rendezvények ösztönzése, térségi összehangolása és keresztkomarketingje;
- Fővárosi termelői piacokra, és rendezvényekre bekerülés segítése.

Várható eredmények

Bio- és ökológiai termelés részarányának növekedése; helyben megtermelt élelmiszer arányának növekedése; mezőgazdaság ökológiai lábnyomának csökkenése; gazdálkodói jövedelmek emelkedése; helyi identitás erősödése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság

2. A klimatikus hatásoktól kevésbé függő szezonális és szezontól független zöldségtermesztés, gyümölcstermesztés fejlesztése

Az intenzív mezőgazdasági kultúrák (gyümölcsösök, szőlőültetvények, zöldség) kulcsfontosságú szerepet játszottak a homokhátak mezőgazdasági művelésbe vonásában, és ma már a kultúrtáj, és kulturális örökség részét képezik, jövedelmet biztosítva az országosan kiemelkedő arányú mezőgazdasági népességnek. Az intenzív mezőgazdasági termelés versenyképességének fenntartásához szükséges a klimatikus kihívásokhoz történő alkalmazkodás (víztakarékos öntözési formák, a tavaszi fagy, jégkár elleni védekezés), valamint a piacra jutás elősegítése (budapesti és szegedi nagybani piacok, gasztró- és kulturális rendezvények).

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A zöldségtermesztés versenyképességét biztosító víztakarékos öntözési, energetikai és logisztikai fejlesztések;

- Tavaszi fagy és jégkár elleni védelem fejlesztése (pl. paraffingyertyás ültetvényfűtés, jéggháló)
- Kapcsolódás a nagybani piacokhoz, különös tekintettel a kecskeméti és szegedi piacokra;
- A kistermelői szövetkezetek, egyesületek, zöldségdoboz rendszerek létrehozásának népszerűsítése az érintett lakosság körében;
- A Kunsági Borvidék imázsának javítása, helyi fajták (Arany Sárfehér) népszerűsítése, gasztro- és kulturális események tartása, jelenlét a térségen kívüli borászati rendezvényeken (Szeged, Kecskemét, Budapest).

Várható eredmények

Fajlagos vízfogyasztási igény csökkenése; éghajlati szélsőségek okozta károk mérséklődése; termésmennyiség növekedése; Kunsági Borvidék imázsának javulása; megtermelt borok magasabb árazhatósága.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, lakosság

3. Fenntartható tájhasználat, alternatív, környezettudatos gazdálkodási formák fejlesztése

A klímaváltozás erősödésével az öntözési igény növekedése várható, ezzel párhuzamosan azonban az öntözésre fordítható vízmennyiség csökken, az öntözés költsége nő. Ennek érdekében fenntartható, természeti értékek megőrzését segítő és a lakosság megélhetését is biztosító tájhasználat irányába szükséges elmozdulni, amelynek részét képezi az alacsony vízigényű mezőgazdasági kultúrák elterjesztése, a legeltetéssel hasznosított gyepterületek arányának növelése, valamint az olyan innovatív területhasználati módok preferálása, mint az agrárvoltaikus energiatermelés, vagy az agrárerdészet.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Alacsony/csekélyebb vízigényű kultúrák és fajták elterjesztése;
- Természetközeli állapotú, legeltetéssel hasznosított gyepterületek arányának növelése;
- innovatív területhasználati módok elterjesztése, mint az agrárvoltaikus energiatermelés vagy az agrárerdészet;
- A biológiai sokféleség óvása, növelése: az inváziósan terjedő növények féken tartása.

Várható eredmények

Fajlagos vízfogyasztási igény csökkenése; gyepterületek arányának növekedése; alternatív területhasználat arányának növekedése; invazív növények terjedésének megfékezése.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz	
- Fenntartható természeti környezet - Megújuló és innovatív társadalom	
4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez	
- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa - PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa	
5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez	
Szakpolitikai specifikus célok: - életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése, - stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme, Területi specifikus célok: - vidéki térségek népességeltartó képességének növelése, - területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése.	
6. A prioritáshoz tartozó indikátorok	
Indikátor	Mérési egység
bio- és ökológai gazdálkodásba bevont terület nagysága	ha
helyi termékeket szerepeltető rendezvények száma	db
gazdaságok száma	db
egy gazdaságra jutó termelési érték	STÉ (1 000 Eur)
a gazdaságok használatában levő üvegház, konyhakert, szőlő és gyümölcsös területe	ha
gyepterületek nagysága	ha
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	45

5.7 Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával prioritás elsődlegesen a Határ menti Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő vidéki megújulás, felzárkózás célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátságon belül nagy különbségek vannak az egyes térségek, települések dinamizmusa, prosperitása, a helyi lakosság gazdasági aktivitása között. A

Határ menti Homokhátság külső, a Nyugati és Pest megyei Homokhátság egyes részei belső perifériának tekinthetők. A munkaerőpiacról kiszorultak támogatása ezért személyes lehetőségeiktől és térbeli elhelyezkedésüktől függően differenciált eszközöket igényel, a munkaerőpiaci képzések fejlesztésén túl a szociális gazdaság alternatíváinak erősítéséig. A professzionális közösségfejlesztés része az elnéptelenedés és elöregedés következményeire felkészülés az érintett településeken, az aktív idősödés támogatása, az időskori és szociális szolgáltatások térben kiegyenlített biztosítása, valamint a lakó nélkül maradt, de még lakható házak szociális célú hasznosítása, illetve a lakhatatlanná vált házak elbontása. Az innovatív megközelítések és jó gyakorlatok meghonosítása mellett továbbra is figyelmet kell szentelni a komplex közösségfejlesztés hagyományos intézkedéseinek, a helyi oktatási és egészségügyi szolgáltatások fejlesztésének, valamint a települési közlekedési infrastruktúra fejlesztésének, az energiahatékonyság és a fenntarthatóság szempontjait figyelembe véve.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. A munkaerőpiacról kiszorultak szociális szempontokat figyelembe vevő visszaintegrálása

A Homokhátságon belül nagy különbségek vannak az egyes térségek, települések dinamizmusa, prosperitása, a helyi lakosság gazdasági aktivitása között. A Homokhátság délkeleti része (a Határ menti Homokhátság területfejlesztési térség) az ország egyik leszakadóban levő külső perifériája. A hosszú ideje szelektív elvándorlás sújtotta térségben a helyben maradó lakosság képzettségi szintje, egészségügyi adottságai sok esetben nehezíti az elsődleges munkaerőpiacra történő (vissza)integrációt. A Pest megyei Homokhátság és a Nyugati Homokhátság egyes részei belső perifériának pedig tekinthetők. Emellett természetesen még a prosperáló településeken és térségekben is találunk olyan társadalmi csoportokat, egyéneket, akik kiszorultak a munkaerőpiacról, és támogatásra van szükségük a visszaintegrálódáshoz. Ennek egyik formája a munkaerőpiaci készségek javítása képzésekkel. A távmunkavállalás lehetőségeinek bővítése különösen a nagy foglalkoztatóktól távol levő települések lakosai számára lenne segítség. Azon lakosok számára, akik elsődleges munkaerőpiacra visszaintegrálása nehézségekbe ütközik, a szociális gazdaság és a szociális kertprogramok fejlesztése is alternatívát jelenthet.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Munkaerőpiaci készségek javítása képzésekkel, potenciális foglalkoztatók bevonásával;
- Távmunkavállalás lehetőségeinek népszerűsítése, kedvezmények távmunkavállalást lehetővé tevő cégeknek;
- Szociális gazdasági tevékenység, szociális vállalkozások támogatása;
- Településen belüli kiskertgazdálkodás erősítése, szociális kertprogramok.

Várható eredmények

Foglalkoztatottak számának emelkedése, munkanélküliség csökkenése; távmunkában foglalkoztatottak számának emelkedése; szociális gazdaságban résztvevők számának emelkedése; lakosság jövedelmének növekedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, szakképzési és felnőttképzési intézmények, gazdálkodók, kkv-k, nagyvállalatok, civil szervezetek, egyházak, lakosság

2. Elnéptelenedés és elöregedés negatív hatásainak mérséklése

A Homokhátság településeinek egy része jelenleg stabil vagy éppen gyarapodó népességgel és kiegyensúlyozott korszerkezettel rendelkezik. Ám különösen a Határ menti és Nyugati Homokhátság településeinek jó része tartós népességvesztéssel és elöregedéssel jellemezhető. Bár a kedvezőtlen demográfiai folyamatok fékezése (például az érintett települések gazdasági dinamizálásával, prosperáló térségekkel való kapcsolat erősítésével) fontos célkitűzés, az országos demográfiai helyzet realitásai miatt is fel kell készülni a csökkenő népesség és elöregedés kihívásainak kezelésére. Ezek közé tartozik az aktív idősödés támogatása, az időskori és szociális szolgáltatások térben kiegyenlített biztosítása (beleértve az E-szolgáltatásokat is), valamint a lakó nélkül maradt, de még lakható házak szociális célú hasznosítása, illetve a lakhatatlanná vált házak elbontása.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Időskori és szociális szolgáltatások területileg kiegyenlített biztosítása;
- E-szolgáltatások (telemedicina, távoktatás) és E-kereskedelem (csomagpontok) terjesztése és népszerűsítése;
- az aktív idősödést támogató szolgáltatások és infrastruktúrák fejlesztése, a közszolgáltatások erősítése, az innovatív kezdeményezések (pl. CédrusNet Program) kiszélesítése;
- Az elhagyott, még lakható házak szociális hasznosítása;
- az elhagyott, lakhatatlanná vált házak lebontása.

Várható eredmények

Időskorú lakosság egészségi állapotának javulása; időskorú gazdasági aktivitás emelkedése; a lakatlan házak számának csökkenése.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, civil szervezetek, egyházak, lakosság

3. Települési humánszolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése

A széles körű társadalmi felzárkóztatás egyik kulcsfontosságú eleme a minőségi oktatási egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz történő egyenlő hozzáférés biztosítása, aminek feltétele a megfelelő településen belüli közlekedési infrastruktúra. Éppen ezért a közösségfejlesztésnek továbbra is része kell hogy maradjon a helyi szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, iskola, egészségügyi és szociális ellátás), valamint a helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztése. Épületfelújítás során mind költségvetési, mind környezetvédelmi szempontból fontos az energiahatékonyság előtérbe helyezése. A helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztésénél fontos szempont a területi egyenlőség, a források azon településrészekre fókuszálásra, ahol a burkolt utak és járdák aránya alacsony. A közút kerékpárút-hálózat fejlesztése pedig környezetvédelmi szempontok mellett a helyi esélyegyenlőséget is szolgálja.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Bölcsődei ellátás fejlesztése;
- Óvodák és iskolák fejlesztése, épületek energiahatékony felújítása;
- Helyi egészségügyi ellátás fejlesztése;

- Szociális és időskori ellátás fejlesztése;
- Járdaeépítés és felújítás települési belterületeken;
- Kerékpárút építés és felújítás települési belterületeken;
- Közutak felújítása, burkolt utak létesítése települési belterületeken.

Várható eredmények

Lakosság szolgáltatásellátottságának javulása; burkolt közutak arányának növekedése, gazdasági aktivitás emelkedése; a lakatlan házak számának csökkenése.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, tankerületi központok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), egyházak, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO4 - Szociálisabb Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- értéktudatos és szolidáris öngondoskodó társadalom,
- jó állam, szolgáltató állam és biztonság,

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
szociális szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő
időskori szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő
nem lakott lakóingatlanok száma	db
fejlesztéssel érintett bölcsődék száma	db
fejlesztéssel érintett óvodák és iskolák száma	db

fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma	db
fejlesztéssel érintett szociális és időskori ellátóhelyek száma	db
7. Indikatív forrásallokáció	
A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	90

5.8 Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

Az önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével prioritás elsődlegesen a Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő turisztikai kínálat bővítése, aktív- és gyógyturisztikai szerepkör erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátság turisztikai potenciálja még részben kihasználatlan, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak száma 2011-ben az országos átlag alatt maradt (3,8%) 2016-ban a kereskedelmi szálláshelyeken töltött a vendégéjszakák száma csak az országos érték 3,6%-a volt. A térségben több sikeres gyógy- és fürdőközpont is működik (Mórahalom, Kiskunmajsa, Cegléd, Kiskunhalas), az ezekhez kapcsolódó fejlesztések hozzájárulhatnak vonzerejük megőrzéséhez, növeléséhez. Ezzel szemben a térségben az aktív turisztikai potenciál még kihasználatlan. A jelenleg népszerűbb hazai desztinációk fokozatos telítődése lehetőséget teremt most még kevésbé népszerű célpontok felfuttatására. Továbbá a Homokhátság adottságai azok számára is lehetőséget teremthetnek az aktív és kerékpáros turizmusba történő bekapcsolódásra, akik kerülnék a megterhelőbb útvonalakat. A 21. században a tanyavilág megőrzéséhez nem lehet kizárólag mezőgazdasági szerepkörben gondolkodni, és önmagukban az infrastrukturális hátrányokat ledolgozó fejlesztések sem elegendőek. A tanyasi turizmus, tanyasi vendéglátás fejlesztése a komplex tanyafejlesztés, a több lábon álló tanyarendszer elérésének egyik kulcseleme. Ehhez a beavatkozási területhez szervesen kapcsolódik a gasztroturisztikai beruházások, rendezvények támogatása is. A Homokhátság számára is az egyik legnagyobb kihívást az egy vendégre jutó itt tartózkodás növelése, és a szezonális csökkenése jelenti az ágazat számára. Ezt azonban csak a különböző turisztikai formák közötti szinergiák jobb kihasználásával, komplex turisztikai csomagok kínálatával és keresztmarketinggel, valamint térségi szintű együttműködéssel lehet elérni.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

1. Gyógyturizmus és egészségturizmus fejlesztése

A térség számottevő turisztikai potenciállal bír. Jól kiépített gyógy- és egészségturisztikai infrastruktúrával rendelkezik (Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Cegléd, Mórahalom). Ez utóbbi fürdő vendégeinek jó része a határon túlról érkezik. A gyógyfürdők vendégeinek számottevő része több napot tölt itt, szállást is foglalva. A gyógyturizmus és fürdőturizmus hazai és nemzetközi szinten is dinamikusan fejlődő terület, ezért a szolgáltatások fejlesztése és bővítése, valamint a kapcsolódó szálláshelyek fejlesztése elengedhetetlen ahhoz, hogy a fürdővárosok megőrizték, optimális esetben növelni tudják vonzerejüket.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Gyógy- és egészségturizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése, bővítése;
- Fürdőhelyek szálláshelyeinek fejlesztése.

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a fürdővárosokban; gyógy- és egészségturizmusból származó bevétel növekedése.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, potenciális beruházók, lakosság, turisták

2. Az aktív- és ökoturizmus fejlesztése

Az elmúlt évtizedekben a tömegturizmussal szemben egyre nagyobb teret nyertek az alternatív turisztikai irányzatok. Míg a Homokhátság adottságai a tömegturizmus kiszolgálására nem megfelelőek, a kisebb környezetterheléssel aktív turizmusban rejlő potenciál még jórészt kiaknázatlan. Az aktív turizmus legnépszerűbb hazai desztinációi (pl. Dunazug-hegység frekvenciált útvonalai) kezdik elérni kapacitásuk korlátait, további bővülés csak jelenleg kevésbé népszerű célpontok felfuttatásával lehetséges. A Homokhátság meglévő és potenciális útvonalai azok számára is lehetővé teszik az aktív és kerékpáros turizmusban történő részvételt, akik például egészségi állapotuk miatt kerülnék a nagyobb szintemelkedéseket tartalmazó, megterhelőbb útvonalakat. Ebben kaphat szerepet a nemzetközileg is jelentős, a térséghez közel futó, Duna menti EuroVelo-os nemzetközi kerékpárút is. A Kiskunsági Nemzeti Park mozaikos felépítése szintén lehetőséget teremt a természeti értékek egész térségben történő dekoncentrált bemutatására, az ökoturizmus más turisztikai irányzatokkal történő összekötésére (aktív, kerékpáros, tanyasi, gyógyturizmus) komplex turisztikai kínálat kialakítására.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Turisztikai kerékpárutak építése, hálózat bővítése;
- Természeti értékeket bemutató pontok, tanösvények fejlesztése;
- Tematikus gyalogos és kerékpáros túraútvonalak kialakítása, fejlesztése.
- Aktív turisztikai rendezvények, gyalogos, futó és kerékpáros teljesítménytúrák támogatása.

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a Homokhátságon; látogatószám növekedése a természetvédelmi tanösvényeken; lakosság egészségi állapotának javulása.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság, turisták

3. Tanyasi vendégfogadás és gasztroturizmus fejlesztése

A jelentős kultúrtörténeti és építészeti értéket képviselő tanyarendszer 21. századi megőrzéséhez nem elegendő pusztán a mezőgazdasági termelésben betöltött szerepükre támaszkodni, illetve infrastrukturális és életminőség javítását célzó fejlesztésekben gondolkodni. Ezeken túl ezért érdemes azon intézkedésekre is figyelmet fordítani, amelyek a tanyák multifunkcionális fejlődését segítik elő. Ilyen a tanyasi turizmus, tanyasi vendéglátás támogatása is. A tanyasi szálláshelyek az aktív turizmusban résztvevők számára is vonzóak lehetnek. A tanyasi vendéglátás és a gasztroturizmus, falusi, térségi gasztroturisztikai rendezvények közötti szinergiák jobb kihasználása is kulcsfontosságú. A kapcsolódó beruházások egyúttal a mezőgazdasági tevékenységek jövedelmezőségének növelésére is alkalmasak, több lehetőséget teremtenek arra, hogy a magas minőségű, pl. ökológiai gazdálkodásból származó mezőgazdasági termékek rövid ellátási láncokban jussanak el új fogyasztókhoz.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Tanyasi vendéglátóhelyek, szállások fejlesztése, kínálat bővítése;
- Falusi, térségi gasztroturisztikai rendezvények tartása.

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a számottevő külterületi lakossággal rendelkező településeken; külterületi népesség jövedelmének növekedése; külterületek népességmegtartó képességének növekedése.

Érintettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság, turisták

4. Turisztikai csomagok kialakítása, turizmus és térségmarketing

Magyarország, és a Homokhátság számára is a turizmusfejlesztés egyik legnagyobb kihívása az egy vendégre eső vendégéjszakák számának növelése, a szezonális csökkenés csökkentése, ami hozzájárulna a szektor jövedelmezőségének növeléséhez, a kapacitások jobb kihasználásához. Ezt azonban csak a különböző turisztikai formák közötti szinergiák kiaknázásával, a programok és attrakciók jobb összehangolásával, komplex turisztikai csomagok kínálatával és keresztturizmussal, valamint térségi szintű, illetve a Homokhátság határain is túlnyúló együttműködéssel lehet elérni.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Komplex turisztikai csomagok kínálata a fürdővendégek számára;
- Komplex turisztikai csomagok kínálata a bor- és gasztroturizmus iránt érdeklődők számára;
- Komplex turisztikai csomagok kínálata a Kecskemétre látogatók számára;
- Kerékpáros turizmushoz kapcsolódó komplex fejlesztések Kecskeméten, Cegléden, Mórahalmon, Kiskunmajsán, az 5. számú (Velence-Gyula) országos kerékpárútvonal és az EuroVelo 13 útvonal mentén;
- Határon átnyúló kapcsolatok, településközi, testvérvárosi együttműködések kialakítása, bővítése, attrakciók keresztpromóciója

- Ismeretterjesztő és marketingkampány Kecskeméten, Szegeden és Budapesten, az egyetemi népszerűséghez kapcsolódóan a térség attrakcióinak népszerűsítésére.

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a Homokhátságon; egy vendégre jutó vendégéjszakák számának növekedése; külföldi vendégek számának emelkedése; turizmusból és vendéglátásból származó bevétel emelkedése; látogatószám növekedése a természetvédelmi tanösvényeken.

Érintettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, lakosság, turisták, határon túli önkormányzatok és civil szervezetek

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Fenntartható természeti környezet
- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO3 - Jobban összekapcsolt Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme,

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
fejlesztéssel érintett kulturális és turisztikai helyszínek száma	db
fejlesztéssel érintett fürdők száma	db
turisztikai fejlesztéssel érintett természetvédelmi bemutatóhelyek száma	db
vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken	db
külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken	db

7. Indikatív forrásallokáció

A prioritáshoz kapcsolódó indikatív forrásigény (mrd Ft)	25
--	----

6. A TERVEZÉSKÍSÉRŐ ELJÁRÁSOK DOKUMENTÁCIÓJA

A Duna–Tisza közti Homokhátságra mint fejlesztési célterületre elsősorban a talajvízszint süllyedés, valamint a vízpótlás kapcsán számos terv került kidolgozásra a rendszerváltást követő évtizedekben. 1992-ben Pálfay Imre vezetésével jelent meg a Duna Tisza közti Hátság távlati vízellátásának koncepciója c. kötet. Később 2002-ben, a KEVITERV AQUA tározókon alapuló vízviszatarítási tervet dolgozott ki. 2007-ben az ÁBK SZ-Terra Stúdió készítette el „A Duna-Tisza közti hátság fenntartható fejlesztése” című komplex tervdokumentációt. 2016-ban a Homokhátság 2014 Konzorcium és a VIZITERV Consult együttműködésében alkották meg a „Vízkezelési gazdálkodási projekt előkészítése a Duna–Tisza közti hátság vízhiányos ökológiai állapotának javítása érdekében” című stratégiai koncepció.

Ezek nyomán a vízhiánnyal összefüggő káros hatások enyhítésére több kormányhatározat is született az elmúlt 30 évben: - 2087/1995. (IV. 3.) Korm. határozat a Duna–Tisza közti hátság kritikus vízháztartási helyzetéről; - 2286/1996. (X. 25.) Korm. határozat a Duna–Tisza közti hátság vízpótlásáról; - 2271/1999. (X. 22.) Korm. határozat a Duna–Tisza közti homokhátság vízháztartási helyzetéről és a további szükséges intézkedésekről; - 2095/2004. (IV. 27.) Korm. határozat a Duna–Tisza közti hátság területén bekövetkezett kedvezőtlen változások hatásainak mérsékléséről.

A jelenlegi tervezési folyamattal egy időben zajlik a „Duna-Tisza-közi Homokhátság vízhiányos ökológiai állapotának javítása, helyreállítása” projekt tervezése, melyet a 2022 szept 30-án hatályba lépett 373/2022. (IX.30.) Korm. rendelet szabályoz. A fejlesztés forrását az Európai Parlament és Tanács 2021. február 12-i (EU) 2021/241 rendeletével létrehozott Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz (RRF) adja. A DTKH az EU-s tervezési rendszerbe illeszkedően – „Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervében” – a vízgazdálkodási szakpolitika (D komponens) nevesített célterülete. A projekt céljait és a tervezett megvalósítási eszközöket a Homokhátság területfejlesztési koncepciója és programja megalkotása során nyomon követtük, azokat igyekeztünk a jelen tervezés folyamatában felhasználni a készülő tervekbe beépíteni. A Homokhátság fejlődésének érdekében kiemelten fontosnak tartjuk a talajvízszint-süllyedés problémáját, melyet a térség több témakörre kiható fejlődését akadályozó problémának tekinthetjük. A fenti projektek során várhatóan a mikroklima, a gazdaság, a lakosság életminősége és a terület biodiverzitása is pozitív irányba változik.

Az átfogó terület- és vidékfejlesztés tekintetében a 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat által elfogadott Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) a Homokhátságot az „Országos jelentőségű, integrált fejlesztési térségek és tématerületek” között szerepelő „Duna-mente” nagytérséghez sorolta. Az OTK „Rurális térségek területileg integrált fejlesztésének prioritásai” között a térség népességének helyben tartása, a természeti degradációs folyamatok megállítása, az agrárszerkezet-váltás, valamint a hátság kedvezőtlen vízgazdálkodásának helyreállítása kapott kiemelt hangsúlyokat. A 2010-es években a Homokhátság problémáit és a lehetséges beavatkozásokat a Korm. 1405/2013. (VII. 2.) számú határozata, illetve az ehhez kapcsolódó, 2015 őszén véglegesített Stratégiai Projekt Előkészítő Dokumentáció rögzítette. Azonban a térségre területfejlesztési koncepció és program eddig még nem készült.

A vármegyei területfejlesztési koncepciók és programok megalkotása már jelen tervezési folyamat előtt lezárult. Ugyanakkor a vármegyei integrált területi programok (ITP) 3.0-ás verzióinak elkészítése részben átfedésben volt homokhátsági tervezéssel. Mind a három vármegyei 2021-2027-re szóló területfejlesztési koncepciót és programot, illetve a kapcsolódó ITP-eket (a TOP Plusz források felhasználásának alapidokumentuma) a Homokhátság térség területfejlesztési koncepciójának és programjának megalkotása során fokozottan vettük figyelembe.

A 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet szerint a területfejlesztési program a területi tervek egy típusa, melynek jogszabály szerint alátámasztó munkarésze a területi (környezeti, gazdasági és társadalmi) hatásvizsgálat. Ennek tartalmi követelményeit a 218/2006. (X. 6.) Kormányrendelet 9. számú melléklete szabályozza. A területi hatásvizsgálatot a KRTK munkatársai és a KRTK által bevont külső szakértők készítik el. Azonban a tervezés folyamatának ütemezése miatt a dokumentum kidolgozása az operatív program elkészítésével egy időben történik 2023. októbere és 2023. decembere között, így annak fontosabb megállapításait jelen stratégiai programban még nem tudjuk összefoglalni.

7. A VÉGREHAJTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK KÖZTI MUNKAMEGOSZTÁS, EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS INFORMÁCIÓCSERE MEGHATÁROZÁSA, AZ ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS RENDSZERE

7.1 A partnerségi terv célcsoportjai és a bevonás módszerei

A területfejlesztési koncepció és program készítése során bevonandó célcsoportokat, a bevonás eszközeit és részvételi formáit a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet határozza meg. A rendelet 18. § 1. bekezdése alapján a rendelet 10. melléklete tartalmazza a bevonandók körét:

1. miniszterek;
2. a következő kormányhivatalok, kormányzati főhivatal, illetve önálló szabályozó szerv:
 - a) Központi Statisztikai Hivatal,
 - b) érintett vármegyei és fővárosi kormányhivatal,
 - c) Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal,
3. Országos Atomenergia Hivatal;
4. Országos Környezetvédelmi Tanács;
5. Magyar Tudományos Akadémia;
6. országos önkormányzati érdekszövetségek;
7. az érintett térségi fejlesztési tanácsok;
8. az érintett vármegyei önkormányzatok;
9. az érintett megyei jogú városok önkormányzata;
10. az érintett települési önkormányzatok;
11. az érintett területi államigazgatási szervek közül:
 - a) területi környezetvédelmi és természetvédelmi hatóság,
 - b) illetékes vízügyi hatóság,
 - c) működési területével érintett nemzeti park igazgatóság,
 - d) működési területével érintett vízügyi igazgatóság,
 - e) Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.
 - f) területi hulladékgazdálkodási hatóság.
12. HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zrt.

A Korm. rendelet 13 § 1. bekezdésének értelmében további bevonandó partnerek:

13. az állampolgárok,
14. a társadalmi (civil) szervezetek,
15. a helyi gazdasági szereplők, gazdálkodók, vállalkozók, vállalkozások,
16. a felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek, szakképzési központok,
17. az érdekképviselések, kamarák,
18. Közép-Duna Menti Fejlesztési Tanács,
19. érintett Vármegyei Területfejlesztési Konzultációs Fórumok,
20. érintett Regionális Területfejlesztési Konzultációs Fórumok,
21. egyéb szervezetek.

A 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet 13. § 2. bekezdés b pontja szerint az egyes tervezési elemekhez és fázisokhoz kapcsolódóan a tervezőnek meg kell határoznia a bevonás során alkalmazni kívánt eszközöket és részvételi formákat. Ezek a jogszabály szerint nevesítve a következők lehetnek:

- kommunikációs kampány,
- kiállítások,
- helyi média,
- tájékoztató kiadványok,
- állampolgári vélemények gyűjtése,
- nyilvános fórumok, konferenciák,
- eseti bizottság,
- közvélemény-kutatás (szociológiai kutatás, fókuszcsoportos kutatás, munkacsoport megbeszélések, zsűrik).

7.2 A partnerségi terv végrehajtása

A partnerségi terv végrehajtására vonatkozó általános szempontként azt emelhetjük ki, hogy annak során a célok és az eszközök rugalmas kezelésével, amennyiben szükséges új módszerek alkalmazásával a teljes folyamat során biztosítani kell az információk átláthatóságát, a nyitott és egyenlő párbeszédet, valamint a visszacsatolás lehetőségét.

A DTkH Fejlesztési Tanács fő feladatai a Homokhátság vízgazdálkodásának, vízpótlásának koordinálásához köthetők, így legfontosabb érintett szereplők a települési önkormányzatok és a területen tevékenykedő állami szereplők (pl.: vízügy). Az önkormányzatok véleményének megismerése közvélemény-kutatási módszerek alkalmazásával történt 2023 február és március hónapok folyamán. Ennek keretében a területileg érintett 117 önkormányzatnak online kérdőív került összeállításra, melyet a Tanács elnöke elektronikus levélben jutatott el a címzetteknek. Emellett a tervezők egyéni és fókuszcsoportos beszélgetéseket bonyolítottak le térségi polgármesterekkel, településfejlesztőkkel, vármegyei önkormányzati vezetőkkel ugyanebben az időszakban.

A beérkezett kérdőívek (56 db) és az interjúk (12 db) segítették feltárni azokat a területeket, amelyek az itt élők számára a legnagyobb kihívásokat és hátrányokat okozzák mind a bel-, mind a külterületek vonatkozásában (6. ábra).

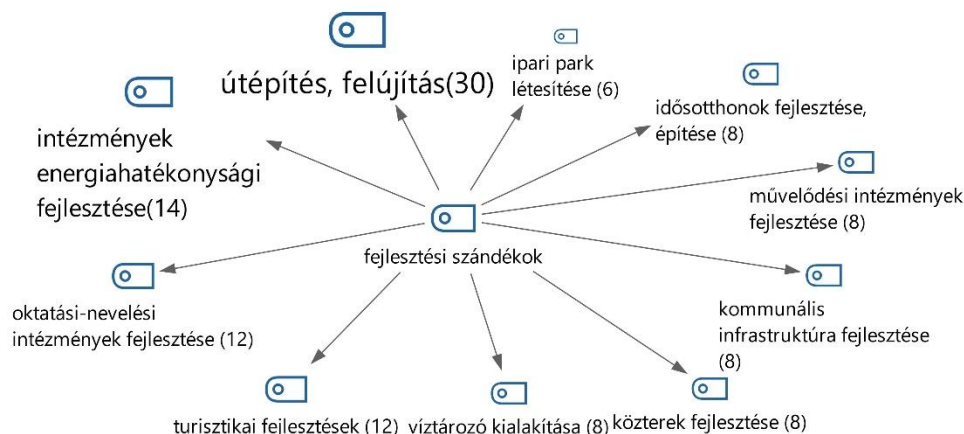
6. ábra Az interjúk és a kérdőívek alapján a legfontosabb térségi kihívások

csapadék-és vízhiány
hulladékkezelés hiányosságai
növekvő szegénység
 előregedés
 utak állapota
 időjárási szélsőségek növekedése
 társadalmi kohézió hiánya
 szociális ellátórendszer gyengesége
 zöldterületek csökkenése
 elvándorlás

Forrás: saját szerkesztés

Emellett a forrásfelhasználásról és azokról a fejlesztési igényekről is sikerült információkat gyűjteni, amelyekre (az Széchenyi Plusz fejlesztési céljaitól függetlenül is) a helyi szereplők szerint szükség van a térség fenntartható fejlesztése érdekében (7. ábra).

7. ábra A primer adatgyűjtés során jelzett fejlesztési szándékok

Forrás: saját szerkesztés

Az interjúk során fontos visszatérő elem volt a hazai források szükségessége, hiszen a Tanyafejlesztési Programot nagyon sokan jó gyakorlatként értékelték a térségi aktorok közül. Ez megerősítette a tervezés azon irányát, amely nemcsak az Európai Unióból érkező források felé tekint, hanem olyan fejlesztési irányokat, prioritásokat és cselekvési területeket határoz meg, melyek azokon kívül esnek (pl. ilyen a tanyák kérdése, vagy az adottságokhoz igazodó földhasználati rendszer kialakításának elősegítése, amely túlmutat a Közös Agrárpolitikához kapcsolódó intézkedéseken és támogatási rendszeren). A hazai fejlesztési erőforrások bővítése emellett enyhítené a jelenleg fennálló forrásvezérelt tervezést és növelné a lokális autonómiát, segítené a helyi igényekhez jobban igazodó területfejlesztési gyakorlat kialakulását.

2023. május 18-án fogadta el a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács a Duna-Tisza közti Homokhátság Területfejlesztési Konceptiójának előkészítési és javaslattevő fázisának dokumentumát, melynek társadalmi egyeztetése 2023. június 7-én indult el. A törvényi előírások szerinti 45 napos véleményezési időszakban több mint 160 észrevétel és javaslat érkezett be a koncepcióhoz a vármegyei önkormányzatoktól, kormányhivataloktól, települési önkormányzatoktól, költségvetési szervektől, civil szervezetektől és a lakosságtól. A tervezők a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács képviselőivel egyeztetve 2023. augusztus 21-ig felülvizsgálták a Konceptió tervezetét és beépítették megfogalmazott igényeket és javaslatokat a dokumentumba.

Részben a stratégiai, de elsősorban inkább az operatív területfejlesztési program elkészítéséhez 2023. augusztus 23-a és szeptember 5-e között egy második online kérdőíves igényfelmérésre került sor. Az igényfelmérési kérdőívet több mint 130 db email címre küldtük ki a következő szervezeteknek: vármegyei önkormányzatok, települési önkormányzatok, tankerületek, pedagógiai szakszolgálatok, civil szervezetek, vízügyi szakaszmérnökségek, nemzeti parkok igazgatóságai. Ennek során a Széchenyi Plusz program prioritásai és beavatkozási területei, az RRF (Helyreállítási és Ellenállóképességi Alap) eszköz, valamint a hazai költségvetési források (pl.: Magyar Falu program) tekintetében kerültek felmérésre a 2021-2027 közötti projekt tervek, valamint a már beadott pályázatok adatai. Emellett a pályázati rendszerben nem kezelt

igényekre és a terület-, valamint vidékfejlesztést érintő javaslatok rövid kifejtésére is lehetőséget biztosított az igényfelmérés.

A Területfejlesztési Konceptió és Stratégiai Program fontosabb megállapításai és elemei nyilvánosan bemutatásra kerülnek a 2023. október 12-én tartandó Csatári Bálint Konferencián. A tervezők az előadásukban összefoglalják a helyzetértékelés tapasztalatait, a koncepcióban meghatározott célokat és prioritásokat, illetve az ezekhez kapcsolódó fontosabb konkrét terület- és vidékfeladatokat is.

A stratégiai és az operatív program, valamint a területi hatásvizsgálat dokumentumainak véleményezésére a tervek szerint 2024 január és február hónapokban kerül sor a partnerségi tervben meghatározott költségvetési szervekkel, intézményekkel és egyéb partnerekkel. A véleményezési eljárás után a tervezők 2024. márciusában készítik el ezek javított és kiegészített változatait, valamint adják meg a tervezői válaszokat.

7.3 Az állampolgárok és szakmai közösségek részvételének formái a végrehajtás során

A területfejlesztési konceptió és program végrehajtásának eredményességét és a projektek hatásainak elemzését minden esetben szükséges ellenőrizni. Ennek célja a tervezési javaslatok hatékonyságának és hatásainak értékelése, valamint azok eredményeinek összehasonlítása az előzetes célokkal elsősorban indikátorok segítségével. A tervezők ezekre támaszkodva kiértékelhetik a korábban megtervezett fejlesztési irányok és projektek gazdasági, társadalmi és környezeti hatásait. Emellett azonban szükséges az érintett partnerek véleményének felmérése, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy a tervezési javaslatok megfelelnek az elvárásoknak és az előzetes céloknak. A vélemények felhasználásával a tervezők módosíthatják a tervezési javaslatokat, hogy a konkrét fejlesztések jobban megfeleljenek a helyi igényeknek és kihívásoknak, illetve biztosítsák azok fenntarthatóságát.

A DTkH Térségi Fejlesztési Tanács Szervezeti és Működési Szabályzata szerint rendszeresen vizsgálja és legalább két évente értékeli a térség környezeti állapotát, a gazdasági és társadalmi folyamatokat, illetve meghatározza a fejlesztési szükségleteket. Ezek az állapotfelvevételek lehetőséget biztosítanak egyrészt a megvalósítással kapcsolatban a partnerek véleményének és javaslatainak újbóli összegyűjtésére, másrészt a tervezés során felállított célok és intézkedések megvalósulásának nyomon követésére. Szükség esetén ezek korrekcióját a monitoring eredményei alapján el lehet végezni.

8. A VÉGREHAJTÁS ÉS A FINANSZÍROZÁS INTÉZMÉNYI ÉS ELJÁRÁSRENDI RENDSZERÉNEK ÁTFOGÓ BEMUTATÁSA

A területfejlesztési koncepció és program finanszírozási hátterét európai uniós és hazai források biztosítják. Az előbbiek az Európai Bizottsággal megkötött Partnerségi Megállapodás hatálya alá tartoznak, mely szerint 22 milliárd euró, azaz összesen kb. 9000 mrd Ft lehívására lesz lehetőség. A 2021-2027-es programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről a 256/2021 (V.18.) Kormányrendelet rendelkezik. Ennek keretében hat ágazati és egy területi operatív programból lesz lehetőség fejlesztési források lehívására, melyek főbb prioritásai és a hozzájuk rendelt források nagyságát az alábbi felsorolás foglalja össze:

1. Digitális Megújulás Operatív Program Plusz (DIMOP Plusz) – 763,73 mrd Ft
 - a. Intelligensebb Magyarország – 317,18 mrd Ft
 - b. High-tech és zöld átállás – 164,44 mrd Ft
 - c. Magyarország csatlakoztatva – 91,87 mrd Ft
 - d. Digitális készségek – 190,24 mrd Ft
2. Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz (EFOP Plusz) – 1 278,4 mrd Ft
 - a. XXI. századi köznevelés – 54,4 mrd Ft
 - b. Pedagógus életpályamodell – 788,43 mrd Ft
 - c. Társadalmi felzárkózási fejlesztések – 204,48 mrd Ft
 - d. Szociális fejlesztések – 54,96 mrd Ft
 - e. Rászoruló személyek támogatása – 63,57 mrd Ft
 - f. Család- és ifjúságügyi fejlesztések – 32,29 mrd Ft
 - g. Felzárkózó települések – Társadalmi innovatív intézkedések – 80,27 mrd Ft
3. Magyar Halgazdálkodási Operatív Program Plusz (MAHOP Plusz) – 20,14 mrd Ft
 - a. Fenntartható halászat vízvédelem
 - b. Fenntartható akvakultúra-tevékenységek, piacképesség és élelmezésbiztonság
4. Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program Plusz (IKOP Plusz) – 1 559,7 mrd Ft
 - a. Tiszta üzemű városi-elővárosi közlekedés erősítése – 785,1 mrd Ft
 - b. TEN-T vasúti és regionális intermodális közlekedés fejlesztése – 746,79 mrd Ft
 - c. Fenntarthatóbb és biztonságosabb közúti mobilitás fejlesztése a TEN-T közúthálózaton – 54,775 mrd Ft
5. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz (GINOP Plusz) – 2 294,1 mrd Ft
 - a. Vállalkozásfejlesztés – 888,3 mrd Ft
 - b. Kutatás, fejlesztés, innováció – 767,3 mrd Ft
 - c. Fenntartható munkaerőpiac – 264,5 mrd Ft
 - d. Ifjúsági garancia – 196,9 mrd Ft
 - e. Felsőoktatás, szakképzés – 177,1 mrd Ft
6. Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz (TOP Plusz) – 1 962,5 mrd Ft
 - a. Élhető vármegye – 604,7 mrd Ft
 - b. Klímabarát vármegye – 204,3 mrd Ft
 - c. Gondoskodó vármegye – 544,3 mrd Ft
 - d. Budapest infrastrukturális fejlesztések – 63,3 mrd Ft
 - e. Budapest humán fejlesztések – 25,9 mrd Ft
 - f. Versenyképes vármegye – 520 mrd Ft

7. Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz (KEHOP Plusz) – 1612,56 mrd Ft

- a. Vízgazdálkodás és katasztrófakockázat csökkentés – 307 mrd Ft
- b. Körforgásos gazdasági rendszerek és fenntarthatóság – 412 mrd Ft
- c. Környezet- és természetvédelem – 59 mrd Ft
- d. Megújuló energiagazdaság – 724 mrd Ft
- e. Igazságos Átmenet Alap – 110 mrd Ft

A pályázati lehetőségek kihirdetése és így a források lehívása ütemezetten, éves fejlesztési keretek (ÉFK) mentén történik. Az egyes operatív programokhoz tartozó ÉFK-kat kormányhatározatban teszik közzé, így minden támogatást igénylő egy időben ismerheti meg a pályázáshoz szükséges legfontosabb információkat.

A hét operatív program mellett fejlesztési források érhetők el a Helyreállítási és Ellenállóképességi (RRF) Eszközből is. Ez a helyreállítási alap lehetőséget ad arra, hogy a tagországok a koronavírus okozta járvány gazdasági és társadalmi következményeit enyhítsék, és újra növekedési pályára állhassanak. A rendelkezésre álló források így elsősorban az állami beruházások és reformok felgyorsítását célozzák, így az alap által nyújtott támogatások, hitelek közvetlen kedvezményezettjei maguk a tagállamok. Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének alapvető végrehajtási szabályairól és felelős intézményeiről a 373/2022. (IX. 30.) Korm. rendelet rendelkezik. A magyar helyreállítási terv fő prioritásai és indikatív forrásösszegei:

1. Demográfia és köznevelés – 245 mrd Ft
2. Magasan képezett versenyképes munkaerő – 273 mrd Ft
3. Felzárkózó települések – 89 mrd Ft
4. Vízgazdálkodás – 57 mrd Ft
5. Fenntartható zöld közlekedés – 558 mrd Ft
6. Fenntartható energetika/zöld átállás – 492 mrd Ft
7. Átállás körforgásos gazdaságra – 43 mrd Ft
8. Egészségügy – 516 mrd Ft
9. Állam és közigazgatás – 26 mrd Ft

A Homokhátság Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervében nevesített célterületként szerepel, ennek megfelelően konkrét programként jelenik meg a „Duna-Tisza-közi Homokhátság vízhiányos ökológiai állapotának javítása, helyreállítása” projekt, amelynek tervezési munkálatai a jelen dokumentum elkészítése alatt is folytak.

Az európai források közül a programok finanszírozásában további fontos szerep jut a Vidékfejlesztési Programnak, melyben 4625 mrd Ft áll rendelkezésre a 2023-2027 közötti időszakban, valamint az Interreg IPA-CBC (továbbiakban: Előcsatlakozási Támogatási Eszköz-Határon Átnyúló Együttműködési Program) magyar-szerb programjának.

A fentiekben áttekintett pénzügyi eszközök mellett a közvetlen uniós pályázati alapok pl. Horizon Europe, LIFE, Invest EU, CEF (Európai Hálózatfinanszírozási Eszköz), Digitális Európa, Igazságos Átmenet Alap, illetve a zöld költségvetés is felhasználhatók a prioritások beavatkozásainak megfelelő projektek finanszírozásához.

A területfejlesztési program további forrásai lehetnek a Pénzügyminisztérium alá tartozó nemzeti programok, melyek általában éves költségvetési keretből működnek. Emellett lehetnek még olyan infrastrukturális fejlesztések, melyek célzott támogatásban részesülnek részben költségvetési részben beruházási hitelkonstrukciókon keresztül. A főbb nemzeti támogatási programok:

- Magyar Falu Program,

- Kisfaludy Program,
- „Felzárkózó települések” program,
- Kedvezményezett Települések Gazdaságélénkítő Programja,
- Országos Környezeti Kármentesítési Program.

A fenti hazai eszközök mellett különböző hitelprogramok, illetve települési alapok is bevonhatók a programhoz kapcsolódó projektek finanszírozásába.

A DTkH Térségi Fejlesztési Tanács feladata, mint az eddigiekben is, hogy a végrehajtás során gondoskodjon a partnerségi terv végrehajtásáról és a területfejlesztéssel kapcsolatos feladatok koordinációjáról. Ennek keretében összehangolja a Homokhátság területén az államigazgatási szervek, a települési önkormányzatok, a megyei jogú városok önkormányzata, a vármegyei önkormányzatok, a gazdasági és civil szervezetek fejlesztési elképzeléseit, illetőleg vizsgálja és értékeli a tervezési térség társadalmi és gazdasági helyzetét, környezeti állapotát és ezen tényezők változásait. A Térségi Fejlesztési Tanács alapító okirata szerint az alábbi feladatokat látja el tevékenysége során:

- közreműködik a térségre vonatkozó fejlesztési koncepció és területrendezési terv elkészítésében,
- részt vesz a vidékfejlesztés Homokhátságra vonatkozó speciális programjának tervezésében, végrehajtásában,
- elősegíti a térségi fejlesztésben érdekelt aktorok együttműködését, a fejlesztési feladatok összehangolását,
- javaslatot tesz a térsége tekintetében a megyei fejlesztési koncepciókra,
- kiemelt figyelmet fordít a térség gazdasági erőforrásainak, valamint környezetállapotának fejlesztésére,
- hozzájárul a térségében élők életfeltételeinek javításához, a humán erőforrások fejlesztéséhez, a térségi identitás fenntartásához,
- összehangolja a térségre vonatkozó gazdasági és társadalomszervező döntéseket.

A Tanács munkaszervezeti feladatait a Bács-Kiskun Vármegyei Önkormányzat Hivatala látja el.

9. MONITORING ÉS ÉRTÉKELÉSI TERV

9.1 A monitoring szerepe a DTkH fejlesztése során

A monitoring mint megfigyelési és értékelési metódus és folyamat arra szolgál, hogy a tervezett célok megvalósítása nyomonkövethető legyen, illetve egy előre meghatározott ütemezés alapján haladjon. A monitoring során a stratégiai prioritások, programok, beavatkozások végrehajtása ellenőrizhető és követhető. Mindez azt szolgálja, hogy az egyes aktorok (önkormányzatok, szervezetek, hatóságok, az EU és a hazai forrás-felhasználást biztosító és ellenőrző szervei) számára egyértelmű legyen, hogy az adott intézkedések miként járulnak hozzá a stratégiai prioritások és konkrét célok, feladatok elvégzéséhez, illetve milyen mértékben sikerül megvalósítani a tervezett fejlesztéseket. A megvalósítások és az eredmények vizsgálata indikátorokon keresztül lehetséges, amelyek specifikus, többnyire számszerűsíthető mutatók, amelyek az elérni kívánt célok, erőforrások (pl. befektetett pénz, munkaerő), elért eredmények, vagy relativizálható kontextusok és változók mérésére szolgálnak. Az egyes mutatók kiválasztásánál általában öt kritériumra kell figyelmet fordítani. Elengedhetetlen a specifikusság, a mérhetőség, az elérhetőség (hozzáférhetőség), a beavatkozás jellegéhez alkalmazkodás (relevancia), valamint nélkülözhetetlen az is, hogy az adott időpontban az információ rendelkezésre álljon (aktualitás). Az indikátor akkor lehet megfelelő, ha egységes és elfogadott az értelmezése, valamint indokolt a felhasználása az adott célrendszer és intézkedés szempontjából. Minél közvetlenebbül kapcsolódnak az egyes intézkedésekhez, annál jobban képesek demonstrálni és információt adni az adott programok sikerességéről. Alkalmazásuknál mindenképpen szem előtt kell tartani az országos és nemzetközi (Európai Unió) ajánlásokat. Így a hatékonyság összehasonlíthatóvá válik, de az EU-s támogatások alapján megvalósuló fejlesztések és programok esetében az Európai Bizottság által megfogalmazott és jóváhagyott mutatók alkalmazása jogszabályi kötelezettség is. Ezeknek az európai szintű szabványok biztosítják, hogy EU-s összehasonlításban is kimutathatók legyen a forráshatékonyság. A monitoring és értékelési tevékenységhez szükséges indikátorok a következő négy csoportba sorolhatók:

1. *Kontextus indikátorok*, amelyek az országos vagy az EU-átlaghoz, esetleg az ország más kiemelt térségeihez képesti értéket jelentik. Ezek tehát nem a programok működésének méréséhez kapcsolódnak közvetlenül, hanem a célzott vagy beavatkozási területről adnak leíró jellegű információkat; azaz azt mutatják, hogy a programok, intézkedések milyen környezetben valósultak meg. A DTkH-ra vonatkozó programozási szinten jelenleg ez azt teszi lehetővé, hogy a térségi potenciálokat és kitörési pontokat azonosítani lehessen.
2. *Input vagy bemeneti indikátorok* a forrásoldali megközelítést mutatják. Számszerűsítve rögzítik a projektet megvalósítók által igénybe veendő eszközöket, általában pénzeszközöket, humán-erőforrás ráfordítást.
3. *Output, kimeneti vagy teljesítmény indikátorok*, amelyek a program egésze, a stratégia érdekében megvalósuló tevékenységek szempontjából fontosak. Ezek az elvégzett tevékenységek közvetlen produktumát, kimeneti termékeit jelentik. Ezek azonban nem a program tényleges céljai, hanem a stratégiában kitűzött célok megvalósításának eszközei.
4. *Eredmény (outcome) indikátorok*, a stratégiai intézkedéseinek azonnali közvetlen, rövid távon jelentkező hatásaira vonatkoznak. Ezek ugyanúgy lehetnek fizikai mutatók, mint pénzügyi mutatók.

A programszintű és prioritásszintű indikátorok esetén fontos az összhang azon fejlesztési és programozási dokumentumokban (pl. operatív programokban) meghatározott mutatókkal, amelyek az adott intézkedés esetén relevánsak.

A DTkH Területfejlesztési Konceptiója és Stratégiai Programja a térség számára az elkövetkező programozási időszak során elérni kívánt célokat és az azokhoz tartozó cselekvéseket rögzíti, azonban mint minden stratégia esetében, szükséges kialakítani olyan megfigyelő és értékelő rendszert, amely képes nyomon követni az egyes célok szintjén elért előrehaladást, változást. Ennek érdekében a rögzített prioritásokhoz, program- és intézkedés szinten is megfogalmazunk indikátorokat, amelyek képesek a változások irányának és mértékének bemutatására. A mérőszámokat megkülönböztetjük, aszerint, hogy a cselekvés közvetlen kimeneti adatait rögzíti a kiváltott közvetlen eredményt méri, vagy a beavatkozás által kiváltott tágabb társadalmi, gazdasági, környezeti hatásokat, vagyis, hogy mennyiben sikerült a célokhoz közelebb jutni.

Az indikátorokkal szemben fontos elvárás, hogy objektíven mérhetőek legyenek, rendszeresen rendelkezésre álljanak, illetve rendelkezzenek valamilyen kiindulási értékkel, amelyhez a változások mérhetőek. Fontos, hogy az alkalmazott mérőeszközök megfelelően alátámasztottak legyenek, időben változatlan módszertan szerint, ellenőrzött keretek között kerüljenek összeállításra. Az adatgyűjtésnél és feldolgozásnál alkalmazott módszerek legyenek mindenki számára megismerhetőek, az alkalmazott mérőeszközök tartalma érthető legyen, és kimutatható és egyértelmű kapcsolatban álljon a mérés tárgyával és az elérni kívánt céllal.

A mérőeszközöket úgy alakítottuk ki, hogy azok összhangban legyenek a DTkH Területfejlesztési Konceptióban szereplő célhierarchiával. A fejlesztési kezdeményezések, intézkedések szintjén output, illetve eredmény-indikátorok használatára törekedtünk, míg a prioritások, stratégiai célok méréséhez hatásindikátorokat kapcsoltunk.

9.2 A DTkH Területfejlesztési Konceptiójában megfogalmazott prioritásokhoz javasolt indikátorok

1. Vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával:

- szolgáltatott víz mennyisége (1000 m³)
- felszín alatti víztározók száma (db)
- városi zöldterületek területe (m²)
- öntözött mezőgazdasági terület (ha)
- ökológiai vízpótlással érintett terület nagysága (ha)
- környezetvédelmi, tájvédelmi projektek száma (db/programozási ciklus)
- állatlétszám (db/állategység)
- nemzeti parki terület (ha)
- kutatásra fordított forrás nagysága (Ft)

2. Tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával:

- külterületen élő lakónépesség (fő)
- külterületi lakások és egyéb lakóingatlanok száma (db)
- külterületeken kiépült új és felújított megállóhelyek száma (db/programozási ciklus)
- kerékpárutak hossza (km)
- új tehetséggondozási programban részesülő fiatalok száma (fő)
- falu- és tanyagondnoki feladatot ellátó személyek számának növekedése (%)

- modernizált lakótanyák száma (db/programozási ciklus)
- felmért tanyák száma (db)
- felújított dűlőutak száma (db)
- külterületi szilárd útburkolatú utak hossza (km)

3. Zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával:

- Környezetvédelmi iparban tevékenykedő vállalkozások száma (db)
- Energetikailag hasznosított hulladék mennyisége (t)
- Napelemmel ellátott lakások és üdülők száma (db)
- Napkollektorral ellátott lakások száma (db)
- Hőszivattyúval ellátott lakások száma (db)
- Egy főre jutó áramfogyasztás (1000 kWh/fő)
- Egy főre jutó gázfogyasztás (1000 m³/fő)
- Egy főre jutó hulladék kommunális mennyisége (t/fő)

4. Vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel:

- átépített vagy korszerűsített közutak hossza - nem TEN-T (km)
- épített gyorsforgalmi utak hossza (km)
- felújított vasútvonalak hossza (km)
- elkészült tervdokumentációk vasúti személyszállítás újraindításáról, új vasúti korridorokról (db)
- szállított utasok a kecskeméti helyi közösségi közlekedésben (fő)
- közösen, illetve határon túli részvétellel megvalósított rendezvények, kulturális és sportprogramok (db)

5. Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével:

- munkanélküliek száma (fő)
- kreatív alkotótevékenységbe bevont lakosság száma (fő)
- egyetemi hallgatók száma (fő)
- tudományos publikációk száma (Neumann János Egyetem) (db)
- felújított és épített kulturális, sport és szabadidős létesítmények (m²)
- kulturális és ismeretterjesztő rendezvények száma (db)

6. Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával:

- bio- és ökológiai gazdálkodásba bevont terület nagysága (ha)
- helyi termékeket szerepeltető rendezvények száma (db)
- gazdaságok száma (db)
- egy gazdaságra jutó termelési érték (STÉ (1000 Eur))
- a gazdaságok használatában levő üvegház, konyhakert, szőlő és gyümölcsös területe (ha)
- gyepterületek nagysága (ha)

7. Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával:

- szociális szolgáltatásokkal ellátottak száma (fő)
- időskori szolgáltatásokkal ellátottak száma (fő)
- nem lakott lakóingatlanok száma (db)
- fejlesztéssel érintett bölcsődék száma (db)
- fejlesztéssel érintett óvodák és iskolák száma (db)
- fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma (db)
- fejlesztéssel érintett szociális és időskori ellátóhelyek száma (db)

8. Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével:

- fejlesztéssel érintett kulturális és turisztikai helyszínek száma (db)
- fejlesztéssel érintett fürdők száma (db)
- turisztikai fejlesztéssel érintett természetvédelmi bemutatóhelyek száma (db)
- vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)
- külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken (db)

A prioritásokhoz kapcsolódóan felsorolt indikátorokkal kapcsolatban elmondható, hogy azok legfontosabb forrása a Lechner Tudásközpont által üzemeltetett Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TelR). Ezeket részben átfedő adatbázissal rendelkezik szintén települési szinten a Központi Statisztikai Hivatal. Az adataik közül elsősorban az évente kiadott T-STAR adatbázist (TelR-nem is elérhető) és a Térképes Interaktív Megjelenítő Alkalmazást (TIMEA) emelhetjük ki. A környezeti adatok esetében az elsődleges forrás az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer lehet, annak vízgazdálkodási, levegőtisztasági, hulladékgazdálkodási és természetvédelmi alrendszerei. További adatforrásként a Hungaromet, a vízügy és a természetvédelmi ágazat honlapjai, adatbázisai használhatók még fel. Környezeti adatok az Európai Környezetvédelmi Ügynökség és Copernicus Program oldalairól is elérhetők. Az országos vagy európai szinten kezelt adatbázisok mellett a helyi állami és önkormányzati közigazgatásban, az önkormányzati tulajdonban lévő cégeknél és a közműszolgáltatóknál gyűjtött adatok is felhasználhatók az adathiányok kitöltésére. Az egyes indikátorok bázis és cél értékei az 1. számú, míg a javasolt konkrét adatforrások a 2. számú mellékletben találhatók meg.

9.3 A DTkH értékelési tervére vonatkozó ajánlások

A 1303/2013/EU rendelet alapján a területfejlesztési stratégiákhoz, koncepciókhoz és azok megvalósításához kapcsolódóan értékeléseket kell készíteni az egyes programok eredményességéről és hatásáról. Az értékelések elősegítik a további fejlesztéspolitikai döntések irányát és a végrehajtás átláthatóságát. Az értékelési tervet a DTkH esetében a 2024-2027 időszakra érdemes elkészíteni, kétéves bontásban. Az értékelési tervet 2026-ban majd 2028-ban érdemes elkészíteni.

Hazánkban a 272/2014. (XI. 5.) Kormányrendelet határozza meg az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjét, mely többek között szabályozza a térségi szintű értékelési terv elkészítésének és folyamatos aktualizálásának követelményeit, valamint az értékeléssel összefüggő feladatokat. Az értékelési terv az értékelés végrehajtásának általános elveit, az értékelési terv ügyrendjét és a tervezett értékelések dokumentációját tartalmazza. Az értékelési terv végrehajtásának alapelvei

egyértelműek: használhatóság, tárgyilagosság, hasznosulás, teljeskörűség, függetlenség, partnerség, nyilvánosság és kivitelezhetőség (költséghatékonyság). Az értékelés lehet átfogó szintű, vagy program- és prioritás szintű. Az átfogó szintű értékelés jóval komplexebb elemzéseket tesz szükségessé, így átfogóbb értékelési eredménye van, a prioritás szintű értékelés viszont egyszerűbb értékelési szintet jelent. Az értékelés – a vizsgálati fókuszok alapján – lehet eredményességi értékelés, hatásértékelés, intézményi és végrehajtási értékelés. Mindegyik értékelésnek része a hatékonysági kérdések megválaszolása. Az értékelés végrehajtási feltétele, hogy rendelkezésre álljanak az adatok, adatrendszerek, legyenek megfelelő személyi feltételek (pl. szaktudás, kapacitás a megfelelő intézményen belül), folyamatos legyen a partnerség és kommunikáció, melyhez partnerségi és kommunikációs terv készül, valamint legyen forrás a végrehajtásra. Az értékelési terv az értékelés ügyrendjéről is rendelkezik, melynek keretén belül meghatározza a szereplőket és azok feladatait.

A Homokhátság térségében a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács a felelős a térségspecifikus döntéselőkészítő-támogató, elemző és fejlesztéspolitikai program-értékelő tevékenységért. A kifejezetten a térségi fejlesztési dokumentumokhoz kapcsolódó monitoring tevékenység megkezdését 2025-ben javasoljuk megkezdeni. A Területfejlesztési Konceptió és Stratégia elfogadásával egy időben érdemes arról dönteni, hogy a legfontosabb gazdasági, társadalmi, környezeti indikátorok alapján rendszeres fejlesztési monitoring elemzések készüljenek. Célja a térségben zajló jelenségek időbeli és területi összehasonlító elemzése, melyek segítségével valós információk tárhatók a döntéshozók elé. Ez a típusú, a térségi programokhoz köthető fejlesztési monitoring tevékenység az éves rendszerességű területi monitoring jelentésekben ölt testet. A jelentéseket a program megvalósításhoz kapcsolódó finanszírozási programok (pl. operatív programok, egyéb hazai finanszírozású és nemzetközi támogatású programok) információs rendszeréből kinyert adatok alapján, valamint az egyes, a stratégiába foglalt intézkedésekhez kapcsolódó, nyilvános adatbázisokban elérhető, vagy egyedi adatgyűjtésen alapuló indikátorok elemzésével szükséges összeállítani. A következő időszakra vonatkozó cél az is, hogy a regionálisan, térségileg integrált monitoring rendszer jölessen létre a különböző ágazatok, intézmények, adatgazdák koordinált együttműködése által.

A jelentéseknek tartalmaznia kell az intézkedések megvalósulásának előrehaladására vonatkozó információkat és adatokat. Utóbbiak a megvalósult beruházások, programok főbb adatait, mutatóit összesítik. A jelentésekben célszerű szerepeltetni a célokhoz kapcsolódó eredmény indikátorok aktuális állapotát, a térség gazdasági-társadalmi-környezeti helyzetének főbb adatait. A jövőben szükséges lehet egy a térséghez kapcsolódó téradatokat integráló, intézményi együttműködésen alapuló információs rendszer létrehozása.

OPERATÍV PROGRAM

DUNA-TISZA KÖZI HOMOKHÁTSÁG TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA ÉS PROGRAMJA – OPEARATÍV PROGRAM

1. AZ OPERATÍV PROGRAM TERVEZÉSI HÁTTÉRÉNEK BEMUTATÁSA

A Duna-Tisza Közi Homokhátság Területfejlesztési Konceptiója és Programja a 2021-2027-es EU-s pénzügyi ciklus első harmadának végén készül. A tervet megrendelő Duna-Tisza Közi Homokhátság Térségi Fejlesztési Tanács ilyen típusú dokumentummal korábban nem rendelkezett, így a jelen tervezés végén elkészülő Konceptió és Program a régiót érintő három vármegye területfejlesztési tervein alapul. A vármegyei területfejlesztési konceptiók már végleges változatban elérhetőek voltak a munka folyamán, addig a TOP Plusz források felhasználását tervező Integrált Területi Programoknak a 3.0-ás verzióját lehetett figyelembe venni. Fontos adottság volt, hogy a tervezési munka ütemezése, valamint az EU-s forrásokhoz a Kormány által megszabott éves fejlesztési keretek alapján a TOP Plusz források 95%-a, már lekötésre kerül mire a Konceptiót és a Programot a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács várhatóan elfogadja 2024 első félévében. Ennek megfelelően a tervezés folyamán figyelembe vettük a 2021-2027 periódus céljait, de ezeket hosszútávú térség-specifikus célkitűzésekkel és hozzájuk kapcsolt prioritásokkal egészítettük ki, melyek 2030-ig mutatnak irányt a fejlesztéssel foglalkozók számára.

Ebből következően a Duna-Tisza közti Homokhátság Területfejlesztési Konceptiójának és Stratégiai Programja is a térség sajátos adottságaira építve és problémáira reagálva határozta meg a fejlesztési célokat, amelyek kiegészítik Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád és Pest vármegyék területfejlesztés körében felvállalt feladatait. További tervezői elhatározás volt az is, hogy a konceptió, valamint a ráépülő program egy gondolkodási keretet adjon a helyi területfejlesztésnek. Ennek célja az volt, hogy az olyan jó gyakorlatnak tekinthető programok, mint például a Tanyafejlesztési Program tapasztalataira építve más területeken, mint például a térségi vízgazdálkodásban, vagy az agrárgazdaság klímaváltozáshoz történő adaptációjában is elősegítsük a hazai forrásokra alapozott fejlesztések megindítását.

A tervezési folyamat 2022. júliusában kezdődött a Duna-Tisza közti Homokhátság Térségi Fejlesztési Tanács indikatív árajánlat-benyújtására vonatkozó felhívásával. A Tanács az árajánlat-kérés szerint a törvényi előírásoknak és az alapító okiratának megfelelően Területfejlesztési Konceptiót és Programot kívánt kidolgozni az illetékességi területére. Az ajánlattételt követően, közbeszerzésnek nem minősülő meghívásos beszerzési eljárásban való sikeres részvétel folytán nyerte el a megbízást a HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének Alföldi Tudományos Osztálya. A szerződés 2022. decemberében jött létre, meghatározott részfeladatok, fázisonként történő teljesítésére (lásd 8. ábra).

A DTkH Fejlesztési Tanács az általános területfejlesztési feladatai mellett kiemelt figyelmet fordít a Homokhátság vízgazdálkodásának, vízpótlásának koordinálására. Ennek köszönhetően a legfontosabb partnerei a települési önkormányzatok és a területen tevékenykedő állami szereplők (pl.: vízügy). Ezen aktorok véleményének megismerése érdekében közvéleménykutatási (survey) módszerek alkalmazásával 2023. február és március hónapok folyamán egy online felmérésre került sor. Ezzel párhuzamosan a tervezők egyéni és fókuszcsoportos beszélgetéseket is lebonyolítottak a térségi polgármesterekkel, településfejlesztőkkel, vármegyei önkormányzati vezetőkkel. A konceptió előkészítő és javaslattevő munkarészei 2023.04.18-ig készültek el.

A törvényi előírásoknak megfelelően, és a partnerségi tervvel összhangban az elkészült dokumentumok társadalmi egyeztetésére kerültek, mely feladatot a DTkH Térségi Fejlesztési Tanács munkatársai bonyolítottak le. Az elkészült konceptiót a véleményezésre való felhívással együtt Bács- Kiskun Vármegye önkormányzati

honlapján tették közzé. Ennek keretében 2023. 07. 15-ig volt lehetőség észrevételt és javaslatot tenni, melyek figyelembevételével a tervezők 2023.08.21-ig elkészítették a koncepció átdolgozott változatát.

A területfejlesztési program stratégiai programja 2023.10. 03-ig készült el. Ezután kezdődött el a területfejlesztési program operatív programjának kidolgozása 2023. 12. 01-ig. Ezzel párhuzamosan folyt a területi hatásvizsgálat első változatának elkészítése szintén 2023.12. 01-ig. A területfejlesztési program és a területi hatásvizsgálat társadalmi egyeztetése várhatóan 2023 decembere és 2024 februárja között zajlik le, mely során a beérkezett releváns javaslatok alapján a HUN-REN KRTK 2024. 04. 15-ig dolgozza át a területfejlesztési programot és a területi hatásvizsgálatot. A Tanács ezt követően megtárgyalja az elkészített dokumentumokat (területfejlesztési koncepció és program) és a tervezőkkel együttműködésben véglegesíti azokat.

8. ábra A Területfejlesztési Konceptió és Program munkafázisai

Munkafázisok	2022. 12. hó	2023. 1. hó	2023. 2. hó	2023. 3. hó	2023. 4. hó	2023. 5. hó	2023. 6. hó	2023. 7. hó	2023. 8. hó	2023. 9. hó	2023. 10. hó	2023. 11. hó	2023. 12. hó	2024. 1. hó	2024. 2. hó	2024. 3. hó	2024. 4. hó	2024. 5. hó
1. A területfejlesztési koncepció előkészítő fázisa, a helyzetelemző, helyzetértékelő, valamint a partnerségi terv dokumentum elkészítése																		
2. A területfejlesztési koncepció javaslattevő fázisa, a javasolt fejlesztési irányainak meghatározása																		
3. A területfejlesztési koncepció társadalmi egyeztetése																		
4. A területfejlesztési koncepció társadalmi egyeztetése során beérkezett releváns javaslatok alapján a területfejlesztési koncepció átdolgozása																		
5. A területfejlesztési program stratégiai programrészének kidolgozása																		
6. A területfejlesztési program operatív programrészének elkészítése																		
7. A területfejlesztési koncepció területi hatásvizsgálati értékelése																		
8. A területfejlesztési program és a környezeti vizsgálat társadalmi egyeztetése																		
9. A területfejlesztési program és a környezeti vizsgálat társadalmi egyeztetése során beérkezett releváns javaslatok alapján a program és a területi hatásvizsgálat átdolgozása																		
10. A Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács döntése alapján a Területfejlesztési Koncepció és Program véglegesített átdolgozása																		

Forrás: saját szerkesztés

A tervezési munkát a HUN-REN KRTK RKI Alföldi Tudományos Osztályának munkatársai végzik, akik a kecskeméti telephelyen már 1982 óta kutatják a Homokhátság természeti és társadalmi folyamatait. A koncepció és a program kidolgozásának egyes részfeladatai az egyes kutató-tervező szakemberek specializációinak megfelelően kerültek elosztásra. Emellett a munka során nagyban építettünk a korábbi tudományos és fejlesztési feladataink tapasztalataira is. A fejezetek megalkotása során statisztikai adatelemzést és vizualizációt, szakirodalom és szakpolitikai, továbbá ágazati dokumentumok elemzését is elvégzik. A tervezőcsapat tagjai a különböző szakirányú végzettségeik révén (szociológus, geográfus, környezetvédelmi mérnök, építészmérnök) több szakma ismeretanyagával rendelkeznek, így komplex szemléletben tudták feldolgozni a tervezési térséget érintő kihívásokat.

2. TÁMOGATÁS SEGÍTSÉGÉVEL MEGVALÓSÍTANDÓ PROGRAMOK

2.1 Tervezési információk

A Homokhátság területi tervezése több szempontból is kihívásokkal néz szembe: nemcsak a térbeli dimenziók (erősen differenciált térség gazdasági-társadalmi- infrastrukturális szempontból, speciális táji-települési karakterekkel rendelkező alrégiók, 3 vármegyére történő kiterjedés, Kecskemét az egyetlen országos súlyú bíró központ a térségben stb.) hanem időbeliség tekintetében is. A tervezési munka egy erősen turbulens (energiaválság és annak utóhatásai, gazdasági megtorpanás majd enyhe recesszió) időszakra esett, különös tekintettel a területpolitika finanszírozási oldalára. Az Európai Unió programozási ciklusokhoz igazodva, a hazai területfejlesztés is alapvetően hét éves távlatokban gondolkodik, mindazonáltal a jelenlegi időszak második évében került csak elfogadásra a közösségi célokhoz történő hazai hozzájárulásokat tartalmazó Partnerségi Megállapodás és a COVID-járvány utáni felzárkózást biztosító Helyreállítási és Alkalmazkodási Terv. Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközből származó vissza nem térítendő források a Homokhátság fejlesztése szempontjából neuralkikus komponenseket tartalmaznak, mint pl. felzárkózó települések vagy vízgazdálkodás. Ezáltal mind a tervezés, mind a forráslehívás oldaláról nagyfokú hatékonyságra van szükség, a projektpriorizálás a szűkösen rendelkezésre álló nemzeti erőforrások végett még fontosabbá vált.

Mind a Konceptió, mind a Programban foglalt javaslatok azon elgondolás mentén születtek, miszerint a térség fejlesztésére fordítandó források allokálásában elsősorban a területi szempontok domináljanak. Ennek alapeleme lehet célzott támogatási-fejlesztési programok megvalósítása, több, különböző szférában tevékenykedő szervezett közreműködésével, hasonlóan a pl. a Felzárkózó Települések Programhoz.

A bekövetkező változásokhoz, megnyíló forráslehetőségekhez mérten rugalmas tervezési-fejlesztés munkára van szükség, amelyhez muníciót ad a Konceptió „Lehetséges fejlesztési irányok és cselekvési területek” fejezete és a Programban részletesen kifejtett prioritásrendszer.

2.2 A fejlesztési források áttekintése

A fejlesztési források differenciálандók azok konstrukciója, támogatásintenzitása és az alapján, hogy milyen költségvetési forrásból származnak (Európai Unió Kohéziós források; nemzetközi, illetve hazai tőkepiac; központi költségvetés; nemzetközi szervezet stb. 3. táblázat).

3. tábla Területfejlesztéshez kapcsolódó támogatási programok csoportosítása finanszírozók alapján

Európai Unió (társ)finanszírozás	Operatív Programok, Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz, Vidékfejlesztési Program, Interreg	Közvetlen Unió Programok
Egyéb nemzetközi együttműködések	Svájci Alap, Nemzetközi Visegrádi Alap	
Magyarország központi költségvetése	Modern Városok Program, Magyar Falu Program, Nemzeti Együttműködési Alap, Kisfaludy Program	
Egyéb hazai pénzügyi eszközök	városfejlesztési alapok, hitelprogramok	

Forrás: saját szerkesztés

Az Európai Unió társfinanszírozással megvalósuló operatív programok vonatkozásában az alapvetően két típus megkülönböztetendő: az ágazati típusú és területi fejlesztési programok (utóbbi esetében a jelen programozási ciklusban csak a Terület-és Településfejlesztési Operatív Program Plusz-ról beszélhetünk). Területfejlesztési beavatkozások finanszírozását illetően a legfontosabbak a TOP Plusz-os források, amelyek allokálása elsődlegesen az Unió által meghatározott „A polgárokhoz közelebb álló Európa (PO5)” szakpolitikai célkitűzéshez kapcsolódik. A TOP Plusz keretében az Operatív Programok pénzügyi háttérét adó Európai Strukturális és Beruházási Alapok közül Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) forrásai kerülnek felhasználásra, amelyet az Európai Szociális Alap (ESZA) Plusz források egészítenek ki. A TOP Plusz (és egyben a DTkH) szakpolitika célkitűzései a települési fejlesztések mellett kiemelten kezelik az elmaradott térségek felzárkóztatását, a helyi gazdaság dinamizálását is. Az operatív programokat finanszírozó források vonatkozásában megemlítendő az ún. IÁA (Igazságos Átmenet Alap-Just Transition Fund), amelynek célja, hogy támogatást nyújtson azoknak a területeknek, melyek súlyos társadalmi-gazdasági kihívásokkal szembesülnek a klímasemlegességre való átállás összetett folyamatában. Az alapok teljes költségvetésének mindazonáltal ez csak a 1,2%-át teszi ki. Míg -a korábbi időszakhoz hasonlóan- a környezeti beruházásokat, közlekedési infrastruktúrához tartozó transzeurópai hálózatok kiépítését (TEN-T), valamint technikai segítségnyújtást a KA (Kohéziós Alap) támogatja.

A 8 db operatív programból (GINOP Plusz, IKOP Plusz, KEHOP Plusz, MAHOP Plusz, TOP Plusz, DIMOP Plusz, EFOP Plusz, VOP Plusz) 2023 végéig a TOP Plusz, a VOP Plusz és GINOP Plusz esetében kötettek támogatási szerződések. TOP Plusz források esetében a támogatás formája többnyire vissza nem térítendő támogatás, míg GINOP Pluszos pályázatok esetében általában pénzügyi eszközök, legfőképp hitelek formájában lehívhatók a források.

Az Unió források másik, markáns része a tagállami közreműködő szervezetek és irányító hatóságok bevonása nélkül lehívható ún. Közvetlen Unió Programok. Unió finanszírozás közvetlen irányítása alapján az Európai Bizottság felel minden egyes lépésért a programok végrehajtásában. A Bizottság olyan feladatokat lát el, mint a pályázati felhívás kibocsátása, benyújtott pályázatok értékelése, támogatási megállapodások aláírása, projekt megvalósulásának nyomon követése, eredmények értékelése és kifizetések végrehajtása. Programban való hazai részvétel közvetlen támogató szerve a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda Nonprofit Kft., amely segíti a közvetlen kezelésű uniós források elnyerésében a pályázókat azzal a céllal, hogy a közvetlen irányítású uniós programok esetében is minél sikeresebb és eredményesebb legyen a hazai forráslehívás. Mindemellett központi források is rendelkezésre álltak közvetlen irányítású uniós programok keretében megvalósuló projektek önerőköltségének támogatására. Ezen források 2023.10.31-ig kimerültek, ugyanakkor a jövőben a DTkH szereplői számára fontos lehet újabb, ilyen típusú (KÁF) felhívásokra pályázni adott esetben.

A fentiek mellett a COVID és a kibontakozó klímaválság által generált problémák megoldását hivatott kezelni a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz (HET, angolul Recovery and Resilience Facility-RRF). Ennek forráskerete támogatásokra (5,811 mrd EUR) és hitelkeretre (9,663 Mrd EUR) oszlik, utóbbi tekintetében Magyarország maximum 3,9 Mrd EUR értékben kíván forrást bevonni. A hazai RRF-tervet az Európai Bizottság 2023.11.23.-án hagyta jóvá, így megindulhatnak az előlegfizetések. A program céljait és fejlesztési fókuszait illetően számos esetben megtörtént meg szerződéskötés és/vagy kifizetés, ugyanakkor további források érhetők el szociális lakásépítésre, KKV-k támogatására, szakképzési intézmények és az ügyészség fejlesztésére. A jövőben a Terv RePowerEU fejezete nyomán számos energetika fejlesztésre nyílt esély, amely a Homokhátság fejlődésének vonatkozásában -összhangban a Koncepcióban és Programban foglalt fejlesztési javaslatokkal és elképzelésekkel- nagy potenciállal kecsegtet. Ilyen pl. a biogáz szélesebb körű hasznosítása, a villamos energia hálózat korszerűsítése, az energetikai digitalizáció támogatása. A jövőbeli tárgyalások

értelmében még további, maximálisan 13 milliárd eurónyi támogatás állhat rendelkezésre Magyarország számára.

A térség déli határterületei bekapcsolódhatnak határon átnyúló együttműködési programba is, amely a nem is előzmény nélküli. A szerb-magyar Interreg-IPA CBC program a 2021-2027-es időszakban is tovább folytatódik (Interreg VI-A IPA Magyarország – Szerbia Program) A Program fő célja, hogy elősegítse és támogassa a harmónikus határon átnyúló fejlődést a régióban, elsősorban a kultúra, sport, turizmus, természetvédelem és civil együttműködés területén. A Program teljes Unió támogatása (ERFA/ETE – Előcsatlakozási Támogatási Eszköz) 63 550 000 EUR. Figyelembe véve a résztvevő országok nemzeti hozzájárulását (beleértve a projektpartnerek saját erejét is) az új Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködés Program teljes költségvetése 74 764 708 EUR.

Az Unió forrásoktól elkülönülnek a Svájci Alap pályázatai, melynek II. időszaka 2023 novemberétől indul. A jövőben két nagyobb programcsomagot kívánnak finanszírozni magyar-svájci együttműködés keretein belül:

1. Emberkereskedelem elleni küzdelem program célja az emberkereskedelem áldozatainak segítése a társadalomba való visszailleszkedésben, valamint az áldozattá válás, illetve az újbóli áldozattá válás megelőzése.
2. Geotermikus energiaforrások távfűtéshez program célja az üvegházhatású gáz-kibocsátás csökkentése, az energiahatékonyság növelése és a megújuló energiaforrások használatának előmozdítása, összhangban az új Magyar Energia- és Klímastratégiával.

A Svájci Alap támogatásai mellett megemlítenéd a Nemzetközi Visegrádi Alap nemzetközi donorszervezet, is melynek feladata, hogy a Visegrádi Csoportot alkotó országok – Magyarország, Lengyelország, Cseh Köztársaság és Szlovákia – közötti szorosabb együttműködést elősegítse. Ez főként társadalmi fejlődés, hallgatói mobilitás, kutatás-fejlesztés és partnerségek kialakításában nyilvánul meg.

A terület-és településfejlesztés hazai forrásait illetően az elmúlt évek két zászlóshajó kezdeményezése a Modern Városok Program és a Magyar Falu Program volt. Előbbi 2015-ben egy nagyszabású projektsomag volt, amely hazánk 23 megyei jogú városában gazdaságélénkítő, munkahelyteremtő, kulturális, egészségügyi, sportcélú, oktatási, közlekedési, városszépítő, a szabadidő hasznos eltöltését segítő, valamint infrastruktúra javító beruházások és fejlesztéseket célzott meg. A térségben Kecskemétet érinti ez a program, ugyanakkor az 1474/2023 (XI.2). Korm. határozat értelmében a Modern Városok Program tulajdonképpen nem folytatódik tovább, illetve egyes elemeinek felülvizsgálata történik meg. Kecskemét esetében az alábbi fejlesztések esnek szakminiszteri felülvizsgálat alá:

- villamosenergia-ellátást biztosító fejlesztések,
- M5 és Kecskemét Nagykörút közötti útszakasz négysávosítása,
- Kecskemét vasútállomás intermodális csomóponti átszállókapcsolatainak és P+R parkolók fejlesztése,
- repülőteret érintő fejlesztések,
- Kodály Zoltán Nemzetközi Képzési és Módszertani Központ fejlesztése.

Az 5000 fő alatti településeket támogató Magyar Falu Program 5000 fő alatti települések fejlesztését támogatja tematikus alprogramokon keresztül. Ezek fókuszja és tartalma évenként változott, 2023 végén az elérhető pályázatok önkormányzati tulajdonú ingatlanok fejlesztés, önkormányzati feladatellátáshoz

kapcsolódó beszerzésekhez; civil szervezetek fejlesztéseihez; valamint út, híd, járda építésekhez felújításokhoz kapcsolódnak. A pályázatok egy egyszerűsített eljárásrendben, egy dedikált felületen elérhetők.

A civilszféra támogatása kapcsán 2023. október 2-án megjelentek a Miniszterelnökség által biztosított forrásból a Nemzeti Együttműködési Alap 2024. évi pályázati kiírásai. „Civil szervezetek működésének biztosítására vagy szakmai programjának megvalósítására és működésének biztosítására fordítható összevont támogatás 2024” és „Helyi és területi hatókörű civil szervezetek egyszerűsített támogatása 2024.” című, pályázatok célja a civil szervezetek alapcél szerinti közösségteremtő, a közösség érdekében végzett tevékenységéhez kapcsolódó költségeinek biztosítása, a civil társadalom erősítése, a civil szervezetek társadalmi szerepvállalásának segítése a működési költségeihez való hozzájárulás, illetve szakmai programjai megvalósításának támogatása révén. A pályázatok lebonyolításával kapcsolatos feladatokat a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. látja el.

A turizmus-vendéglátás szektort célzó hazai fejlesztési program a Kisfaludy Program, amely a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030-ban foglalt célokat kívánja teljesíteni. Alapvető törekvése, hogy az egyes turisztikai elemek komplex csomagot alkossanak attrakcióktól a szálláshelyekig.

2.3 A DTKH térség indikatív forrástáblája 2023-2027

PRIORITÁSOK / BEAVATKOZÁSI TERÜLETEK	VÁRHATÓ TÁMOGATÁSI FORRÁS	INDIKATÍV KÖLTSÉGIKÉNY (mrd Ft)
P1 A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával		
A vízfelhasználás növekedésének megakadályozása	TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	20
Felszíni és felszín alatti csapadékmegtartás	TOP Plusz, KEHOP Plusz	40
A víz talajban történő tárolásának elősegítése a mezőgazdaságban	KEHOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	10
A tisztított szennyvíz (szürkevíz) megtartása, felhasználása	TOP Plusz, KEHOP Plusz	10
Lakossági víztakarékosság támogatása	KEHOP Plusz	5
Városi csapadékvíz-menedzsment rendszerek megvalósítása	KEHOP Plusz	40
Vízpótló rendszerek kiépítése	RRF Alap, Nemzeti forrás, KEHOP Plusz, Interreg IPA-CBC	75
Fenntartható tájgazdálkodás	KEHOP Plusz	20
Alap- és alkalmazott kutatások támogatása	GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	5
Részösszesen:		225
P2 A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával		
Külterületi lakosság életminőségének javítása, a népességmegtartó képesség fokozása	TOP Plusz, DIMOP Plusz	11
Közösségi és kerékpáros közlekedés fejlesztése a tanyás területeken	TOP Plusz, IKOP Plusz	16
Tehetséggondozás és innovatív foglalkoztatás kialakítása a külterületeken	TOP Plusz, DIMOP Plusz, GINOP Plusz	9
Falu- és tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	TOP Plusz	10
Tanyaépületek környezettudatos, energiahatékony megújítása	KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, TOP Plusz	13

Tanyasi gazdálkodás modernizációja és a tanyaturizmus fejlesztése	DIMOP Plusz, TOP Plusz, GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	5
Külterületi lakóközösségek megújítása	TOP Plusz	10
Tanyás kultúrtáj értékeinek védelme	KEHOP Plusz	10
Tanyás területek közötti közlekedési és kapcsolódó infrastruktúrájának fejlesztése	TOP Plusz, IKOP Plusz	16
Részösszesen:		100
P3 A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával		
Környezetvédelmi ipar fejlesztése	GINOP Plusz, KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, Interreg IPA-CBC	42
Energhatékonyági fejlesztések	KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, Vidékfejlesztési Program	28
Részösszesen:		70
P4 A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel		
Fenntartható, térben szétterített gazdasági fejlődés a településközi kapcsolatok fejlesztésével	TOP Plusz, GINOP Plusz	15
Elővárosi településkapcsolatok fejlesztése, mobilitás fenntartható fejlesztése	TOP Plusz, IKOP Plusz	150
Erősebb makrotérégi integráció, Homokhátsággal szomszédos területek közlekedési kapcsolatainak fejlesztése	Nemzeti forrás, Nemzetközi hitel, IKOP Plusz	n.a.
A határon átnyúló hálózatok és kapcsolatok erősítése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, Interreg IPA-CBC	20
Részösszesen:		185
P5 Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével		
Okos város, okos térség	DIMOP Plusz, TOP Plusz	5
Kreatív ipar, kultúragazdaság fejlesztése	TOP Plusz, EFOP Plusz, GINOP Plusz	3
Felsőoktatási szerepkör erősítése	TOP Plusz, GINOP Plusz	12
Igények kielégítése a kultúra, a sport, a szabadidő és rekreáció területén	TOP Plusz, GINOP Plusz	20
Részösszesen:		40
P6 Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával		
Magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenység ösztönzése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
A klimatikus hatásoktól kevésbé függő szezonális és szezonon kívüli független zöldségtermesztés, gyümölcsstermesztés fejlesztése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
Fenntartható tájhasználat, alternatív, környezettudatos gazdálkodási formák fejlesztése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
Részösszesen:		45
P7 Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával		
A munkaerőpiacról kiszorultak szociális szempontokat figyelembe vevő visszaintegrálása	EFOP Plusz, GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	10

Elnéptelenedés és elöregedés negatív hatásainak mérséklése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, EFOP Plusz	20
Települési humánszolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, EFOP Plusz	60
Részösszesen:		90
P8 Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével		
Gyógyturizmus és egészségturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz	7
Az aktív- és ökoturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz	10
Tanyasi vendégfogadás és gasztroturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz, Nemzeti forrás	3
Turisztikai csomagok kialakítása, turizmus és térségmarketing	TOP Plusz, Nemzeti forrás, Interreg IPA-CBC	5
Részösszesen:		25
ÖSSZESEN:		780

3. A TERVEZETT TÉRSÉGI FEJLESZTÉSI ELKÉPZELÉSEK PRIORITÁS SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSBAN

3.1 A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz A Homokhátság fenntarthatóságának a vízmegtartás a záloga. A klímaváltozás kedvezőtlen tendenciái elsősorban a vízzel kapcsolatos problémákban nyilvánulnak meg, ezért a Homokhátság településeinek fejlesztése is a vízmegtartáson, a hatékony és fenntartható vízgazdálkodáson alapul. Ehhez a tájgazdálkodásnak is illeszkednie kell, amelynek során elsődleges feladat a Homokhátság mozaikos tájszerkezetéhez illeszkedő gazdálkodás kialakítása. A tájhasználat adottságokhoz illeszkedő megvalósítása maga után vonja a víztakarékos technológiák alkalmazását, a vízigény csökkenését, az öntözés előtérbe helyezése helyett az agrotechnika és a termelési módszerek átalakítását.
2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek
2.1 A vízfelhasználás növekedésének megakadályozása Víztakarékos technológiák alkalmazása a lakossági vízellátásban és az iparban, a mezőgazdasági művelés vízmegtartó képességének növelése, a növénytermesztés vízigényének csökkentése a megfelelő mezőgazdasági technológiák és földhasználat kialakításával. Állattenyésztésben a külterjes állattartás volumenének bővítése, ami egy kg hús előállítása szempontjából kevesebb vizet igényel, mint a nagyüzemi istállózó állattartás. A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek • Víztakarékos technológiák bevezetése az iparban • Víztakarékos mezőgazdasági művelés: talajtakarás, mélyszántás kerülése, aszálytűrő fajták termesztése, mezővédő erdősávok megőrzése, illetve telepítése • Víztakarékos öntözési technológiák (pl. csepegtetési öntözés) • Lakossági víztakarékosság ösztönzése, szemléletformálás • Külterjes állattenyésztés támogatása Várható eredmények Vízfelhasználás volumenének stagnálása, illetve csökkenése, a mezőgazdaság vízmegtartó képességének és a termelés biztonságának növekedése. Kedvezményezettek köre Lakosság, közigazgatási szervek, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók Célcsoport Lakosság, közigazgatási szervek, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

2.2 Felszíni és felszín alatti csapadékmegtartás

A településeken és a mezőgazdaságban egyaránt különös figyelmet kell fordítani a rendszertelenül érkező csapadékvíz megtartására. Települési környezetben egyrészt a felszíni és felszín alatti tározók (ciszternák, víztározó terek, víztározó tavak), másrészt a nem burkolt talajfelszínek víztárolásának fokozása szükséges. A talaj víztároló-képességének bővítése érdekében a burkolt felületek csökkentésére, valamint a vízáteresztő burkolatok használatának elterjesztésére van szükség.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Települési zöldfelületek növelése, többszintű növényállomány kialakítása
- Burkolt felületek csökkentése
- Vízáteresztő burkolatok támogatása
- Esőkertek kialakítása
- Felszín alatti tározók (ciszternák) építése, településeken és mezőgazdasági területeken egyaránt
- Felszíni vízmegtartás elősegítése (víztározó tavak, víztározó terek kialakítása), településeken és mezőgazdasági területeken egyaránt

Várható eredmények

A lehulló csapadék jelentős részének helyben tartása, a települési villámárvizek kockázatának, mértékének csökkenése.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, lakosság, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

Célcsoport

Önkormányzatok, lakosság, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

2.3 A víz talajban történő tárolásának elősegítése a mezőgazdaságban

A legnagyobb víztároló potenciállal a talaj rendelkezik. A talajművelési technológiák (mélyszántás, forgatásos talajművelés, nehézgépek okozta eketalp-réteg kialakulása) átalakítására, a talajszerkezet leromlásának visszafordítására van szükség. Ehhez minimális talajművelés (minimum tillage), illetve talajforgatás nélküli művelés (no till) szükséges. Ezen felül szükség van a folyamatos talajtakarás (növényi maradványok helyben hagyásával, takarónövények vetésével) megvalósítására, alkalmazására is. Szintén fontos azoknak a növényfajtáknak az előtérbe helyezése, amelyek szárazságtűrők, valamint jól viselik a szélsőséges időjárási körülményeket.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Talajszerkezet javítása, minimális talajművelés alkalmazása (minimum tillage, no till technológiák)
- Folyamatos talajtakarás biztosítása (növényi maradványok, takarónövények)
- Kevésbé vízigényes, valamint tág tűrésű növényfajták termesztése
- Regeneratív mezőgazdaság elveinek alkalmazása

Várható eredmények

Terméshozamok növekedése, az élelmiszerellátás biztonságának emelkedése, a szárazodás negatív hatásainak mérséklődése.

Kedvezményezettek köre

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

Célcsoport

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

2.4 A tisztított szennyvíz (szürkevíz) megtartása, felhasználása

A jelentős mennyiségű keletkező tisztított szennyvíz elvezetése helyett a szürkevíz hasznosítását kell megvalósítani, ami öntözési célokra, vagy ipari vízként hasznosítható. Ennek első lépése a keletkezett szennyvíz megfelelő tisztítása, tehát a szürkevíz „előállítás”. Ezzel nagyban csökkenthető a települési és ipari vízigény.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Tisztított szennyvíz megtartása
- Szürkevíz hasznosítása a települési zöldfelületek öntözésére
- Szürkevíz hasznosítása az iparban
- Szürkevíz hasznosítása a mezőgazdaságban (elsősorban öntözésre)

Várható eredmények

Települési, ipari vízigény csökkenése, környezetterhelés mérséklődése.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók

Célcsoport

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

2.5 Lakossági víztakarékosság támogatása

A lakosság ivóvíz minőségű vízfelhasználásának csökkentésére van szükség, amelyre a csapadékvíz/szürkevíz hasznosítás kiterjesztése ad lehetőséget. Olyan esetekben, amikor nincs szükség ivóvíz minőségű vízre (pl. wc-öblítés, kocsimosás, kert öntözés stb.), támogatni kell – kifejezetten a családi házas övezetekben – az ivóvíz kiváltását, a csapadékvíz/szürkevíz használatát. Emellett szükséges a lakosság szemléletformálása annak érdekében, hogy a víztakarékosság beépüljön a mindennapi gyakorlatba.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Csapadékvíz és szürkevíz megtartásának támogatása a háztartásokban
- Csapadék-víz-megtartó technológiák népszerűsítése a családi házas övezetekben (esőkert, ciszterna, burkolt felületek csökkentése)

- Szürkevíz hasznosítás támogatása a családi házas övezetekben (keletkező szennyvíz típusonkénti különválasztása, felhasználása a kertben és a ház körül)
- Lakossági szemléletformálás

Várható eredmények

Vízigény csökkenése, vízmegtartó technológiák elterjedése, csapadékvíz/szürkevíz hasznosítás mértékének növekedése.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, lakosság, víziközmű szolgáltatók

Célcsoport

Önkormányzatok, lakosság, víziközmű szolgáltatók

2.6 Városi csapadékvíz-menedzsment rendszerek megvalósítása

A települések jelenlegi pazarló csapadékvíz-kezelési gyakorlatának felülvizsgálatára van szükség, aminek keretében a lehulló csapadékot nem elvezetik, hanem megtartják. Ehhez ki kell építeni a városi csapadékvíz-menedzsment rendszereket, amelyek részét képezik a felszíni és felszín alatti tárolók és esőkertek kialakítása, a burkolt felületek csökkentése, illetve a települések területén a talajok vízbefogadó képességének növelése, a zöldfelületek arányának növelésével és megfelelő kezelésével.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- A települések vízkezelésének rendszerszintű kialakítása
- Csapadékvíz helyben tartása: esőkertek és szikkasztóárkok kialakítása, víztározó terek, tavak kialakítása, felszín alatti csapadékgyűjtés
- Burkolt felületek csökkentése
- Vízáteresztő burkolatok alkalmazása
- Zöldfelületek növelése, meglévő zöldfelületek megóvása

Várható eredmények

Csapadékvíz helyben történő megtartása, a szárazodás mértékének csökkenése, a települések zöldfelületeinek mennyiségi és minőségi javulása, hatékony alkalmazkodás a klímaváltozás negatív hatásaihoz, élhető települési környezet kialakulása/megtartása.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, lakosság

Célcsoport

Önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, lakosság

2.7 Vízpótló rendszerek kiépítése

A vízpótló rendszerek elsősorban a vegetációs időszakban a mezőgazdaság és a természeti rendszerek számára szállítanak megfelelő mennyiségű és minőségű vízpótlást. Ezáltal dúsíthatják az alászállt talajvizet,

illetve táplálhatják csapadékhány idején a csatornák vizét és az azokra támaszkodó ökoszisztémákat. A vízpótló rendszerek vízforrása a Homokhátság körüli vízfolyások szabad vízkészlete, mely elosztó hálózatokon keresztül jut el a célterületre. Az ilyen rendszerek üzemeltetése megkívánja a területi vízgazdálkodás szemléletének megváltoztatását, a vízmegtartás elvének horizontális érvényesítését, az egyes csatornák infrastruktúrájának átépítését.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Vízpótló rendszerek infrastruktúrájának kiépítése (csatornák, víztárolók, szivattyútelepek)
- A korábban kialakított csatornahálózat felújítása, bevonása a vízpótló rendszerbe
- Szemléletformálás a vízmegtartás előtérbe helyezése érdekében

Várható eredmények

Vízhiány csökkenése, szárazodás negatív hatásainak mérséklődése, a természetvédelem és a mezőgazdasági termelés feltételeinek javulása.

Kedvezményezettek köre

Vízügyi Igazgatóságok, önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások

Célcsoport

Vízügyi Igazgatóságok, önkormányzatok, víziközmű szolgáltatók, természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások

2.8 Fenntartható tájgazdálkodás

A fenntartható tájgazdálkodás elengedhetetlen része a Homokhátság mezőgazdasági hasznosításának átalakítása, ami jelenti az intenzív, nagyüzemi mezőgazdaság háttérbe szorítását, a környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlatok széles körű elterjesztését (pl. biogazdálkodás, regeneratív mezőgazdaság), a táji adottságoknak megfelelő gazdálkodást. A Homokhátság mozaikos tájszerkezetéhez a gazdálkodásnak is illeszkednie kell. A térség jelentős részén a nagytáblás szántóföldi gazdálkodás háttérbe szorítása és az intenzív állattartás volumenének csökkentése indokolt, amit a természeti adottságoknak jobban megfelelő kisparscellás művelés, a kertkultúra, valamint háztáji gazdálkodás válthat fel. A táj egykori természetes növénytakarója – a ligetes, facsoportokkal tarkított vegetáció – a legeltetési állattartásnak kedvez, ami tájgazdálkodási és környezetvédelmi oldalról is pozitív. A legelők növényzete igényli a közepes mértékű taposást, ami segít a biodiverzitás fenntartásában/visszaállításában, valamint a legeltetési állattartás üvegházgáz-kibocsátása is kedvezőbb, a változatos táplálék-összetételnek köszönhetően.

Emellett szükséges olyan innovatív területhasználati módok elterjesztése, mint az agrovoltaikus energiatermelés vagy az agrárerdészet.

Fontos, hogy a táj menedzsmentjében az egyes szektorok, azaz a természetvédelem, agrárium, vízügy vagy a turizmus egyenlő partnerként jelenjenek meg.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Biogazdálkodás és regeneratív mezőgazdaság támogatása
- Kertkultúra előtérbe helyezése

- Háztáji gazdálkodás bővítése
- Legeltetési állattartás támogatása
- Innovatív területhasználati módok elterjesztése (pl. agrovoltaiikus energiatermelés, agrárerdészeti rendszerek)
- Fasorok, mezővédő erdősávok létesítése

Várható eredmények

Nagyüzemi mezőgazdaság háttérbe szorulása, kisparcellás művelés és kertkultúra jelentőségének növekedése, háztáji gazdálkodás bővülése, természeti környezet állapotának javulása, szárazodás negatív hatásainak mérséklődése, állattenyésztés üvegházgáz kibocsátásának csökkenése, innovatív területhasználati módok elterjedése.

Kedvezményezettek köre

Természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók, önkormányzatok

Célcsoport

Természetvédelmi szakemberek és intézmények, mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók, önkormányzatok, lakosság

2.9 Alap- és alkalmazott kutatások támogatása

A táji folyamatok megértéséhez, nyomon követéséhez és a fejlesztési irányok pontos kijelöléséhez új adatokra és ismeretekre van szükség. Ezek hiánya érinti a területfejlesztési tervezést is, hiszen a környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatok mélyebb ismerete nélkül nem lehet megalapozott koncepciót és stratégiát alkotni. Emiatt a térséget érintő kihívások kezelésének elengedhetetlen eszköze a helyi multidiszciplináris tudományos kapacitás megtartása és erősítése. Ennek elősegítése történhet például kutatási témapályázatok kiírása és támogatása révén, vagy a Homokhátság kihívásaihoz kapcsolódó innovációk kidolgozásának és gyakorlati megvalósításának szponzorálásával a térségi felsőoktatásban.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Kutatási témapályázatok kiírása
- Innovációk gyakorlati megvalósításának szponzorálása
- Felsőoktatás támogatása

Várható eredmények

Megalapozott területfejlesztési koncepciók és stratégiák megalkotása, gyakorlatban alkalmazható tudományos eredmények születése, térségi kutatási és felsőoktatási potenciál erősödése.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek

Célcsoport

Önkormányzatok, felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek, ipari szereplők, mezőgazdasági vállalkozások

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz**Fenntartható természeti környezet**

A fejlesztések átfogó céljaként szereplő fenntartható természeti környezetet alapvetően meghatározza a vízmegtartás. Ennek tükrében fogalmazhatók meg azok a célkitűzések, amelyek biztosítani tudják a Homokhátság élıhetőségét, fennmaradását.

Amennyiben a mezőgazdaság, az ipar és a lakosság a fenntartható természeti környezet biztosítása érdekében a víztakarékosságot és a vízmegtartást helyezi előtérbe, ez szolgálja a gazdasági érdekeket is, valamint a természeti környezet fenntarthatóságát is.

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO5 - Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez**Szakpolitikai specifikus célok:**

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme.

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok²

Indikátor	Mérési egység
szolgáltatott víz mennyisége	1000 m ³
felszín alatti víztározók száma	db
városi zöldterületek területe	m ²
öntözött mezőgazdasági terület	ha
ökológiai vízpótlással érintett terület nagysága	ha
környezetvédelmi, tájvédelmi projektek száma	db / programozási ciklus
állatlétszám	db
nemzeti parki terület	ha

² Az indikátorok bázis és cél értékei az 1. számú, míg az adatforrásaik a 2. számú mellékletben találhatók meg.

kutatásra fordított forrás nagysága		Ft
7. Indikatív forrásallokáció		
Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. A vízfelhasználás növekedésének megakadályozása	TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	20
2. Felszíni és felszín alatti csapadékmegtartás	TOP Plusz, KEHOP Plusz	40
3. A víz talajban történő tárolásának elősegítése a mezőgazdaságban	KEHOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	10
4. A tisztított szennyvíz (szürkevíz) megtartása, felhasználása	TOP Plusz, KEHOP Plusz	10
5. Lakossági víztakarékosság támogatása	KEHOP Plusz	5
6. Városi csapadékvíz-menedzsment rendszerek megvalósítása	KEHOP Plusz	40
7. Vízpótló rendszerek kiépítése	RRF Alap, Nemzeti forrás, KEHOP Plusz, Interreg IPA CBC	75
8. Fenntartható tájgazdálkodás	KEHOP Plusz	20
9. Alap- és alkalmazott kutatások támogatása	GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	5
Összes forrásigény		225

3.2 A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A homokhátsági kultúrtáj alapkőve a tanyavilág, ez határozza meg a tájhasználat képét, a településhálózat történelmi fejlődésének szerves eleme és a helyi közösségek identitásának egyik jelképe. Az elmúlt évtizedek azonban olyan kihívások elé állították a tanyavilágot, melynek önerőből már nem képes megfelelni. Ennélfogva

a fenntartható táj, az adaptív és innovatív társadalom és a kiegyensúlyozott térszerkezet elérése lehetetlen a tanyák tartós, értékteremtő fennmaradásának biztosítása nélkül.

Elsődleges feladat tehát a hagyományos tanyás táj megőrzése, melyhez szükséges a népességmegtartó képességet és a képesség megtartó népességet biztosító közösségek megteremtése a tanyákon. E közösségeket pedig fel kell vértetni korunk kihívásainak megfelelni képes adaptációs képességekkel, rezilienciával. A fiatalok helyben megtartása, képzettségük és munkaerőpiaci helyzetük javítása mellett szükséges az idősebbek életminőségét garantáló szolgáltatások jobb elérhetőségének biztosítása. A tanya, mint termelési forma megőrzéséhez a modern technológiákat és alternatív termelési módokat kell elterjeszteni. E prioritás teljesülése egyben a kultúrtáj megőrzésén keresztül a klíma- és környezetvédelmi célok elérését is megkönnyíti.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1 A külterületi lakosság életminőségének javítása, a népességmegtartó képesség fokozása

A lakosság helyben maradásának érdekében elengedhetetlen az értékteremtő életpálya lehetőségeinek garantálása minden generáció számára. Ebben a folyamatban kulcsfontosságú szerepe van a szociális szolgáltatásoknak, ideértve az idősek gondozását, a nappali és otthoni ápolást, a kisgyermekes anyák gyakorlati támogatását, valamint a tanyasi diákok esetleges felzárkóztatását. Az intézményeknek és szolgáltató helyeknek erre fel kell készülniük a tanyasi lakosok egyedi igényeire szabott eljárásokkal, programokkal és információk terjesztésével. A tanyasi lakosok hozzáféréseinek biztosítása kiemelten fontos, valamint az is, hogy a szolgáltatók rendszeresen eljussanak a tanyákra.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Felzárkóztató és szociális programok, szolgáltatások kidolgozása a külterületi diákok számára, igazodva egyedi igényeikhez és az ingázási nehézségeikhez.
- A külterületi diákok iskolákba való eljuttatásának megszervezése, ideértve a városi középiskolákat is.
- Az önkormányzati és szociális szolgáltatások rendszeres elérhetővé tétele a 100 fő feletti külterületeken (kitelepülés vagy szervezett ingyenes utaztatás).
- A külterületi anyák számára gyakorlati otthoni támogatások nyújtása: tanácsadás és szülői támogató csoportok szervezése, rendszeres gyermekfelügyeleti program.
- Online platformok fejlesztése és egyben a külterületi lakosság képzése ezek használatára a távoli hozzáférés javítása érdekében.
- Mentorprogram kialakítása a külterületen élők támogatása érdekében.
- A külterületen élő időskorúak otthonápolásához szükséges tanácsadás és eszközbeszerzés támogatása a lakóknak.

Várható eredmények

A külterületeken élő lakosság életminőségének javulása, a népesség elvándorlásának csökkenése.

Kedvezményezettek köre

Szociális- és egészségügyi ellátóhelyek, önkormányzatok, kulturális intézmények.

Célcsoport

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság

2.2 Községi és kerékpáros közlekedés fejlesztése a tanyás területeken

A külterületen élők megfizethető mobilitásának biztosítása érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a közösségi közlekedés fejlesztésére. Ebben szempont a környezetvédelmi célkitűzések teljesítése és a társadalmi esélyegyenlőség megteremtése. Az innovatív, intermodális és igényvezérelt intelligens megoldások bevezetése elengedhetetlen a közösségi közlekedés hatékonyságának növelése érdekében. A meglévő járatoknál el kell érni, hogy igény szerint a külterületeken is megálljanak, az eddig be nem kapcsolt tanyás területeken új járatokat kell kialakítani. A megállókat közvilágítással kell ellátni. Mivel a tanyasi közösségben a szépkorúak nagy arányban vannak jelen, ezért kiemelten fontos az akadálymentesítés minden vonalon. A közlekedési igények változásában figyelembe kell venni az atipikus foglalkoztatásokat, részmunkaidős alkalmazottakat és a diákok iskolai utáni tevékenységét.

A nagyobb lélekszámú, sűrűn beépült (100fő/km² felett) külterületi tanyás területeket és zártkerteket kerékpárutak kiépítésével kell összekötni, figyelembe véve a településhatárokon átnyúló útvonalakat és azokat a külterületeket, amelyekre a napi ingázás más településre, nem a közigazgatási központra irányul.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Előzetes közösségi konzultációk révén a külterületen élők közlekedési igényeinek felmérése és azoknak megfelelően új menetrend kialakítása.
- A területeken lévő megállók akadálymentesítése, gyalogos elérhetőségének javítása és közvilágítással való ellátása.
- Az új járatok tervezésekor és a meglévők működtetésében alacsony károsanyag-kibocsátású, mozgássérültek által is használható buszok bevezetése.
- Okos, ténylegesen igény vezérelt tömegközlekedés megteremtése.
- A közösségi közlekedési átszervezése, hogy azok alkalmazkodjanak az atipikus foglalkoztatási formákhoz, a részmunkaidős alkalmazottak igényeihez és a diákok iskolai utáni tevékenységéhez.

Várható eredmények

A külterületen élők hatékonyabban el tudják érni a közszolgáltatásokat, a munkába ingázás és a kulturális intézmények látogatása rugalmasabbá válik. Így a települések életébe, az innovatív, adaptív társadalomba beágyazódnak a tanyasiak. A kerékpárutak a fiatalok mobilitását növelhetik, egyben a tanyaturizmusban is hasznosulnak.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, tömegközlekedési szolgáltató vállalatok.

Célcsoport

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság

2.3 Tehetséggondozás és innovatív foglalkoztatás kialakítása a külterületeken

A külterületi lakosság megtartása érdekében szükséges javítani munkaerőpiaci helyzetüket. Elő kell segíteni az olyan tehetséggondozó és felzárkóztató iskolai foglalkozásokat, amelyek megkönnyítik a külterületi diákok tanulmányait. Az otthoni munkavégzés és a részmunkaidős foglalkoztatás (2-4-6 órás) támogatása elengedhetetlen mind a verseny- mind a közszektorban annak érdekében, hogy a külterületen élők számára több lehetőség nyíljon ezen a területen. Különösen fontos az ilyen munkavégzési lehetőségek kialakítása a tanyákon

élő anyák számára. Emellett biztosítani kell az itt élők számára a szükséges tudásbázist az infokommunikációs eszközök használatához.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- A külterületi munkavállalókra szabott, az ott élők munkaerőpiaci esélyeit növelő képzések, amelyek segítik a tehetségek felzárkózását és versenyképességük emelését a Hátság munkaerőpiacán.
- Külterületi diákok támogatása, különféle tehetséggondozó és felzárkóztató iskolai foglalkozások bevezetésével, digitális otthontanulás segítő programok. Tanulásmódszertani képzések biztosítása.
- Az otthoni munkavégzés és a ténylegesen részmunkaidős foglalkoztatás elterjedését támogató programok, biztosítva ezzel a külterületi lakosoknak a verseny- és közszektorban való szélesebb elhelyezkedési lehetőségeit, különös tekintettel az anyák munkaerőpiaci helyzetére.
- A lakossági szemléletformálása és tájékoztatása az lpar 4.0 és a körforgásos gazdaság sajátosságairól.
- Az infokommunikációs eszközök használatához szükséges oktatások biztosítása, a külterületi lakosok felzárkóztatása az online munkavégzés és tanulás terén

Várható eredmények

A külterületi lakosság foglalkoztatottságának mennyiségi és minőségi javulása.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, külterületeken foglalkoztató vállalkozások és gazdálkodók

Célcsoport

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság, gazdálkodók

2.4 Falu- és tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése

A városoktól távolabb eső falvakban, valamint általában a külterületeken élők speciális ellátási igényeket támasztanak a falugondnoki szolgálattal szemben. Az idősek támogatása és a külterületen élő családok életminőségének javítása mellett, kulcsfontosságú további forrásokat garantálni a speciális helyzetű személyek ellátását és támogatását biztosító gondnoki szolgáltatások fejlesztése érdekében. Ezen felül a tanyagondnokoknak megfelelő eszközparkot kell biztosítani, és kiemelt figyelmet kell fordítani a képzésre, a kommunikációra és a gondnokok munkájának elismerésére. A gondnokok kulcsszerepet játszanak majd a tudás terjesztésében és a társadalmi összetartozás növelésében, így jövőbeni feladatuk még inkább kiemelkedő lesz.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- A falugondnoki szolgálat számára szükséges eszközök és képzések biztosítása az idősek és a speciális helyzetű személyek ellátásának javítása érdekében.
- A társadalmi esélyegyenlőség megteremtése érdekében a falugondnokok képzése, a sajátos nevelési igényű és hátrányos helyzetű gyermekekkel kapcsolatos támogatói tevékenységekben való részvételre.
- A falugondnokok egyesületei és a tanyagondnokok tevékenységeit támogató civil szervezetek által igényelt továbbképzések támogatása, a szolgálat tevékenységéről és eredményeiről szóló hatékony kommunikáció biztosítása.

- A falugondokok eszköz- és járműparkjának megújítása.

Várható eredmények

A tanyán élők ellátottságának javulása, a tanyán élők életminőségének javulása.

Kedvezményezettek köre

Helyi önkormányzatok, a falugondokok munkájában részt vevő szociális ellátó intézmények és civil szervezetek, a falugondokok egyesületei.

Célcsoport

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság

2.5 Tanyaépületek környezettudatos, energiahatékony megújítása

A tanyasi ingatlanok energiahatékonyságának fokozása magában foglalja az épületszigetelést és nyílászárók cseréjét, a fűtési rendszerek modernizálását, a háztartási eszközök energiatakarékos típusra történő cseréjét. Az energiafogyasztás csökkentése érdekében LED világításra kell váltani a háztartási és a kültéri fényforrások esetében is. Végül, az energiahatékony szokások kialakításának és fenntartásának elősegítése érdekében oktatási programot indítunk a tanyasi lakók részé. Érvényesíteni kell a programokban a körkörös gazdaság elvét, így helyben elérhető alapanyagokat, erőforrásokat és munkaerőt kell alkalmazni a programok során. A szigetszerű (akkumulátorra termelő) háztartási méretű kiserőművek telepítése célszerű (napelemes és szélturbinás rendszerek), amelyek az elektromos hálózatra nem kapcsolt tanyák elektromosenergia-igényét biztosíthatják költséghatékonyan.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Tanyaingatlanok energiahatékonyságának javításának támogatása: épületszigetelés, nyílászárók cseréjére, fűtéskorszerűsítés.
- A háztáji és a közvilágítás LED világítótestekre történő cseréjének támogatása.
- Lakossági energiatakarékos és a környezettudatos életvitel ösztönzése, szemléletformálás
- A körkörös gazdaság elvét alkalmazó, a helyben elérhető alapanyagok, erőforrások és munkaerő használatát segítő építőipari munkák támogatása a külterületi ingatlanok megújítása során.

Várható eredmények

A fűtési célú károsanyag kibocsátás és a felhasznált elektromos áram csökkenése, az életminőség javulása.

Kedvezményezettek köre

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság, közmű szolgáltatók

Célcsoport

Külterületen életvitelszerűen élő lakosság

2.6 A tanyasi gazdálkodás modernizációja és a tanyaturizmus fejlesztése

Az tanyán élők családi gazdaságainak, egyéni termelők és a háztáji – másodlagos bevételt nyújtó – mezőgazdasági tevékenységek modernizációjának érdekében az ott élők és gazdálkodók számára a korszerű, fenntartható, okos mezőgazdasági technológiák és termelési módszerek alkalmazásához szükséges tudást terjeszteni kell. Emellett vállalkozásfejlesztésre, marketingre és az IKT technológiák használatára vonatkozó tudást is széles körben kell terjeszteni a helyi vállalkozók között. A vendégfogadás és turisztikai szolgáltatások fejlesztéséhez szükséges készségek és nyelvtudás fejlesztése is fontos a helyi közösségek részéről. Az online oktatási platformokon elérhető képzések lehetőséget nyújtanak a társadalom széles rétegei számára a készségek fejlesztésére. A képzések során kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntarthatóságra és az életen át tartó tanulás fontosságára. A támogatások egy részének fókuszában a talajkímélő és vízviszatartó mezőgazdaságra történő áttérés műszaki előfeltételeinek biztosítása áll, az összehangolt vízgazdálkodás és a térségi víz- és tájgazdálkodási platformok prioritást élveznek.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Korszerű és fenntartható mezőgazdasági technológiák és termelési módszerek oktatása a tanyasi lakók, családi gazdaságok és egyéni termelők számára.
- Vállalkozásfejlesztési, marketing és IKT technológiák használatára vonatkozó képzések biztosítása a külterületen élő vállalkozók és őstermelők számára.
- Online oktatási platformokon elérhető kurzusok használatának és az életen át tartó tanulás támogatása.
- A vendégfogadás és turisztikai szolgáltatások hatékonyságának növelése érdekében nyelvtanfolyamok biztosítása a legfontosabb idegennyelveken, nyelvvizsgaköltségek támogatása a külterületi lakók számára. Turisztikai szaktudást adó felnőttképzésekben való részvétel anyagi támogatása.

Várható eredmények

A készségek és az innovációs kapacitás javulása révén az oktatás hozzájárul a tanyavilágban gazdálkodók versenyképességének növekedéséhez.

Kedvezményezettek köre

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók, külterületen élő lakosság

Célcsoport

Külterületi lakosság, vállalkozók és gazdálkodók

2.7 Külterületi lakóközösségek megújítása

A tanyákon élő családok közötti társadalmi összetartozás és funkcionális kapcsolatok kialakítása létfontosságú a vidéki közösségek fejlődése és fenntarthatósága szempontjából. Ennek érdekében elengedhetetlen a közösségi szerveződések és az együttműködések támogatása, lehetőséget teremtve a tudás- és tapasztalatcserére. A közösségi események és találkozók támogatása kiemelkedő fontosságú, mivel ezek ösztönzik a szociális interakciót és a kapcsolatok elmélyülését. Az online platformok és digitális eszközök használata lehetővé teszi a tágabb tanyás közösségek közötti kapcsolatok építését és a tudás megosztását. Emellett fontos a közös projektek létrehozásának ösztönzése, amelyek segítik a családok közötti együttműködést és az erőforrások hatékonyabb felhasználását.

Különös figyelmet kell fordítani a városperemek külterületeire, ahol az újonnan érkezők magas száma miatt támogatásra lehet szükség a városból kiköltözők integrációjához.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- Községi események és találkozók szervezése külterületeken. A tanyasi közösségek szociális összetartozását erősítő programok támogatása.
- Az online platformok és digitális eszközök használatának ösztönzése a tanyás közösségek közötti kapcsolatok építéséhez és a tudás megosztásához
- Helyi mikroközösségek, klubok és csoportok kialakulásának támogatása tanácsadással, információmegosztással.
- Az újonnan külterületre költözők integrációjának segítése.

Várható eredmények

A közösségi kapcsolatok és az együttműködés javulása révén a tanyák vonzóbb lakóhelyek lesznek.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, kulturális szolgáltatók, szociális ellátás, szakemberek és intézmények,

Célcsoport

Külterületi lakosság.

2.8 Tanyás kultúrtáj értékeinek védelme

A tanyavilág sajátos tájhasználatának megőrzése érdekében kulcsfontosságú a hagyományos tájlép fenntartásának a védelme. Támogatni kell a történelmi földhasználati formák megőrzését, az épített és természeti környezet megóvását. Szükséges olyan mintatanyákat kialakítani, melyek jó példát mutató, a modern technológiát használva mentik át a hagyományokat a XXI. századba. Emellett oktatási programok a vidéki életmód és a mezőgazdasági ismeretek és a tanyasi hagyományok átadását célozzák meg, hozzájárulhatnak a fiatal generációk érdeklődésének felkeltéséhez és a tanyák sajátos tájhasználatának megértéséhez.

Szükséges a tanyás táj kurrens folyamatainak jobb megismerése az értékmentéshez, így általános, a homokhátságra kiterjedő tanyafelmérés szükséges a tervezési időszak folyamán.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- A történelmi tájhasználati formák és mezőgazdasági tevékenységek fenntartásának támogatása.
- Mintatanyák kialakítása és fenntartása melyek bemutatják a modern technológiák használatát a hagyományok XXI. századba történő átmentésében.
- A hagyományos tanyasi gazdálkodás és a történelmi paraszti élet megismertetése a diákokkal.
- A homokhátságra kiterjedő átfogó külterület-felmérés támogatása.

Várható eredmények

A tanyás táj, mint a Homokhátság megyehatárokon átnyúló közös értéke hozzájárul a térségi tudat erősödéséhez.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok, intézmények, gazdálkodók, iskolák

Célcsoport

Diákok, külterületi lakosság

2.9 Tanyás területek közötti közlekedési és kapcsolódó infrastruktúrájának fejlesztése

A tanyavilág népességmegtartó képességének javítása érdekében szükséges a közlekedési lehetőségek minőségi fejlesztése. Fontos megerősített (pl. zúzottköves) mezőgazdasági utak kialakítása a környezeti fenntarthatóság szem előtt tartásával, ahol lehetséges ott a tanyákhoz vezető dűlőutak és a korábbi zártkerti területek földútjainak rendezése, burkolása vagy murvával való rögzítése. valamint a főbb csomópontokban történő közvilágítás kialakítása javítja az itt élők életkörülményeit, miközben elősegíti a tanyaturizmus és a gazdálkodás fejlődését is.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek

- A lakott tanyákhoz vezető dűlőutak rendezése, ahol szükséges murvával vagy szilárd útburkolattal való ellátása.
- A korábbi zártkerti területek úttesteinek újraburkolása.
- A lakott külterületek közvilágításának kiépítése, különös tekintettel a külterületen belüli közlekedési útvonalak találkozási pontjaira.
- A külterületi lakóingatlanok megközelítésére szolgáló utak vízmentességét biztosító csapadékvíz árokok karbantartása.

Várható eredmények

A külterületen élők életminőségének javulása és a vállalkozások elérhetőségének javulása.

Kedvezményezettek köre

Önkormányzatok

Célcsoport

Külterületi lakosság, gazdálkodók

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz**Fenntartható természeti környezet**

A tanyavilág a Homokhátság tájhasználatának egyik alapvető építőeleme. A tanyasi épületek, és gazdaságok megújítása és adaptálása a fenntartható természeti környezet védelméhez, a vízmegtartáshoz elengedhetetlen a környezet megóvása érdekében. A kerékpáros és közösségi közlekedési fejlesztése közvetlenül hozzájárul a klímacélok teljesüléséhez.

Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság

A tanyán élők képzettségének, ingázási lehetőségeinek javítása és a helyi gazdálkodók megújulásának támogatása révén a tanyavilág intenzívebben képes kapcsolódni a Homokhátság gazdasági folyamataiba és a

tanyák és tanyás községek elérhetőségének javítása révén az egyes sikeres projektek kisugárzó hatásaiból nagyobb területen alakulhatnak ki kedvező szinergiák, ezzel elősegítve a térség versenyképességét.

Megújuló és innovatív társadalom

A tanyán élők közösségeinek megerősítése, az innovációs képességük, valamint a reziliencia révén a külterületi lakosság is kapcsolódni tud a Hátság társadalmi megújulásába. Ennek révén az ott élőket súlytó területi igazságtalanságok mérséklődnek, megszűnnek, valamint a munkaerőpiaci lehetőségeik javulásával és új készségek megszerzésével a tanyás táj népességmegtartó képessége növekszik, elősegítve a hátság innovatív megújulását.

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 – Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO4 – Szociálisabb és befogadóbb Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése,

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességmegtartó képességének növelése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
külterületen élő lakónépesség	fő
külterületi lakások és egyéb lakóingatlanok száma	db
külterületeken kiépült új és felújított megállóhelyek száma	db / programozási ciklus
kerékpárutak hossza	km
új tehetséggondozási programban részesülő fiatalok száma	fő
falu- és tanyagondnoki feladatot ellátó személyek számának növekedése	%
modernizált lakótanyák száma	db / programozási ciklus
felmért tanyák száma	db
felújított dűlőutak száma	db
külterületi szilárd útburkolatú utak hossza	km

7. Indikatív forrásallokáció		
Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Külterületi lakosság életminőségének javítása, a népességmegtartó képesség fokozása	TOP Plusz, DIMOP Plusz	11
2. Községi és kerékpáros közlekedés fejlesztése a tanyás területeken	TOP Plusz, IKOP Plusz	16
3. Tehetséggondozás és innovatív foglalkoztatás kialakítása a külterületeken	TOP Plusz, DIMOP Plusz, GINOP Plusz	9
4. Falu- és tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	TOP Plusz	10
5. Tanyaépületek környezettudatos, energiahatékony megújítása	KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, TOP Plusz	13
6. Tanyasi gazdálkodás modernizációja és a tanyaturizmus fejlesztése	DIMOP Plusz, TOP Plusz, GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	5
7. Külterületi lakóközösségek megújítása	TOP Plusz	10
8. Tanyás kultúrtáj értékeinek védelme	KEHOP Plusz	10
9. Tanyás területek közötti közlekedési és kapcsolódó infrastruktúrájának fejlesztése	TOP Plusz, IKOP Plusz	16
Összes forrásigény		100

3.3 A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A gazdaság zöld átmenete nem csupán a DTkH számára alapvető érdek, hanem nemzetgazdasági érdek is. Az agrár- és ipari termelés új alapokra helyezése mind energetikai vonatkozásban, mind gazdasági megfontolásokat tekintve kulcsfontosságú. Az energiaválság következtében a fosszilis energiatermelésről történő leválás új lendületet kapott, az energiaellátás biztosítása a korábbiaknál is még fontosabb szakpolitikai területté vált. Ezirányban történő törekvéseket már a Területfejlesztési Konceptió is több esetben rögzítette: - Fenntartható természeti környezet átfogó cél megfogalmazása - Tanyák energiahatékonyságának növelése hangsúlyozó térségi célok meghatározása - Helyi adottságokra építő innovatív és zöld gazdaságfejlesztés specifikus cél kitűzése

Mindezen célok és a megfogalmazott prioritás is összhangban van az Európai Unió Kohéziós Politikájának „zöldebb Európa” szakpolitikai célkitűzéséhez is.

Összességében a zöld és energiahatékonysági beruházások a klímavédelmi célok mellett a gazdasági szerkezetváltást is elősegítik.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1. Környezetvédelmi ipar fejlesztése

A fejlesztéspolitikának kiemelten kell foglalkoznia a felértékelődő új ipari tevékenységekkel, amelyek egyszerre szolgálják a gazdasági kibocsátást, a foglalkoztatás növelését és a klímavédelmet. A környezetvédelmi ipar tevékenységei közé beleértendők az új technológiák előállítása, vagy új eljárasmódok kidolgozása is, pl. a különféle filterek, katalizátorok, tisztítóberendezések kifejlesztése, a veszélyes hulladékok ártalmatlanítási folyamatának megreformálása, hatékonyabb szennyvíz szállítás és kezelés, a mezőgazdasági és ipari hulladékok hasznosítása stb.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Vállalatok és közsféra közötti partnerségek elősegítése: konferenciák, szakmai találkozók, beszállítópartnerkereső és piacszerző (ún. matchmaking) rendezvények útján
- Környezetvédelmi iparhoz kapcsolódó vállalkozások és beruházások támogatása
- Karbonsemleges termelési technológiák és beruházások támogatása

Várható eredmények

Bruttó hozzáadott érték növekedése, környezetvédelmi ipar jelentőségének növekedése, hatékonyabb erőforrásmenedzsment, foglalkoztatottak számának növekedése

Kedvezményezettek köre

Vállalkozások

Célcsoport

Gazdasági szereplők, közvetetten a közsféra képviselői és intézményei

2. Energhahatékonyági fejlesztések

A dekarbonizációs célok elérése, valamint az energiatüggőség csökkentése miatt az energiahatékonyági fejlesztések megvalósítása megkerülhetetlenné vált.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Energetikai állapotfelmérés elvégzése mind a gazdasági mind a lakossági ingatlanállomány tekintetében. Részletes adatbázisra építve lehet kiválasztani a legjobb megtérüléssel kecsegtető energiahatékonyági beavatkozásokat, ezzel szavatolva a pályázati források hatékony felhasználását.
- Az előző tevékenységhez szorosan kapcsolódva fel kell tární a térség energiaipari hálózatát, amely a szektorban működő vállalkozásokat, kutatóhelyeket, egyéb szervezeteket is magába foglalja. Erre az információra építve kapunk pontos képet arról, hogy a nagyléptékű energetikai beruházások kínálati és keresleti viszonyrendszere miképpen alakul, milyen további esetleges külső kapacitásra van szükség.

- A már meglévő közintézményekben megvalósulás alatt lévő energetikai fejlesztéseket skálázni, tovább bővíteni szükséges. Ugyanakkor a kis belépési küszöbű, elsősorban az energia hatékony felhasználását lehetővé tevő projekteket priorizálni kell (homlokzati és tető hőszigetelés, nyílászáró csere).
- Az energiahatékonyságot, megújuló energiák használatát, az ÜHG kibocsátás csökkenését és a klímaváltozás hatásainak enyhítését célzó szemléletformálás elengedhetetlen.

Várható eredmények

Hatékony erőforrás-és projektmenedzsment révén nőhet a térség megújuló energiatermelési potenciálja, míg ezzel párhuzamosan csökken az energiafelhasználás.

Kedvezményezettek köre

Belföldi természetes személyek, non-profit szervezetek az államháztartáson belül, vállalkozások

Célcsoport

Gazdasági szereplő, lakosság, intézmények

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Fenntartható természeti környezet
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO1 - Intelligens Európa
- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése
- kreatív tudástársadalom, piacképes készségek, K+F+I
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme

Területi specifikus célok:

- az ország makro-regionális szerepének erősítése
- a többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat
- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
környezetvédelmi iparban tevékenykedő vállalkozások száma	db
energetikailag hasznosított hulladék mennyisége	t

napelemmel ellátott lakások és üdülők száma	db
napkollektorral ellátott lakások száma	db
hőszivattyúval ellátott lakások száma	db
egy főre jutó áramfogyasztás	1000 kWh/fő
egy főre jutó gázfogyasztás	1000 m ³ /fő
egy főre jutó hulladék kommunális mennyisége	t/fő

7. Indikatív forrásallokáció

Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Környezetvédelmi ipar fejlesztése	GINOP Plusz, KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, Interreg IPA-CBC	42
2. Energiahatékonysági fejlesztések	KEHOP Plusz, RRF-RePowerEU, Vidékfejlesztési Program	28
Összes forrásigény		70

3.4 A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel prioritás elsődlegesen a Pest vármegyei Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő térszervező agglomerációs kapurégió szerep erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. A Pest vármegyei Homokhátsággal kapcsolatban is megfogalmazott szükségszerűség a gazdasági fejlődés koncentráltságának csökkentése. Ezen túlmutatóan a makrotérségi gazdasági környezetbe mostaninál mélyebben beágyazott fejlődés igénye is a teljes térségre kiterjedő, integrált, hálózatokban gondolkodó közlekedésfejlesztés szükségszerűségét támasztja alá. Ennek egyaránt részét képezi a vármegyék közötti közlekedési kapcsolatok fejlesztése, valamint dinamikusan fejlődő, nagy munkaerővonzó képességű nagyvárosok (Budapest, Kecskemét, Szeged) és elővárosaik közötti közlekedés fejlesztése, kiemelt figyelmet fordítva a fenntartható mobilitásra. Ahol a közlekedési infrastruktúra állapota nem kielégítő, ott továbbra is támogatandó az egy vármegyén belüli településeket összekapcsoló közlekedési infrastruktúra fejlesztése is. Ennek részét képezheti az erőforráshatékonyság és környezeti szempontból is előnyös közlekedési kapcsolatok rekonstrukciója, amely korábbi szárnyvonalakon a szolgáltatás újraindítását foglalja magába. A korábbiakban intraregionális személyszállítást végző vonalakon felülvizsgálandó, milyen feltételrendszer mentén tölthet be a vasút a személy-, illetve a teherszállításban. E munkába a civil-és szakmai szervezetek már elkészült munkái, kihasználtsági felmérésekből szerzett tapasztalatai beépítendőek (pl. 152-es vasútvonal újraindításáról szóló megvalósíthatósági tanulmány). A Homokhátságot tágabb makrotérségével összekötő közlekedési kapcsolatok fejlesztése szintén továbbra is szükséges, különösen az eddig háttérbe szorult viszonylatok tekintetében, mind az országhatárokon belül, mind a határon átnyúló kapcsolatok tekintetében. A kiemelt, legnagyobb forrásigényű közlekedési infrastruktúrafejlesztési beruházások egy része már kivitelezés alatt áll, a források rendelkezésre állnak (Budapest-Kelebia-Szabadka-Belgrád vasútvonal fejlesztése, M44-es autópálya Lakitelek és az M5-ös autópálya közötti szakaszainak megépítése), míg más országos jelentőségű beruházások még csupán korai előkészületi szakaszban állnak (V0-ás vasúti korridor

megépítése, M9-es autót 51-es és 53-as főút közötti szakaszának megépítése). Figyelembe véve a közlekedési trendek változását (vasút előtérbe kerülése), a meglévő infrastrukturális hálózatokat a jövőbeli közlekedéspolitikának mérlegelnie kell a korábbi bezárt vasúti szárnyvonalakon a vasúti szolgáltatások újraindítását. A térséget az elmúlt közel 20 évben minden alkalommal érintették a vasútbezárások (2007: Kecskemét-alsó - Fülöpszállás; 2009: Kecskeméti kisvasút; 2023: Lakitelek-Kunszentmárton vasútszakasz). Az esetleges felülvizsgálatnak érintenie szükséges a vonalak állapotának felmérését, valamint az esetleges rekonstrukciós költségek becslését. Bár a közlekedési infrastruktúra fejlesztése továbbra is kulcsfontosságú, nem lehet kizárólagos, az egyéb gazdasági, munkaerőpiaci, kulturális kapcsolatok fejlesztése is a prioritás részét képezi, a térben kiegyenlített területi fejlődés elérését célozza.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1. Fenntartható, térben szétterített gazdasági fejlődés a településközi kapcsolatok fejlesztésével

A Homokhátság egyes elkülönített területfejlesztési térségei között jelentősek a különbségek, különösen a Homokhátság Pest vármegyére eső része, valamint a Nyugati- és a Határmenti Homokhátság között. A térségi nivelláció horizontális célját e prioritás beavatkozásai kiemelten szolgálják. Ezen intézkedések, tevékenységek egy része a közlekedési kapcsolatok javítását, közlekedési infrastruktúra fejlesztését szolgálja a különböző vármegyék települései között, illetve a vármegyéken belül, míg más tevékenységek az infrastruktúrafejlesztésen túlmutatóan szolgálnak a településközi kapcsolatok erősítését a foglalkoztatók munkaerőpiaci vonzáskörzetének kiterjesztésével, a távmunka és atipikus munkavállalás támogatásával.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A vármegyék közötti közlekedési kapcsolatok erősítése, közlekedési infrastruktúra fejlesztése
- A vármegyéken belüli településközi közlekedési infrastruktúra fejlesztése, különös tekintettel a kevésbé feltárt járásokra
- A foglalkoztatók ösztönzése, hogy munkaerőpiaci vonzáskörzetüket minél jobban terjesszék ki a szabad munkaerővel rendelkező homokhátsági járásokra (céges járatok indításának ösztönzése)
- Foglalkoztatók ösztönzése a munkavállalók távmunkával történő alkalmazására

Várható eredmények

A településközi közlekedési infrastruktúra javuló minősége vármegyéken belül és vármegyék között; kiegyenlítettebb gazdasági aktivitás, munkanélküliség csökkenése a külső és belső perifériák településein

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, kkv-k, nagyvállalatok, potenciális beruházók, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium)

Célcsoport

Kkv-k, nagyvállalatok, potenciális beruházók, lakosság

2.2. Elővárosi településkapcsolatok fejlesztése, mobilitás fenntartható fejlesztése

A Homokhátság területe három nagyvárosi vonzáskörzet településeinek egy részét is magába foglalja (Budapest, Kecskemét, Szeged). Míg Kecskemét esetében a központi település a Homokhátság területén található, és a vonzáskörzet nyúlik ki a Homokhátság területén kívülre, addig a fővárosi és a szegedi agglomeráció esetében a homokhátsági települések egy része kapcsolódik a térség határán kívüli dinamikus gazdasági centrumokhoz. Az

elővárosok és központi településeik közötti ingázási igények kielégítése a gépjárművel történő egyéni közlekedéssel egyre kevésbé fenntartható a közúti infrastruktúra korlátozott és nehezen bővíthető kapacitása, valamint környezetvédelmi megfontolások miatt sem. Éppen ezért az elővárosi mobilitással kapcsolatos beruházások esetében előtérbe kerül a közösségi közlekedés, valamint egyéb fenntartható alternatívák fejlesztése, mint az elővárosi vasútközlekedés fejlesztése, az intermodalitás feltételeinek javítása és a hivatásforgalmi kerékpárhasználat elősegítése, a kerékpárút-hálózat hiányzó elemeinek megépítése.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Elővárosi vasútközlekedés fejlesztése (140-es, 142-es és 145-ös vasútvonal), megvalósíthatósági tanulmány készítése a személyszállítás újraindításáról a 152-es vasútvonalon
- Községi közlekedés minőségének javítása (a községi közlekedés előnyben részesítése, az intermodalitás feltételeinek javítása, dinamikus buszútvonalok kialakítása, megállóhelyek infrastruktúrájának és árnyékolásának fejlesztése)
- Hivatásforgalmi kerékpárhasználat ösztönzése, belvárosi kerékpárhálózat fejlesztése, települések közötti kerékpárhálózat hiányzó szakaszainak megépítése (fővárosi agglomeráció Homokhátságára eső települései, Talfája-Méntelek-Lajosmizse, Kunszállás-Kiskunfélegyháza, Nyárlőrinc)

Várható eredmények

Naprakész információk a személyszállítás újraindításának megvalósíthatóságáról, a várható forgalomról és költségekről a 152-es Fülöpszállás-Kecskemét vasútvonal kapcsán; A 140-es, 142-es és 145-ös elővárosi vasútvonalak megújulása, menetidők rövidülése, személyszállító kapacitás növekedése; vasúttal, egyéb közösségi közlekedési eszközzel és kerékpárral közlekedők számának és arányának emelkedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium)

Célcsoport

Lakosság

2.3. Erősebb makrotérégi integráció, Homokhátsággal szomszédos területek közlekedési kapcsolatainak fejlesztése

A Homokhátság területileg kiegyensúlyozott fejlődésének egyik fontos összetevője az erősebb makrotérégi integráció. Ennek részét képezi a még hiányzó közlekedési kapcsolatok kiépítése a Tiszántúllal és a Dunántúllal. Az M44-es autópályát hiányzó, Lakitelek-Szentkirály, és Szentkirály-M5-ös autópályára közötti két szakasza már kivitelezés alatt van (várható átadás 2024, 2025). A Dunántúllal kapcsolatot teremtő gyorsforgalmi összeköttetések közül az M8-as autópályát Dunavecse-Kecskemét közötti szakasza környezetvédelmi engedéllyel rendelkezik, az M9-es autópályát 51 és 53-as főút közötti szakaszának előkészítéséről pedig az 1342/2023. (VII. 31.) Korm. határozat rendelkezik. A közúti mellett a folyamatban levő vasúti beruházások is makrotérégi integrációt erősítik. A Budapest-Kelebia 150-es vasútvonal felújítása várhatóan már 2025-re megvalósul, míg a fővárost mentesítő, vasúti teherszállítás számára kiemelt fontosságú V0-as vasúti korridor teljes (Záhonytól Győrig tartó) kiépítése 2030-ra esedékes, a kivitelezés a Kecskemét és Adony közötti szakasszal kezdődik.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Az M9-es autópályát 51 és 53-as főút közötti szakaszának megépítése
- M44-es autópályát hiányzó szakaszainak (Lakitelek – M5-ös autópályára) megépítése

- Az M8-as gyorsforgalmi út Dunavecse – Kecskemét közötti szakaszának megépítése
- V0-ás vasúti korridor megépítésével kapcsolatos tervezési munkálatok
- V0-ás vasúti korridor Kecskemét és Adony közötti szakaszának elkészítése
- Kecskemét és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közötti tömegközlekedési kapcsolatok fejlesztése
- A Budapest-Kelebia 150-es vasútvonal felújításának befejezése
- magasabb elérhető sebesség kihasználása, korai és késői fővárosba jutást is lehetővé tevő, ütemes menetrenddel

Várható eredmények

A tervezett M8-as, M9-es és M44-es gyorsforgalmi útszakaszok elkészülte; a V0-ás vasúti korridor építésének megkezdése, Kecskemét és Adony közötti szakaszának befejezése; Budapest-Kelebia vasútvonal fejlesztésének befejezése, személyforgalom feltételeinek javulása a szakaszon; a 150-es vasutat használók számának növekedése, vasút szerepének növekedése a teherforgalomban, az M5-ös autópálya forgalmi terhelésének mérséklődése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium)

Célcsoport

Lakosság

2.4. A határon átnyúló hálózatok és kapcsolatok erősítése

A makrotérsgégi kapcsolatok erősítésének egy kiemelt szeletét képezi a határon átnyúló kapcsolatrendszer erősítése. Hosszú távon az átjárhatóságot leginkább Szerbia Európai Unióhoz és Schengeni övezethez való csatlakozása biztosítja, de addig a határátkelőhelyek fejlesztése, átbocsátó kapacitásuk növelése és az áthaladás gyorsabbá tétele kulcsfontosságú a kapcsolatok erősítéséhez. A határon átnyúló közlekedésfejlesztési beruházásokon belül a vasútfejlesztés élvez prioritást: az elsősorban teherszállítás számára fontos Budapest-Belgrád vasútvonal fejlesztése már folyamatban van, várható befejezése 2025. A másik fontos tengely, a Baja-Szabadka-Szeged vasúti összeköttetés helyreállításával kapcsolatos munkák is már megkezdődtek: ennek részét képezi a Szeged-Szabadka vasútvonal jelenleg is zajló felújítása. A Baja-Szabadka szakasz felújításával a, hiányzó szakaszok újraépítésével kapcsolatos munkák megkezdése, tervezési feladatok elvégzése még várta magára. Az M5-ös autópálya tehermentesítést, egyúttal a közúti közlekedési kapcsolatok erősítését szolgálja az M9-es autót tervezett meghosszabbítása az 53-as útig, és tompai határátkelőig történő lekötése. Az infrastrukturális beruházásokon túl kiemelten fontos, a kulturális kapcsolatok ápolása és erősítése, a határmenti szomszédos, és testvértelépülések közötti együttműködés fokozása. Mivel a Homokhátság déli része és a határon túli területek természetföldrajzi értelemben egységet képeznek, ezért érdemes törekedni a környezet- és természetvédelmi, valamint vízügyi együttműködések fokozására is.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Határátkelőhelyek fejlesztése, határátkelőhelyeken való áthaladási idő rövidítése
- A Budapest-Kelebia-Szabadka-Belgrád vasútvonal fejlesztésének befejezése
- Az M9-es autót és az 53-as főút találkozási pontja, valamint a Tompai Határátkelőhely közötti közúti infrastruktúra fejlesztése
- A Baja-Szabadka vasútvonal újraépítésével, fejlesztésével kapcsolatos tervezési feladatok megkezdése

- Vízügyi, vízkormányzási feladatokkal, fejlesztési lehetőségekkel kapcsolatos tervezés
- Környezet- és természetvédelmi együttműködés
- Közös kulturális rendezvények, programok, testvértelepülési kapcsolatok erősítése.

Várható eredmények

Határátkelőhelyek átbocsátó képességének javulása; határátkelések növekvő száma; Baja-Szabadka vasútvonallal kapcsolatos tervezési munkálatok elkészülte; településközi kapcsolatok élénkülése, rendezvények látogatottságának növekedése, külföldiek által itt töltött vendégéjszakák számának növekedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), civil szervezetek, egyházak, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

Célcsoport

Civil szervezetek, egyházak, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság, határon túli önkormányzatok

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO3 - Jobban összekapcsolt Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- versenyképes, innovatív gazdaság
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése

Területi specifikus célok:

- az ország makro-regionális szerepének erősítése
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
átépített vagy korszerűsített közutak hossza – nem TEN-T	km
épített gyorsforgalmi utak hossza	km
felújított vasútvonalak hossza	km
elkészült tervdokumentációk vasúti személyszállítás újraindításáról, új vasúti korridorokról	db

szállított utasok a kecskeméti helyi közösségi közlekedésben	fő	
közösen, illetve határon túli részvétellel megvalósított rendezvények, kulturális és sportprogramok	db	
7. Indikatív forrásallokáció		
Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Fenntartható, térben szétterített gazdasági fejlődés a településközi kapcsolatok fejlesztésével	TOP Plusz, GINOP Plusz	15
2. Elővárosi településkapcsolatok fejlesztése, mobilitás fenntartható fejlesztése	TOP Plusz, IKOP Plusz	150
3. Erősebb makrotérségi integráció, Homokhátsággal szomszédos területek közlekedési kapcsolatainak fejlesztése	Nemzeti forrás, Nemzetközi hitel, IKOP Plusz	n.a.
4. A határon átnyúló hálózatok és kapcsolatok erősítése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, Interreg IPA-CBC	20
Összes forrásigény		185

3.5 Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével prioritás elsődlegesen a Kecskeméti várostérség területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő a Homokhátság ipari, logisztikai és kulturális centruma szerepkör bővítése és erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. Kecskemét a Homokhátság legnagyobb népességű városa, a vármegye és az ország egyik gazdasági motorja, az OFTK alapján a Budapest körüli belső városgyűrű kulcsfontosságú eleme, országos jelentőségű központ. A rendszerváltást követő beruházásoknak, különösen a Mercedes-Benz Kecskeméten felépülő üzemének köszönhetően, a város széles munkaerőpiaci vonzáskörzettel rendelkezik. Emellett oktatási, egészségügyi és kereskedelmi funkciók tekintetében is jelentőségtöbblettel bír. Stabil gazdasági hátterére támaszkodva, Kecskemét számára további fejlődési lehetőséget jelent innovációs potenciáljának kihasználása, a kreatív ipari hagyományaiban rejlő lehetőségek kiaknázása. A tudásgazdaság

irányába mutató fejlesztések alapja a Neumann János Egyetem, míg a kreatív gazdaság alapját a város hagyományai (többek között zománc, kerámia, animáció) adhatják. Ezek a fejlesztési irányok a térség középvárosai (Cegléd, Kiskőrös, Kiskunhalas) valamint a Budapest innovációs és kreatív potenciáljából részesülő fővárosi agglomerációs térség települései számára is reálisak. Mind gazdasági, mind fenntarthatósági szempontból kiemelkedően fontos cél az okos és integrált, egyúttal a környezetbarát és költséghatékony közszolgáltatás-ellátás és városüzemeltetés Kecskemét és a térség minden nagyobb települése számára is.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1. Okos város, okos térség

A fenntartható városfejlődést szolgálja valamennyi közszolgáltatás és a városüzemeltetés minőségi és innovatív fejlesztése. Kecskemét komoly előzményekkel rendelkezik e tekintetben, ideértve a munkaerő-piac orientált képzési struktúrát, amelynek a város dinamikus változó profiljához igazított fejlesztése a jövőben is kívánatos. A város korábban is komoly erőfeszítéseket tett a környezetbarát közszolgáltatás-nyújtásra (közösségi közlekedés hibrid buszokkal). A következő időszakban az okos és integrált közszolgáltatás-ellátás, egyúttal a környezetbarát és költséghatékony városüzemeltetés kiemelkedően fontos cél Kecskemét és a térség minden nagyobb települése számára is.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A munkaerő-piaci igényekhez illeszkedő, gyakorlatorientált oktatás-képzési rendszer kialakítása és a változó igényeket követő folyamatos fejlesztése, duális képzési rendszer folytatása és fejlesztése;
- Okos településfejlesztési alkalmazások a városüzemeltetésben és a városi szolgáltatásokban.
- Integrált szolgáltatásnyújtás fejlesztése, hangsúlyt fektetve a szatellitvárosrészekre;
- Környezetbarát és költséghatékony közszolgáltatások és városüzemeltetés;
- Kecskemét térségi szerepvállalásának, központi szerepköreinek és funkcióinak erősítése.

Várható eredmények

Duális képzésben részt vevők számának emelkedése; a pályakezdő munkanélküliség csökkenése; a közszolgáltatások és városüzemeltetés ökológiai lábnyomának és költségének csökkenése; a kecskeméti szolgáltatásokat igénybe vevők számának emelkedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, közműellátók, szakképzési és felnőttképzési intézmények, tankerületi központok, önkormányzati, állami gazdasági társaságok

Célcsoport

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, közműellátók, szakképzési és felnőttképzési intézmények, tankerületi központok, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, lakosság

2.2. Kreatív ipar, kultúragazdaság fejlesztése

A rendszerváltás óta a Homokhátságba érkező külföldi működőtőkeberuházások a térség és Kecskemét város fejlődését nagyban előmozdították. Azonban a több lábon álláshoz és a fenntartható gazdasági fejlődéshez szükséges a helyi erőforrásokon alapuló gazdasági ágazatok fejlesztése is. Ezek egy része a kreatív ipar, kultúragazdaság körébe tartozik, és Kecskemét e téren nagy hagyományokkal rendelkezik (animáció, kerámia,

zománc, népi iparművészet). Ezen kulturális hagyományokat is ápoló kreatív tevékenységek minél jobb piaci, valamint az oktatási és szociális célú kihasználása a következő időszak üdvözlendő célja.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A kecskeméti hagyományos kreatív- és dizájnipari tevékenységek támogatása, piacra jutásának elősegítése;
- A kecskeméti kreatív ipar beépítése a város imázsába (kiállítóhelyek, installációk, street art),
- Kreatív tevékenységek minél nagyobb megjelenítése az alap és középfokú oktatásban;
- Lakosság nagyobb mértékű bevonása a kreatív alkotásba
- A kreatív tevékenységek felhasználása szociálpolitikai célokra (felzárkóztatás, képessé tevés, megváltozott munkaképességűek munkaerőpiacra történő visszaintegrálása)

Várható eredmények

Lakosság és fiatalok aktívabb bekapcsolódása a kreatív alkotásba; kreatív tevékenységek erőteljesebb beépítése Kecskemét város imázsába; kreatív iparhoz kapcsolódó vállalkozások piaci bevételeinek emelkedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, tankerületi központok, kkv-k, civil szervezetek

Célcsoport

Kkv-k, civil szervezetek, lakosság

2.3. Felsőoktatási szerepkör erősítése

A Homokhátsági innovációs potenciál egyik oszlopa a kecskeméti Neumann János Egyetem, ami 2016-ban jött létre, ám a városban már 1969 óta folyik a Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskolán felsőoktatási tevékenység. Az utóbbi évtizedben az integráció és az egyetem cím elnyerése mellett a képzés kínálat is bővült, valamint komoly infrastrukturális fejlesztések zajlottak, mint a Kecskeméti Campus projekt. A projekt 2022-ben indult, amelynek a 2024-ben befejeződő második ütemének kiemelt céljai közt szerepelt a beruházások folytatása a kecskeméti felsőoktatási képzés színvonalának és versenyképességének növelése érdekében.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A Neumann János Egyetem Izsáki úti telephelyének további fejlesztése;
- Új kollégiumi férőhelyek létesítése a Campus projekt második ütemében;
- Megújuló Energiák Nemzeti Laboratóriumhoz kapcsolódó beruházások a Neumann János Egyetemen.

Várható eredmények

Campus projekt második ütemének befejezése; kollégiumi férőhelyek számának növekedése; hallgatói létszám növekedése; tudományos teljesítmény növekedése a Megújuló Energiák Nemzeti Laboratóriumhoz kapcsolódóan,

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, felsőoktatási intézmények

Célcsoport Felsőoktatási intézmények, lakosság
2.4. Igények kielégítése a kultúra, a sport, a szabadidő és rekreáció területén A kultúragazdaság irányába elmozdulás, az egyetemvárosi profil, valamint a térségi szerepkör erősítésének egyik fontos része a sokrétű kulturális, sport, és szabadidős lehetőségek biztosítása. Az igények kiszolgálásakor törekedni kell a barnamezős és a rozsdaovezeti akcióterületek hasznosítására, valamint ennek részeként a szennyezett területek helyreállítására, kármentesítésének elősegítésére a környezet állapotának javítása érdekében. Kecskemét esetében a fejlesztések egyik potenciális színtere az Izsáki út környezete és a Sport utca, a volt Rudolf-laktanya térsége, ahol a szabadidős lehetőségek bővülése igazodik a szomszédos egyetemi és kollégiumi fejlesztésekhez. További, funkcióváltásra alkalmas barnamezős területek lehetnek még a kiskunhalasi és a szabadszállási laktanyák területei, folytatandó a korábbiakban a barnamezős területek közvetlen rehabilitációját szolgáló fejlesztéseket. A kulturális, sport és rekreációs igények minél teljesebb körű kielégítése a Homokhátság minden települése számára fontos célkitűzés. A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek: • Szabadidős, rekreációs és sportolási lehetőségek bővítése • Komplex sport- kulturális és szabadidőfejlesztés a Neumann János Egyetem és a volt Rudolf-laktanya térségében. • Rendezvények látogatottságának folyamatos monitorozása; • Folyamatos kétirányú kommunikáció a térség lakosságával a kulturális, sport és szabadidős programok iránti igény felméréséről. Várható eredmények Komplex sport- kulturális és szabadidőnegyed kialakulása a volt Rudolf- laktanya térségében; sportoló, szabadidős és kulturális programokon részt vevő lakosság számának növekedése. Kedvezményezettek köre Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, felsőoktatási intézmények, kkv-k, civil szervezetek Célcsoport Felsőoktatási intézmények, kkv-k, civil szervezetek, lakosság
3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz • Fenntartható természeti környezet • Megújuló és innovatív társadalom
4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez • PO1 - Intelligens Európa • PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa • PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseivel**Szakpolitikai specifikus célok:**

- versenyképes, innovatív gazdaság,
- kreatív tudástársadalom, piacképes készségek, K+F+I,
- jó állam, szolgáltató állam és biztonság,

Területi specifikus célok:

- a többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
munkanélküliek száma	fő
kreatív alkotótevékenységbe bevont lakosság száma	fő
egyetemi hallgatók száma	fő
tudományos publikációk száma (Neumann János Egyetem)	db
felújított és épített kulturális, sport és szabadidős létesítmények	m2
kulturális és ismeretterjesztő rendezvények száma	db

7. Indikatív forrásallokáció

Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Okos város, okos térség	DIMOP Plusz, TOP Plusz	5
2. Kreatív ipar, kultúragazdaság fejlesztése	TOP Plusz, EFOP Plusz, GINOP Plusz	3
3. Felsőoktatási szerepkör erősítése	TOP Plusz, GINOP Plusz	12
4. Igények kielégítése a kultúra, a sport, a szabadidő és rekreáció területén	TOP Plusz, GINOP Plusz	20
Összes forrásigény		40

3.6 Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz

A magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával prioritás elsődlegesen a Nyugati- és Közép-Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő „a multifunkcionális agrárium és élelmiszergazdaság megőrzése és fejlesztése” célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátságban, különösen annak középső és déli részén országos viszonylatban magas maradt az agrárnépesség aránya, amit a térség történelmi fejlődése, a nagyobb arányban fennmaradt külterületi lakosság, az intenzív kultúrák jelenléte, zöldség, gyümölcs és szőlőtermelés tesz lehetővé. Ugyanakkor a homokhátak élővilága természet- és környezetvédelmi szempontból különösen értékes, ezek a kistájak hazánk környezetileg legérzékenyebb, klímaváltozás által leginkább veszélyeztetett területei közé tartoznak, és ezek tekinthetők a vízhiány által leginkább sújtott területeknek is. Ezen okokból a térségi tájhasználat, mezőgazdasági tevékenységgel kapcsolatos beruházások, intézkedések fontos, hogy szolgálják a változó klimatikus viszonyokhoz történő adaptációt (alacsony vízigényű kultúrák előnyben részesítése, víztakarékos öntözési rendszerek, fagykár elleni védekezés). A gyepgazdálkodás arányának növelése a klímaadaptáció szintén egy természetvédelmi szempontból preferált formája. Az agrárerdészetet, agrárvoltatikus energiatermelést magába foglaló diverzifikált tájgazdálkodás szintén részét képezheti az adaptációs intézkedéseknek. A mezőgazdaság versenyképességének növeléséhez fontos a magas hozzáadott értékű termelés támogatása, és a piacra jutás elősegítése is, mind a Homokhátság határain belül, mind azon kívül.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1. Magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenység ösztönzése

A Homokhátság sajátos környezeti adottságai miatt a terület jó része kevésbé alkalmas a nagytáblás gabonatermesztésre. Ezen területek esetében a mezőgazdaság magasabb jövedelmezőségének egyik lehetséges módja a rövid ellátási láncú élelemtermelés előtérbe helyezése, a magas minőségű helyi élelmiszerek népszerűsítése, az egyedi termékek térségi marketingje. A piacra juttatást segítő lehetséges intézkedések közé tartoznak a helyi termékekhez kapcsolódó rendezvények ösztönzése és térségi összehangolása, valamint a fővárosi termelői piacokra, rendezvényekre bekerülés segítése.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Bio- és ökológiai termelés ösztönzése
- Magas minőségű helyi élelmiszer előállításának erősítése, rövid ellátási láncú élelemtermelés népszerűsítése
- Erőteljesebb marketing és tájékoztató kampány a helyi élelmiszerfogyasztás pozitív (egészségügyi, környezeti, társadalmi) hatásairól, a helyi élelmiszerek beszerzési lehetőségeiről
- Potenciális új gazdálkodók bevonása magas minőségű termékek előállítására, térségben új termékek meghonosítására (pl. levendula)
- A hozzáadott értéket képviselő termelők és termékeik beemelése a helyi identitásba
- Az egyedi termékek térségi megjelenítése és marketingje
- A helyi termékekhez kapcsolódó helyi rendezvények ösztönzése, térségi összehangolása és kereszmarketingje
- Fővárosi termelői piacokra, és rendezvényekre bekerülés segítése

Várható eredmények

Bio- és ökológiai termelés részarányának növekedése; helyben megtermelt élelmiszer arányának növekedése; mezőgazdaság ökológiai lábnyomának csökkenése; gazdálkodói jövedelmek emelkedése; helyi identitás erősödése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

Célcsoport

Gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság

2.2. A klimatikus hatásoktól kevésbé függő szezonális és szezontól független zöldségtermesztés, gyümölcstermesztés fejlesztése

Az intenzív mezőgazdasági kultúrák (gyümölcsösök, szőlőültetvények, zöldség) kulcsfontosságú szerepet játszottak a homokhátak mezőgazdasági művelésbe vonásában, és ma már a kultúrtáj, és kulturális örökség részét képezik, jövedelmet biztosítva az országosan kiemelkedő arányú mezőgazdasági népességnek. Az intenzív mezőgazdasági termelés versenyképességének fenntartásához szükséges a klimatikus kihívásokhoz történő alkalmazkodás (víztakarékos öntözési formák, a tavaszi fagy, jégkár elleni védekezés), valamint a piacra jutás elősegítése (budapesti és szegedi nagybani piacok, gasztro- és kulturális rendezvények).

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- A zöldségtermesztés versenyképességét biztosító víztakarékos öntözési, energetikai és logisztikai fejlesztések
- Tavaszi fagy és jégkár elleni védelem fejlesztése (pl. paraffingyertyás ültetvényfűtés, jégváló)
- Kapcsolódás a nagybani piacokhoz, különös tekintettel a Szegedi Zöldség és Gyümölcs Nagybani Piacra
- Kecskemét központi szerepkörének fejlesztése agrárlogisztikai funkciók telepítése révén;
- A kistermelői szövetkezetek, egyesületek, zöldségdoboz rendszerek létrehozásának népszerűsítése az érintett lakosság körében
- A Kunsági Borvidék imázsának javítása, helyi fajták (Arany Sárfehér) népszerűsítése, gasztro- és kulturális események tartása, jelenlét a térségen kívüli borászati rendezvényeken (Szeged, Kecskemét, Budapest)

Várható eredmények

Fajlagos vízfogyasztási igény csökkenése; éghajlati szélsőségek okozta károk mérséklődése; termésmennyiség növekedése; Kunsági Borvidék imázsának javulása; megtermelt borok magasabb árazhatósága.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek

Célcsoport

Gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, lakosság

2.3. Fenntartható tájhasználat, alternatív, környezettudatos gazdálkodási formák fejlesztése

A klímaváltozás erősödésével az öntözési igény növekedése várható, ezzel párhuzamosan azonban az öntözésre fordítható vízmennyiség csökken, az öntözés költsége nő. Ennek érdekében fenntartható, természeti értékek megőrzését segítő és a lakosság megélhetését is biztosító tájhasználat irányába szükséges elmozdulni, amelynek részét képezi az alacsony vízigényű mezőgazdasági kultúrák elterjesztése, a legeltetéssel hasznosított gyepterületek arányának növelése, valamint az olyan innovatív területhasználati módok preferálása, mint az agrárvoltaikus energiatermelés, vagy az agrárerdészet.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Alacsony/csekélyebb vízigényű kultúrák és fajták elterjesztése
- Természetközeli állapotú, legeltetéssel hasznosított gyepterületek arányának növelése
- innovatív területhasználati módok elterjesztése, mint az agrárvoltaikus energiatermelés vagy az agrárerdészet
- A biológiai sokféleség óvása, növelése: az inváziósan terjedő növények féken tartása

Várható eredmények

Fajlagos vízfogyasztási igény csökkenése; gyepterületek arányának növekedése; alternatív területhasználat arányának növekedése; invazív növények terjedésének megfékezése.

Kedvezményezettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság,

Célcsoport

Gazdálkodók, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Fenntartható természeti környezet
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez**Szakpolitikai specifikus célok:**

- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok		
Indikátor	Mérési egység	
bio- és ökológiai gazdálkodásba bevont terület nagysága	ha	
helyi termékeket szerepeltető rendezvények száma	db	
gazdaságok száma	db	
egy gazdaságra jutó termelési érték	STÉ (1000 Eur)	
a gazdaságok használatában levő üvegház, konyhakert, szőlő és gyümölcsös területe	ha	
gyepterületek nagysága	ha	
7. Indikatív forrásallokáció		
Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenység ösztönzése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
2. A klimatikus hatásoktól kevésbé függő szezonális és szezontól független zöldségtermesztés, gyümölcstermesztés fejlesztése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
3. Fenntartható tájhasználat, alternatív, környezettudatos gazdálkodási formák fejlesztése	GINOP Plusz, TOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	15
Összes forrásigény		45

3.7 Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
A széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával prioritás elsődlegesen a Határ menti Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő vidéki megújulás, felzárkózás célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátságon belül nagy különbségek vannak az egyes térségek, települések dinamizmusa, prosperitása, a helyi lakosság gazdasági aktivitása között. A Határ menti

Homokhátság külső, a Nyugati és Pest megyei Homokhátság egyes részei belső perifériának tekinthetők. A munkaerőpiacról kiszorultak támogatása ezért személyes lehetőségeiktől és térbeli elhelyezkedésüktől függően differenciált eszközöket igényel, a munkaerőpiaci képzések fejlesztésén túl a szociális gazdaság alternatíváinak erősítéséig. A professzionális közösségfejlesztés része az elnéptelenedés és előregedés következményeire felkészülés az érintett településeken, az aktív idősödés támogatása, az időskori és szociális szolgáltatások térben kiegyenlített biztosítása, valamint a lakó nélkül maradt, de még lakható házak szociális célú hasznosítása, illetve a lakhatatlanná vált házak elbontása. Az innovatív megközelítések és jó gyakorlatok meghonosítása mellett továbbra is figyelmet kell szentelni a komplex közösségfejlesztés hagyományos intézkedéseinek, a helyi oktatási és egészségügyi szolgáltatások fejlesztésének, valamint a települési közlekedési infrastruktúra fejlesztésének, az energiahatékonyság és a fenntarthatóság szempontjait figyelembe véve.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2. 1. A munkaerőpiacról kiszorultak szociális szempontokat figyelembe vevő visszaintegrálása

A Homokhátságon belül nagy különbségek vannak az egyes térségek, települések dinamizmusa, prosperitása, a helyi lakosság gazdasági aktivitása között. A Homokhátság délkeleti része (a Határ menti Homokhátság területfejlesztési térség) az ország egyik leszakadóban levő külső perifériája. A hosszú ideje szelektív elvándorlás sújtotta térségben a helyben maradó lakosság képzettségi szintje, egészségügyi adottságai sok esetben nehezítik az elsődleges munkaerőpiacra történő (vissza)integrációt. A Pest megyei Homokhátság és a Nyugati Homokhátság egyes részei belső perifériának pedig tekinthetők. Emellett természetesen még a prosperáló településeken és térségekben is találunk olyan társadalmi csoportokat, egyéneket, akik kiszorultak a munkaerőpiacról, és támogatásra van szükségük a visszaintegrálódáshoz. Ennek egyik formája a munkaerőpiaci készségek javítása képzésekkel. A távmunkavállalás lehetőségeinek bővítése különösen a nagy foglalkoztatóktól távol levő települések lakosai számára lenne segítség. Azon lakosok számára, akik elsődleges munkaerőpiacra visszaintegrálása nehézségekbe ütközik, a szociális gazdaság és a szociális kertprogramok fejlesztése is alternatívát jelenthet.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Munkaerőpiaci készségek javítása képzésekkel, potenciális foglalkoztatók bevonásával
- Távmunkavállalás lehetőségeinek népszerűsítése, kedvezmények távmunkavállalást lehetővé tevő cégeknek
- Szociális gazdasági tevékenység, szociális vállalkozások támogatása
- Településen belüli kiskertgazdálkodás erősítése, szociális kertprogramok

Várható eredmények

Foglalkoztatottak számának emelkedése, munkanélküliség csökkenése; távmunkában foglalkoztatottak számának emelkedése; szociális gazdaságban résztvevők számának emelkedése; lakosság jövedelmének növekedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, szakképzési és felnőttképzési intézmények, gazdálkodók, kkv-k, nagyvállalatok, civil szervezetek, egyházak

Célcsoport

Gazdálkodók, kkv-k, nagyvállalatok, civil szervezetek, lakosság

2.2. Elnéptelenedés és elöregedés negatív hatásainak mérséklése

A Homokhátság településeinek egy része jelenleg stabil vagy éppen gyarapodó népességgel és kiegyensúlyozott korszerkezettel rendelkezik. Ám különösen a Határ menti és Nyugati Homokhátság településeinek jó része tartós népességvesztéssel és elöregedéssel jellemezhető. Bár a kedvezőtlen demográfiai folyamatok fékezése (például az érintett települések gazdasági dinamizálásával, prosperáló térségekkel való kapcsolat erősítésével) fontos célkitűzés, az országos demográfiai helyzet realitásai miatt is fel kell készülni a csökkenő népesség és elöregedés kihívásainak kezelésére. Ezek közé tartozik az aktív idősödés támogatása, az időskori és szociális szolgáltatások térben kiegyenlített biztosítása (beleértve az E-szolgáltatásokat is), valamint a lakó nélkül maradt, de még lakható házak szociális célú hasznosítása, illetve a lakhatatlanná vált házak elbontása.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Időskori és szociális szolgáltatások területileg kiegyenlített biztosítása
- E-szolgáltatások (telemedicina, távoktatás) és E-kereskedelem (csomagpontok) terjesztése és népszerűsítése
- az aktív idősödést támogató szolgáltatások és infrastruktúrák fejlesztése, a közszolgáltatások erősítése, az innovatív kezdeményezések (pl. CédusNet Program) kiszélesítése
- Az elhagyott, még lakható házak szociális hasznosítása
- az elhagyott, lakhatatlanná vált házak lebontása

Várható eredmények

Időskorú lakosság egészségi állapotának javulása; időskorú gazdasági aktivitás emelkedése; a lakatlan házak számának csökkenése.

Kedvezményezettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, civil szervezetek, egyházak

Célcsoport

Civil szervezetek, lakosság

2.3. Települési humánszolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése

A széles körű társadalmi felzárkóztatás egyik kulcsfontosságú eleme a minőségi oktatási egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz történő egyenlő hozzáférés biztosítása, aminek feltétele a megfelelő településen belüli közlekedési infrastruktúra. Éppen ezért a közösségfejlesztésnek továbbra is része kell, hogy maradjon a helyi szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, iskola, egészségügyi és szociális ellátás), valamint a helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztése. Épületfelújítás során mind költségvetési, mind környezetvédelmi szempontból fontos az energiahatékonyság előtérbe helyezése. A helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztésénél fontos szempont a területi egyenlőség, a források azon településrészekre fókuszálásra, ahol a burkolt utak és járdák aránya alacsony. A közút kerékpárút-hálózat fejlesztése pedig környezetvédelmi szempontok mellett a helyi esélyegyenlőséget is szolgálja.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Bölcsődei ellátás fejlesztése;
- Óvodák és iskolák fejlesztése, épületek energiahatékony felújítása
- Helyi egészségügyi ellátás fejlesztése

- Szociális és időskori ellátás fejlesztése
- Járdaeépítés és felújítás települési belterületeken
- Kerékpárút építés és felújítás települési belterületeken
- Közutak felújítása, burkolt utak létesítése települési belterületeken

Várható eredmények

Lakosság szolgáltatásellátottságának javulása; burkolt közutak arányának növekedése, gazdasági aktivitás emelkedése; a lakatlan házak számának csökkenése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, közintézmények, tankerületi központok, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), egyházak

Célcsoport

Közintézmények, tankerületi központok, egyházak, lakosság

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság
- Megújuló és innovatív társadalom

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseikhez

- PO4 - Szociálisabb Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseikhez

Szakpolitikai specifikus célok:

- értéktudatos és szolidáris öngondoskodó társadalom,
- jó állam, szolgáltató állam és biztonság,

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése,
- területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése,
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása.

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
szociális szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő
időskori szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő
nem lakott lakóingatlanok száma	db
fejlesztéssel érintett bölcsődék száma	db

fejlesztéssel érintett óvodák és iskolák száma	db	
fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma	db	
fejlesztéssel érintett szociális és időskori ellátóhelyek száma	db	
7. Indikatív forrásallokáció		
Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. A munkaerőpiacról kiszorultak szociális szempontokat figyelembe vevő visszaintegrálása	EFOP Plusz, GINOP Plusz, Vidékfejlesztési Program	10
2. Elnéptelenedés és elöregedés negatív hatásainak mérséklése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, EFOP Plusz	20
3. Települési humánszolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése	Nemzeti forrás, TOP Plusz, EFOP Plusz	60
Összes forrásigény		90

3.8 Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével

1. A prioritás indoklása és kapcsolódása a koncepcióhoz
Az önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével prioritás elsődlegesen a Csongrád-Csanád vármegyei Homokhátság területfejlesztési térséghez, és az ehhez kötődő turisztikai kínálat bővítése, aktív- és gyógyturisztikai szerepkör erősítése célkitűzéshez kapcsolódik. A Homokhátság turisztikai potenciálja még részben kihasználatlan, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak száma 2011-ben az országos átlag alatt maradt (3,8%) 2016-ban a kereskedelmi szálláshelyeken töltött a vendégéjszakák száma csak az országos érték 3,6%-a volt. A térségben több sikeres gyógy- és fürdőközpont is működik (Mórahalom, Kiskunmajsa, Cegléd, Kiskunhalas), az ezekhez kapcsolódó fejlesztések hozzájárulhatnak vonzerejük megőrzéséhez, növeléséhez. Ezzel szemben a térségben az aktív turisztikai potenciál még kihasználatlan. A jelenleg népszerűbb hazai desztinációk fokozatos telítődése lehetőséget teremt most még kevésbé népszerű célpontok felfuttatására. Továbbá a Homokhátság adottságai azok számára is lehetőséget teremthetnek az aktív és kerékpáros turizmusba történő bekapcsolódásra, akik kerülnék a megterhelőbb útvonalakat. A 21. században a tanyavilág megőrzéséhez nem lehet kizárólag mezőgazdasági szerepkörben gondolkodni, és önmagukban az infrastrukturális hátrányokat ledolgozó fejlesztések sem elegendőek. A tanyasi turizmus, tanyasi vendéglátás fejlesztése a komplex tanyafejlesztés, a több lábon álló tanyarendszer elérésének egyik kulcseleme. Ehhez a beavatkozási területhez szervesen kapcsolódik a gasztroturisztikai beruházások, rendezvények támogatása is. A Homokhátság számára is az egyik

legnagyobb kihívást az egy vendégre jutó itt tartózkodás növelése és a szezonális csökkentése jelenti az ágazat számára. Ezt azonban csak a különböző turisztikai formák közötti szinergiák jobb kihasználásával, komplex turisztikai csomagok kínálatával és keresztmarketinggel, valamint térségi szintű együttműködéssel lehet elérni.

2. A Prioritáshoz tartozó beavatkozási területek

2.1. Gyógyturizmus és egészségturizmus fejlesztése

A térség számottevő turisztikai potenciállal bír. Jól kiépített gyógy- és egészségturisztikai infrastruktúrával rendelkezik (Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Cegléd, Mórahalom). Ez utóbbi fürdő vendégeinek jó része a határon túlról érkezik. A gyógyfürdők vendégeinek számottevő része több napot tölt itt, szállást is foglalva. A gyógyturizmus és fürdőturizmus hazai és nemzetközi szinten is dinamikusan fejlődő terület, ezért a szolgáltatások fejlesztése és bővítése, valamint a kapcsolódó szálláshelyek fejlesztése elengedhetetlen ahhoz, hogy a fürdővárosok megőrizzék, optimális esetben növelni tudják vonzerejüket.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Gyógy- és egészségturizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése, bővítése
- Fürdőhelyek szálláshelyeinek fejlesztése

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a fürdővárosokban; gyógy- és egészségturizmusból származó bevétel növekedése.

Kedvezményezettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, potenciális beruházók

Célcsoport

Kkv-k, potenciális beruházók, lakosság, turisták

2.2. Az aktív- és ökoturizmus fejlesztése

Az elmúlt évtizedekben a tömegturizmussal szemben egyre nagyobb teret nyertek az alternatív turisztikai irányzatok. Míg a Homokhátság adottságai a tömegturizmus kiszolgálására nem megfelelőek, a kisebb környezetterheléssel aktív turizmusban rejlő potenciál még jórészt kiaknázatlan. Az aktív turizmus legnépszerűbb hazai desztinációi (pl. Dunazug-hegység frekvenciált útvonalai) kezdik elérni kapacitásuk korlátait, további bővülés csak jelenleg kevésbé népszerű célpontok felfuttatásával lehetséges. A Homokhátság meglévő és potenciális útvonalai azok számára is lehetővé teszik az aktív és kerékpáros turizmusban történő részvételt, akik például egészségi állapotuk miatt kerülnék a nagyobb szintemelkedéseket tartalmazó, megterhelőbb útvonalakat. A Kiskunsági Nemzeti Park mozaikos felépítése szintén lehetőséget teremt a természeti értékek egész térségben történő dekoncentrált bemutatására, az ökoturizmus más turisztikai irányzatokkal történő összekötésére (aktív, kerékpáros, tanyasi, gyógyturizmus) komplex turisztikai kínálat kialakítására.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Turisztikai kerékpárutak építése, hálózat bővítése
- Természeti értékeket bemutató pontok, tanösvények fejlesztése
- Tematikus gyalogos és kerékpáros túraútvonalak kialakítása, fejlesztése

- Aktív turisztikai rendezvények, gyalogos, futó és kerékpáros teljesítménytúrák támogatása

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a Homokhátságon; látogatószám növekedése a természetvédelmi tanösvényeken; lakosság egészségi állapotának javulása.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, Magyar Állam (Építési és Közlekedési Minisztérium), Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

Célcsoport

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság területe, lakosság, turisták

2.3. Tanyasi vendégfogadás és gasztroturizmus fejlesztése

A jelentős kultúrtörténeti és építészeti értéket képviselő tanyarendszer 21. századi megőrzéséhez nem elegendő pusztán a mezőgazdasági termelésben betöltött szerepükre támaszkodni, illetve infrastrukturális és életminőség javítását célzó fejlesztésekben gondolkodni. Ezeken túl ezért érdemes azon intézkedésekre is figyelmet fordítani, amelyek a tanyák multifunkcionális fejlődését segítik elő. Ilyen a tanyasi turizmus, tanyasi vendéglátás támogatása is. A tanyasi szálláshelyek az aktív turizmusban résztvevők számára is vonzóak lehetnek. A tanyasi vendéglátás és a gasztroturizmus, falusi, térségi gasztroturisztikai rendezvények közötti szinergiák jobb kihasználása is kulcsfontosságú. A kapcsolódó beruházások egyúttal a mezőgazdasági tevékenységek jövedelmezőségének növelésére is alkalmasak, több lehetőséget teremtenek arra, hogy a magas minőségű, pl. ökológiai gazdálkodásból származó mezőgazdasági termékek rövid ellátási láncokban jussanak el új fogyasztókhoz.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Tanyasi vendéglátóhelyek, szállások fejlesztése, kínálat bővítése
- Falusi, térségi gasztroturisztikai rendezvények tartása

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a számottevő külterületi lakossággal rendelkező településeken; külterületi népesség jövedelmének növekedése; külterületek népességmegtartó képességének növekedése.

Kedvezményezettek köre

Vármegyei és települési önkormányzatok, gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

Célcsoport

gazdálkodók, kkv-k, civil szervezetek, lakosság, turisták

2.4. Turisztikai csomagok kialakítása, turizmus és térségmarketing

Magyarország, és a Homokhátság számára is a turizmusfejlesztés egyik legnagyobb kihívása az egy vendégre eső vendégéjszakák számának növelése, a szezonális csökkenés csökkentése, ami hozzájárulna a szektor jövedelmezőségének növeléséhez, a kapacitások jobb kihasználásához. Ezt azonban csak a különböző turisztikai

formák közötti szinergiák kiaknázásával, a programok és attrakciók jobb összehangolásával, komplex turisztikai csomagok kínálatával és keresztmarketinggel, valamint térségi szintű, illetve a Homokhátság határain is túlnyúló együttműködéssel lehet elérni.

A beavatkozási területhez illeszkedő intézkedések, tevékenységek:

- Komplex turisztikai csomagok kínálata a fürdővendégek számára
- Komplex turisztikai csomagok kínálata a bor- és gasztroturizmus iránt érdeklődők számára
- Komplex turisztikai csomagok kínálata a Kecskemétre látogatók számára
- Kerékpáros turizmushoz kapcsolódó fejlesztések Kecskeméten, Cegléden, Mórahalmon, Kiskunmajsán, az 5-ös számú (Velence-Gyula) országos kerékpárútvonal és az EuroVelo 13 útvonal mentén
- Határon átnyúló kapcsolatok, településközi, testvérvárosi együttműködések kialakítása, bővítése, attrakciók keresztpromóciója
- Ismeretterjesztő és marketingkampány Kecskeméten, Szegeden és Budapesten, az egyetemi népességhez kapcsolódóan a térség attrakcióinak népszerűsítésére

Várható eredmények

Vendégéjszakák számának növekedése a Homokhátságon; egy vendégre jutó vendégéjszakák számának növekedése; külföldi vendégek számának emelkedése; turizmusból és vendéglátásból származó bevétel emelkedése; látogatószám növekedése a természetvédelmi tanösvényeken.

Kedvezményezettek köre

vármegyei és települési önkormányzatok, kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek

Célcsoport

Kkv-k, önkormányzati, állami gazdasági társaságok, civil szervezetek, lakosság, turisták, határon túli önkormányzatok és civil szervezetek

3. A prioritás kapcsolódása a koncepció átfogó céljaihoz

- Fenntartható természeti környezet
- Kiegyensúlyozott térszerkezet és gazdaság

4. A prioritás kapcsolódása az EU tematikus célkitűzéseire

- PO2 - Zöldebb, karbonmentes Európa
- PO3 - Jobban összekapcsolt Európa
- PO5 -Polgáraihoz közelebb álló Európa

5. A prioritás kapcsolódása a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseire

Szakpolitikai specifikus célok:

- gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság
- életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és ellátás, az élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése
- stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, környezetünk védelme

Területi specifikus célok:

- vidéki térségek népességeltartó képességének növelése
- kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése
- összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása

6. A prioritáshoz tartozó indikátorok

Indikátor	Mérési egység
fejlesztéssel érintett kulturális és turisztikai helyszínek száma	db
fejlesztéssel érintett fürdők száma	db
turisztikai fejlesztéssel érintett természetvédelmi bemutatóhelyek száma	db
vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken	db
külföldi vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken	db

7. Indikatív forrásallokáció

Beavatkozási területek	Finanszírozó forrás	Indikatív forrásigény (mrd Ft)
1. Gyógyturizmus és egészségturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz	7
2. Az aktív- és ökoturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz	10
3. Tanyasi vendégfogadás és gasztroturizmus fejlesztése	TOP Plusz, GINOP plusz, Nemzeti források	3
4. Turisztikai csomagok kialakítása, turizmus és térségmarketing	TOP Plusz, Nemzeti források, Interreg IPA-CBC	5
Összes forrásigény		25

4. HORIZONTÁLIS JELLEGŰ INFORMÁCIÓK

4.1 A végrehajtás módja és feltételrendszere, ellenőrzési rendszere

4.1.1 Aktualitások és változó szakpolitikai körülmények

A 2024-2027-ig tartó időszakra és a későbbiekre beütemezett távlati fejlesztésekhez mindazon szereplők bevonására szükség lesz, akik közvetlenül vagy közvetve részt vesznek a DTkH-ra vonatkozó területi tervezésben, fejlesztéspolitikában, valamint a célkitűzések megvalósításában. A végrehajtás a különböző léptékű prioritások és beavatkozások miatt egyszerre nemzeti, kormányzati, térségi, regionális, vármegyei és települési szintű feladatvállalást igényel. Itt fontos megjegyezni, hogy a 2024. január 1-től megalakuló Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium, mint a hazai területpolitika legfőbb intézményesült irányítója vehet majd részt a DTkH-ra kidolgozott célok megvalósításának végrehajtásában és annak ellenőrzésében. Várható, hogy a következő években a hazai területpolitika megújul. Új paradigma várható a közigazgatásban is, amely előreláthatólag lebontja majd a határokat a fejlesztési programok előtt. Az új területfejlesztési koncepció térségi alapú megközelítéssel élne, a fókuszban pedig a kis- és középvárosok, valamint a „funkcionálisan összetartozó térségek” (így akár a DTkH is) lennének. Az elképzelés szerint a létrehozandó területfejlesztési alap kiszámíthatóvá tenné a programok végrehajtását, a kormányhivatalokhoz rendelt, ügynökség típusú területfejlesztési szolgálat pedig az önkormányzatokat segítené.

Figyelembe véve a várható szakpolitikai és intézményi változásokat, a TKP stratégiai és operatív programjának a megvalósulása, végrehajtási módja, feltételrendszere és ezek ellenőrzésének keretei jelen pillanatban még több tényezőtől függenek. A jövőbeni lépéseket a makrokörnyezeti relációk is nagyban befolyásolják, így az is meghatározó tényező, hogy az EU-s források hogyan tudnak becsatornázódni és az egyes célkitűzések milyen időbeli ütemezéssel realizálhatók. A DTkH TKP végrehajtásának módja tehát nagymértékben azon múlik, hogy a különböző programokat elsődlegesen finanszírozó Európai Unió forrásainak felhasználása milyen lehetőségek mentén történik, és mindezek függvényében milyen konkrét feladatok lesznek a területileg érintett vármegyei önkormányzatok, illetve a TFT hatáskörében. A vármegyékhez hasonlóan és egyúttal az általuk megfogalmazott célkitűzésekkel párhuzamosan, a végrehajtáshoz szükséges szervezeti háttérrel akkor lehet kialakítani, amikor a szükséges folyamatok és ellenőrzési rendszerek szabályozása véglegesen tisztázódik.

4.1.2 A Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanács szerepe

A DTkH-ra kidolgozott stratégia megvalósítása szempontjából a legfőbb koordináló szerep a Duna-Tisza Közi Homokhátsági Térségi Fejlesztési Tanácsra (DTkH TFT) hárul, mely a különböző programokban rendelkező források fölött kompetenciával egyébként nem rendelkezik. A TFT Bács-Kiskun, Pest és Csongrád-Csanád vármegyék Önkormányzatai által életre hívott szervezet, amely tíz éve elsődlegesen koordinálja az érintett vármegyei önkormányzatoknak és egyéb, a térségi fejlesztési tanács munkájában résztvevő szervezeteknek (pl. a területi kereskedelmi és agrárkamarák, az illetékes területi főépítészek, önkormányzati hivatalok, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, Bácsvíz Zrt. stb.) a Homokhátság fenntarthatósága érdekében végzett tevékenységét.

A DTkH TFT feladatai és tevékenységei a következőkre terjednek ki:

- közreműködik a térségre vonatkozó fejlesztési koncepciók kidolgozásában,
- közreműködik a térségre vonatkozó területrendezési terv elkészítésében,

- közreműködik a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv Homokhátságra vonatkozó speciális programjának tervezésében, végrehajtásában,
- elősegíti a térségi fejlesztésben érdekelt állami, önkormányzati, vállalkozói és civil szereplők együttműködését, a fejlesztési feladatok összehangolását,
- együttműködik az érintett vármegyei közgyűlésekkel, a működési területén illetékes önkormányzatokkal, kistérségi önkormányzati társulásokkal, illetve a térség fejlesztésében közvetlenül és közvetve közreműködő központi és területi államigazgatási szervekkel, gazdasági kamarákkal és civil szervezetekkel,
- megállapodhat a vármegyei közgyűlésekkel és más, a térségi fejlesztési programokban közreműködőkkel a programok és fejlesztések finanszírozásáról,
- javaslatot tesz térsége tekintetében a vármegyei fejlesztési koncepciókra,
- dönt a hatáskörébe utalt pénzeszközök felhasználásáról, a fejlesztések megvalósításáról,
- kiemelt figyelmet fordít a térség gazdasági erőforrásainak, valamint környezetállapotának fejlesztésére,
- hozzájárul a térségében élők életfeltételeinek javításához, a humán erőforrások fejlesztéséhez, térségi identitás fenntartásához,
- kiemelt figyelmet fordít a térség fejlesztését lehetővé tevő nemzetközi és hazai erőforrások feltárására, a befektetések ösztönzésére, elősegítésére,
- összehangolja a térségre vonatkozó gazdasági és társadalomszervező döntéseket,
- biztosítja a térség egységes, komplex társadalmi-gazdasági kezelését.

4.1.3 Humánerőforrások, lehetséges szereplők, partnerek

A területfejlesztési tevékenységekhez rendelkezésre álló humánerőforrás állomány jelenleg alapvetően a vármegyénél, illetve az azok tulajdonában lévő cégekben, a nagyobb települések önkormányzatainál és városfejlesztő társaságainál áll rendelkezésre, melyek további fejlesztésére - a területi/térségi szemlélet erősödésével párhuzamosan – szükség van. Az érintett Vármegyei Önkormányzatok a programok előkészítésébe és azok megvalósításába, saját hatáskörben az adott hivatalok munkatársait és az együttműködő partnereket, cégek munkatársait be tudják vonni.

A program végrehajtásában a DTkH TFT az érintett vármegyei önkormányzatok hivatalainak és a hozzájuk kapcsolódó gazdasági társaságok meglévő kapacitásaira építhet. A feladatok konkretizálódása alapján, a szükségletek függvényében ezek a kapacitások tovább bővíthetők. Esetenként, illetve speciális szakértelem igénye esetén természetesen külső szolgáltató cégek és szakemberek szakmai közreműködése is igénybe vehető.

A DTkH Területfejlesztési Tanács számára Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzati Hivatala biztosítja a feladatellátás megfelelőségét, melynek keretében 1. területfejlesztéssel és -rendezéssel, településfejlesztéssel és -rendezéssel, vidékfejlesztéssel kapcsolatos koordinációs, 2. klímaadaptációs és klímavédelmi, környezetvédelmi és természetvédelmi, továbbá 3. az EU-s és egyéb nemzetközi, valamint hazai pályázatok menedzselésével kapcsolatos humánerőforrás fejlesztési, titkársági, valamint egyéb szakmai és funkcionális, végül 4. monitoring feladatokat lát el.

Továbbá az érintett vármegyei gazdaságfejlesztési Irodák ellátják a területfejlesztési törvényben meghatározott gazdaságfejlesztési feladatokat; kapcsolatot tartanak a megyei kamarákkal, vállalkozói

szervezetekkel, másrészt eleget tesznek a különleges gazdasági övezetről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi LIX. törvényben meghatározott feladatoknak.

A TKP végrehajtásában a jogi, törvényességi, szervezési, koordinációs, pénzügyi és számviteli tevékenységek ellátására a további vármegyei irodák működnek közre:

- A Jegyzői Irodák - ellátják a közgyűlések előterjesztések törvényességi vizsgálatával kapcsolatos feladatokat, - figyelemmel kísérik az önkormányzati rendeletek alkalmazását, a határozatok végrehajtását, - ellátják és szervezik a jegyző feladatainak koordinálását, - segítik, koordinálják a jegyző által meghatározott feladatokat, - kapcsolatot tartanak a hivatal valamennyi irodájával, szervezeti egységével, - figyelemmel kísérik a jogszabályi változásokat, - előkészítő tevékenységet végeznek szabályzatok, elnöki vagy jegyzői utasítások, önkormányzati rendeletek és határozatok tekintetében, - intézik – a jogszabályszerű adatvédelem biztosítása mellett – a hivatal köztisztviselőinek, munkavállalóinak személyzeti ügyeit, és az ezzel kapcsolatos bérigazgatási feladatokat, vezetik a közszolgálati nyilvántartást, - támogatják a köztisztviselők irányított képzését, továbbképzését.
- A Gazdasági Irodák ellátják a költségvetési tervezéssel, végrehajtásával, előirányzat-felhasználásával összefüggő feladatokat, ezen belül a működtetéssel, beruházással, a vagyon használatával, hasznosításával, a munkaerő-gazdálkodással kapcsolatos pénzügyi és számviteli feladatokat, továbbá a beszámolási kötelezettséggel, az adatszolgáltatással kapcsolatos összefoglaló és a saját szervezetére kiterjedő feladatokat; - ellátják a Hivatal fenntartásával, működtetésével kapcsolatos ellátmányozási, műszaki, karbantartási kötelezettségeket.

Az önkormányzati hivatali szervezetek mellett a programok megvalósítása során a TFT építeni szeretne az érintett települések szakmai szervezeteire, vállalkozásaira és civil szervezeteinek együttműködésére. A régió környezeti, társadalmi innovációja és gazdaságfejlesztését érintő programok tekintetében a TFT számít a szakmai együttműködésre, a környező megyékkel való közös tervezésre és megvalósításra, sőt a határon átnyúló kooperációra is. A végrehajtásban fontos feladatkörei lehetnek a következő vármegyei szervezeteknek:

4.1.4 A végrehajtás során bevonható intézmények és szervezetek

1. Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád- és Pest (a továbbiakban érintett vármegyei) Vármegyei Önkormányzati Hivatalok
2. Az érintett vármegyei jogú városok önkormányzatai
3. Városi és községi önkormányzatok
4. Önkormányzati társulások
5. Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség
6. Széchenyi Programiroda
7. Az érintett Vármegyei Kereskedelmi és Iparkamarák
8. Az érintett Vármegyei Agrárkamarák
9. Az érintett Vármegyei Ipartestületek
10. Közművelődési Intézetek érintett vármegyei igazgatóságai
11. Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége érintett vármegyei szervezetei
12. Neumann János Egyetem, Szegedi Tudományegyetem, KRTK RKI ATO
13. Középfokú oktatási intézmények

14. Szakképző intézmények
15. Ipari parkok
16. Klaszterszervezetek
17. Innovációs központok
18. Turisztikai szövetségek
19. Civil szervezetek, alapítványok, egyházak, egyesületek
20. Az érintett Nemzeti Park Igazgatóságok
21. Az érintett Vízügyi Igazgatóságok
22. Az érintett vármegyei jogú városok városfejlesztő társaságai
23. Területileg illetékes vízügyi igazgatóságok, hulladékkezelő és erdészeti társaságok.
24. Területi hatáskörrel rendelkező víziközmű cégek

4.1.5 A végrehajtás ellenőrzésének módozatai

A DTkH Területfejlesztési Program végrehajtása során biztosítani kell azokat az ellenőrző, monitoring tevékenységeket, melyek megmutatják a program előrehaladását.

1. Az **ex-ante** (előzetes) értékelés egy tervezés alatt / megvalósítás előtt álló program értékelési dokumentuma. Ennek céljai, feladatai az alábbiak:

- elérni kívánt, számszerűsített célok kijelölése,
- a kijelölt célok társadalmi-gazdasági megalapozottságának vizsgálata;
- a költségvetési források optimalizálása;
- fejlődési lehetőségek meghatározása;
- a program várható hatásainak eredményeinek prognosztizálása.

2. A **mid-term** (időközi) értékelés célja adott – végrehajtás alatt álló program eredményeinek időközi értékelése. A mid-term értékelés azt vizsgálja, hogy sikerül-e / sikerülhet-e a programidőszak végéig kitűzött célokat teljesíteni. Amennyiben a célok teljesülése veszélyben forog a mid-term értékelés javaslatokat tesz a célok elérést segítő intézkedésekre, illetve szükség esetén a célértékek módosítására.

3. Az **ex-post** (utólagos) értékelés a projektek / program végrehajtását és befejezését követően készülnek. Az utólagos értékelés vizsgálja a források felhasználásának mértékét, a végrehajtás módját, a program eredményességét és hatékonyságát, a társadalmi-gazdasági hatásait, illetve, hogy az eredeti célkitűzéseket sikerült-e elérni / teljesíteni. Az elemzés az elmúlt időszak eredményeinek számbavétele mellett inputokat ad későbbi programok, akciótervek, útmutatók tervezéséhez.

4. Az **On-going** (folyamatos) értékelés némiképp eltér a fent felvázolt értékeléstípusoktól. Legfontosabb jellemzői, hogy

- az értékelés nem egy adott időpontban történik, hanem folyamatosan / periodikusan;
- folyamatosan követi a megvalósulás menetét, adott program céljainak megvalósulását;
- folyamatosan elemzi az elért outputokat és eredményeket.

Az előrehaladás megfelelőségét minősítő szervezet az önkormányzat Területfejlesztési Bizottsága, vagy adott esetben új bizottságként a Monitoring Bizottság.

4.1.6 A 2027-ig tartó időszak uniós és hazai forrásainak felhasználása terén várható feladatok

PEA (Projekt Előkészítési Alap) pályázattól finomhangolhatók a fejlesztési elképzelések, kialakíthatók a végleges projektjavaslatok. Ezen előkészítést illető tevékenységek maximum 85%-ig finanszírozhatók svájci forrásból, amennyiben megítélik a támogatást. A teljes tervezési-előkészítési folyamatnak koordinálnak kell lennie, ehhez további technikai segítségnyújtást, tudásbázist biztosíthat a Területfejlesztési Szolgálat a 2023-tól hatályos új területfejlesztési törvény szerint. Miniszteri felkérés alapján a területi szereplők részére érdekegyeztető fórumot hívhat össze.

A törvény szerint további releváns feladatai a Területfejlesztési Szolgálatnak:

- a területfejlesztési programokhoz kapcsolódó akciótervek elkészítése
- projekt-támogató tevékenységet nyújtani a végső kedvezményezetteknek
- szakmai kapacitásával segíteni a területfejlesztési önkormányzati társulások és a térségi fejlesztési tanácsok tervező, döntés-előkészítő tevékenységét
- további koordinációs és monitoring funkciók betöltése.

Mindemellett fontos forráskoncentrációs- allokációs feladatok kapcsolódnak majd a Területfejlesztési Alap forráskereteinek kikristályosodásával a vármegyei-és települési önkormányzatok számára.

4.2 Környezeti értékelés

A 2024-2030-as időszakra elkészített területfejlesztési koncepció, stratégiai és operatív program célkitűzéseinek és intézkedéseinek várható területi és környezeti hatásainak értékelését a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009 Korm. rendelet 9. § (1) bekezdése írja elő. Ennek alapján a területfejlesztési tervek megalapozására területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálatot kell készíteni.

A Duna-Tisza Közi Homokhátság Térségi Fejlesztési Tanács és a HUN-REN KRTK 2022 novemberében kötött megállapodást a Duna-Tisza közti Homokhátság Területfejlesztési Konceptiója és Programja (röviden Konceptió és Program, vagy TFK) teljes körül elkészítéséről, amely magában foglalta a területi hatásvizsgálat elvégzését is.

A hatásvizsgálati dokumentum a rendelkezésre álló szűkös időkeret miatt részben a stratégiai részben az operatív programmal egyidőben került kidolgozásra. Ennek köszönhetően az elkészítése során már figyelembe lehetett venni a koncepció véleményezési eljárás után kialakult tartalmát. Ez megfelel annak az elvárásnak, hogy a területi hatásvizsgálat a végleges koncepció változatra épüljön.

DTKH Területfejlesztési Konceptió és Program fő célkitűzése a Homokhátságon végbemenő környezeti degradációs folyamatok megállítása, az ökoszisztéma szolgáltatások regenerációja azáltal, hogy a benne foglalt intézkedések a fenntartható víz- és tájgazdálkodás kialakítását segítik elő. Ennek keretében kiemelt szerepet kap az agrárium és a zöld gazdaság fejlesztése, a térség belső és külső kapcsolatainak erősítése, valamint az életszínvonal emelése, a szegénység csökkentése is. A gazdaság és jólét fejlesztését, emelését szolgáló prioritások esetében elkerülhetetlen, hogy olyan beavatkozásokat és projekteket is megalapoznak, amelyek a környezetvédelmi érdekekkel, szempontokkal ütköznek. Azonban a gazdasági társadalmi fejlődést célzó prioritások között is jellemző az integrált és harmonikus megközelítés, hiszen jelentős hangsúly helyeződik

például az energiahatékonyság javítására, a megújuló energiák alkalmazására, vagy a környezetipari fejlesztésekre.

A várhatóan megvalósuló intézkedések eredményeként kedvező környezeti, gazdasági és társadalmi hatások prognosztizálhatók. A meghatározott prioritások és beavatkozások komplexen és összefüggéseikben kezelik a térségre jellemző környezeti kihívásokat a víz- és a tájgazdálkodás területén, valamint a mező- és élelmiszergazdaság igényeit, emellett hangsúlyt helyeznek az élhető települési környezet kialakítására, a környezeti innovációk kifejlesztésére és adaptálására, várhatóan azok között szinergikus hatásokat generálva. Mindez azt jelenti, hogy a Konceptióban és a Programban felvázolt jövőkép elérése környezeti, társadalmi és gazdasági perspektívát tekintve is kedvező hatásokat indukál.

Összességében a területi hatásvizsgálat megállapította, hogy a DTkH Területfejlesztési Konceptió és Program a fenntartható fejlődés elveit követi. A kitűzött célok, prioritások és intézkedések a környezet védelmét és a gazdasági, társadalmi fejlődés elősegítését egyaránt szem előtt tartják.

4.3 A teljesítés-igazolás követelményrendszerének kialakítása

A program teljesítése két fő szempont alapján igazolható:

- Szakmai szempontból a program teljesítés igazolásához elvárás, hogy programban megfogalmazott számszerűsített indikátorokban meghatározott mérőszámok teljesüljenek. Ezt az ellenőrzés során folyamatosan nyomon követik.
- Pénzügyi szempontból elvárás a program teljesítés igazolásához, hogy a program végrehajtására allokált források szabályosan, az előre meghatározott időbeli ütemezés szerint maradéktalanul felhasználásra kerüljenek.

A program végrehajtása során az érintett intézményeknek és területpolitikai döntéshozatali mechanizmusoknak fontos feladata lesz mind a szakmai, mind pedig a pénzügyi teljesítés nyomon követése és igazolása is. A teljesítésigazolás alapja a programban megfogalmazott fejlesztési prioritások megvalósítását szolgáló konkrét beavatkozások eredményeként megvalósuló teljesítések összessége. Ennek méréséhez elengedhetetlen a rendszeres időközönként történő projektszintű adatszolgáltatás a pénzügyi és szakmai megvalósulás előrehaladásával kapcsolatban. Ennek tekintetében nagyon fontos, hogy a szükséges adatok a megyei önkormányzat számára teljes értékűen elérhetők és hozzáférhetők legyenek. Ebben fontos szerepe lesz az érintett intézményrendszer ellenőrző tevékenysége hatékonyságának (az intézményrendszer felkészültségének) valamint várhatóan a teljes operatív program szintű monitoring tevékenységnek.

Az elérhető adatokat figyelembe véve és a programban megfogalmazott célkitűzésekhez viszonyítva évente, de legalább két évenként javasolt program előrehaladási jelentés készítése. Az előrehaladási jelentés prioritásonkénti bontásban mutatja be az adott évben felhasznált források összegét és a teljesített indikátorok értékét, valamint az adott évig teljesített kumulált értékeket.

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. tábla Példák a TOP Plusz kapcsolódásokra a 2014-2020 közti kiírásokhoz képest.....	15
2. tábla A Területfejlesztési Konceptió és Program célrendszerének összefoglaló táblázata.....	25
3. tábla Területfejlesztéshez kapcsolódó támogatási programok csoportosítása finanszírozók alapján.....	98

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra A Duna Tisza közti Homokhátság fejlesztési céljainak és prioritásainak kapcsolatrendszere.....	7
2. ábra A Duna-Tisza közti Homokhátság térbeli elhelyezkedése és települései	11
3. ábra Az évi középhőmérséklet a 2002-2011 (a) és 2012-2021 időszakban (b), prognózis a 2071-2100-as klímaablakra (c)	19
4. ábra A PaDI aszályindex alapértéke a 2002-2011 (a) és 2012-2021 időszakban (b), prognózis a 2071-2100-as klímaablakra (c).....	19
5. ábra A Duna Tisza közti Homokhátság fejlesztési céljainak és prioritásainak kapcsolatrendszere.....	46
6. ábra Az interjúk és a kérdőívek alapján a legfontosabb térségi kihívások	84
7. ábra A primer adatgyűjtés során jelzett fejlesztési szándékok	85
8. ábra A Területfejlesztési Konceptió és Program munkafázisai	97

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet – A Területfejlesztési Program monitoringjához javasolt indikátorok bázis és célértékei

Prioritás	Sorszám	Indikátor megnevezése	Mértékegység	Bázis érték	Cél érték (2030)	Bázis év
1. A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával	1	szolgáltatott víz mennyisége	1000 m ³	26 743.01	24 068.71	2022
	2	felszín alatti víztározók száma	db	0	3	2022
	3	városi zöldterületek területe	m ²	10 584 784	11 643 262	2022
	4	öntözött mezőgazdasági terület arányának növekedése	%	0	10	2022
	5	vízviszataratásra irányuló projektek száma	db	0	50	2022
	6	környezetvédelmi, tájvédelmi projektek száma	db	0	30	2022
	7	öntözésre irányuló projektek száma	db	0	50	2022
	8	kutatásra fordított forrás nagysága	Ft	42 608 277 223	46 869 104 945	2014-2020
2. A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával	9	külterületen élő lakónépesség	fő	100 759	100 759	2022
	10	külterületi lakások és egyéb lakóingatlanok száma	db	52 686	52 686	2022
	11	Vidéki infrastruktúra fejlesztés tanyákon	db	0	100	2022
	12	falu- és tanyagondnoki feladatot ellátó személyek számának növekedése	%	0	5	2022
	13	külterületi szilárd útburkolatú utak hossza	km	720,34	820	2022
	14	külterületen élők életminőségét fejlesztő, közösséget erősítő programok száma	db	0	1	2022
3. A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával	15	környezetvédelmi iparban tevékenykedő vállalkozások száma	db	169	190	2013
	16	energetikailag hasznosított hulladék mennyisége	t	32 080,50	35 288,55	2021
	17	napelemmel ellátott lakások és üdülők száma	db	11 881	13 000	2022
	18	napkollektorral ellátott lakások száma	db	136	177	2022
	19	hőszivattyúval ellátott lakások száma	db	169	203	2022
	20	egy főre jutó áramfogyasztás	1000 kWh/fő	3,89	3,501	2022
	21	egy főre jutó gázfogyasztás	1000 m ³ /fő	0,35	0,315	2022
4. A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel	22	egy főre jutó hulladék kommunális mennyisége	t/fő	0,27	0,24	2022
	23	új országos közutak hossza	km	0	100	2022
	24	felújított vasútvonalak hossza	km	0	193	2022
	25	szállított utasok a kecskeméti helyi közösségi közlekedésben	fő	9 425 000	10 688 920	2022
5. Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével	26	munkanélküliek száma	fő	12 916	11 624	2022
	27	kreatív alkotótevékenységbe bevont lakosság száma	fő	12 686	13 955	2022
	28	egyetemi hallgatók száma	fő	3 651	4 000	2020
	29	tudományos publikációk száma (Neumann János Egyetem)	db	529	750	2023
	30	felújított és épített kulturális, sport és szabadidős létesítmények	m ²	0	12 000	2022
	31	kulturális és ismeretterjesztő rendezvények száma	db	97 09	10 680	2022
6. Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával	32	bio- és ökológiai gazdálkodásba bevont terület nagysága	ha	31 036	34 140	2021
	33	helyi termékeket szerepeltető rendezvények száma	db	0	50	2022
	34	gazdaságok száma	db	35 268	35 268	2020
	35	egy gazdaságra jutó termelési érték	STÉ (1000 Eur)	21	25	2020

	36	a gazdaságok használatában levő üvegház, konyhakert, szőlő és gyümölcsös területe	ha	33 052	36 357	2020
	37	gyepterületek nagysága	ha	111 360	122 496	2020
7.Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával	38	szociális szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő	22 198	25 000	2022
	39	időskori szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő	3 325	4 000	2022
	40	nem lakott lakóingatlanok száma	db	36 105	25 000	2022
	41	fejlesztéssel érintett bölcsődék száma	db	0	15	2022
	42	fejlesztéssel érintett óvodák és iskolák száma	db	0	40	2022
	43	fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma	db	0	15	2022
	44	fejlesztéssel érintett szociális és időskori ellátóhelyek száma	db	0	15	2022
8.Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével	45	fejlesztéssel érintett kulturális és turisztikai helyszínek száma	db	0	20	2022
	46	energetikai fejlesztéssel érintett fürdők száma	db	0	2	2022
	47	aktív és ökoturisztikai fejlesztések száma	db	0	15	2022
	48	vendégéjszakák számának növekedése a kereskedelmi szálláshelyeken	%	0	10	2022

2. számú melléklet - A Területfejlesztési Program monitoringjához javasolt indikátorok adatforrásai

Prioritás	Sorszám	Indikátor megnevezése	Mértékegység	Adatok forrása	Megjegyzés
1. A vízgazdálkodási módok összehangolása, térségi víz- és tájgazdálkodási platformok létrehozásával	1	szolgáltatott víz mennyisége	1000 m ³	TeIR, KSH TSTAR	
	2	felszín alatti víztározók száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése	
	3	városi zöldterületek területe	m ²	TeIR, EEA Corine Land Cover	A Corine Land Cover mellett lehetséges adatforrás a kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: RCO26 - Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás céljából épített vagy felújított zöld infrastruktúra
	4	öntözött mezőgazdasági terület arányának növekedése	%	KAP adatszolgáltatás, TeiR, KSH	
	5	vízvisszatartásra irányuló projektek száma	db	KAP adatszolgáltatás	
	6	környezetvédelmi, tájvédelmi projektek száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése	
	7	öntözésre irányuló projektek száma	db	KAP adatszolgáltatás	
	8	kutatásra fordított forrás nagysága	Ft	TeIR	
2. A tanyarendszer revitalizációja, komplex külterületi programok megvalósításával	9	külterületen élő lakónépesség	fő	KSH Népszámlálás, Helységnévtár	
	10	külterületi lakások és egyéb lakóingatlanok száma	db	KSH Népszámlálás, Helységnévtár	
	11	vidéki infrastruktúra fejlesztés tanyákon	db	KAP adatszolgáltatás	
	12	falu- és tanyagondnoki feladatot ellátó személyek számának növekedése	%	minisztériumi adatszolgáltatás	
	13	külterületi szilárd útburkolatú utak hossza	km	önkormányzati adatszolgáltatás	
	14	külterületen élők életminőségét fejlesztő, közösségét erősítő programok száma	db	TOP_Plusz adatszolgáltatás	
3. A zöldgazdaság modelljének széleskörű alkalmazása, energiahatékony beruházások támogatásával	15	környezetvédelmi iparban tevékenykedő vállalkozások száma	db	TeIR, KSH TSTAR	
	16	energetikailag hasznosított hulladék mennyisége	t	TeIR	
	17	napelemmel ellátott lakások és üdülők száma	db	KSH Népszámlálás	

	18	napkollektorral ellátott lakások száma	db	KSH Népszámlálás	
	19	hőszivattyúval ellátott lakások száma	db	KSH Népszámlálás	
	20	egy főre jutó áramfogyasztás	1000 kWh/fő	TeIR, KSH TSTAR	
	21	egy főre jutó gázfogyasztás	1000 m ³ /fő	TeIR, KSH TSTAR	
	22	egy főre jutó hulladék kommunális mennyisége	t/fő	TeIR, KSH TSTAR	
4. A vármegyéken átnyúló településkapcsolatok kialakítása, partnerséget ösztönző intézkedésekkel	23	új országos közutak hossza	km	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése	Potenciális projektek megvalósulásának ellenőrzése: M44 (Kecskemét - Szentkirály) 32 km, M8-as (Szabadszállás-Kecskemét) 37 km, M9-es (Nemesnádudvard-53-as út) 55 km, M9-es tompai lekötés 7 km. A célérték teljesülésének vizsgálata a megvalósult szakaszok összegzésével lehetséges
	24	felújított vasútvonalak hossza	km	ÉKM adatszolgáltatás	Potenciális projektek megvalósulásának ellenőrzése: A 150, a 145 és a 142 vasútvonalak vizsgálati területre eső hossza 87, 39 és 67 km. Ebből az első felújítása folyamatban.
	25	szállított utasok a kecskeméti helyi közösségi közlekedésben	fő	KEKO adatszolgáltatás	
5. Kecskemét központú innovációs környezet, a kreatív tudástér és kultúra megerősítésével	26	munkanélküliek száma	fő	TeIR	TeIR-ben több adatforrás lehetséges.
	27	kreatív alkotótevékenységbe bevont lakosság száma	fő	TeIR, KSH TSTAR	Alkotó művelődési közösségek tagjai KSH mutató
	28	egyetemi hallgatók száma	fő	TeIR, KSH TSTAR	Felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma (képzési hely szerint) (fő)
	29	tudományos publikációk száma (Neumann János Egyetem)	db	Magyar Tudományos Művek Tára (mtmt.hu)	
	30	felújított és épített kulturális, sport és szabadidős létesítmények	m ²	TOP Plusz adatszolgáltatás	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. A célérték megállapítása elsősorban TOP Plusz projektek alapján történt, Pl. "Rudolf laktanya rehabilitációs fejlesztése", "A Vasas pálya újjászületik Félegyházán", "Élhető Kiskunhalas". A célérték teljesülésének vizsgálata ezen, és a beavatkozási terület célkitűzéseinek megfelelő egyéb projektek teljesülése, dokumentációja alapján lehetséges

	31	kulturális és ismeretterjesztő rendezvények száma	db	TeIR, TOP Plusz adatszolgáltatás	
6. Magas minőségű élelmiszergazdaság, klímabarát agrárberuházások támogatásával	32	bio- és ökológiai gazdálkodásba bevont terület nagysága	ha	KSH	A bázisérték meghatározásának elsődleges forrása a KSH 2021-es egyedi adatközlése az ökológiai gazdálkodásba bevont területekről, megyei szinten https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/a-fontosabb-novenyek-vetesterulete-2022-junius-1/ . A megyei szintű arányok lettek kivételve az egyes megyék Homokhátságához tartozó településeinek mezőgazdasági területeire (Ez utóbbinak forrása az Agrárcenzus 2020 és 419 568 ha-t tesz ki). Ennek alapján a homokhátság területére 7,4%-os bázisérték kalkulálható az ökológiai gazdálkodásra bevont területre. A célérték teljesülésének ellenőrzése településszintű adatközlés híján hasonló számítással, vagy a KSH-nak benyújtott egyedi adatigénylés alapján történhet
	33	helyi termékeket szerepeltető rendezvények száma	db	Kapcsolódó rendezvények egyedi legyűjtése	
	34	gazdaságok száma	db	KSH Agrárcenzus	
	35	egy gazdaságra jutó termelési érték	STÉ (1000 Eur)	KSH TIMEA, KSH Agrárcenzus	A standard termelési érték forrása a KSH 2020-as Agrárcenzusa (mértékegység 1000 euró), a teljesülés ellenőrzése a későbbi agrárcenzusok alapján lehetséges
	36	a gazdaságok használatában levő üvegház, konyhakert, szőlő és gyümölcsös területe	ha	KSH Agrárcenzus	
	37	gyepterületek nagysága	ha	KSH Agrárcenzus	
7. Széles körű társadalmi felzárkóztatás, professzionális közösségfejlesztéssel és jó gyakorlatok importjával	38	szociális szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő	TeIR, KSH TSTAR	Összetevők: Szociális ellátottak száma; Hajléktalanok nappali intézményeinek napi átlagos forgalma; Házi segítségnyújtásban részesülők; Népkonyhák napi átlagos forgalma; Pszichiátriai betegek nappali ellátásában részesülők; Szenvedélybetegek nappali ellátásában részesülők; Szociális étkeztetésben részesülők; Átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben gondozottak; Jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban részesülők; Tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézményekben 65 év alatti gondozottak

	39	időskori szolgáltatásokkal ellátottak száma	fő	TeIR, KSH TSTAR	KSH Időskorúak otthonaiban, gondozóházaiban ellátottak száma mutatók
	40	nem lakott lakóingatlanok száma	db	KSH Népszámlálás	
	41	fejlesztéssel érintett bölcsődék száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPR11 - Újonnan létrehozott bölcsődei ellátással rendelkező települések száma	
	42	fejlesztéssel érintett óvodák és iskolák száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPO30 - Korszerűsített köznevelési intézmények száma	
	43	fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPO01 - Fejlesztéssel érintett egészségügyi alapellátást nyújtó szolgálatok száma	
	44	fejlesztéssel érintett szociális és időskori ellátóhelyek száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPO02 - A fejlesztés révén létrejövő, megújuló szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások száma	
8.Önálló és egyedi idegenforgalmi progresszió, új turisztikai struktúrák és termékek bevezetésével	45	fejlesztéssel érintett kulturális és turisztikai helyszínek száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: RCO77 - Támogatott kulturális és turisztikai helyszínek száma	
	46	energetikai fejlesztéssel érintett fürdők száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPO09 - Fejlesztéssel érintett fürdők száma	
	47	aktív és ökoturisztikai fejlesztések száma	db	Kapcsolódó projektek egyedi legyűjtése. ITP indikátor: TPO34 - Turisztikai fejlesztéssel érintett nemzeti parkok, geoparkok, natúrparkok száma	
	48	vendégéjszakák számának növekedése a kereskedelmi szálláshelyeken	%	Adatgazda változása miatt települési adatok publikálása megszakadt, legfrissebb nyilvános adatok 2016-ra állnak rendelkezésre. Célérték teljesülése a remélhetően helyreálló nyilvános településsoros adatbázis felhasználásával, annak hiányában KSH-tól egyedi adatigényléssel vizsgálható	